

Atlantska
inicijativa

NOVI ZOV RATA U SIRIJI I BOSANSKOHERCEGOVAČKI KONTINGENT STRANIH BORACA

Vlado Azinović i Muhamed Jusić
Sarajevo, 2016.

Dr. sc. Vlado Azinović je vanredni profesor na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.

Muhamed Jusić je islamski teolog i publicist.

NORWEGIAN EMBASSY

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Federal Department of Foreign Affairs FDFA

Ovo istraživanje pomoglo je u radu Ambasada Kraljevine Norveške u Bosni i Hercegovini i Saveznog odjela vanjske poslove Švicarske Konfederacije. Mišljenja, zaključci i preporuke izneseni u studiji predstavljaju isključivo stajališta autora i ne odražavaju nužno službene stavove Vlade Kraljevine Norveške i Vlade Švicarske Konfederacije.

Copyright © 2016 Atlantska inicijativa. Sva prava pridržana.

Strogo je zabranjeno kopiranje, distribucija, objavljivanje ili izmjena bilo kojeg dijela ovog teksta bez prethodnog pismenog odobrenja Atlantske inicijative.

Vlado Azinović i Muhamed Jusić

NOVI ZOV RATA U SIRIJI I BOSANSKOHERCEGOVAČKI KONTINGENT STRANIH BORACA

Sarajevo, 2016.

SADRŽAJ

Prilozi	7
Zahvala.....	9
Uvod.....	10
Metodologija.....	11
Najvažniji zaključci i preporuke.....	12
Zaključci	13
Preporuke.....	15
Zapadni balkan i fenomen stranih boraca u Siriji i Iraku.....	17
Strani ratnici u Siriji i Iraku	17
Udio osoba iz Bosne i Hercegovine u kontingentu stranih boraca u Siriji i Iraku	21
Službene procjene	21
Neslužbena procjena	23
Bosanskohercegovačka zajednica u Siriji i Iraku – demografske odrednice, trendovi i zapažanja.....	28
Starosna i rodna struktura	28
Djeca	31
Smrtnost	33
Geografsko porijeklo.....	34
Dinamika putovanja	36
Veze s dijasporom	40
Kriminogena prošlost	42
Socijalno-ekonomska struktura	47
Bosanskohercegovačka zajednica u Siriji i Iraku	49
Motivi za odlazak.....	53
Ideološka priprema i vrbovanje za odlaske na ratišta u Siriju i Irak.....	56
Proces radikalizacije – opće karakteristike	56
Mjesto obitelji i mladih u ciklusu radikalizacije i vrbovanja	57
Rodni odnosi, (dvojna) moralnost i proces radikalizacije i vrbovanja	60
Bosanskohercegovačka dijaspora i vrbovanje za rat u Siriji i Iraku	62
Uloga mentalnog zdravlja u procesu radikalizacije i vrbovanja.....	66
Selefijske zajednice u BiH i vrbovanja za odlaske u Siriju i Irak.....	70
Pojava i uloga “paralelnih struktura”	72
Odras prilika u Siriji i Iraku na selefijski pokret u Bosni i Hercegovini	75
Narativ ISIL-a kao faktor radikalizacije i vrbovanja	78
Uloga interneta i društvenih mreža.....	81
Kriminalizacija i prevencija	85
Agencije za provedbu zakona i Tužiteljstvo BiH	85
Aktivnosti na Zapadnom Balkanu	87
Prevencija.....	88
Moguće prijetnje po Bosnu i Hercegovinu	91
Povratnici.....	91
“Neostvareni iseljenici” u kalifat	92
Bosna i Hercegovina u planovima ISIL-a	96
Završna procjena	97
Zaključna misao	102
Aneks 1 - Nacionalna strategija Albanije za borbu protiv nasilnog ekstremizma	104
Aneks 2 - Strategija Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma	117
Aneks 3 - Strategija Crne Gore za prevenciju i suzbijanje terorizma	137
Aneks 4 - Nacionalna strategija Hrvatske za prevenciju i suzbijanje terorizma.....	165
Aneks 5 - Nacionalna strategija Kosova za borbu protiv terorizma	182
Izbor iz korištene literature i izvora.....	194

PRILOZI

Prilog 1. Borci sa Zapadnog Balkana na ratištima u Siriji i Iraku	19
Prilog 2. Borci sa Zapadnog Balkana na ratištima u Siriji i Iraku (2012-2015)	20
Prilog 3. Bosanskohercegovačka zajednica u Siriji i Iraku (2012-2015).....	25
Prilog 3a. Muškarci iz BiH na ratištima u Siriji i Iraku (2012-2015).....	27
Prilog 4. Bosanskohercegovačka zajednica u Siriji i Iraku krajem 2015. godine.....	27
Prilog 5. Prosječna starost muškaraca iz BiH u Siriji i Iraku	28
Prilog 6. Prosječna starost žena iz BiH u Siriji i Iraku	29
Prilog 7. Djeca iz BiH u Siriji.....	32
Prilog 8. Djeca iz BiH u Siriji.....	33
Prilog 9. Građani BiH u Siriji i Iraku prema prijavljenim prebivalištima.....	34
Prilog 10. Građani BiH u Siriji i Iraku prema kantonima iz kojih dolaze	35
Prilog 11. Naseljena mjesta u BiH s najvećim brojem odlazaka u Siriju i Irak	36
Prilog 12. Putovanja muškaraca (2012-2015)	37
Prilog 13. Putovanja žena (2012-2015)	38
Prilog 15. Način putovanja - muškarci	39
Prilog 16. Način putovanja - žene.....	39
Prilog 17. Vozila kojima se najčešće putovalo.....	40
Prilog 18. Udio dijaspore u bosanskohercegovačkoj zajednici u Siriji i Iraku	41
Prilog 19. Porijeklo bosanskohercegovačke dijaspore u Siriji i Iraku	42
Prilog 20. Osobe ranije uvedene u kaznene i operativne evidencije.....	42
Prilog 21. Život u Siriji	50
Prilog 22. Život u Siriji	51
Prilog 23. Pijesak Damaska	52
Prilog 24. Ines Midžić ili Salahuddin al-Bosni	93

Zahvala

Ovo istraživanje ne bi bilo moguće bez podrške Ambasade Kraljevine Norveške u Bosni i Hercegovini i Saveznog odjela za vanjske poslove Švicarske Konfederacije. Autori osjećaju posebnu potrebu zahvaliti prijateljima i kolegama u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, Obavještajno-sigurnosnoj agenciji, Tužiteljstvu BiH, Federalnoj upravi policije, Policiji Republike Srpske i Policiji Brčko Distrikta za ukazano povjerenje i pruženu podršku. Zahvaljujemo također za pomoć i suradnju kolegama i prijateljima iz sigurnosnih agencija Albanije, Crne Gore, Hrvatske, Makedonije, Kosova, Srbije i Slovenije.

Uvod

Odlazak građana Bosne i Hercegovine na ratišta u Siriju i Irak, i posebno mogućnost njihovog povratka u zemlju, nisu najozbiljnija niti najneposrednija opasnost po njenu sigurnost. U državi koja opstanak duguje mirovnom sporazumu u koji je ugrađen temeljni spor oko kojeg je vođen rat (1992-1995) – treba li ona biti jedinstvena ili podijeljena – postoje znatno prisutniji sigurnosni rizici. Ova nerazriješena dihotomija, kroz nastavak rata (još uvijek) nenasilnim sredstvima, presudno određuje političku, društvenu i ekonomsku dinamiku te izravno smanjuje kapacitet države da djelotvorno odgovori na gotovo svaki izazov.

Odlasci na strana ratišta nisu izravna posljedica te dinamike. Oni su lokalizacija globalnog fenomena, kojem domaći kontekst ponekad pogoduje, ali su i rezultat drugih procesa koji se ovdje odvijaju skoro četvrt stoljeća. Za to vrijeme Bosna i Hercegovina je od zemlje destinacije za putujuće strane borce postala zemlja njihovog porijekla.

Atlantska inicijativa je sredinom 2015. godine objavila istraživanje u kojem je pokušala objasniti ovaj fenomen. Godinu dana kasnije, čini nam se kako je saznanja do kojih smo tada došli neophodno dopuniti novima. Prije svega promjenom hijerarhije motiva koji navode na odlaske, a onda i posljedicama koje je ta promjena proizvela na sadržaj i dinamiku ovog procesa. Zbog toga i dopunjeni naslov ovog istraživanja – *Novi zov rata u Siriji i bosanskohercegovački kontingent stranih boraca*.

Metodologija

Istraživanje provedeno od sredine 2015. do proljeća 2016. godine bazirano je na ograničenom uvidu u dokumentaciju sigurnosnih agencija i pravosudnih tijela, na otvorenim izvorima, kao i na seriji razgovora s policajcima, tužiteljima i diplomatima. Zbog osjetljivosti tema i službenih dužnosti koje obavljaju, gotovo svi ovako korišteni izvori govorili su pod uvjetom da ostanu anonimni. Kao istraživači, uvijek želimo jasno identificirati izvore koje koristimo, ali smo u ovom slučaju uvažili argumente sugovornika i zaštitili njihove identitete.

Kada je to bilo moguće, zaštitili smo i identitete osoba čija smo putovanja i aktivnosti u Bosni i Hercegovini, Siriji i Iraku istraživali. Na konkretna imena i prezimena tih osoba referiramo se izravno samo u slučajevima kada su (a) same otkrile vlastite identitete (tokom aktivnosti na društvenim mrežama, postavljanjem fotografija ili videozapisa), (2) kada su ti identiteti objavljeni u medijima, i (3) kada su ove osobe bile identificirane u javnosti, a vezano za njihova privođenja u policijskim akcijama ili procesuiranje pred Sudom Bosne i Hercegovine.

NAJVAŽNIJI ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Zaključci

- ▶ Tokom 2015. godine smanjen je broj odlazaka građana Bosne i Hercegovine i osoba porijeklom iz BiH na ratišta u Siriju i Irak. Početkom 2016. taj trend je gotovo potpuno zaustavljen.
- ▶ Izuzev nekoliko slučajeva ekstradicije iz Turske, potpuno je prestao povratak iz Sirije i Iraka u Bosnu i Hercegovinu. Ovaj trend bi se mogao pripisati promjenom ISIL-ovog mobilizacijskog narativa i novoj interpretaciji događaja u Siriji i Iraku. Raniji pozivi sljedbenicima u *džihad* dopunjeni su sada pozivom na *hidžru* (preseljenje). Kao odgovor na taj poziv, čitave obitelji iz Bosne i Hercegovine i bosanskohercegovačke dijaspora migrirale su u Siriju i Irak. Mnoge bez namjere da se odande ikada vrate.
- ▶ Promet osoba u oba smjera smanjen je i zbog pojačanih napora sigurnosnih agencija i pravosudnih tijela u praćenju, sprečavanju i sankcioniranju ovih aktivnosti, kao i zbog promijenjenih prilika na teritoriju pod kontrolom ISIL-a u koji je sada teže ući i iz njega izaći.
- ▶ Procjena broja osoba iz Bosne i Hercegovine koje se dovode u vezu s odlascima u Siriju i Irak u ovoj studiji razlikuje se od takvih službenih procjena jer se na ove ljude gledalo kao na zajednicu bez obzira na to da li njeni članovi imaju formalno važeće državljanstvo BiH. Članovi te zajednice su i supružnici iz drugih država regije.
- ▶ Uvid u policijske evidencije i otvorene izvore omogućio je utvrđivanje pojedinačnih identiteta ukupno 188 muškaraca, 61 žene i 81-og djeteta koji su (najvjerovatnije) od kraja 2012. do kraja 2015. godine putovali u Siriju i Irak iz Bosne i Hercegovine i iz dijaspora.
- ▶ Do početka 2016. godine vratilo se 47 muškaraca, 50 ih je poginulo, a u bosanskohercegovačkoj zajednici u Siriji i Iraku ostao je još 91. Do početka godine vratilo se i 8 žena, jedna je ubijena, a 52 su još uvijek uz tamošnja ratišta.
- ▶ Na ratišta u Siriji i Iraku od 2012. do početka 2016. godine dovedeno je ili se tamo rodilo najmanje 81 dijete.
- ▶ Neborbena stanovništvo (žene i djeca) čini oko 55% iseljene zajednice porijeklom iz Bosne i Hercegovine u Siriji i Iraku.
- ▶ Prosječna starosna dob muškaraca je 31 godina, a žena 30. Oko polovine muškaraca je oženjeno, a više od 95% žena je udano. U ovoj zajednici je 39 bračnih parova, kao i 12 udovica s 24-ero djece.
- ▶ Svaka četvrta osoba iz BiH koja se od 2012. do danas domogla Sirije ili Iraka u međuvremenu je poginula.

- ▶ Činjenica da su muškarci i žene iz Bosne i Hercegovine stariji od europskog prosjeka mogla bi se pripisati migracijskom trendu koji je od druge polovine 2013. godine primjetan u dijelu ovdašnjih selefijskih zajednica iz kojih se prema Siriji i Iraku iseljavaju cijele obitelji, ponekad i u tri generacije. Istom trendu se može pripisati i tamošnje veliko prisustvo žena iz BiH, dvostruko veće od europskog prosjeka.
- ▶ Najveći dio ovih osoba (94%) imao je ranije registrirana prebivališta u Federaciji BiH, dok ih je oko 4% živjelo u Republici Srpskoj i oko 1% u Brčko Distriktu. Najviše ih je živjelo u Tuzlanskom, Zeničko-dobojskom i Sarajevskom kantonu.
- ▶ Prostorni raspored lokacija iz kojih se u Bosni i Hercegovini od 2012. do 2015. najviše odlazilo u Siriju i Irak potvrđuje procjenu da se baza iz koje se vrbuju strani ratnici postupno ali sve više širi iz već tradicionalnih i izoliranih selefijskih enklava u Gornjoj Maoči, Ošvama, Dubnici ili Liješici na gradove.
- ▶ Više od petine ove zajednice dolazi iz bosanskohercegovačke dijaspore, najviše iz Austrije i Njemačke.
- ▶ Više od četvrtine muškaraca ima ranije policijske i sudske dosjee. Većina ih dolazi s geografskih i socijalnih margina, raspolažu oskudnim stručnim i praktičnim znanjima i radnim iskustvom.
- ▶ Značajan dio ovih osoba dolazi iz razorenih obitelji, gdje su nerijetko bili izloženi nasilju ili odrastanju bez roditelja (najčešće bez oca). Sve je više naznaka da neki od ovih ljudi pate od različitih psihosocijalnih i drugih poremećaja koji utječu na mentalno zdravlje. Većina ih ne traži stručnu pomoć i najčešće se podvrgavaju "alternativnim" tretmanima, obično kod osoba koje se smatraju autoritetima u svojim zajednicama.
- ▶ Uvid u dosjee bosanskohercegovačkih iseljenika u Siriju i Irak sugerira da su ove osobe uglavnom nastojale zamijeniti nepovoljnu realnost anticipacijom promjena nabolje što ih je trebalo donijeti preseljenje. Bježalo se od loših brakova, nasilnih muževa i očeva, od ovisništva o drogama, od zakona i dugova, a odlazilo se u potragu za mužem ili ženom, za avanturom, pripadanjem i smislom, iz uvjerenja da se ispunjava Božji nalog i s nadom da će se prevariti smrt.
- ▶ Usporedo s padom broja odlazaka u Siriju i Irak nastavljene su aktivnosti usmjerene na ideološku pripremu i vrbovanje za nova putovanja. U odnosu na raniju praksu primjetna je sofisticacija tih napora, što otežava detekciju i prevenciju ove pojave. Nekoliko nedavnih slučajeva ukazuje na to da osobe angažirane u ovim aktivnostima koriste enkriptirane oblike elektronske komunikacije i da su posebno instruirane za razgovore tokom policijskih intervjua.
- ▶ Proces individualne ideološke pripreme za iseljenje u Siriju i Irak obično počinje inicijacijom putem dodira s nekom osobom koja se doživljava kao autoritet. Taj "zamjenski" autoritet često nadomješta praznine u poroznim osobnim identitetima što ih je ostavio život u nefunkcionalnoj obitelji.
- ▶ Proces radikalizacije i vrbovanja obično se odvija u privatnosti domova i u alternativnim strukturama u kojima se obavlja vjerska aktivnosti bez znanja i odobrenja Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Neke od ovih "ilegalnih" ili "paralelnih" mikrozajednica ("paradžemata" ili "paramesdžida") smatraju se centrima ideološke radikalizacije i vrbovanja za iseljenja u Siriju i Irak.

- ▶ Paralelne strukture ne postoje samo u sferi duhovnosti, nego i u oblastima gdje smanjeni kapacitet države (zbog političke opstrukcije, korupcije, nepotizma i nekompetencije) nije u stanju, putem javnih službi, zadovoljiti potrebe građana. Znatno broj humanitarnih i nevladinih organizacija, samostalno i koordinirano, koristi prostor što ga otvara nefunkcionalna država i uspostavlja paralelne ili alternativne strukture u obrazovanju, odgoju, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti.
- ▶ Obitelj i posebno majke imaju presudan utjecaj na proces ideološke radikalizacije – mogu ga spriječiti ili potpuno zaustaviti, ali mu isto tako mogu pogodovati i ubrzati ga.
- ▶ Uloga interneta i društvenih mreža u procesu radikalizacije u Bosni i Hercegovini je sekundarna u odnosu na ulogu tradicionalnih društvenih i posebno obiteljskih veza, odnosno grupne dinamike koja se u njima odvija. Internet i društvene mreže uopće uglavnom služe za učvršćivanje novostečenih ideja, kao i za povezivanje s osobama sličnih uvjerenja.
- ▶ Kontinuitet ISIL-ovih poziva na nasilje, kao i karakteristike ciljane skupine u BiH prema kojoj se usmjeravaju, s primjetnim udjelom osoba s psihosocijalnim problemima i vrlo upitnim spoznajnim sposobnostima, ne isključuju mogućnost da se neka od njih angažira u nasilje na način koji bi mogao ugroziti sigurnost Bosne i Hercegovine.
- ▶ Čini se kako ključni strateški dokumenti ISIL-a ne smatraju Bosnu i Hercegovinu prostorom na kojem treba pribjeći korištenju masovnog i neselektivnog nasilja na način na koji ISIL, izravno ili posredno, potiče sljedbenike u Francuskoj, Belgiji i drugim zemljama.
- ▶ Uz znatnu mjeru nužnog opreza, moglo bi se pretpostaviti da je Bosna i Hercegovina trenutno manje izložena opasnosti od neselektivnih ili koordiniranih napada na "meke mete" poput onih u Parizu i Bruxellesu, a čiji bi cilj bio ubiti i zastrašiti što više ljudi. Međutim, zdrav razum nalaže da se mogućnost upravo takve vrste napada nikada ne može potpuno isključiti.
- ▶ U ovom trenutku čini se da Bosna i Hercegovina i dalje ostaje izložena pojačanom riziku od selektivnih napada na simbole sekularne države i međunarodne ciljeve, a koje bi mogli izvesti ISIL-om nadahnuti domaći akteri, pojedinačno ili u skupini.
- ▶ Znajući važnost žrtvovništva u mobilizacijskom narativu ISIL-a, nije isključeno da bi se takav napad mogao dogoditi u Republici Srpskoj. Upornost kojom dio političkih elita i javnosti u tom dijelu Bosne i Hercegovine i dalje poriče ratne zločine i afirmira njihove počinitelje olakšala bi napor apologetima ISIL-om motiviranog nasilja da takav napad opravdaju i relativiziraju prethodnim zločinima nad muslimanima.
- ▶ Više indikatora upućuje i na mogućnost da bi se na udaru skupina ili osoba nadahnutih ili navođenih ISIL-om mogli naći službenici i objekti Islamske zajednice u BiH.
- ▶ Pozivanje na tekfirska doktrinu kojom se nalaže i opravdava proglašavanje nevjernicima i kažnjavanje svih koji ne prihvaćaju ideološku matricu ISIL-a, uključujući druge muslimane, nalaže nužan oprez i brigu za sigurnost službenika i imovine Islamske zajednice u BiH. Koliko je taj oprez nužan svjedoči razmišljanje jednog od čelnih ljudi u Bosni i Hercegovini zaduženih za

borbu protiv terorizma koji je, uz uvjet da ostane anoniman, autorima ove studije izjavio: "Bojim se da će se sljedeći napad dogoditi u džamiji."

- ▶ Islam srednjeg puta već je stoljećima temeljna vrijednosna, identitetska i životna odrednica muslimana Bosne i Hercegovine. Zato je realno očekivati da ta tradicija i država koja je omogućuje i dalje ostanu na udaru ISIL-ovog narativa smrti i akcija onih koji se tim narativom nadahnjuju.

Preporuke

- ▶ Za manje od 25 godina Bosna i Hercegovina je od zemlje destinacije stranih boraca postala zemlja njihovog porijekla. S prosjekom od skoro 65 stranih boraca na milion stanovnika BiH je među europskim zemljama u kojima je ovaj fenomen najprisutniji. Usprkos tome, opća spoznaja o ozbiljnosti i razmjerima problema još je uvijek ograničena, kao što je ograničena reakcija društva koje se i dalje nedovoljno suprotstavlja ideološkoj radikalizaciji koja prethodi odlascima na ratišta u Siriju i Irak. Odgovorno podizanje svijesti – bez emocionalizacije i zastrašivanja, o suštini i posljedicama širenja militantnog ekstremizma u bosanskohercegovačkom društvu pridonijelo bi mobiliziranju preostalih i nedovoljno iskorištenih potencijala za prevenciju ove pojave.
- ▶ Policijske agencije i Tužiteljstvo BiH trebali bi razviti zajedničke kriterije koji bi omogućili uspostavu jedinstvene i precizne baze znanja o "osobama povezanim s odlascima u Siriju i Irak", kao i o mrežama koje potiču, pomažu i financiraju taj napor. Stvaranje takve uvezane, regionalne baze znanja, bilo bi izuzetno važno za suzbijanje ovog fenomena.
- ▶ Ova vrsta evidencija bila bi korisna za vođenje kaznenih postupaka i, što je još važnije, za razvoj budućih programa za rehabilitaciju i resocijalizaciju ovakvih osoba.
- ▶ Bosna i Hercegovina još uvijek nije razvila standardizirane alate za procjenu rizika koji potencijalno predstavljaju povratnici s ratišta u Siriji i Iraku. Kao i druge zemlje suočene s istim problemom, BiH bi morala iskoristiti postojeća iskustva i znanja te uspostaviti kriterije koji bi olakšali procjenu rizika u svakom takvom pojedinačnom slučaju. Timovi koji bi obavljali takve procjene trebali bi uključivati policajce, psihologe i vjerske službenike.
- ▶ Posljednjih mjeseci sve je više naznaka da neki od bosanskohercegovačkih državljana u Siriji i Iraku razmatraju mogućnost povratka u zemlju. Čini se kako bi dio njih bio spreman zamijeniti vlastitu slobodu za sigurnost članova svojih obitelji i nagoditi se s Tužiteljstvom o priznanju krivnje. To je dodatni razlog zbog kojeg bi bilo neophodno u BiH što prije osmisliti program za resocijalizaciju i rehabilitaciju povratnika i članova njihovih obitelji.
- ▶ Zbog raširenosti pojave da roditelji svjesno i ciljano odvođe djecu u jedno od najopasnijih područja u svijetu, gdje postaju izložena ratu i utjecaju retrogradnih i nasilničkih ideologija, domaći zakoni i obaveze preuzete iz međunarodnih konvencija omogućuju i nalažu Bosni i Hercegovini da poduzme dodatne mjere za zaštitu djece i maloljetnih osoba od takve prakse.

- ▶ Mediji i dalje ostaju jedan od neiskorištenih potencijala za prevenciju ideološke radikalizacije u Bosni i Hercegovini, ali i šire. Dodatna, specijalistička edukaciju urednika i novinara, kao i uspostava elementarnih standarda u izvještavanju o terorizmu i radikalizaciji u nasilni ekstremizam, mogli bi osnažiti taj potencijal.
- ▶ U Bosni i Hercegovini se već realiziraju višemilionski projekti usmjereni na prevenciju nasilnog ekstremizma (CVE). Njihovi su pokretači međunarodne organizacije i profesionalna udruženja koji već dva desetljeća pokušavaju pomoći tranzicijske procese u BiH i drugdje u svijetu, a koji su sada u borbi protiv nasilnog ekstremizma pronašli opravdanje za održavanje svojih ureda u regiji.
- ▶ Ne dovodeći u pitanje dobre namjere, čini se kako u ovoj vrsti inicijativa postoje najmanje tri problema – (1) uglavnom su bazirane na pretpostavljenom, a ne stvarnom i prethodno istraženom stanju, (2) ne prepoznaju specifičnosti lokalnog konteksta, i (3) ne koriste dovoljno niti uvažavaju dostupna lokalna znanja. U složenim domaćim okolnostima takvi propusti mogli bi proizvesti više štetnih posljedica: (1) usmjeriti napore na pogrešne sredine, ciljane skupine i uzroke radikalizacije, (2) ugroziti autentične napore za suzbijanje radikalizacije koji se poduzimaju u lokalnim zajednicama, (3) stvoriti dojam da je prevencija radikalizacije u nasilni ekstremizam novo i neželjeno međunarodno uplitanje u unutrašnje stvari BiH, usmjereno protiv samo jedne identitetske zajednice.
- ▶ Ovakav bi ishod bilo moguće spriječiti podrškom postojećim i novim inicijativama u lokalnim zajednicama. One najbolje razumiju kontekst i najviše su zainteresirane za jačanje prevencije u vlastitim sredinama.
- ▶ Čini se opravdanim pretpostaviti da bi izgledi za uspjeh bili veći kada bi se potaknula dodatna istraživanja procesa radikalizacije u nasilni ekstremizam, o kojem još uvijek ne znamo dovoljno.
- ▶ Urušeno i polarizirano društvo u BiH sve više gubi sposobnost da očuva i reafirmira temeljni sistem univerzalnih vrijednosti i normi na kojem je počivalo. Prilagođen i ubrzan proces europskih integracija, kroz rano otvaranje pregovora u poglavljima 23 i 24, mogao bi ojačati te potencijale. Napredak u uspostavi neovisnosti pravosuđa, suzbijanju korupcije, depolitizaciji javne uprave i sigurnosti građana može se postići relativno brzo, vidljiv je i događa se u oblastima do kojih je građanima najviše stalo. To bi bio značajan korak u prevenciji radikalizacije u nasilni ekstremizam u BiH i poticaj za očuvanje zdravog društva.
- ▶ Da bi se ovo dogodilo, Europska unija mora prilagoditi svoj angažman u BiH, a lokalne političke elite napustiti dvoiličnost s kojom pristupaju procesu europskih integracija.

ZAPADNI BALKAN I FENOMEN STRANIH BORACA U SIRIJI I IRAKU

Strani ratnici u Siriji i Iraku

Prema različitim procjenama od početka građanskog rata u Siriji u martu 2011. do početka 2016. godine na ratištima u toj zemlji, a kasnije i u Iraku, a) prošlo je, b) još je uvijek tamo, c) vratilo se ili d) poginulo ukupno više od 30.000 stranaca. Ujedinjeni narodi navode kako su te osobe došle iz više od stotinu zemalja članica Svjetske organizacije. Istodobno, američka obavještajna zajednica procjenjuje da je ukupan broj stranih boraca koji je boravio na tom prostoru u navedenom periodu oko 38.000, te da su stigli na sirijska i iračka ratišta iz 120 država.¹

Zanimljiv uvid u prisustvo stranih boraca u Siriji i Iraku dala je Turska, čije su vlasti u ljeto 2015. godine potvrdile da raspolažu bazom podataka s imenima ukupno 22.635 potencijalnih stranih boraca, a koja je sastavljena na temelju službenih potraga što ih je za svojim građanima Turskoj uputilo 113 država.²

Na sličnom tragu je nedavno otkriće 22.000 osobnih kartona koje su pri prijemu u ISIL popunjavali budući borci. Prema različitim izvorima, ovaj broj registriranih stranaca odnosi se na razdoblje od 2013. do polovine 2014. godine. Sugerira se također da su ove osobe u Siriju stigle iz 51 zemlje.³

U istraživanju čije je rezultate krajem 2015. godine objavio *Soufan Group* procjenjuje se kako je u razdoblju od 2011. do 2015. u Siriji i Iraku boravilo između 27.000 i 31.000 ljudi, koji su stigli iz ukupno 86 država. Gledano po regijama, *Soufan* navodi kako ih je najviše iz zemalja Bliskog istoka (8.240), Magreba (8.000) te Europske unije (više od 5.000) i zemalja bivšeg Sovjetskog saveza (4.700).

- 1 Više pojedinosti o ovome u, Report of the Secretary-General on the threat posed by ISIL (Da'esh) to international peace and security and the range of United Nations efforts in support of Member States in countering the threat, UN Security Council, 29 January 2016, <http://www.un.org/undpa/speeches-statements/09022016/terrorism> (pristupljeno 7. februara 2016.). Vidi također, United Nations, (S/2015/358) *Analysis and Recommendations with Regard to the Global Threat from Foreign Terrorist Fighters* (Report prepared by the 1267 Committee), 19. maja 2015, st. 3, www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/N1508457_EN.pdf (pristupljeno 2. marta 2016.); "Foreign Fighters and Those Who Return, TSG IntelBrief, 9 March 2016, <http://soufangroup.com/tsg-intelbrief-foreign-fighters-and-those-who-return/> (pristupljeno 14. marta 2016.); "IC's Worldwide Threat Assessment Opening Statement," remarks as delivered by The Honorable James R. Clapper Director of National Intelligence Senate Armed Services Committee Hearing, 9 February 2016, https://fas.org/irp/congress/2016_hr/020916-sasc-ad.pdf (pristupljeno 14. marta 2016.).
- 2 Podatak je iznijelo tursko izaslanstvo na konferenciji "Od stranih boraca do migranata – Zapadni Balkan i nekonvencionalni sigurnosni izazovi" ("From Foreign Fighters to Migrants: Western Balkans and Unconventional Security Threats") održanoj u Sarajevu 15. augusta 2015.
- 3 Više o ovome u, "Germany says stolen Islamic State files 'probably genuine,'" BBC News, 11. marta 2016.; "The Islamic State's Foreign Fighters Exposed," The Soufan Group IntelBrief, 11. marta 2016.; "ISIS Data Breach Identifies 22,000 Members," Hack Brief, 10 March 2016, "Leaked ISIS documents reveal recruits' blood types, obedience levels," CNN, 10. marta 2016.

Među stranim borcima u Siriji i Iraku bilo je, ili je još uvijek, najviše Tunižana (6.000), Saudijaca (2.500), Rusa (2.400), Jordanaca (2.100) i Turaka (2.000).⁴ Procjenjuje se također da borci iz arapskih ili većinski muslimanskih država čine 70% kontingenta stranih boraca.⁵

Od nešto više od 5.000 stranih boraca koji su do kasne jeseni 2015. godine došli iz zemalja Europske unije skoro 3.700 ih je iz četiri zemlje članice – Francuske (1.700), Velike Britanije (760), Njemačke (760) i Belgije (470).⁶ Procjene o broju stranih boraca iz država EU kontinuirano se dopunjuju. U martu 2016. godine američki Federalni istražni ured (FBI) procijenio je kako je ukupan udio Europljana oko 9.000 boraca.⁷

Iako strani borci obično čine manjinu u nekom unutrašnjem sukobu, rat u Siriji i Iraku predstavlja izuzetak. Procjenjuje se, naime, da je u određenim fazama sukoba u ukupnoj boračkoj populaciji bilo 40% stranaca. Istodobno, smatra se da je udio stranaca u zapovjednom kadru dostizao i do 80%, uglavnom zbog velikog prisustva Iračana, bivših oficira armije Sadama Huseina.⁸

Prema nekim procjenama, u opozicionim snagama koje se u Siriji bore protiv režima Bashara al-Assada (uključujući ISIL i Frontu al-Nusra) moglo bi ukupno biti i do 70% stranaca. Istodobno, vjeruje se kako stranci čine između jedne trećine i dvije petine ISIL-a.⁹

Kada se radi o udjelu stranih boraca iz zemalja zapadnog Balkana, *Soufan Group* u svom istraživanju iz decembra 2015. tvrdi da ih je u Siriji i Iraku ukupno 875. Pozivajući se na službene i neslužbene procjene, *Soufan* navodi da ih je iz Albanije između 90 i 200, iz Bosne i Hercegovine između 217 i 330, iz Makedonije između 100 i 146, Albanije između 90 i 200, s Kosova 232 i 300, Makedonije 100 i 146, Crne Gore 30, te iz Srbije između 50 i 70.

4 "Terror Threat To Europe 'Highest For 10 Years,'" Sky News, 9 March 2016, <http://news.sky.com/story/1656134/terror-threat-to-europe-highest-for-10-years> (pristupljeno 9. februara 2016.).

5 Schmid, A. P. and J. Tinnes. "Foreign (Terrorist) Fighters with IS: A European Perspective", The International Centre for Counter-Terrorism – The Hague 6, no. 8 (2015), <http://icct.nl/wp-content/uploads/2015/12/ICCT-Schmid-Foreign-Terrorist-Fighters-with-IS-A-European-Perspective-December2015.pdf> (pristupljeno 2. marta 2016.).

6 Više o ovome u, *Foreign Fighters: An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq*, The Soufan Group, December 2015, http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2015/12/TSG_ForeignFightersUpdate3.pdf (pristupljeno 5. marta 2016.). Vidi također, "More than 6,000 European jihadists in Syria, EU official says," AFP, 13 April 2015.

7 Dužnosnici FBI-a iznijeli su ovu procjenu tokom radionice "Borba protiv terorizma" koju je u Sarajevu 12. aprila 2016. godine organiziralo Ministarstvo pravosuđa Sjedinjenih Američkih Država.

8 J. E. Arasli, *Archipelago SYRAQ. Jihadist Foreign Fighters from A to Z. 200 Essential Facts You Need to Know about Jihadist Expeditionary Warfare in the Middle East* (Baku: Teknur, 2015), str. 118.

9 Procjene broja stranaca u ratu u Siriji i Iraku uglavnom su nepotpune i zbog toga što su fokusirane samo na snage koje se bore protiv režima i vrlo rijetko uključuju pripadnike iranskih vojnih i paravojnih formacija, libanonskog Hezbollaha, kao i pripadnike nekih kršćanskih milicija.

Prilog 1: Borci sa Zapadnog Balkana na ratištima u Siriji i Iraku

Država	Službena procjena	Posljednja dopuna	Neslužbena procjena
Albanija	90	Maj 2015.	200
BiH	217	Oktobar 2015.	330
Crna Gora	-	Septembar 2014.	30
Kosovo	232	Oktobar 2015.	300
Makedonija	146	August 2015.	100
Srbija	50	Juli 2015.	70

Izvor: *The Soufan Group, decembar 2015.*

Istodobno, dužnosnici Europske unije procjenjuju da se na tim ratištima nalazi između 900 i 1.000 ljudi sa Zapadnog Balkana, i to 350 iz Bosne i Hercegovine, po 150 iz Makedonije i Albanije, više od 250 s Kosova, najmanje 50 iz Srbije i oko 30 iz Crne Gore.¹⁰

Za potrebe ovog istraživanja autori su krajem aprila 2016. godine, u kontaktima s više izvora u sigurnosnim službama u regiji, pripremili "osvježenu" procjenu zastupljenosti stranih boraca, ali i članova njihovih obitelji u Siriji i Iraku. Prema prikupljenim podacima, od 2012. do kraja 2015. godine prema tim zemljama otputovalo je oko 900 osoba iz država zapadnog Balkana (od Slovenije do Albanije). Početkom 2016. godine u Siriji i Iraku je još uvijek boravila približno trećina tog kontingenta.

¹⁰ Iz razgovora s visokim dužnosnikom Europske unije od 23. februara 2016. godine koji je želio ostati anonimn.

Prilog 2: Borci sa Zapadnog Balkana na ratištima u Siriji i Iraku (2012-2015)

Država	Ukupno 2012-2015	Povratnici	Poginuli	Žene	Djeca	Još uvijek u Siriji i Iraku
Albanija	136	40 ¹¹	20	Nepoznat broj	Nepoznat broj	76 ¹²
BiH	260	43 muškaraca 6 žena	44 muškaraca 2 žene	56	Nepoznat broj	77 muškaraca 48 žena 46 djece
Crna Gora	Do 30		5			
Hrvatska	1	-	-	1	Nepoznat broj	1
Kosovo	314	110 muškaraca 6 žena 1 dijete	57	38	27	75 muškaraca 38 žena 27 djece
Makedonija	135 ¹³	80	20 ¹⁴	Nepoznat broj	Nepoznat broj	35
Slovenija	3+3 ¹⁵	2	1 + 1 ¹⁶	2	5	2 žene 5 djece ¹⁷
Srbija	42	9 ¹⁸	11	Nepoznat broj	Nepoznat broj	22

Izvor: Atlantska inicijativa, maj 2016.

11 Među ovim osobama 33 su borci ili vojni instruktori.

12 Vjeruje se kako su među ovim osobama 24 borca. Ostali su članovi njihovih obitelji.

13 Makedonske službe sigurnosti vjeruju da je među ovim osobama 10% žena.

14 Službena brojka je 17.

15 Trojica slovenskih državljana i još trojica muškaraca koji imaju dvojna, slovensko-bosanskohercegovačka državljanstva ili su rođeni u Sloveniji.

16 Jedan Slovenac - Jure Korelec, i Denis Delanović, s dvojnim državljanstvom.

17 Dvije žene sa slovenskim državljanstvom, porijeklom iz BiH, udane za dvojicu državljana BiH te petero njihove djece.

18 Od devet povratnika, trojica su u pritvoru i sudi im se pred Specijalnim sudom u Beogradu. Još trojici se sudi u odsustvu.

UDIO OSOBA IZ BOSNE I HERCEGOVINE U KONTINGENTU STRANIH BORACA U SIRIJI I IRAKU

Službene procjene

Kada je riječ o udjelu građana Bosne i Hercegovine u kontingentu stranih boraca u Siriji i Iraku, većina autora najčešće navodi da ih je tamo 330, kako je to početkom 2015. godine objavio Međunarodni institut za studije radikalizacije iz Londona (ICSR).¹⁹ Iako ostaje nejasno koji su izvori korišteni u tom izračunu, ova procjena se i dalje, više od godinu dana nakon što je prvi put objavljena, često koristi u prikazima broja stranih boraca porijeklom iz BiH.

Na samom isteku 2015. godine Ujedinjeni narodi su objavili službeni dokument u kojem se navodi kako se na ratištima u Siriji i Iraku nalazi 217 građana Bosne i Hercegovine. Ni u ovom izvještaju se ne navodi izvor od kojega je preuzeta ova brojka, ali se čini da su se njegovi autori koristili podacima iz studije *Zov rata u Siriji – bosanskohercegovački kontingent stranih boraca (Atlantska inicijativa, Sarajevo, 2015)*. Naime, u tom se izvještaju navodi kako je od kraja 2012. do kraja 2014. godine na ratištima u Siriji i Iraku boravilo 156 muškaraca, 36 žena i 25-ero djece iz BiH, odnosno ukupno 217 osoba. Ostaje nejasno zašto je izvještaj Ujedinjenih naroda upravo tu brojku (217) naveo kao “službeno priznat broj stranih boraca iz najugroženijih zemalja članica”, iako se radi o akademskom istraživanju, kao ni zašto su među “strane terorističke borce” iz Bosne i Hercegovine ubrojene žene i djeca.²⁰

Ministarstvo sigurnosti BiH objavilo je početkom marta 2016. godine da “trenutačno na području Sirije i Iraka na strani tzv. vojske ISIL-a ratuje oko 130 državljana Bosne i Hercegovine. Oko 45 ih je poginulo na strani ISIL-a, a oko 50 bosanskohercegovačkih građana vratilo se u BiH sa stranih ratišta”. Gotovo identičnu procjenu Ministarstvo sigurnosti objavilo je i pola godine ranije.²¹ Sudeći prema formulaciji koju je koristilo Ministarstvo, ovi podaci se odnose samo na muškarce – ratnike, pa bi onda, kada se svi zbroje od 2012. do početka 2016. godine, na ratištima u Siriji i Iraku ukupno boravilo 225 boraca, uključujući povratnike i poginule.

19 Peter R. Neumann, “Foreign fighter total in Syria/Iraq now exceeds 20,000; surpasses Afghanistan conflict in the 1980s,” ICSR, 26 January 2015, <http://icsr.info/2015/01/foreign-fighter-total-syriairaq-now-exceeds-20000-surpasses-afghanistan-conflict-1980s/> (pristupljeno 28. januara 2015.).

20 “Letter dated 15 December 2015 from the Chair of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1373 (2001) concerning counter-terrorism addressed to the President of the Security Council, UN Security Council, 29 December 2015, http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2015/975 (pristupljeno 11. marta 2016.).

21 “Na strani ISIL-a ratuje oko 130 državljana BiH”, *Večernji list*, 11. marta 2016, “Mektić: Na vanjskim ratištima trenutno oko 130 državljana BiH”, *Dnevni avaz*, 27. augusta 2015.

Tužiteljstvo BiH objavilo je početkom aprila 2016. godine kako je do kraja 2015. u Siriji i Iraku boravilo 260 građana BiH. Prema toj procjeni 77 muškaraca je još na tamošnjim ratištima, kao i 48 žena te 46-ero djece. U Bosnu i Hercegovinu su se vratile 43 osobe, a 46 ih je poginulo.²²

Evidencije kojima raspolažu sigurnosne službe i pravosudne institucije u BiH, a u koje su autori ove studije imali ograničen uvid, svjedoče o tome kako je pouzdano utvrđivanje broja državljana Bosne i Hercegovine koji su u protekle četiri godine boravili ili još uvijek borave na ratištima u Siriji i Iraku izuzetno teško.

Većina policijskih agencija u Bosni i Hercegovini raspolaže imenima uglavnom istih osoba za koje se vjeruje da su na neki način "povezane s odlascima na ratišta u Siriji i Iraku". Na temelju podataka koji su prikupljeni o tim osobama svaka agencija na kraju sama za svoje potrebe procjenjuje tko je od tih ljudi otišao na strano ratište, tko je poginuo, tko se vratio, tko se još uvijek tamo nalazi, tko je dio mreže za vrbovanje i slanje, tko sudjeluje u ideološkoj indoktrinaciji i motiviranju ljudi za odlaske itd. Međutim, u znatnom broju slučajeva podaci su nepotpuni i nema uvijek jasnih dokaza da je neka "osoba od interesa" zbilja boravila na stranom ratištu.

Svaka agencija za sada primjenjuje vlastite kriterije koji joj pomažu da s više sigurnosti utvrdi ili pretpostavi gdje se neka od tih osoba nalazi. Zbog toga je moguće da, iako koriste uglavnom istu početnu masu osobnih podataka, agencije na temelju vlastitih analiza istih podataka na kraju dolaze do različitih procjena o broju državljana Bosne i Hercegovine koji su boravili ili se još uvijek nalaze u Siriji i Iraku, odnosno onih koji su tamo poginuli ili su se u međuvremenu odande vratili.

Nema sumnje da bi jedinstvena baza podataka o takvim osobama na nivou države olakšala praćenje ove pojave, a ujednačavanje kriterija bio bi značajan prvi korak u tom smjeru. Dio agencija već se koristi kriterijima koji im pomažu da s više izvjesnosti utvrde gdje se zbilja nalazi neka od osoba "povezanih s odlascima u Siriju i Irak". Ti kriteriji uključuju postojanje foto i video dokaza, izjave svjedoka, te unose Granične policije o ulascima i izlascima građana BiH preko graničnih prijelaza.

Na temelju takvih indicija i dokaza Bosna i Hercegovina je krajem februara 2016. godine putem Interpola potraživala 67 osoba radi vođenja kaznenog postupka ili prikupljanja dodatnih informa-

22 Procjena je objavljena tokom radionice "Borba protiv terorizma" koju je u Sarajevu 12. aprila 2016. godine organiziralo Ministarstvo pravosuđa Sjedinjenih Američkih Država.

cija vezanih za njihovo učešće u sukobima u Siriji i Iraku. Istodobno je pred Sudom BiH optuženo 18 povratnika s ratišta u tim zemljama.²³

Neslužbena procjena

Oslanjajući se na otvorene izvore i djelomičan uvid u evidencije kojima raspolažu sigurnosne službe u Bosni i Hercegovini, jedan od ciljeva ovog istraživanja bio je utvrditi približan broj građana BiH koji su boravili ili se još uvijek nalaze u Siriji i Iraku. Kao i većina policijskih agencija, autori su često bili suočeni s nepotpunim ili neprovjerenim informacijama, kao i s nedoumicom o tome kako kategorizirati osobe porijeklom iz BiH koje su primljene u državljanstvo zemalja u kojima sada žive. Neke od tih osoba odrekle su se bosanskohercegovačkog državljanstva, dok su ga neke zadržale, ali koriste putne isprave drugih država.

Uz to, uvid u policijske evidencije pokazao je da postoji značajan broj osoba "koje se dovode u vezu s odlascima na ratišta u Siriju i Irak", ali za koje nema nikakve potvrde da su zbilja tamo boravile. Za neke od tih osoba u policijskim izvještajima se samo navodi da su otputovale u Tursku ili da neko vrijeme nisu viđene na adresama na kojima imaju prijavljena prebivališta. Na temelju takvih informacija i ranijeg uvida u socijalne kontakte i ideološku afilijaciju pretpostavljeno je da je takva osoba mogla otputovati na sirijsko ili iračko ratište.

Zbog toga su, na temelju dostupnih informacija i indicija, autori ponekad morali sami procijeniti koliko je vjerovatno da je neka od osoba iz policijskih evidencija zbilja otputovala u Siriju i Irak i tamo provela neko vrijeme. Zato je moguće da se na ovom mjestu iznesene procjene ne podudaraju s onima koje u javnost iznose agencije za provedbu zakona u Bosni i Hercegovini.

Do nepodudarnosti u procjeni dolazi i zbog toga što ova studija pokušava analizirati iseljenu zajednicu u Siriji i Iraku, i na nju gleda kao na cjelinu. Uz državljane Bosne i Hercegovine, u toj se zajednici nalaze i osobe koje formalno nemaju državljanstvo BiH iako su tamo rođene ili vode porijeklo iz BiH, kao i manji broj osoba s državljanstvima zemalja regije – Slovenije, Hrvatske, Srbije i Makedonije, a koje su brakom i drugim obiteljskim vezama postale integralni dio ove zajednice. S druge strane, zbog specifičnosti vezanih za postupanje u ovim slučajevima, agencije za provedbu zakona pažnju uglavnom usmjeravaju prema osobama koje su državljani Bosne i Hercegovine.

23 "BiH raspisala 67 potjernica za borcima na stranim ratištima", *Večernji list*, 23. februara 2016, <http://www.vecernji.ba/bih-raspisala-67-potjernica-za-borcima-na-stranim-ratistima-1062668> (pristupljeno 24. februara 2016.). Vidi također, "Mektić: Podignuto 18 optužnica protiv osoba koje su se vratile iz Sirije i Iraka", Srna, 17. marta 2016.

Ovo istraživanje nema takvih formalno-pravnih ograničenja, pa će razlika u pristupu dovesti do nepodudarnosti u konačnim procjenama brojki.

Istraživanjem je obuhvaćeno razdoblje od kraja 2012. do kraja 2015. godine, pa će se i ovdje iznesena procjena broja državljana Bosne i Hercegovine koji su boravili na ratištima u Siriji i Iraku odnositi na te tri godine. Međutim, u prva tri mjeseca 2016. godine, tokom obrade prikupljenih podataka i priprema za objavljivanje ove studije, u Siriji i Iraku je poginulo više građana BiH (muškaraca, žena i djece), nekoliko ih se vratilo u zemlju, neki novi odlasci su spriječeni, a u pripremi je nekoliko novih ekstradicija iz Turske građana BiH koji su pobjegli iz Sirije. Iako ove promjene brojki nisu bitno utjecale na našu analizu, one potvrđuju da je praćenje dinamike ovakvih kretanja u oba smjera izuzetno zahtjevno.

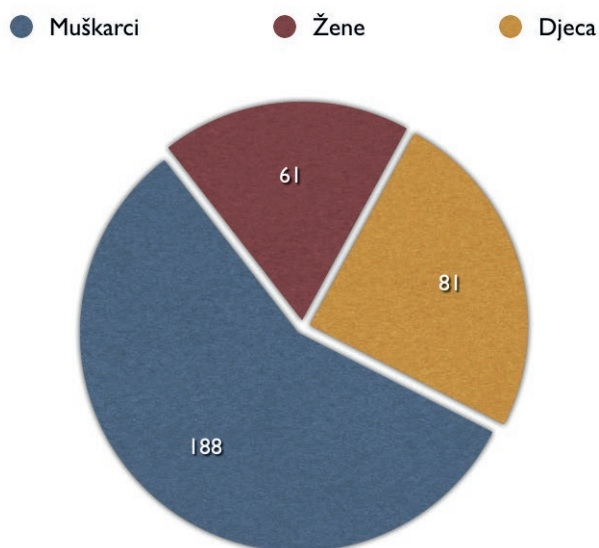
Na temelju svega navedenog može se zaključiti da je od početka sukoba u Siriji na ratištima u toj zemlji, i kasnije u Iraku, boravilo ukupno 188 muškaraca, 61 žena i 81 dijete, državljana BiH ili porijeklom iz ove zemlje.²⁴

Kada je riječ o djeci, neophodno je napomenuti da je procjena o njihovom broju također kumulativna i da se odnosi na ukupan broj osoba mlađih od 18 godina koje su dovedene u Siriju i Irak od kraja 2012. do kraja 2015. godine. Tokom te tri godine jedan dio tih osoba stupio je u punoljetnost i u ovom trenutku više nije u kategoriji djece. U istom vremenskom razdoblju u Siriji i Iraku rodio se još neutvrđen broj nove djece, pa je po ocjeni autora pouzdanost ove procjene najupitnija i podložna najčešćim promjenama.

---

24 Među evidentiranim ženama su i četiri strane državljanke udane za muškarce iz BiH.

Prilog 3: Bosanskohercegovačka zajednica u Siriji i Iraku (2012-2015)

Većina istraživača koji se bave fenomenom odlazaka na strana ratišta podliježe iskušenju da rezultate do kojih su došli kontekstualiziraju statističkim prikazima. Jedan od najčešćih takvih postupaka pretpostavlja izračun broja stranih ratnika na milion stanovnika zemlje iz koje oni dolaze. Međutim, kao i obično kada se radi o statistici, ovakvi su prikazi podložni različitim interpretacijama, a u ovom slučaju i nepouzdanosti ulaznih brojeva na temelju kojih se izrađuju statistički prikazi.

Na primjer, ako se usporedi s Belgijom, kako se to najčešće čini, Bosna i Hercegovina prednjači po broju svojih građana na ratištima u Siriji i Iraku. S jedanaest miliona stanovnika i procjenom o 451 stranom borcu, belgijski prosjek bio bi 41 na milion stanovnika. S pretpostavljenih 249 punoljetnih državljana oba spola u Siriji i Iraku i oko 3.800.000 stanovnika, taj bi prosjek za BiH bio oko 65,5 stranih boraca na milion stanovnika.²⁵

Zna li se, međutim, da su ljudi koje se prebrojava za ovakvu vrstu statističkog prikaza gotovo isključivo muslimani ili konvertiti u islam (dakle, opet muslimani), statistički indikator odziva na radikalizaciju i vrbovanje za odlaske u Siriju i Irak u Belgiji i Bosni i Hercegovini izgleda znatno drugačije. U takvom srazu brojki na svakih 100.000 muslimana u Belgiji (ukupno ih je oko 700.000) dolaze 64 strana borca, odnosno na svaka 1.552 muslimana u Belgiji dolazi po jedan strani borac.

²⁵ Prema sličnim procjenama, broj stranih boraca po milionu stanovnika u Danskoj je 27, u Francuskoj 18, a u Velikoj Britaniji 9,5. U vrijeme nastanka ove studije u aprilu i maju 2016. još uvijek nisu objavljeni službeni rezultati popisa stanovništva BiH iz 2013. godine, pa su korištene dostupne procjene u ključnim kategorijama.

Prihvati li se ustaljena teza da su svi etnički Bošnjaci u Bosni i Hercegovini muslimani (njih oko 1.760.000), proizlazi da na svakih 100.000 bosanskohercegovačkih muslimana dolazi po približno 14 stranih boraca, odnosno na svakih 7.068 muslimana u BiH po jedan.

Predstavljena na ovaj način, statistika ukazuje na to da su ISIL-ovi pozivi sljedbenicima u Belgiji više od 4,5 puta privlačniji negoli je to slučaj u Bosni i Hercegovini. Zbog nepotpune evidencije, u ovoj procjeni nije uvažena nesporna činjenica da znatan broj osoba koje se tretiraju kao strani borci iz BiH uopće ne žive u ovoj zemlji, a neki više nemaju ni njeno državljanstvo, pa je objektivna razlika u odzivu ISIL-u u dvjema zemljama još veća.

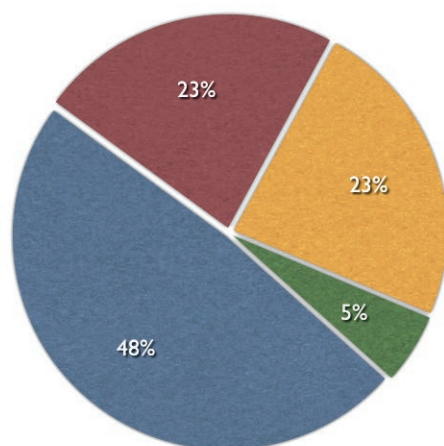
Uz utvrđivanje vjerovatnog broja osoba iz Bosne i Hercegovine koje su u protekle skoro četiri godine mogle boraviti u Siriji i Iraku, ova studija pokušala je istražiti šta se u međuvremenu s njima dogodilo i gdje se trenutno nalaze.

Koristeći se ranije opisanom metodologijom, autori procjenjuju da su se do kraja 2015. godine iz Sirije i Iraka u Bosnu i Hercegovinu vratila 43 muškarca.²⁶ U međuvremenu su 44 poginula, a za njih 10 nije bilo dovoljno pouzdanih podataka. U istom razdoblju (2012-2015) iz Sirije se vratilo šest žena, jedna je poginula, a za dvije nema pouzdanih podataka.²⁷

26 Autorima je poznato da su od početka 2016. godine u Siriji i Iraku poginula još najmanje četvorica državljana BiH, da su se najmanje četvorica vratila. Poznato je također da su naknadne policijske provjere na prijavljenim adresama prebivališta u nekoliko slučajeva pokazale kako neke od osoba za koje se vjerovalo da su u Siriji ili Iraku nikada tamo nisu boravile. Ovi novi podaci bit će obrađeni u posebnoj dopuni ovog istraživanja koja je u pripremi.

27 Autorima je poznato da je u februaru 2016. godine, zajedno s mužem i troje djece, poginula žena za koju se tvrdi da je bila u drugom stanju. Taj podatak također nije obrađen u ovoj analizi. Vidi, "U Siriji poginula bosanska porodica: Stradao Valdes Karić, njegova žena i djeca", Slobodna Bosna, 23. februara 2016, http://www.slobodna-bosna.ba/vijest/27741/u_siriji_poginula_bosanska_porodica_stradao_valdes_karic_njegova_zena_i_djeca.html (pristupljeno 25. februara 2016.).

● Još u Siriji/Iraku ● Povratnici ● Poginuli ● Nepoznato

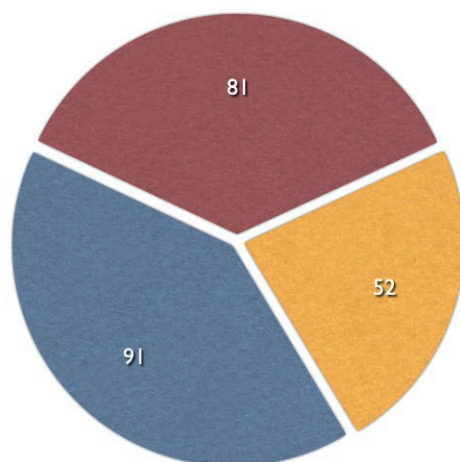

Prilog 3a. Muškarci iz BiH na ratištima u Siriji i Iraku (2012-2015)

Prema ovim podacima, krajem 2015. godine u Siriji i Iraku su najvjerojatnije još uvijek boravili 91 muškarac, 52 žene i najmanje 60 osoba mlađih od 18 godina. Ta procjena sugerira kako je na tamošnjim ratištima 45% muškaraca, 25% žena i 30% djece, odnosno da je u kontingentu državljana BiH u Siriji i Iraku skoro 55% neborračke populacije – žena i djece.

Na identičan omjer ukazuje i ranije navedena službena procjena Tužiteljstva BiH o broju državljana BiH koji su (u aprilu 2016.) još uvijek u Siriji i Iraku – 55% su žene i djeca.

● Muškarci ● Djeca ● Žene

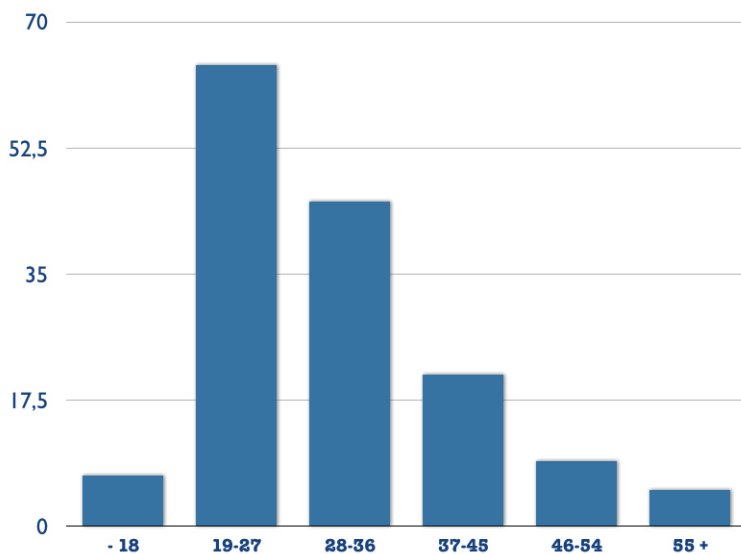
Prilog 4: Bosanskohercegovačka zajednica u Siriji i Iraku krajem 2015. godine

BOSANSKOHERCEGOVAČKA ZAJEDNICA U SIRIJI I IRAKU – DEMOGRAFSKE ODREDNICE, TRENDovi I ZAPAŽANJA

Starosna i rodna struktura²⁸

Prosječna starost muškaraca iz Bosne i Hercegovine čije je datume rođenja bilo moguće utvrditi (149), a za koje se vjeruje da su od kraja 2012. do kraja 2015. godine boravili u Siriji, bila je 31 godina, dok je najčešća dob 22 godine. Najveći broj muškaraca pripada starosnoj skupini između 19 i 27 godina, njih 64 (27%), te onoj između 28 i 36 godina, ukupno 45 (29%). Više od 70% muškaraca u dobi je između 19 i 36 godina.

Slične su starosne dobi i muškarci iz ostalih zemalja zapadnog Balkana koji su putovali u Siriju i Irak – tipično između 20 i 35 godina.

Prilog 5: Prosječna starost muškaraca iz BiH u Siriji i Iraku

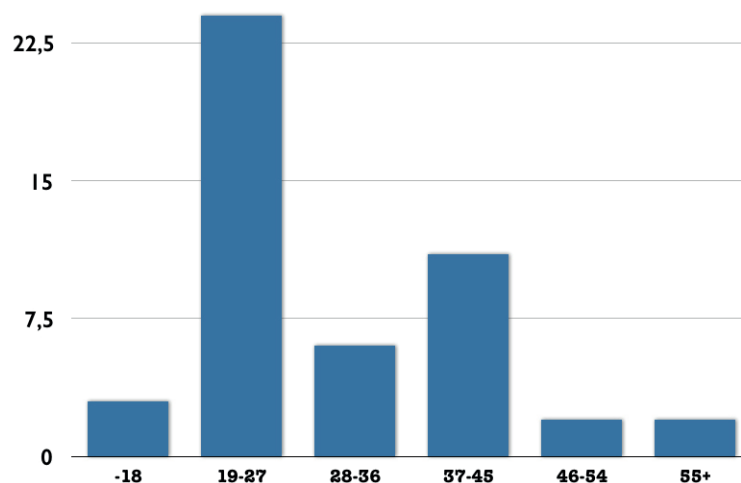
²⁸ Za potrebe ovog istraživanja korištena je starosna dob svake osobe na dan njenog prvog ulaska u Siriju.

Istraživanja na Zapadu ukazuju na to da su strani borci u Siriji i Iraku tipično u ranim ili srednjim dvadesetim godinama. Tako je prosječna dob među Amerikancima i Francuzima 25, a Belgijancima i Nijemcima 25,9 godina.²⁹

Pri dolasku, većina muškaraca iz Bosne i Hercegovine bila je neoženjena (61%), dok je među onima za koje se vjeruje da se još uvijek nalaze u Siriji i Iraku omjer oženjenih i slobodnih približno ujednačen – 47% oženjenih i 53% slobodnih.

Prosječna dob žena (koju je bilo moguće utvrditi u 43 slučaja) pri dolasku u Siriju i Irak bila je 30 godina, dok je najčešća dob bila 24 godine. Najviše žena pripada dvjema starosnim skupinama – između 19 i 27 godina (50%) i onoj između 37 i 45 godina (23%). Za razliku od muškaraca, većina žena već je bila udana (građanski ili šerijatski) ili su se udale po dolasku (93%).

Autori vjeruju da je trenutno u Siriji 39 bračnih parova porijeklom iz Bosne i Hercegovine.

Prilog 6: Prosječna starost žena iz BiH u Siriji i Iraku

²⁹ Bibi van Ginkel and Eva Entenmann (editors), *The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union: Profiles, Threats & Policies*, International Center for Counter-Terrorism Research Paper, April 2016, <http://icct.nl/wp-content/uploads/2016/03/Executive-Summary.pdf> (pristupljeno 8. aprila 2016), Peter Bergen, Courtney Schuster, and David Sterman *Isis In The West: The New Faces Of Extremism*, New America, November 2015; CTC Perspectives – Daniel Milton, “The French Foreign Fighter Threat In Context,” CTC Perspectives, 14 November 2015, <https://www.ctc.usma.edu/posts/ctc-perspectives-the-french-foreign-fighter-threat-in-context> (pristupljeno 2. januara 2016.); Reem Ahmed & Daniela Pisiou, *Foreign fighters: An overview of existing research and a comparative study of British and German foreign fighters*, Working Paper 8, Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg, December 2014, https://ifsh.de/file-ZEUS/pdf/ZEUS_WP_8.pdf (pristupljeno 7. jula 2015.); “Who are Germany’s Islamists?” Deutsche Welle, 24 September 2015, <http://www.dw.com/en/who-are-germanys-islamists/a-18737894> (pristupljeno 26. septembra 2015.); Pieter Van Ostaeyen, “December 2015: A new statistical update on Belgian fighters in Syria and Iraq,” <https://pietervanostaeyen.wordpress.com/2015/12/07/belgian-fighters-in-syria-and-iraq-december-2015/>, (pristupljeno 4. aprila 2016.).

Slična istraživanja provedena na Zapadu ukazuju na to da su žene koje putuju sa stranim borcima znatno mlađe, u prosjeku oko 21 godine, te da ih je znatan dio u potrazi za budućim muževima.³⁰ Poređenja radi, prosječna dob žena koje su u Siriju i Irak otputovale s Kosova je 23,4 godine.³¹

Činjenica da su muškarci i žene iz Bosne i Hercegovine stariji od europskog prosjeka mogla bi se pripisati migracijskom trendu koji je od druge polovine 2013. godine primjetan u dijelu ovdašnjih selefijskih zajednica iz kojih se prema Siriji i Iraku iseljavaju cijele obitelji, u nekim slučajevima u tri generacije. Istom trendu se vjerovatno može pripisati i tamošnje veliko prisustvo žena iz BiH, dvostruko veće od europskog prosjeka.

Udio žena iz BiH među onima za koje se smatra da su u Siriji i Iraku postupno je ali stalno rastao. Vjeruje se da je od kraja 2012. do 2014. godine tamo boravilo 36 žena, koje su u tada činile nešto manje od 20% bosanskohercegovačkog kontingenta. Ukratko, svaka peta osoba bila je žena.

Od kraja 2014. do kraja 2015. godine, po našim procjenama, još 25 žena otputovalo je u Siriju i Irak, čime je njihov udio u tamošnjem kontingentu građana BiH porastao na četvrtinu (24,5%).

Uzme li se u obzir broj žena koje su u međuvremenu poginule ili su se vratile u Bosnu i Hercegovinu, dijasporu ili u neku od zemalja regije, autori pretpostavljaju da je na kraju 2015. godine njihov udio u preostalom bosanskohercegovačkom kontingentu u Siriji i Iraku dostigao 36,6%, odnosno da je svaka treća osoba u toj zajednici žena. I konzervativnije, službene procjene ukupnog broja osoba porijeklom iz BiH na tom prostoru sugeriraju da je udio žena veći od 30%.

To je znatno više od prosjeka među ostalim skupinama koje su stigle iz Europske unije i gdje je svaka šesta osoba žena, a njihov ukupni udio 17%. Najviše žena je u kontingentima iz Francuske (22%) i Njemačke (20%).³² Od zemalja regije, masovniji odlasci zabilježeni su u kontingentima s Kosova (od 314 Kosovara 38 su žene), iz Albanije (među 150 Albanaca u Siriji i Iraku između 13 i 29 su žene) i Makedonije (10%). Među preostalim osobama s Kosova koje se u proljeće 2016. godine još nalaze u Siriji i Iraku također je visok udio žena, oko 33%, dok je u tamošnjem preostalom kontingentu Kosovara oko 46% neborbačke populacije.

30 Više o ovome u Anita Perešin, "Fatal Attraction: Western Muslimas and ISIS," *Perspectives on Terrorism*, Vol. 9, No 3 (2015), <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/427/html> (pristupljeno 2. januara 2016.), Anne Speckhard, *Bride of ISIS: One Young Woman's Path into Homegrown Terrorism*, McLean, VA: Advances Press, 2015.

31 Arbana Xharra, "Few but Fanatical – the Kosovo Women Who Go Over to ISIS," *BalkanInsight*, 26 January 2016, <http://www.balkaninsight.com/en/article/few-but-fanatical-the-kosovo-women-who-go-over-to-isis-01-22-2016#sthash.yq32FfwK.dpuf> (pristupljeno 3. marta 2016.).

32 Bibi van Ginkel and E. Entenmann, *Isto*, str. 4.

Sigurnosni izvori u Srbiji procjenjuju da je među osobama koje su boravile ili se još uvijek nalaze u Siriji i Iraku oko trećina žena i maloljetnika. Nešto manje, oko 10% žena, nalazi se među 135 državljanima Makedonije povezanih s boravkom na ovim ratištima, procjena je sigurnosnih agencija u Skoplju.

Djeca

Vezana za iseljavanje, a još uvijek nedovoljno istražena, jest praksa odvođenja djece na ratom zahvaćena područja u Siriji i Iraku. Autorima su poznati slučajevi odlazaka obitelji sa po više djece (u najekstremnijem slučaju devetero, od kojih je najmlađe bilo u dobi od pet mjeseci). Zna se također da se u blizini ratišta rađaju i nova djeca, o čijem se broju može samo nagađati kroz uvid u fotografije koje na društvenim mrežama postavljaju ponosni roditelji.

Za potrebe istraživanja kojim je obuhvaćeno razdoblje od kraja 2012. do kraja 2014. godine autori su ranije utvrdili da je iz Bosne i Hercegovine odvedeno najmanje dvadeset petero djece, odnosno osoba koje su pri dolasku u Siriju bile maloljetne. Naša je procjena da je, kumulativno gledano, do kraja 2015. taj broj utrostručen, odnosno da je u maloljetnoj dobi u Siriju i Irak dovedeno ili se tamo rodilo ukupno više od osamdesetero djece čiji su roditelji porijeklom iz BiH. Broj djece, odnosno maloljetnika koji se trenutno tamo nalaze, posebno je teško utvrditi. Dio ih nije bio zaveden u matičnim evidencijama u BiH, neka su odvedena iz dijaspore, neka su rođena uz bliskoistočna ratišta, dok su neka tokom protekle tri godine postala punoljetna.

Istraživanjem je također utvrđeno da je više od dvadesetero djece koja se nalaze u Siriji i Iraku ostalo bez roditelja, najčešće bez oca. Naša je procjena da je početkom 2016. među ženama iz BiH bilo najmanje 12 udovica s 24-ero djece.

Uvid u postupke ISIL-a, uz izjave svjedoka i aktivnosti na društvenim mrežama, ukazuje na praksu da se dječaci još u dobi od 13 ili 14 godina, nakon vjerske poduke, gotovo po pravilu vojno obučavaju i raspoređuju u borbene formacije.³³ Najmanje jedan maloljetnik (16) iz BiH poginuo je do sada u oružanim sukobima, a troje djece smrtno je stradalo, zajedno s roditeljima, u zračnom udaru početkom 2016. godine.³⁴

33 Više o ovoj praksi u dokumentarnom filmu: "ISIS' children: soldiers trained to kill and die," *Channel 4 News*, 1 October 2015, https://www.youtube.com/watch?v=EVxZfP1fC_I (pristupljeno 2. maja 2016.).

34 "Bh. djeca u vojnim formacijama ISIL-a", FTV, 12. februara 2016, <http://www.federalna.ba/bhs/vijest/156312/mreza-hod-bh-djece-pod-palicom-selefijskih-roditelja> (pristupljeno 14. februara 2016.), "U Siriji poginuo Tuzlak Valdes Karić sa trudnom suprugom i troje djece", *Saff*, 23. februara 2016.

Prilog 7. Djeca iz BiH u Siriji

Prilog 8. Djeca iz BiH u Siriji

S obzirom na raširenost pojave da roditelji svjesno i ciljano odvedu djecu u jedno od najopasnijih područja u svijetu, gdje postaju izložena ratu i utjecaju retrogradnih i nasilničkih ideologija, autori

vjeruju da domaći zakoni i obaveze preuzete iz međunarodnih konvencija omogućuju i nalažu Bosni i Hercegovini da poduzme dodatne mjere za zaštitu djece i maloljetnih osoba od takve prakse.³⁵

Smrtnost

Skoro četvrtina osoba porijeklom ili iz Bosne i Hercegovine koje su boravile u Siriji i Iraku, ili su pokušale ući na teritorij pod kontrolom neke od tamošnjih vojnih formacija, smrtno je stradala. Taj prosjek je skoro dvostruko veći od europskog (14%).

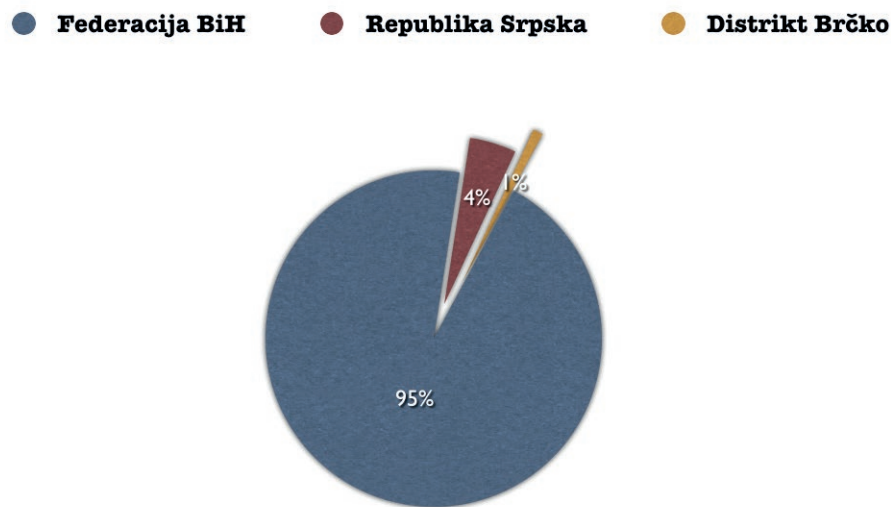
Prema saznanjima domaćih sigurnosnih agencija, znatan broj ovih osoba poginuo je u međusobnim obračunima, a ne u borbama protiv snaga Bashara al-Assada, kurdskih pešmerga formacija ili Fronte al-Nusra.

Visoka smrtnost među pripadnicima bosanskohercegovačkog kontingenta može se tumačiti i izostankom prethodne vojne obuke. Iako domaći i strani mediji s vremena na vrijeme serviraju tvrdnje o navodnim centrima za obuku "mudžahedina i terorista" u BiH, više policijskih izvora kontaktiranih za potrebe ove studije izjavilo je kako takvi centri, s objektima za smještaj i poligonima za vježbanje, do sada nisu otkriveni. To ne znači da se osnovna vojna poduka ne može povremeno obavljati u teže pristupačnim i zaklonjenijim dijelovima BiH, ali policijske provjere do sada nisu mogle potvrditi navode o postojanju takvog oblika organizirane vojne aktivnosti.

Geografsko porijeklo

Uvidom u prijavljena prebivališta može se utvrditi kako najveći broj državljana Bosne i Hercegovine za koje se pretpostavlja da su boravili u Siriji i Iraku, ili da se još uvijek tamo nalaze, dolazi iz Federacije BiH – njih 95%. Oko 4% ih je porijeklom iz Republike Srpske, te 1% iz Brčko Distrikta.

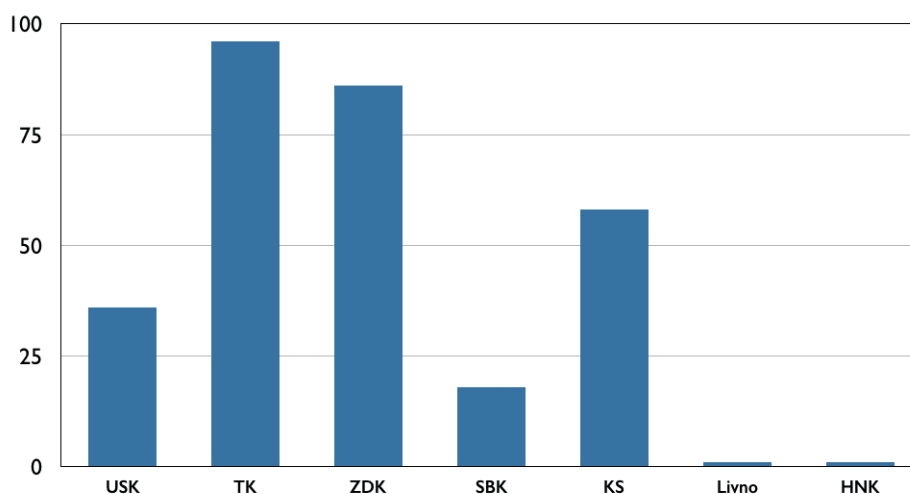
³⁵ Takvu mogućnost pružaju Obiteljski/porodični zakon u Federaciji BiH (npr. u čl. 127, 130, 134, 135, 136, 138), Republici Srpskoj i Brčko Distriktu, kao i Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine (u čl. 11, 19 i 38) čija je BiH potpisnica.

Prilog 9: Građani BiH u Siriji i Iraku prema prijavljenim prebivalištima

Pouzdana utvrđivanje prebivališta osoba iz BiH za koje se smatra da su povezane s odlascima u Siriju i Irak predstavlja ozbiljan problem za domaće policijske agencije. Dodatne provjere prijavljenih adresa prebivališta ovih osoba potvrđuju ranije opaženu pojavu da se često radi o potpuno lažnim prijavama. U nekim slučajevima prijavljene osobe nikada nisu ni živjele na tim adresama. Ponekad se događa da su se ove osobe odselile, ali da nisu odjavile prebivalište, niti da su prijavile novo. Događa se također da neke od ovih osoba imaju više prijavljenih prebivališta, često u različitim kantonima, a da su ponekad i te prijave lažne. Teško je utvrditi da li ove pojave treba tumačiti neodgovornim odnosom ovih osoba prema obavezi da odjavljuju prethodna i prijavljuju nova prebivališta ili se radi o namjernoj i preporučenoj praksi čiji je cilj prikriti njihovo kretanje i otežati pronalaženje.

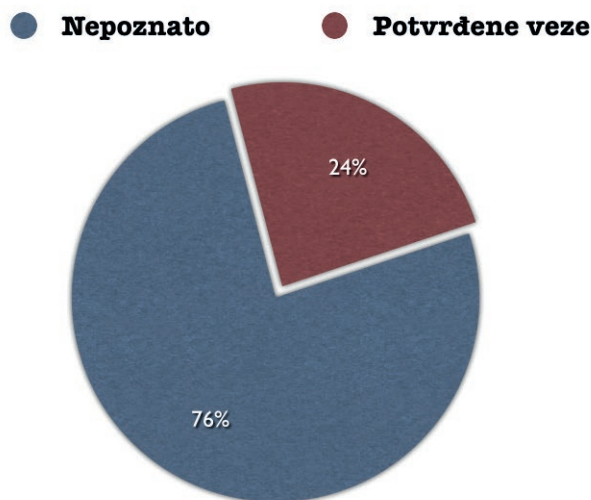
Zbog opisanog problema s utvrđivanjem stvarnih prebivališta i boravišta u ovu analizu dodani su i podaci iz policijskih evidencija o kretanju pojedinih osoba, a koje uključuju i policiji poznate lokacije na kojima one zbilja borave. Kako znatan dio onih koji se dovode u vezu s odlascima u Siriju i Irak žive, borave ili često posjećuju tradicionalne selefijske zajednice u Gornjoj Maoči i Dubnici, iako imaju drugdje prijavljena prebivališta, Tuzlanski kanton, kojem administrativno pripadaju ove zajednice, prednjači po broju pretpostavljenih odlazaka na strana ratišta. Slijede Zeničko-dobojski i Kanton Sarajevo. Značajan broj odlazaka registriran je u Unsko-sanskom i Srednjobosanskom kantonu, a najmanje ih je bilo iz Hercegovačko-neretvanskog i Livanjskog kantona. Zanimljivo je da iz Bosansko-podrinjskog i Posavskog kantona na ratišta u Siriju i Irak nije otišla nijedna osoba koja ondje ima prijavljeno prebivalište.

Prilog 10: Građani BiH u Siriji i Iraku prema kantonima iz kojih dolaze

Djelomičan uvid u policijske evidencije ukazuje na to da je više od jedne četvrtine muškaraca i žena (27%) prije odlaska u Siriju i Irak privremeno ili stalno živjelo te duže ili kraće boravilo ili posjećivalo poznate selefijske zajednice poput Gornje Maoče, Dubnice, Ošvi, Liješnice i Bočinje. Za pretpostaviti je da je taj broj i veći.

Među naseljenim mjestima s najvećim brojem pojedinačnih odlazaka u Siriju i Irak najviše se ističu Gornja Maoča – 52 (38 muškaraca i 14 žena), Sarajevo – 38 (29 muškaraca i 9 žena) i Zenica – 27 (20 muškaraca i 7 žena).

Prilog 11: Naseljena mjesta u BiH s najvećim brojem odlazaka u Siriju i Irak

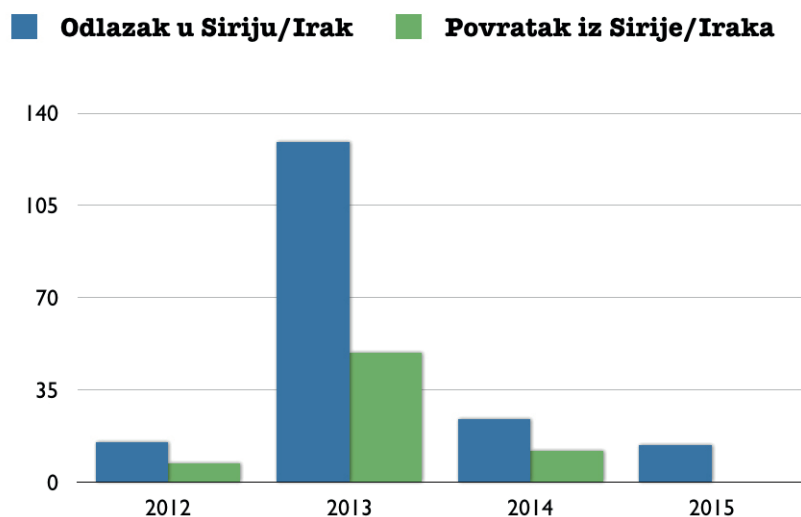
Prostorni raspored lokacija iz kojih se u Bosni i Hercegovini od 2012. do 2015. najviše odlazilo u Siriju i Irak potvrđuje procjenu da se baza iz koje se vrbuju strani ratnici postupno ali sve više širi iz već tradicionalnih i izoliranih selefijskih enklava u Gornjoj Maoči, Ošvama i Dubnici na gradove. Ovaj trend je detaljnije opisan u sljedećim poglavljima, u kojima se razmatraju pojave radikalizacije i vrbovanja građana BiH za odlaske na strana ratišta.

Dinamika putovanja

Dostupni podaci Granične policije i ostalih sigurnosnih agencija dosta precizno oslikavaju dinamiku putovanja iz Bosne i Hercegovine prema Siriji i Iraku od 2012. do kraja 2015. godine, kao i trendove povratka u istom razdoblju. Iako su podaci nepotpuni, izvjesno je kako su, nakon četiri godine, odlasci u Siriju i Irak krajem 2015. godine skoro potpuno zaustavljeni. Isto vrijedi i za povratke, koji su u 2015. godini potpuno prestali. Od početka 2016. godine, koja nije obuhvaćena ovim istraživanjem, iz Turske je u BiH deportirano nekoliko osoba koje su uspjele napustiti Siriju. U nekoliko slučajeva odlasci na ratišta su spriječeni, kako u BiH tako i izvan nje.

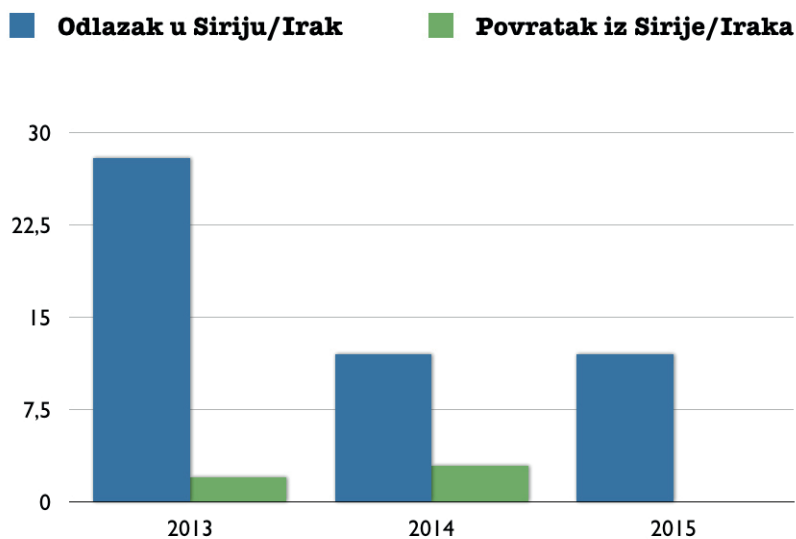
Putovanja su počela 2012. godine, kada je dokumentiran odlazak 15 i povratak 7 muškaraca. Tokom 2013. godine putovalo se najviše, u oba smjera. Dokumentiranih pojedinačnih odlazaka muškaraca bilo je 129, a povratka 49. Važno je naglasiti da među povratnicima ima osoba koje se u Bosni i Hercegovini nisu dugo zadržale. Najčešće samo onoliko dugo koliko je trebalo da nađu žene ili, ako su već bili oženjeni, da se sprema za obiteljske odlaske natrag u Siriju.

Dostupni podaci za 2014. godinu ukazuju na odlazak 24 muškarca i povratak njih 12, dok su u 2015. godini registrirani samo odlasci 14 muškaraca.

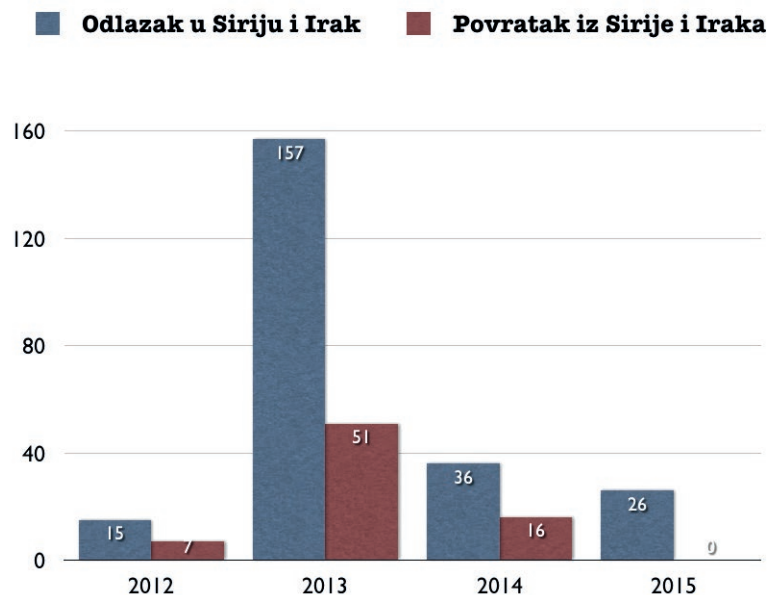
Prilog 12. Putovanja muškaraca (2012-2015)

Žene su počele odlaziti u Siriju 2013. godine. Autori su uspjeli naći podatke za 28 žena koje su te godine napustile BiH i dvije koje su se vratile. Tokom 2014. otišlo je 12 žena, dok su se vratile tri. U 2015. godini registrirani su samo odlasci, i to 12 žena.

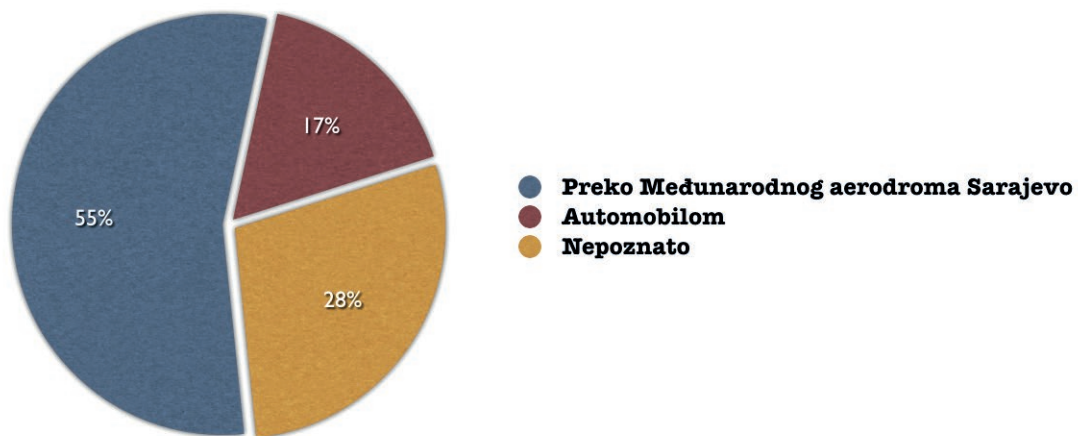
Prilog 13. Putovanja žena (2012-2015)

Ukupno gledano, prema Siriji i Iraku najviše se putovalo tokom 2013. godine, kada su registrirani ukupno 157 odlazaka i 51 povratak.

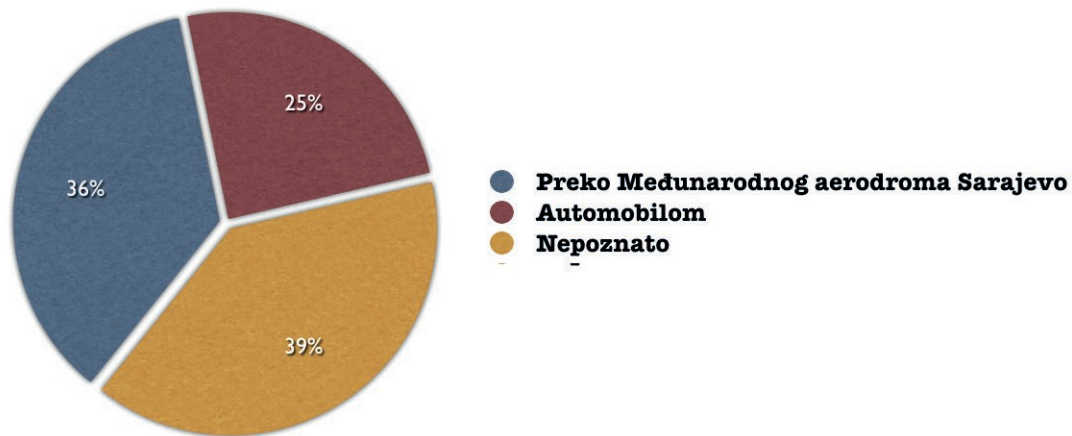

Prilog 14. Ukupan pregled putovanja (2012-2015)

I muškarci i žene najčešće su putovali s Međunarodnog aerodroma Sarajevo – muškarci nešto više, u 56% slučajeva, i letjeli su uglavnom do Istanbula i onda dalje do Gaziantepa ili Hataya. Od Gaziantepa dalje putovalo se cestom, većinom za Kilis, te preko obližnjeg graničnog prijelaza do A'zaza u Siriji, a od pokrajinskog aerodroma Hatay, također cestom, išlo se za Antakyu, te potom za Reyhanli. U tom slučaju, u Siriju bi se ulazilo preko graničnog prijelaza Bab al-Hawa.

Prilog 15. Način putovanja - muškarci

Prilog 16. Način putovanja - žene

Žene su više od muškaraca, u 25% slučajeva, putovale i vozilima, obično s djecom i više prtljage, a pri izlasku iz Bosne i Hercegovine uglavnom su korištena kombi-vozila, tipično za osam putnika. Najčešće korišteni modeli su Mercedes Sprinter, Ford Transit, Citroen Jumper, Fiat Ducato, Kia Carnival i Peugeot Boxer.

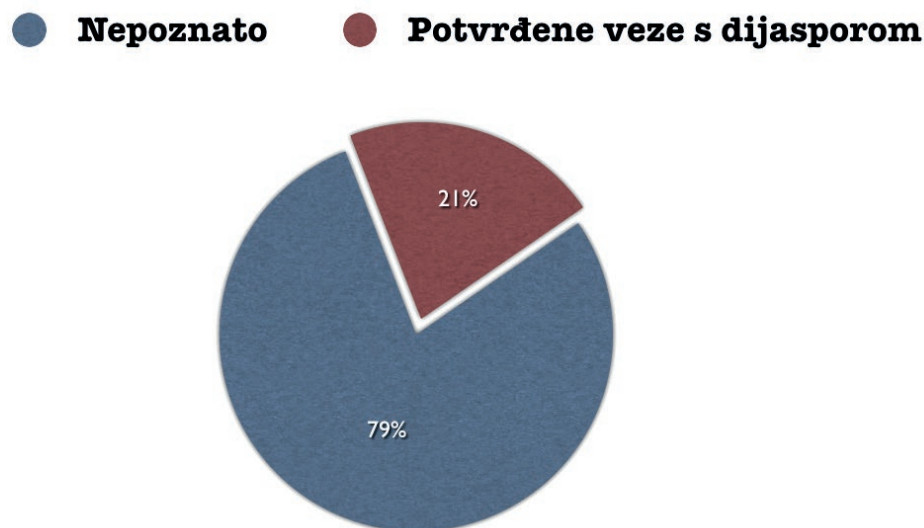
Prilog 17. Vozila kojima se najčešće putovalo

Izvjesno je da ovdje navedeni podaci nisu potpuni i da je tokom četiri godine obuhvaćene istraživanjem bilo nedokumentiranih putovanja u oba smjera, i za muškarce i za žene. Usprkos tome, vjerujemo kako prikazani trendovi prilično vjerno oslikavaju dinamiku ovih putovanja.

Veze s dijasporom

Povezanost s dijasporom i dalje ostaje jasno vidljiva zajednička karakteristika za značajan broj građana Bosne i Hercegovine, ili onih porijeklom iz BiH, za koje se vjeruje da su putovali u Siriju i Irak.

Djelomičan uvid u osobne podatke ostvaren za potrebe ove studije ukazuje na to da takve potvrđene veze ima najmanje jedna petina (21%) osoba za koje se vjeruje da su boravile ili da se još uvijek nalaze na tamošnjim ratištima. Dio tih ljudi ima državljanstva zemalja Europske unije, a značajan dio ih tamo boravi, radi (legalno ili ilegalno) ili posjećuje rodbinu i prijatelje. Razumno je pretpostaviti da je udio tih osoba u bosanskohercegovačkom kontingentu u Siriji i Iraku i znatno veći, ali je takve pretpostavke teško dokazati jer domaće sigurnosne agencije nemaju uvid u kretanja građana porijeklom iz Bosne i Hercegovine koji prebivaju ili borave izvan zemlje i putuju na strana ratišta iz drugih država.

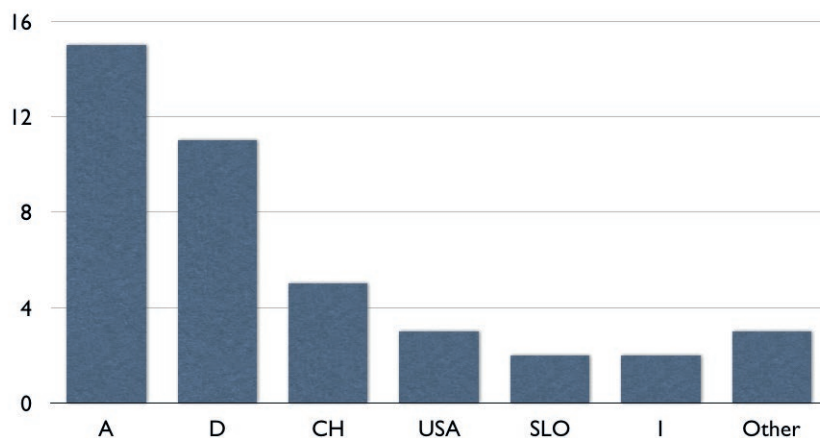

Prilog 18. Udio dijaspore u bosanskohercegovačkoj zajednici u Siriji i Iraku

Najveći broj ovih osoba povezan je s Austrijom, Njemačkom i Švicarskom, zemljama u kojima još od kraja 1960-ih i početka 1970-ih postoje tradicionalne zajednice gastarbajtera (njem. *Gastar-*

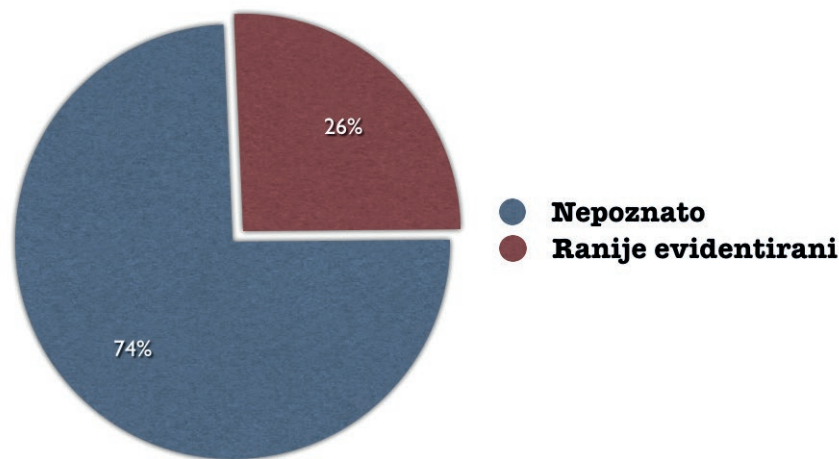
beiter – gostujući radnik), ekonomskih migranata iz BiH i općenito bivše Jugoslavije. Njima su se početkom 1990-ih priključile i stotine hiljada izbjeglica iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, a krajem istog desetljeća i s Kosova. Bosanskohercegovačka dijaspora značajno je prisutna i u skandinavskim zemljama, posebno u Švedskoj i Norveškoj, ali je u kontekstu radikalizacije, vrbovanja i odlazaka na strana ratišta značaj ovih veza s tim zajednicama znatno manji.

Prilog 19. Porijeklo bosanskohercegovačke dijaspore u Siriji i Iraku

Kriminogena prošlost

Djelomičan uvid u kaznene i operativne evidencije potvrđuje kako je najmanje jedna četvrtina (26%) muškaraca koji su od kraja 2012. do kraja 2015. godine putovali iz Bosne i Hercegovine u Siriju i Irak prethodno bila osuđivana za kaznena djela ili je imala policijske dosjee. Može se pretpostaviti da bi puni uvid u ove evidencije potvrdio kako je udio osoba s kriminogenom prošlosti u bosanskohercegovačkom kontingentu i znatno veći.

Prilog 20. Osobe ranije uvedene u kaznene i operativne evidencije

Najčešća kaznena djela zbog kojih su ti ljudi bili saslušavani, kazneno prijavljivani ili osuđivani uključuju, (ali nisu ograničena na) prevare, nanošenje ozljeda, oštećenje tuđe stvari, šumske krađe, teške krađe, nasilničko ponašanje, narušavanje nepovredivosti doma, izazivanje rasne, narodnosne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti, neovlaštenu proizvodnju i promet opojnih droga, razbojništvo, izazivanje opće opasnosti, krivotvorenje isprave, samovoljno udaljavanje i bjekstvo iz Oružanih snaga, nasilje u obitelji, nedozvoljeno posjedovanje oružja i eksploziva, teška kaznena djela protiv sigurnosti prometa, terorizam, krijumčarenje ljudi, pljačke, bludne radnje, protjerivanje (iz Austrije i SAD-a), provalne krađe u stanove, kioske, vikendice, pokušaj sklapanja braka s maloljetnicom...³⁶

Među procesuiranima zbog terorizma bila su dvojica suoptuženika za napad na Ambasadu Sjedinjenih Američkih Država u Sarajevu 29. oktobra 2011. godine. Sud Bosne i Hercegovine oslobodio je Muniba Ahmetaševića i Emraha Fojnicu optužbe za navodnu ulogu u tom napadu. Nedugo nakon suđenja u Sarajevu, u kasno proljeće 2013. godine obojica su otputovala u Siriju. Prema policijskim izvorima Fojnica se prijavio u jedinicu u kojoj su pripremani bombaši-samoubojice. Poginuo je u augustu 2014. godine dok je pokušavao izvesti samoubilačku misiju u Tikritu (Irak). Ahmetašević je putovao u Siriju dva puta – u maju i julu 2013. godine. Na put je poveo brata Mevludina Davuda, tada tinejdžera, koji je poginuo u koalicijskim zračnim napadima na grad Kobanî (Ayn al-Arab) u Siriji, krajem 2014. godine.

³⁶ Ovaj popis kaznenih djela sastavljen je na temelju ograničenog uvida u dio kaznene i operativne evidencije.

Zbog dokazane uloge u pripremi terorističkog napada koji je trebao biti izvršen u Sarajevu, Sud Bosne i Hercegovine je 2007. proglasio krivima i osudio Bajro Ikanovića i Senada Hasanovića. Ikanović, bivši diler droge u Francuskoj, odslužio je četverogodišnju kaznu zatvora zbog toga što je nabavio eksploziv Mirsadu Bektaševiću (poznatom i kao Maximus ili Abu Imad as-Sanjaki) i Abdulkadiru Cesuru, koji su pripremali samoubilački bombaški napad. Senad Hasanović osuđen je na šest mjeseci zatvora zbog nedozvoljenog posjedovanja eksplozivnih materija.³⁷

Bajro Ikanović je otputovao prema Siriji u januaru 2013. godine. Supruga i dvoje djece ostali su u BiH. U više policijskih izvještaja i izjava svjedoka navodi se kako se Ikanović postupno uzdizao, prvo u vojnoj, a potom i upravnoj hijerarhiji ISIL-a u okolici Alepa. Prema istim izvorima, još se dva puta (šerijatski) oženio, djevojkama sa Kavkaza, nakon što se njegova supruga odbila preseliti u Siriju.

Ikanović je navodno poginuo u savezničkim zračnim udarima sredinom marta 2016. godine, zajedno s grupom lokalnih ISIL-ovih zapovjednika. Iako je više izvora izvijestilo o ovom događaju, policijske agencije u Bosni i Hercegovini vijest o Ikanovićevoj smrti i dalje smatraju nepotvrđenom.³⁸ Njegovo tijelo nije pronađeno, a na društvenim mrežama povezanim s ISIL-om nije se pojavila fotografija "šehida" kojom se obično dokazuje žrtvovništvo nekog od poginulih boraca. "Ako je itko sposoban i spreman lažirati vlastitu smrt, onda je to Bajro Ikanović", upozorio je visokopozicionirani policijski izvor koji je želio ostati anonimn.³⁹

Ikanovićev štićenik, Senad Hasanović boravio je prvi put u Siriji od marta do maja 2013. U septembru te iste godine Hasanović je u Siriju poveo i suprugu. Turske vlasti zaustavile su ih na istambulskom aerodromu, a Senad je prvim letom vraćen u BiH. Idućeg dana, u Sarajevu se ukrcao u autobus i otputovao u Novi Pazar, odakle je kopnenim putem produžio do Turske, gdje ga je čekala supruga. Oboje su zatim prešli u Siriju, gdje se nalaze i u vrijeme nastanka ovog izvještaja (maj 2016.).

37 Mirsad Bektašević (18), švedski državljanin, rođen u Srbiji, i Abdulkadir Cesur (20), građanin s prebivalištem u Danskoj, uhapšeni su u iznajmljenom stanu u Sarajevu, 19. oktobra 2005. godine dok su sastavljali samoubilački bombaški prsluk. Zatečeni su sa 18 kilograma eksploziva, satnim mehanizmom i detonatorima. Vjeruje se da je meta njihovog napada trebala biti jedna zapadna ambasada u Sarajevu. Bektašević je također bio povezan s terorističkim zavjerama u Velikoj Britaniji, SAD-u i Danskoj. Nakon žalbenog procesa, Bektašević je osuđen na osam, a Cesur na šest godina zatvora. Tokom 2009. godine švedske vlasti dopustile su Bektaševiću da ostatak kazne služi u švedskom zatvoru. U maju 2010. Bektašević je pušten jer je odslužio dvije trećine kazne. Nakon izlaska iz zatvora, ponovo je osuđen 2013. godine zbog nelegalnog posjedovanja vatrenog oružja. Krajem januara 2016. godine Bektašević je uhapšen na autobusnoj stanici Aleksandropolisu (Grčka) zajedno s Al-Hasanijem Amerom (švedskim državljaninom jemenskog porijekla) dok su pokušavali preći grčku granicu s Turskom. Prilikom pretresa policija je u njihovim torbama pronašla mačete i vojne uniforme. Više pojedinosti o ovome u "Jihadist terror plotter held in Greece," *The Times*, 1 February 2016. <http://www.thetimes.co.uk/tto/news/world/europe/article4679502.ece> (pristupljeno 28. februara 2016.).

38 Za više pojedinosti, vidi "Terorista Bajro Ikanović poginuo u Iraku", *Dnevni avaz*, 23. marta 2016, <http://www.avaz.ba/clanak/226706/terorista-bajro-ikanovic-poginuo-u-iraku?url=clanak/226706/terorista-bajro-ikanovic-poginuo-u-iraku>, (pristupljeno 24. marta 2016.), "SIPA: U Iraku poginuo Bajro Ikanović, državljanin BiH koji je ranije osuđivan zbog terorizma", *Klix.ba*, 23. marta 2016, <http://www.klix.ba/vijesti/bih/sipa-u-iraku-poginuo-bajro-ikanovic-drzavljanin-bih-koji-je-ranije-osudjivan-zbog-terorizma/160323140> (pristupljeno 25. marta 2016.).

39 Više zemalja prijavilo je do sada kako su njihovi građani pokušali inscenirati vlastitu smrt u Siriji i Iraku i snimiti je kamerom ili fotoaparatom. Dio ih je pokušao lažirati smrt kako bi mogli nesmetano preuzeti novi identitet i neopaženi se naseliti na nekoj drugoj lokaciji. Drugi su fingirajući vlastitu smrt željeli izbjeći detekciju i vratiti se u matične zemlje kako bi izveli teroristički napad.

Još jedan državljanin Bosne i Hercegovine koji boravi u Siriji ima zanimljivu kriminogenu prošlost. U maju 2012. godine Sud BiH proglasio je krivim i osudio Muradifa Hamzabegovića na šest godina zatvora i novčanu kaznu od 20.000 KM (10.000 eura) za krijumčarenje ljudi. Sud je također naložio da se Hamzabegoviću oduzme imovinska korist od 35.500 KM i 32.400 eura.⁴⁰

Hamzabegović nije nikad odslužio kaznu jer je u kasno proljeće 2013. godine pobjegao u Siriju, gdje je, za novac, nastavio raniju djelatnost. Više izvora prepoznalo ga je kao ključnu kariku u lancu kojim su u tu zemlju stizale osobe s Balkana. Jedan takav izvor tvrdi kako je Hamzabegovićev nadimak – *Hamzabeg*, služio kao lozinka koju su na tursko-sirijskom graničnom prijelazu Bab al-Hawa morali znati svi koji su je željeli prijeći.⁴¹ Izvori u sigurnosnim agencijama također vjeruju da je upravo zahvaljujući krijumčarskim vezama Muradifa Hamzabegovića dotadašnji vođa selefijske komune u Gornjoj Maoči Nusret Imamović početkom januara 2014. godine ilegalno izašao iz Bosne i Hercegovine i otišao u Siriju.⁴²

Nusret Imamović je jedna od ukupno deset osoba koje je 24. septembra 2014. godine američki State Department uvrstio na popis najtraženijih terorista u svijetu (*Specially Designated Global Terrorists* – SDGT).⁴³ Ujedinjeni narodi su 29. februara 2016. godine uveli Imamovićevo ime na popis osoba povezanih s Al-Kaidom (*Al-Qaida Sanction List*) a zbog njegovog udjela u “financiranju, planiranju, olakšavanju, sudjelovanju ili u izvođenju aktivnosti u ime ili uz pomoć Fronte Al-Nusra”.⁴⁴

Uz osobe s dokumentiranim udjelom u različitim kriminalnim aktivnostima u Bosni i Hercegovini, među onima koji su otišli u Siriju i Irak, kao i u krugovima iz kojih se vrbuju, dosta je osoba koje su asocijalnim ili nasilničkim ponašanjem već skrenule pažnju na sebe. Uvid u policijske zabilješke pokazuje o kakvom se tipu osoba radi: “... Agresivan, sklon incidentima – narušavanju javnog reda i mira. Javno se izjašnjava da ne priznaje Zakone BiH ... Nekomunikativan i zatvoren, ali istovremeno vrlo eksplozivan i agresivan. U mjestu stanovanja je poznat po agresivnom propagiranju selefizma, te negiranju Islamske zajednice (IZ) BiH. U nekoliko navrata je imao verbalne sukobe s lokalnim službenicima IZ, a imamu džamije u naselju ... je prijetio da će ga ubiti iz pištolja”.⁴⁵

40 U bliskoj koordinaciji s drugim organiziranim skupinama, Hamzabegović je organizirao transfere migranata u motornim vozilima ili čamcima iz Bosne i Hercegovina, kroz Hrvatsku i Sloveniju do azilantskih centara u zemljama zapadne Europe, za cijenu od 1.500 eura po osobi. Više pojedinosti o ovome u “First-instance Verdict pronounced in the case of Muradif Hamzabegović et al.” 8 May 2012. <http://www.sudbih.gov.ba/index.php?id=2455&jezik=e> (pristupljeno 24. februara 2016.).

41 “Govoreći o životu u Siriji, optuženi plakao”, FTV, 17. mart 2015. <http://www.federalna.ba/bhs/vijest/124835/nastavljeno-sudjenje-za-dzihadiste-u-srbiji> (pristupljeno 28. februara 2016.).

42 Iz razgovora sa službenikom sigurnosne agencije BiH koji je želio ostati anoniman.

43 “Designations of Foreign Terrorist Fighters,” U.S. Department of State, Office of the Spokesperson, Washington, DC 24 September 2014. <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2014/09/232067.htm> (pristupljeno 22. februara 2016.).

44 Security Council Committee Pursuant To Resolutions 1267 (1999) 1989 (2011) And 2253 (2015) Concerning Isil (Da'esh) Al-Qaida And Associated Individuals Groups Undertakings And Entities, Narrative summaries of reasons for listing: QDi.374 Nusret Imamovic, 29 February 2016, https://www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/1267/aaq_sanctions_list/summaries/individual/nusret-imamovic (pristupljeno 2. aprila 2016.).

45 Iz uvida u dio policijskih evidencija.

Kriminogena prošlost česta je pojava među muškarcima iz Bosne i Hercegovine koji su otišli u Siriju i Irak, ali je to zajednička i vrlo primjetna karakteristika i u kontingentima stranih boraca iz drugih država. Zapravo, sklonost kriminalu jedna je od rijetkih odrednica koja je skoro tipična za značajan broj osoba koje obično nazivamo stranim borcima, a koje dolaze iz Švedske, Belgije, Francuske i drugih europskih zemalja. Kaznena djela s kojim se ti ljudi povezuju obuhvaćaju skoro sve – od sitnog kriminala do teških ubojstava.

U kontingentu boraca s Kosova koji se nalaze u Siriji i Iraku oko 40% je onih s prethodnim policijskim i sudskim dosjeima.⁴⁶ Istraživanje kojim je bilo obuhvaćeno 670 stranih boraca iz Njemačke koji su napustili tu zemlju do ljeta 2015. godine potvrdilo je kako ih je više od polovine imalo policijske dosjee. Najčešća kaznena djela zbog kojih su evidentirani ili kažnjavani uključivala su oružane napade, pljačke, nedozvoljeno posjedovanje i rasturanje droge, kao i seksualno nasilje.⁴⁷

U izvještaju objavljenom početkom 2016. godine Europol tvrdi kako je “velika većina (i do 80%) onih koji su iz EU otišli na ratišta u Siriju i Irak imala prethodne policijske dosjee za kaznena djela – od sitnih prestupa do ozbiljnih kršenja zakona”. Izvještaj Europola zaključuje kako osobe koje vrbuju ljude za odlaske na strana ratišta “posebno ciljaju kriminalce sklone nasilju, kao i da neki kriminalci sami ulaze u ISIL jer tako mogu nekažnjeno nastaviti slijediti svoje nasilničke nagone”.⁴⁸

Kriminalci su najčešće osobe sklone kršenju društvenih i pravnih normi. Pružajući im ideološko opravdanje za upravo takvo ponašanje, koje tumače ne samo kao dozvoljeno nego i naloženo od Boga, ISIL ih praktično oslobađa bilo kakve odgovornosti za kriminalno i nasilničko ponašanje. Strategija koju ISIL koristi za vrbovanje takvih osoba sadržana je u sloganima poput: “Ljudi s najgorom prošlosti ponekad mogu stvoriti najbolju budućnost”, ili: “Nije važno kako si živio, važno je kako ćeš umrijeti”.

Lokalizaciju ovih poziva u Bosni i Hercegovini je kroz svoje hutbe najčešće prenosio Husein Bosnić: “Djela se cijene po završetku. Ako skončaš ko musliman, sve će ti se uračunati. Ako skončaš ko nevjernik, sve će ti se poništiti...”, govorio je Bosnić svojim sljedbenicima.⁴⁹

46 Shpend Kursani, *Report inquiring into the causes and consequences of Kosovo citizens' involvement as foreign fighters in Syria and Iraq*, KCSS, 14 April 2015.

47 Više o ovome u *Deutsche Welle*, “Who are Germany's Islamists?” 24 September 2015, <http://www.dw.com/en/who-are-germanys-islamists/a-18737894> (pristupljeno 2. maja 2016.).

48 *Changes in modus operandi of Islamic State terrorist attacks*, Review held by experts from Member States and Europol on 29 November and 1 December 2015, The Hague, 18 January 2016, <https://www.europol.europa.eu/content/changes-modus-operandi-islamic-state-terrorist-attacks> (pristupljeno 20. januara 2016.).

49 Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine, Posebni odjel za organizirani kriminal, privredni kriminal i korupciju: Dokazni materijal u predmetu T 20 0 KT 0007857 14, Disk 5: Hutba – opasnost medija, medijske laži i obmane.

Za Bosnu i Hercegovinu ova veza kriminogene prošlosti i ideološke indoktrinacije u militantni sefizam posebno je zanimljiva jer nije ograničena samo na osobe koje su otišle na ratišta u Siriju i Irak. Upravo je spoj ovih dviju karakteristika bio tipičan za većinu počinitelja terorističkih napada u BiH tokom posljednjih pet godina.

Socijalno-ekonomska struktura

U istraživanju bosanskohercegovačkog kontingenta u Siriji i Iraku kojim je obuhvaćeno razdoblje od kraja 2012. do 2014. godine naveli smo kako znatan broj ovih osoba dolazi s geografskih, društvenih i ekonomskih margina. Osim rijetkih izuzetaka, većina ih uglavnom ima samo završenu osnovnu školu, ne posjeduje radne vještine ni iskustvo, živi u trošnim kućama, često daleko od bilo kakvog puta i pod istim krovom s još dvije generacije bliskih srodnika.⁵⁰

Dodatnim uvidom u dokumente koji su nam u proteklih godinu dana stavljeni na uvid, ove su pretpostavke potvrđene. Iako se ne može tvrditi da sve osobe o kojima je riječ dijele iste socijalno-ekonomske karakteristike, vidljivo je da ovakvi profili dominiraju ukupnom strukturom bosanskohercegovačkih iseljenika u Siriju i Irak.

Kao ilustraciju navodimo autentične policijske zabilješke iz sredina u kojima su ove osobe prebivale ili boravile prije odlaska iz BiH.

Za muškarca iz Tešnja koji je u ljeto 2013. godine oputovao u Siriju navodi se kako je "niskog stupnja obrazovanja, živio u vrlo teškim socijalno-ekonomskim uvjetima i s obitelji bio na skrbi Centra za socijalni rad. U Siriji dobio kuću i poslao onda po ženu i devetoro djece".

U zabilješci o bračnom paru koji je oputovao u Siriju navodi se kako su "ranije živjeli u selu Gornja Maoča, gdje im je, zbog boravka u katastrofalnim uvjetima, umrlo treće dijete, djevojčica u dobi od dvije godine".

Za veliki broj muškaraca u policijskim zabilješkama navode se gotovo identični opisi socijalno-ekonomskih prilika u kakvima su živjeli prije odlaska iz BiH:

50 Vlado Azinović i Muhamed Jusić, *Zov rata u Siriji i bosanskohercegovački kontingent stranih boraca*, Atlantska inicijativa, Sarajevo, 2015.

“Otac mu je građevinski radnik, povremeno radi, a majka je domaćica. Vrlo su lošeg imovinskog stanja ... Neoženjen, slabog imovinskog stanja, bio nezaposlen, završio osnovnu školu ... Nekvalificirani radnik, nezaposlen, slabog imovinskog stanja, prodavao po pijacama ... Oženjen, otac dvoje djece, bez prihoda, nema završenu osnovnu školu ... Penzioner, oženjen, otac šestero djece, bavi se stočarstvom, slabog je imovinskog stanja ... Nezaposlen, bavi se iskopom i prodajom kamenog uglja ... Nezaposlen, živi od prodaje sitnih kućnih potrepština, šverca cigareta i deviza ... Oženjen, otac petero djece i bez stalnog posla ... Živi skromno i bavi se skupljanjem starog željeza, namještaja, knjiga i njihovom prodajom na otpadima sekundarnih sirovina ... Oženjen, otac četvero djece, nema stalni posao, živi od ilegalne sječe i prodaje drveta...”⁵¹

Policijske zabilješke i otvoreni izvori ne pružaju dovoljno izravnih podataka o formalnom obrazovanju ovih osoba i pogotovo ne o njihovim spoznajnim i općenito intelektualnim sposobnostima. Čini se da najveći broj migranata iz Bosne i Hercegovine u Siriju i Irak ima završenu osnovnu školu. U samo nekoliko slučajeva postoje podaci o osobama koje su studirale i tek u jednom slučaju o osobi koja ima fakultetsko obrazovanje.

Slične analize provedene u drugim zemljama koje se suočavaju s odlascima svojih državljana na bliskoistočna ratišta pokazuju različite rezultate. Zapažanja sigurnosnih službi u Srbiji sugeriraju kako se najčešće radi o osobama “lošijeg imovnog stanja, nezaposlenim ili zaposlenim na određeno vrijeme, sa završenom osnovnom ili srednjom školom”⁵²

Istraživanje kojim je bilo obuhvaćeno 378 ovakvih osoba iz Njemačke pokazalo je da ih je samo četvrtina završila srednju školu. Oko 6% ih je završilo neki profesionalni tečaj, a samo 2% ih se upisalo na fakultet. Među ovim osobama 12% ih je imalo stalni posao, a ostali su radili povremeno, uglavnom slabije plaćene poslove.⁵³

U kontingentu stranih boraca koji su iz Australije otišli u Siriju i Irak bilo je 96% onih koji su do tada živjeli od socijalne pomoći. S druge strane, značajan broj takvih osoba iz Velike Britanije bolje je obrazovan i dolazi iz imućnijih obitelji.⁵⁴

Socijalno-ekonomska i obrazovna struktura osoba porijeklom iz Bosne i Hercegovine u nekim je slučajevima vjerovatno utjecala na donošenje odluke o odlasku u Siriju i Irak. Međutim, svođe-

51 Svi navedeni citati preneseni su iz originalnih policijskih zabilješki u koje su autori imali uvid.

52 Iz razgovora s izvorima u Srbiji koji su željeli ostati anonimni.

53 J. E. Arasli, Archipelago SYRAQ, str. 75.

54 Citirano prema Scott Gates and Sukanya Podder, “Social Media, Recruitment, Allegiance and the Islamic State,” Perspectives on Terrorism, Vol 9, No 4 (2015), <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/446/html> (pristupljeno 20. marta 2016.).

nje motiva za takvo ponašanje na ekonomsku i društvenu marginalizaciju, diskriminaciju, nezaposlenost, siromaštvo ili nepravdu u slučaju BiH nema utemeljenje u stvarnosti. Više od četvrt stoljeća najveći dio građana ove zemlje gotovo je svakodnevno izložen nekoj od tih pojava ili kombinaciji više njih.

Ljudi ne moraju biti siromašni, diskriminirani ili marginalizirani da bi vjerovali u naizgled čudne stvari. Oko 20.000 Japanca – liječnika, sveučilišnih profesora, znanstvenika, studenata i poslovnih ljudi, početkom 1990-ih vjerovalo je da je Shoko Asahara, kako je tvrdio, reinkarnacija Krista i Bude i da će ih vjera u njega spasiti od nadolazećeg Armagedona (Smak svijeta). Ovaj kult smrti, koji je 1995. izveo napad (nervnim bojnim otrovom) sarinom na tokijski metro, do tada je od članarine i donacija prikupio oko 1,5 milijardi dolara u nekretninama, novcu i vrijednosnim papirima.⁵⁵ Nepravda, siromaštvo i uskraćenost nisu uvijek i nužno glavni generatori terorizma ni radikalizacije u nasilni ekstremizam.

Uvid u dosjee bosanskohercegovačkih iseljenika u Siriju i Irak sugerira da su ove osobe uglavnom nastojale zamijeniti nepovoljnu realnost anticipacijom promjena nabolje što bi ih trebalo donijeti preseljenje.

Pojednostavljeno gledano – bježalo se od loših brakova, nasilnih muževa i očeva, od zakona, ovisništva o drogama i od dugova, a odlazilo se u potragu za mužem ili ženom, za avanturom, pripadanjem i smislom, iz uvjerenja da se ispunjava Božji nalog i s nadom da će se prevariti smrt tako što će se postići status šehida ili mučenika i vječni život u džennetu (raju).

Bosanskohercegovačka zajednica u Siriji i Iraku

Kada osobe porijeklom iz Bosne i Hercegovine stignu na granicu, obično ih dočekuju zemljaci. Prilikom ulaska u Siriju provjerava se identitet svih došljaka, najčešće kroz uvid u *tezkije* – tipska pisma preporuke koja im je prije polaska izdao neki vjerski autoritet kojega se uvažava među borcima u Siriji. Ovakve preporuke isprva je izdavao bivši vođa selefijske komune u Gornjoj Maoči Nusret Imamović. Nakon njegovog odlaska u Siriju *tezkije* je nastavio izdavati Husein Bosnić. Policijske agencije u BiH vjeruju da od Bosnićevog hapšenja u jesen 2014. ovakve preporuke sada izdaje osoba od autoriteta koja ne živi u BiH. *Tezkije* su se najčešće pisale na papiru, a doga-

⁵⁵ U napadu aktivista kulta Aum Shinrikyo 20. marta 1995. na sistem podzemne željeznice u Tokiju smrtno je stradao 13 osoba, 54 ih je teže a 980 lakše ozlijeđeno. Više o Aumu u, Ray Kimura, Aum Shinrikyo: Japan's Unholy Sect, Book-Surge Publishing, 2002.

da se da se šalju elektronskim putem, najčešće enkriptirane, ili da se putnici instruiraju da njihov sadržaj nauče napamet.

Došljacima se pri ulasku u Siriju oduzimaju pasoši i mobilni telefoni. Neko vrijeme provode u sabirnim centrima, u kojima čekaju da se prikupi dovoljan broj pridošlica, najčešće četrdesetak ljudi. Nakon toga skupina se odvodi na vjersku i vojnu poduku, koja traje 45 dana. Prvih nekoliko mjeseci došljaci nemaju nikakvih kontakata ni slobode kretanja. Osobno naoružanje zadužuju tek na kraju poduke.

Većina muškaraca raspoređena je u borbene formacije. U nekim slučajevima takve jedinice okupljaju ljude koje povezuje geografsko ili etničko porijeklo, ili srodnost jezika kojima govore. Ratnici iz Bosne i Hercegovine najčešće su raspoređeni u grupe zajedno sa svojim sunarodnjacima i podređeni većim formacijskim strukturama, kojima nerijetko zapovijedaju Čečeni. Neke od tih jedinica su lokalnog karaktera i angažiraju se u obrani zadanih područja, dok ih se dio angažira po potrebi. Autorima je poznat podatak da su u proljeće 2016. godine najmanje dvojica državljana BiH bila raspoređena u formaciju namijenjenu za ritualna pogubljenja stranih talaca, zarobljenika i osuđenika, najčešće odrubljivanjem glava.⁵⁶

Prilog 21. Život u Siriji

⁵⁶ Iz razgovora s izvorima iz sigurnosnih agencija BiH koji su željeli ostati anonimni.

Prilog 22. Život u Siriji

Primjetno je da se po dolasku u Siriju i Irak većina osoba porijeklom iz BiH u novoj sredini nastoji držati zajedno. Nije jasno da li ti ljudi uopće mogu odlučivati o tome gdje će boraviti, ali je očito da neki žive u zajednicama koje podsjećaju na one iz kojih potječu.⁵⁷ Izvjesno je da među ovim osobama od ranije postoje vrlo bliske, najčešće obiteljske i prijateljske veze, koje se u novom kontekstu nastavljaju i produbljuju. Prema dostupnim podacima, čini se kako je najmanje trećina bosanskohercegovačkog kontingenta u nekoj vrsti bliskog krvnog srodnitva. Ta se bliskost dodatno ojačava socijalnom dinamikom života uz ratno područje. Više poznatih slučajeva ukazuje na to da upravo rodbina i prijatelji najčešće zbrinjavaju udovice poginulih boraca i njihovu djecu.

Ukratko, čini se kako iseljenici u Siriji i Iraku, gdje god je to moguće, nastoje uspostaviti obrazac društvenih odnosa iz kojeg potječu, a čiji je glavni oslonac zajednica krvnih srodnika (klan) i bliških prijatelja. Upravo tako strukturirana socijalna jedinica kroz povijest je svojim članovima pružala zaštitu i zadovoljenje osnovnih društvenih, ekonomskih i drugih potreba.

U novim okolnostima, žene iz Bosne i Hercegovine i dalje zadržavaju tradicionalnu ulogu u obitelji. Brinu se o djeci i muževima i nisu angažirane u borbenom kapacitetu. Opis očekivane uloge žena u iseljeništvu u Siriji i Iraku jasno se vidi u pozivu što ga je onima koje su još u BiH posred-

⁵⁷ Poznato je i više slučajeva u kojima je ISIL, pri ulasku na teritorij koji kontrolira, bosanskohercegovačkim državljanima oduzeo putne isprave i naložio im da se nastane u različita područja.

stvom interneta uputio jedan od boraca. "Dolaze sestre napuštajući kjafire i kjafirsku zemlju i kja-firski vazduh. Dolaze ovamo da žive sa jetimima i s mudžahidima. Sestre pozivam, koje god su u mogućnosti ... da dođu ovamo. Ovamo ima i neoženjene braće, ima i braće koja hoće druge žene, više žena, ima braće koja bi vas uzela pod skrbništvo, tako da ima praznih mjesta dosta... Dođite, pomozite ummet, rađajte mudžahide, odgajajte mudžahide...", pozivao je iz Sirije muškarac kojeg su policijske agencije identificirale kao Edina Zukića, rođenog 1985. godine u Banovićima.⁵⁸

Autorima je poznat samo jedan slučaj žene iz Bosne i Hercegovine koja (tvrdi da) nosi oružje i služi u brigadi Al-Khansaa – ženskoj policijskoj formaciji koja nadzire provedbu islamskih propisa ponašanja i kažnjava, ponekad brutalno, odstupanja od propisanih normi.⁵⁹ Predstavljajući se na društvenim mrežama pod pseudonimima "Pijesak Damaska" i "Srce Hilafeta", ta žena je objavila više svojih fotografija s oružjem. Na jednoj je snimljeno navodno smaknuće pripadnice Al-Khansaa brigade za koju "Pijesak Damaska" tvrdi da je bila špijunka i da ju je osobno pogubila. U oba slučaja žene na fotografijama su potpuno pokrivena i nemoguće je utvrditi njihov identitet.⁶⁰

Prilog 23. "Pijesak Damaska"

Prilog 24. "Pijesak Damaska"

Neposredno po dolasku u Siriju, te posebno nakon uspostave ISIL-ovog kalifata, iseljenička zajednica iz Bosne i Hercegovine živjela je relativno dobro, iako nisu svi živjeli u istim okolnostima.

⁵⁸ "Bosanac iz Sirije poziva muslimanke da se odazovu dzihadu!" Dostupno na <https://www.youtube.com/watch?v=YGe2oCv1U9w> (pristupljeno 2. maja 2016.).

⁵⁹ Tumā ir bint Amr ibn al- arth ibn al-Sharīd al-Sulamīyah ili samo Al-Khansā' bila je arapska pjesnikinja i suvremenica poslanika islama Muhammeda, kojeg je upoznala 629. godine i tada primila islam. Elegije koje je pisala svojoj poginuloj braći, i kasnije četvorici sinova koji su poginuli u okršaju između arapske muslimanske vojske i perzijske armije kod mjesta Al-Qādisiyyah u današnjem Iraku, učinile su je najpoznatijom arapskom pjesnikinjom. Brigada ženske "šerijatske policije" koja djeluje u Rakki i Mosulu svoje je ime dobila po njoj. Formacija je ozloglašena zbog nasilja koje provodi nad ženama za koje se procijeni da ponašanjem krše islamske propise. Više o ovome u "Escaped Isis wives describe life in the all-female al-Khansa Brigade who punish women with 40 lashes for wearing wrong clothes," Independent, 20 April 2015, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/escaped-isis-wives-describe-life-in-the-all-female-al-khansa-brigade-who-punish-women-with-40-lashes-10190317.html> (pristupljeno 2. juna 2015.).

⁶⁰ Uz ovaj, poznat je samo još jedan slučaj žene iz regije koja na društvenim mrežama tvrdi da sudjeluje u borbama i nosi oružje. Po navodima kosovske policije, Qamile Tahiri, 23-godišnja majka dvoje djece, porijeklom iz okolice Mitrovice, u Siriji vodi kamp za žene iz Makedonije, Albanije i s Kosova, a na društvenim mrežama vrbuje i druge za dolazak. Arbana Xharra, "Few but Fanatical..."

Pokretanjem zračnih udara savezničke koalicije, presijecanjem kanala za preprodaju nafte i kopnenim napredovanjem kurdskih snaga poljuljana je početna stabilnost ISIL-ove države, kao i priljev novca. Dio komunikacije između osoba porijeklom iz BiH koje su još uvijek tamo svjedoči da su neke suočene s finansijskim problemima. U više slučajeva, od rodbine u BiH i dijaspori tražilo se da šalju novac, obično po nekoliko stotina eura, borcima i njihovim obiteljima u Siriji i Iraku.

Promjene životnih okolnosti te učestali vojni porazi i sužavanje teritorija pod kontrolom ISIL-a naveli su dio ovih osoba da počnu razmišljati o povratku u Bosnu i Hercegovinu. Prema nekim naznakama dio njih bio bi spreman mijenjati vlastitu slobodu za sigurnost svojih obitelji i provesti neko vrijeme u zatvoru. Međutim, povratak u BiH je otežan zbog toga što je većina ovih ljudi pri ulasku u Siriju ostala bez putnih dokumenata. Za putovanje do BiH sad moraju kupiti sirijske dokumente, do kojih se ne dolazi lako i koji nisu jeftini, a većinom su krivotvoreni. Turske vlasti su već u više navrata, upravo zbog korištenja lažnih putnih dokumenata, pritvorile nekoliko osoba iz BiH koje su, preko Turske, pokušale pobjeći iz Sirije. Naknadnim provjerama identiteta utvrdilo se da su te osobe državljani BiH, pa je pokrenut postupak za njihovo izručenje iz Turske. Od početka 2016. godine obavljeno je više takvih ekstradicija, a u vrijeme nastanka ovog izvještaja (april 2016.) autorima je poznato da najmanje dvije obitelji s djecom u turskim zatvorima čekaju da budu izručene natrag u Bosnu i Hercegovinu.⁶¹

Motivi za odlazak

Istraživanja provedena u različitim dijelovima svijeta pokazala su kako ne postoji samo jedan, dominantan ili presudan motiv, koji navodi ljude da krenu ka ratištima u Siriji i Iraku. Motiva je uvijek više i nemaju svi podjednako mobilizirajuću snagu. Hijerarhizaciju motiva, na svjesnoj ili podsvjesnoj razini, kod svake takve osobe vjerovatno određuju njene individualne karakteristike. Nakon višegodišnjeg praćenja odlazaka građana Bosne i Hercegovine na bliskoistočna ratišta, uvjerenja smo kako se od ljeta 2014. godine ta hijerarhija motiva promijenila i posljedično utjecala na više ključnih trendova.

Motivi za osobni i grupni angažman vezan za građanski rat u Siriji, koji je počeo u martu 2011. godine, isprva su bili univerzalistički i humanitarni, potaknuti suosjećanjem prema žrtvama brutalne agresije diktatorskog režima. Vremenom je ova vrsta motivacije osnažena užom, religijskom argumentacijom, koja je sugerirala kako je dužnost muslimana priteći u pomoć subraći u vjeri

⁶¹ Iz razgovora sa službenicima sigurnosnih agencija u BiH koji su željeli ostati anonimni.

kada se ukaže potreba. U tom kontekstu, a vezano za podjele unutar snaga opozicije i pojavu različitih vojnih formacija, stranih interesa i proksi snaga, sirijski se sukob počeo tumačiti i shvaćati kao *džihad*, a nerijetko i kao sunijsko-šijitski rat.

Interpretativni okvir prilika u Siriji počeo se bitno mijenjati u ljeto 2014. godine, kada se ISIL nametnuo kao najjača i vojno najuspješnija frakcija sirijske opozicije i kada je proglasio uspostavu kalifata (hilafeta). Iako se termin *džihad* i dalje koristi, ali više kao referenca na sredstvo za očuvanje i proširenje kalifata, ISIL je *hidžru* (preseljenje) proglasio primarnom zadaćom muslimana izvan teritorija koji kontrolira. Od tada, istupima i porukama svojih čelnika, aktivnostima na društvenim mrežama, i posebno pisanjem časopisa *Dabiq*, ISIL poziva sljedbenike da učine *hidžru* i dosele se u kalifat, po uzoru na poslanika islama Muhammeda, koji je 622. godine preselio iz Meke u grad Jatrib, i kasnije ga preimenovao u Medinu.⁶²

Ova promjena općih motivacijskih prioriteta, u mjeri u kojoj je to moguće, vidljiva je i kod građana Bosne i Hercegovine koji su od 2012. do 2015. godine putovali u Siriju i Irak. Solidarnost i humanitarni aktivizam s početka sirijskog rata vremenom je potisnula usko religijska interpretacija sukoba i uloge koju u njemu trebaju imati oni što dolaze izvana. Kao što smo već pokazali, nakon pojedinačnih i grupnih odlazaka muškaraca iz BiH, s vremenom i sve više u Siriju i Irak odlaze žene, djeca i općenito obitelji (nekada i po tri generacije). Po našem sudu – ti ljudi su se opredijelili za iseljenje (*hidžru*) i nemaju se namjeru svojevrijedno vratiti u BiH.⁶³

To je vjerovatno najvažniji razlog zbog kojega u 2015. godini nije bilo registriranih povratka građana Bosne i Hercegovine iz Sirije i Iraka. Također, zbog prisustva više generacija nekih obitelji, tamošnja zajednica osoba porijeklom iz BiH u prosjeku je starija od ostalih zajednica stranaca, a udio žena i djece u njoj znatno je veći.

Nema sumnje da, uz ovu vrstu opće motivacije, u svakom pojedinačnom slučaju postoje i potpuno osobni i važni poticaji koji su doveli do toga da se ove osobe odluče otići u Siriju i Irak. Cjelovit

62 Kao ilustraciju navodimo takav tipičan poziv za iseljenje koji je uputio čelnik ISIL-a Abu Bakr al-Bagdadi: "Zato, o muslimani, pohrlite svojoj državi. Da, to je vaša država. I zato požurite jer Sirija nije samo za Sirijce, niti je Irak samo za Iračane. Ova država je država svih muslimana. ... O muslimani, u svakom mjestu, ko god je u stanju da učini *hidžru* u Islamsku Državu neka to uradi jer je *hidžra* u zemlju islama obavezna. Sve koji se iseće čekaju mnoga mjesta i obilje, a one koje pri iseljenju zatekne smrt bit će nagrađeni." "Muslimani, učinite *hidžru*", <https://www.youtube.com/watch?v=Uskkil07KRU> (pristupljeno 14. aprila 2016.). Vidi također *Dabiq* #2 (The Flood), <http://media.clarionproject.org/files/09-2014/isis-islamic-state-magazine-Issue-2-the-flood.pdf> (pristupljeno 2. juna 2015.) i *Dabiq* #3 (The Call to Hijrah), <http://media.clarionproject.org/files/09-2014/isis-islamic-state-magazine-Issue-3-the-call-to-hijrah.pdf> (pristupljeno 6. juna 2015.).

63 Ova se pretpostavka temelji i na porukama koje pripadnici ISIL-a porijeklom iz BiH šalju u maticu. Kao primjer navest ćemo citat iz kratkog ISIL-ovog filma naslovljenog "Honor is in Jihad" ("Čast je u džihadu") koji je na internetu objavljen 4. juna 2015. "Mnogi od vas govore tamo i žale se kako ne mogu nositi bradu, kako ne mogu nositi nikabe, kako teško žive... Pa, eto vam sad šansa. Učinite *hidžru*, ako ste se toliko žalili i ako toliko želite to... Oni koji vjeruju i iseće se i bore se na Allahovom putu, svojim imecima i svojim životima, najveće nagrade će pripasti njima...". poručio je iz Sirije zemljacima koji su još uvijek u BiH Ines Midžić. "Honor is in Jihad", *Jihadology*, 15 June 2016, <http://jihadology.net/2015/06/04/al-ayat-media-center-presents-a-new-video-message-from-the-islamic-state-honor-is-in-jihad-a-message-to-the-people-of-the-balkans/> (pristupljeno 25. juna 2015.).

uvid u njihovu socijalno-ekonomsku, obrazovnu i dobnu strukturu, intelektualne i radne sposobnosti, mentalno zdravlje i druge elemente sigurno bi omogućio potpunije razumijevanje tih poticaja i njihovog utjecaja na donošenje odluke o odlasku. Kako potpunog uvida u te varijable nema, pokazatelje iz ovog istraživanja trebalo bi koristiti s oprezom i odgovorno. U poglavlju koje slijedi pokušat ćemo procijeniti korelaciju navedenih faktora i motivacijski potencijal koji su mogli imati za pojedinačne i grupne migracije građana BiH u ISIL-ov kalifat.

IDEOLOŠKA PRIPREMA I VRBOVANJE ZA ODLASKE NA RATIŠTA U SIRIJU I IRAK

Proces radikalizacije – opće karakteristike

Petogodišnje istraživanje fenomena odlazaka građana Bosne i Hercegovine na ratišta u Siriji i Iraku ukazalo je na postojanje aktivnosti čiji je cilj, uz ostalo, potaći pojedince, pa i čitave obitelji, na iseljenje. Ponekad se čini da su te aktivnosti izolirane i lokalizirane samo na određena područja u BiH ili samo na osobe koje u njima sudjeluju i provode ih. Međutim, uvid u rasprostranjenost ovih aktivnosti i njihovu povremenu koordinaciju navodi na zaključak kako se radi o naporu koji bi mogao biti organiziran i vođen iz jednog ili iz više centara. Autori, za sada, nemaju dovoljno saznanja koja bi omogućila da se takav centar, bilo u BiH ili izvan nje, pouzdano i precizno locira.

Ipak, spoznaje o samom procesu ideološke pripreme koja prethodi odlascima u Siriju i Irak nešto su preciznije i pouzdanije. U već postojećim selefijskim sredinama iz kojih najčešće i potječu iseljenici u Siriju i Irak na nova iseljenja utječe se pojačanom društvenom dinamikom koju iniciraju osobe od autoriteta unutar same zajednice, ali i gostujući autoriteti, često iz dijaspore. Uvjerenje o tome kako je neophodno iseliti se iz jedne većinski nevjerničke i otpadničke sredine, te prijeći u islamski kalifat u nastanku, dodatno se ojačava tumačenjem ove potrebe kao teološkog imperativa, odnosno Božjeg naloga, od čijeg izvršenja samo rijetki mogu biti opravdano izuzeti i pošteđeni.

Za osobe koje dolaze izvan ove identitetske zajednice proces najčešće počinje inicijacijom kroz kontakt s osobom koja se doživljava ili predstavlja kao autoritet ili s nekim bliskim, često krvnim srodnikom ili prijateljem. Takva interakcija se obično ostvaruje kroz neku organiziranu duhovnu, prozelitsku, odnosno misionarsku aktivnost. Proces se potom nastavlja i postupno intenzivira kroz unutrašnju dinamiku društvenih veza, u grupnoj interakciji, u kojoj se razvijaju bliski odnosi s novim, ideološkim srođnicima. U nekim slučajevima taj se proces događa ili dograđuje na društvenim mrežama, odnosno na internetu.

Ovako opisan proces nije specifičan samo za aktivnosti koje na kraju dovode do odlazaka u Siriju i Irak, niti mu je to isključivi cilj. Željeni ishod pretpostavlja promjenu individualnog i kolektivnog identiteta, a rezultirajuće iseljenje jedna je od očekivanih posljedica.

Mjesto obitelji i mladih u ciklusu radikalizacije i vrbovanja

Proces individualne radikalizacije po pravilu je vrlo osoban i emotivan. No presudan utjecaj na promjene kroz koje neka osoba prolazi u tom procesu ostvaruje se kroz grupnu dinamiku. Promjene počinju nakon inicijacije, kada osoba još ne mora nužno prihvatiti ideologiju grupe, ali u ciklus radikalizacije ulazi slijedeći nekoga koga doživljava kao autoritet ili se konformistički povodi za većinom i usvaja standarde ponašanja, vrijednosti i opća pravila grupe.⁶⁴ Također, više pojedinačnih slučajeva obuhvaćenih ovim istraživanjem pokazalo je da mladi ljudi, posebno oni koji se bore s ovisničkim krizama, često ulaze u ovakve zajednice s nadom u izlječenje jer im se u procesu inicijacije ukazuje na primjere drugih članova kojima je grupna interakcija pomogla da se potpuno oslobode ovisnosti.

Pripadnost takvoj grupi obično podrazumijeva duboku odanost prema njenim autoritetima, članovima i ideologiji. Ipak, ovom konačnom stanju prethodi važan korak. Osoba koja ulazi u takvu grupu prvo se mora odvojiti – fizički i emotivno, od grupe kojoj je ranije pripadala, a to je najčešće obitelj.

Uvid u više detaljnih izjava svjedoka u policijskim istragama u Bosni i Hercegovini sugerira kako dinamika odnosa u obitelji, posebno kod mlađih osoba, presudno utječe na ciklus radikalizacije – i to dvosmjerno. Obitelj može doslovno odgurnuti takvu osobu od sebe i navesti je da pripadnost, razumijevanje i podršku potraži negdje drugdje. Vrlo često – na krivim mjestima.

S druge strane, neki slučajevi dokazuju kako obitelj može biti jedina preostala korektivna snaga koja neku osobu može trajno izvući iz ciklusa radikalizacije ili općenito od odlaska na kriva mjesta.

Autorima je poznat slučaj majke u Bosni i Hercegovini koja je postala zabrinuta zbog promjena što ih je opazila u ponašanju sina. Strahujući da bi ga ljudi s kojima je provodio sve više vremena, i na kraju se kod njih preselio, mogli navesti da ode u Siriju, obratila se za pomoć policiji u lokalnoj zajednici. Strpljivim radom, za koji prethodno nisu bili posebno obučeni, dvojica policajaca su, kroz seriju razgovora, utjecali na mladića i naveli ga da odustane od odlaska. Majka je stalno sudjelovala i posredovala u procesu odgovaranja i mjesecima je bila jedina preostala veza između mladića i obitelji koja ga je odbacila.⁶⁵

64 Opiiti iz socijalne psihologije koje su proveli američki psiholozi Stanley Milgram i Phillip Zimbardo potvrdili su kako su obični ljudi skloni slijediti naredbe osobe od autoriteta čak i ako to za posljedicu izazove smrt nekog potpuno nedužnog. Ova poslušnost prema autoritetu u svima je nama ukorijenjena kroz odgoj, tvrdio je Milgram. Utvrđeno je također kako različite društvene situacije snažno utječu na ponašanje ljudi. Granica između dobra i zla vrlo je "propusna" i u određenim situacijama skoro se svatko može navesti da je prijeđe, upozoravao je Zimbardo. Za više o ovome, vidi Stephen D. Reicher and S. Alexander Haslam "Fueling Terror: How Extremists Are Made," *Scientific American*, 25 March 2016, <http://www.scientificamerican.com/article/fueling-terror-how-extremists-are-made/>, (pristupljeno 28. marta 2016.).

65 Kao u mnogim drugim slučajevima, i u ovom je povod za odbacivanje od obitelji bio banalan – sukob s ocem oko toga može li mladić kupiti motocikl.

U krugovima iz kojih potječu iseljenici u Siriju i Irak uloga majke posebno je važna. Vjeruje se da odlazak, posebno u rat, bez majčinog odobrenja dovodi u pitanje samu ispravnost džihada.⁶⁶ Zato su i mladići iz Bosne i Hercegovine prije putovanja od majki često tražili odobrenje za odlazak. Neki su se javljali telefonom iz Turske kako bi prije prelaska u Siriju dobili takvo odobrenje.

Autorima je poznat sadržaj dramatičnog noćnog poziva što ga je s aerodroma u Gaziantepu majci u Sarajevu uputio sin koji je bez njenog znanja toga dana krenuo ka Siriji. Mladić je pozvao kako bi se pozdravio s majkom i zatražio odobrenje za odlazak u rat. Umjesto toga, *ad hoc* obiteljska intervencija, posredstvom međunarodnog telefonskog prometa, uspjela je odgovoriti mladića od namjere da krene u Siriju. Sljedećeg dana, preko Istanbula, vratio se u Sarajevo.⁶⁷

Uloga obitelji, i posebno majki, smatra se presudnom u odvrćanju od radikalizacije jer onemogućava jednu od ključnih faza tog procesa – deidentifikaciju, odnosno raskid fizičkih i emotivnih veza s grupom s kojom bi svaka osoba trebala biti najviše i najdublje povezana. U slučajevima kada spona u obitelji pucaju ciklus radikalizacije se olakšava, a osobe odgurnute iz zajednice svojih **bioloških** srodnika počinju se identificirati s novom zajednicom **ideoloških** srodnika. Ta im nova zajednica često nudi ono za šta se osjećaju uskraćenima – pažnju, poštovanje, razumijevanje, potporu, često i novac, te posebno osjećaj pripadnosti i smisla života. Što je osobni identitet porozniji, to su i poticaj da se on popuni nedostajućim vrijednostima jači, a takve osobe podložnije ovako opisanom procesu.⁶⁸

ISIL je prepoznao ovaj korektivni potencijal obitelji i posebno ulogu majke kao ozbiljnu smetnju procesu radikalizacije i vrbovanja za odlaske u Siriju i Irak, pa je izdao fetvu kojom se poništava obaveza traženja majčinog blagoslova za odlazak u rat.

S druge strane, mnogo je dokaza da se proces radikalizacije osnažuje ako se događa unutar obitelji.

Autorima je poznat slučaj oca koji je izravno utjecao na sina u trenutku kada je mladić iz Bosne i Hercegovine počeo sumnjati u spremnost da izvede samoubilački bombaški napad za koji se ranije prijavio. U više telefonskih razgovora otac je ohrabrivao pokolebanog sina da učini ono zbog

66 Više o konceptu džihada u islamskom pravu i tradiciji u knjizi Jusufa el-Kardavija, „Džihad - vrste i implikacije“ (sažetak), Sažetak sačinio: Mustafa Prljača, Preveli: Fikret Pašanović, Mehmedalija Hadžić, Muhamed Mehanović, Zahid Mujkanović i Muhamed Mrahorović, Centar za dijalog - Vesatija, El-Kalem, Sarajevo 2013.

67 Iz razgovora s osobama koje su bile svjedoci ovog događaja.

68 Razgovori s više psihologa, kao i jedno istraživanje koje se upravo provodi u Bosni i Hercegovini, sugeriraju kako je potreba za pripadanjem po svom intenzitetu gotovo identična želji za životom.

čega je došao u Siriju i, kasnije, Irak. Ova očeva intervencija vjerovatno je presudno utjecala na sina da se raznese bombom u Tikritu, u augustu 2014. godine.⁶⁹

Nije slučajno što je među izvršiteljima terorističkih napada koji su potaknuti istom ideološkom matricom značajan broj bliskih srodnika – Khalid i Ibrahim el-Bakraoui izveli su teroristički napad u Bruxellesu (2015), supružnici Syed Rizwan Farook i Tashfeen Malik ubili su 12 ljudi u terorističkom napadu u San Bernardinu (2015), Saïd i Chérif Kouachi ubili su 12 i ranili 11 ljudi u napadu na redakciju satiričnog časopisa *Charlie Hebdo* (2015), Tamerlan i Dzhokhar Tsarnaev ubili su tri i ranili više od 260 osoba u napadu na Bostonski maraton (2013), šestorica od 19 otmičara aviona kojima su izvedeni napadi na SAD 11. septembra 2001. godine bili su braća.

Krvna srodstva u terorističkim skupinama ni u prošlosti nisu bila rijetkost. Dvojica braće i dvojica rođaka činili su jezgro ljevičarske terorističke organizacije *17. novembar* koja je od 1975. do 2002. godine u Grčkoj izvela više od stotinu napada i ubila 23 osobe. Članstvo u Irskoj republikanskoj armiji (IRA) i njenim ograncima za mnoge je bila stvar obiteljske časti i prestiža.

Obiteljska bliskost ojačava međusobna ideološka uvjerenja, pomaže unutrašnju koheziju grupe i otežava infiltraciju neprovjerenih i nepoznatih članova koji bi mogli biti povezani s policijom ili obavještajnim službama. U takvim okolnostima mogući čin izdaje ne predstavlja samo odricanje od ideologije i grupe, nego i odricanje od obitelji, pa je i zbog toga u skupinama čiji su članovi u srodstvu lojalnost znatno izraženija.

Sličan dvostruki potencijal, posebno kada se radi o mlađim osobama, postoji i u skupinama vršnjaka. Kao i obitelj, takve skupine bliskih prijatelja mogu pomoći odvraćanju od procesa radikalizacije, ali u grupnoj dinamici mogu ubrzati usvajanje novih ideoloških uvjerenja. U ovom istraživanju nismo naišli na slučaj u kojem su prijatelji odvratili nekoga od odlaska u Siriju ili Irak, ali smo registrirali velik broj bliskih prijatelja koji su zajedno otputovali, boravili, ili se još uvijek tamo nalaze.

I obitelj i prijatelji u stanju su, bolje nego bilo tko drugi, prepoznati prve promjene u ponašanju bliskih osoba koje su ušle u proces ideološke radikalizacije. Na temelju uvida u izjave svjedoka i nalaze nekih istraga u Bosni i Hercegovini može se zaključiti da ti rani vanjski pokazatelji uključuju prestanak gledanja televizijskih programa i slušanja muzike, promjene u načinu odijevanja, drugačije korištenje pribora za jelo i općenito promjenu ranijih navika. Uništavanje kućnih zaliha

⁶⁹ Iz razgovora s više osoba iz sigurnosnih službi i pravosuđa koje su željele ostati anonimne.

alkoholnih pića ili parfema na bazi alkohola također je česta pojava u ovom ciklusu, a u nekim slučajevima opažene su potpune promjene u načinu prehrane.⁷⁰

Što proces više odmiče, jača i potencijal za sukob unutar obitelji. U više slučajeva do takvih je sukoba dolazilo kada su osobe u ciklusu radikalizacije pokušale promjene vlastitih životnih navika nametnuti ostalim članovima obitelji. Takvi zahtjevi su obično bili dočekani s otporom i po pravilu su vodili u sukobe. U nekim slučajevima radikalizirane osobe silom su pokušale zabraniti roditeljima i susjedima da gledaju televiziju ili da slušaju muziku. Sukobi su ponekad eskalirali u fizičke obračune u kojima je morala intervenirati lokalna policija.

Sukob s ostalim članovima obitelji, a nekada i s dotadašnjim prijateljima, obično navodi osobe u ciklusu radikalizacije da se osame i prekinu komunikaciju s okolicom. U toj već podmakloj fazi, takve osobe nerijetko prodaju ili poklanjaju osobne stvari i, konačno, napuštaju dom, obično bez prethodne najave. Fizičko odvajanje od obitelji omogućava da se proces ideološke radikalizacije nastavi gotovo neometano. U nekim od opisanih slučajeva – u Siriji i Iraku.

Rodni odnosi, (dvojna) moralnost i proces radikalizacije i vrbovanja

Udio žena u iseljeničkoj zajednici iz Bosne i Hercegovine u Siriji i Iraku jedan je od najvećih među tamnijim zajednicama stranaca. Dio tih žena krenuo je za svojim muževima ili za djecom.⁷¹ Nije jasno jesu li same imale ikakvu ulogu u donošenju odluke o takvom putovanju ili su jednostavno odvedene.

Evidentno je, međutim, da neke žene nisu htjele poći sa svojim muževima i da su ostale u Bosni i Hercegovini. Nekima od njih obećano je da će se "braća" brinuti za njih dok su im muževi na ratištu. Prema svjedočenju tih žena, braća su ih zbilja počela obilaziti, ali su im umjesto pomoći nudili seks ili brak. U nekim slučajevima su muževi koji su sami otišli u Siriju slali preko posrednika novac suprugama koje su ostale u BiH, a istovremeno su se u Siriji oženili novim ženama. Ponekad i po dvjema.

Za dio žena preseljenje u Siriju nije bilo naloženo samo redukcionističkim tumačenjem navodnog teološkog imperativa. U više slučajeva one su napustile svoje obitelji u Bosni i Hercegovini – muževe i djecu, i bez njih otišle (ili pokušale otići) u Siriju. U njihovoj pratnji bili su muškarci koje nikada ranije nisu srele, a koje su upoznale virtualno, na društvenim mrežama, i s njima krenule

70 Napadač na policijsku stanicu u Zvorniku 27. aprila 2015. Nerdin Ibrić za samo dva mjeseca, koliko je trajao proces radikalizacije, smršavio je više od 20 kilograma. Promjene u njegovom izgledu bile su tako dramatične da policijski istražitelji u jednom trenutku nisu bili sigurni da li su dobro utvrdili identitet napadača.

71 Autorima je poznat slučaj majke iz okolice Srebrenika koja je otišla u Siriju tražiti sina i tamo poginula u septembru 2014. godine.

na put. Neke od tih žena prethodno su se šerijatski udale za nove muževe, a neke su po dolasku u Siriju zasnovala nove obitelji i rodile djecu.

Tragovi koje su tako uspostavljena poznanstva ostavila na društvenim mrežama sugeriraju kako je za potporu vrbovanju i slanju ljudi iz Bosne i Hercegovine i regije u Siriju i Irak na internetu uspostavljena neka vrsta servisa za upoznavanja i za romantična online druženja, protkana elementima prozelitizma. Sigurnosni izvori u BiH tvrde da ovaj proces "romantičnog vrbovanja" često uključuje obostranu razmjenu eksplicitnih pornografskih sadržaja kućne izrade. Policijskim agencijama u BiH poznat je barem jedan muškarac, raniji kriminalac i ovisnik o drogama, koji je na taj način uspio privući tri žene. Jednu od njih uspio je na kraju odvesti u Siriju, gdje ju je zlostavljao i držao u kućnom pritvoru sve dok je obitelj, krajnjim naporom i uz dosta sreće, nije uspjela izbaviti iz zatočeništva i vratiti u BiH.

Na ovim primjerima potvrđuje se raniji dojam kako je stvarna moralnost ovakvih osoba, i muških i ženskih, često u potpunoj suprotnosti s njihovim vanjskim, tipično konzervativnim izgledom. Ovo izvanjsko oponašanje vrijednosnih uzora iz prošlosti svedeno je obično samo na formu i služi kao vidljiva javna potvrda izabranog sistema vrijednosti. U suštini, malo se šta vrijednosno zbilja mijenja u takvim osobama ili u njihovoj duhovnosti. To je jedna od karakteristika nove religioznosti koja se sreće posvuda, i u kršćanstvu i u islamu, a koja se uglavnom svodi samo na odanost formi – najčešće vanjskom izgledu, simbolima i obredima.

Dvojna moralnost vidljiva je i u načinu života nekih lidera selefijskih zajednica u Bosni i Hercegovini i dijaspori. Oni po pravilu svoje sljedbenike poučavaju da preziru prolaznost i besmisao ovosvjetovnog, materijalnog života, u zamjenu za "velike nagrade" koje ih očekuju na drugom svijetu, dok sami istovremeno uživaju u izobilju i luksuzu.⁷² I to nije ništa novo niti specifično samo za ovaj pokret i dio njegovih čelnika. Nesklad između deklarirane odanosti siromaštvu i bespogornog služenja Bogu te stvarnog života, često u izobilju i razvratu, a kojim žive religijski autoriteti koji propovijedaju uzdržanost i isposništvo, bio je uzrok raskola u kršćanstvu i nastanka velikog broja redova i sekti. Slatkim izazovima globalnog konzumerizma danas je još teže odoljeti.

72 Prema policijskim izvorima, većina stanovnika selefijske zajednice u Gornjoj Maoči živi vrlo oskudno. U nekim kućama nema ni osnovnog namještaja. Dok je tamo boravio, vođa te zajednice Nusret Imamović i njegova obitelj živjeli su u potpunom komforu moderno opremljene kuće. Na sličan se način od zajednice koja ga je doživljavala kao vođu izdvajao i Husein Bosnić. Austrijska policija je tokom pretresa stana jednog od selefijskih autoriteta u Beču, Mirsada Omerovića, poznatog i kao Ebu Tejma, pronašla velike količine gotovog novca, štednih knjižica i dragulja. Omerović je bio poznat kao ljubitelj i vlasnik skupocjenih sportskih automobila. Više o ovome u "Islamic hate preacher who recruited ISIS poster girls travelled through Europe 'like a popstar on tour as he brainwashed teenagers,'" *Daily Mail*, 22 February 2016, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3458649/Islamic-hate-preacher-recruited-ISIS-poster-girls-travelled-Europe-like-popstar-tour-brainwashed-teenagers.html> (pristupljeno 2. marta 2016.).

Bosanskohercegovačka dijaspora i vrbovanje za rat u Siriji i Iraku

Bosna i Hercegovina je zemlja s jednom od najvećih dijaspora u svijetu u odnosu na trenutni broj stanovnika koji se procjenjuje na oko 3.800.000. Posljednje analize pokazuju da skoro 1.700.000 građana BiH koji su se rodili u ovoj zemlji živi izvan nje. Pridodaju li se tome njihovi potomci u drugoj i trećoj generaciji, procjenjuje se da bosanskohercegovačka dijaspora broji oko dva miliona ljudi.⁷³

Zajednice useljenika iz Bosne i Hercegovine u EU, SAD-u, Kanadi i Australiji obično se navode kao primjeri uspješne i potpune integracije u tamošnja društva. Ogromna većina tih ljudi vodi normalan, miran i uspješan život. Međutim, povijest potvrđuje da su dijaspore općenito lakše podložne radikalizaciji u nasilni ekstremizam. Pripadnike manjinskih zajednica koje žive izvan identitetske matice lakše je uvjeriti da je većinska identitetska zajednica koja ih okružuje u dijaspori glavni krivac za nepravdu (stvarnu ili umišljenu) koja im se nanosi, kao i za diskriminaciju ili socijalnu i ekonomsku marginalizaciju. Mobilizirajući narativ ISIL-a nastoji ojačati upravo takvo uvjerenje i posljednjih je godina postao privlačan i osobama porijeklom iz BiH koje sada žive u raznim dijelovima svijeta.

Uvid u dostupnu dokumentaciju, kao i razgovori s izvorima u policijskim agencijama sugeriraju da dio bosanskohercegovačke dijaspore, posebno one u Austriji i Njemačkoj, igra važnu ulogu u procesu ideološke radikalizacije i logističke potpore za odlaske na ratišta u Siriji i Iraku. Učestala putovanja iz tih zemalja ka BiH nerijetko se koriste za prenošenje novca i poruka ideološki srodnim zajednicama i pojedincima u domovini.

Vjeruje se da pomoć koja dolazi na ovaj način dijelom omogućava održavanje postojeće strukture selefjskih zajednica, većinom u ruralnim područjima BiH, i njihovo širenje na nova. Taj proces obično uključuje kupovinu i obnovu napuštenih ili oštećenih kuća u naseljima uz zone ranijeg konflikta.

Količina novca koji se unosi u BiH nije ograničena posebnim propisima, a prijavljivanje većih iznosa pri ulasku u zemlju preporučuje se samo u slučaju kada će se veća svota novca ponovo iznijeti iz zemlje (privatna osoba može iz BiH iznijeti do 10.000 KM).⁷⁴ Putnici iz dijaspore najčešće nose relativno male iznose, od više stotina do nekoliko hiljada eura. Novac i poruke dijele se prema

73 Prema podacima koje je sredinom aprila objavilo Vijeće ministara BiH, izvan zemlje živi 1.677.177 državljana koji su u njoj rođeni. Najveći broj iseljenika živi u: Hrvatskoj (409.357), Srbiji (335.992), Njemačkoj (159.380), Austriji (149.755), SAD-u (132.255), Sloveniji (96.921), Švicarskoj (57.542) i Švedskoj (56.477). "Vijeće ministara BiH: Poznato koliko Bosanaca i Hercegovaca živi van granica zemlje", *Faktor*, 13. aprila 2016., <http://faktor.ba/vijece-ministara-bih-poznato-koliko-bosanaca-i-hercegovaca-zivi-van-granica-zemlje> (pristupljeno 13. aprila 2016.), "BiH je država s razmjerno najvećom dijasporom na svijetu", *Jutarnji list*, 13. aprila 2016., <http://www.jutarnji.hr/bih-je-drzava-s-razmjerno-najvecom-dijasporom-na-svijetu--gradani-najcesce-sele-u-hrvatsku--srbiju-i-njemacku/1559802/> (pristupljeno 13. aprila 2016.).

74 Fizička osoba prilikom izlaska iz BiH može bez prijave na graničnom prijelazu iznijeti novac ili čekove u vrijednosti od 2.500 eura ili 5.000 KM. Osim ovog iznosa, fizička osoba može u putničkom prometu s inozemstvom iznijeti novac u protivvrijednosti od još dodatnih 2.500 eura, ali uz predočenje dokaza da je ovaj novac podignut s vlastitog računa u banci ili da su ova sredstva kupljena kod ovlaštene banke.

prethodno primljenim instrukcijama. Poruke su obično pisane na komadiću papira, a prema svjedočenjima policijskih izvora kuriri koji dolaze iz dijaspore instruirani su da ih progutaju ako procijene da bi mogli biti pretreseni na graničnom prijelazu.

Uvid u više slučajeva pokazao je da dijaspora također igra važnu ulogu u privlačenju, posebno mlađih osoba, u krugove koji se povezuju s ideološkom radikalizacijom i vrbovanjem za odlaske na strana ratišta. Proces najčešće počinje dovođenjem u dijasporu (najčešće Austriju) mladih iz BiH, kao po pravilu kod bliskih rođaka. Došljaci najčešće ne znaju jezik i nemaju ranijih kontakata, pa su upućeni isključivo na obitelj i društvenu dinamiku koja se odvija u njoj i oko nje. Tokom boravka daje im se prilika da zarade, najčešće "na crno", na gradilištima ili u radionicama čiji su vlasnici rođaci ili njihovi prijatelji. Mogućnost za zaradu često se uvjetuje uspješnom integracijom u zajednicu. To uključivanje pretpostavlja posjećivanje predavanja uvažених selefijskih autoriteta, putujućih i domaćih, kao i društvenu interakciju na sijelima nakon takvih ideoloških poduka. Pridošlice se obično dodatno vezuju uz iseljenu zajednicu dogovorenim brakovima, obično s nekim iz užeg kruga prijatelja ili daljnjih srodnika domaćina. Po pravilu, takve osobe već imaju lokalna državljanstva, pa se pridošlicama olakšava formaliziranje boravka u stranoj zemlji.

U proteklih nekoliko godina domaće i inozemne policijske agencije utvrdile su prisustvo značajnog broja osoba porijeklom iz bosanskohercegovačke dijaspore na ratištima u Siriji i Iraku, kao i djelovanje mreža koje su pomagale njihovu radikalizaciju, vrbovanje i putovanje. Važno je također napomenuti kako značajan broj bosanskohercegovačkih povratnika iz Sirije i Iraka boravi u dijaspori ili tamo često putuje.

Početak marta 2016. sud u Grazu osudio je Fikreta Begića, rodom iz Konjica, na osam godina zatvora jer je sudjelovao u terorističkoj organizaciji i vrbovao mladiće i djevojke porijeklom iz Bosne i Hercegovine za odlazak na ratišta u Siriji i Iraku. Begić je neposredno pred hapšenje otkazao stan u Grazu, pa se pretpostavlja da je i sam želio otputovati u Siriju i priključiti se ISIL-u. On je dio grupe koja je uhapšena u velikoj operaciji austrijske policije kodnog imena "Palmyra", koja je pripremana dvije godine i izvedena istovremeno u Beču, Grazu i Linzu krajem novembra 2014.⁷⁵ Njeni članovi terete se za radikalizaciju i vrbovanje mladih ljudi s Balkana za pridruživanje ISIL-u. Ključna osoba u toj grupi je Mirsad Omerović (poznat i kao Ebu Tejma), rodom iz Tutina u Srbiji, kojeg austrijske vlasti terete za radikalizaciju i vrbovanje, ali i za ubojstvo dviju maloljetnih djevojaka porijeklom iz Bosne i Hercegovine, Samre Kešinović i Sabine Selimović. Austrijski istražitelji vjeruju da je ova skupina sudjelovala u radikalizaciji i vrbovanju oko 160 osoba, koje su na kraju

75 "Austrian police arrest 13 in mass raids against jihad recruiters," ABC, 28 November 2014, <http://www.abc.net.au/news/2014-11-29/austrian-police-arrest-13-in-mass-raids-against-jihad-recruiters/5927538> (pristupljeno 4. aprila 2016.).

otišle ratovati u Siriju i Irak, te da “u Europi gotovo nema slučaja vrbovanja za džihad u kojem ova skupina nije sudjelovala”.⁷⁶

Jedan od najistaknutijih bosanskohercegovačkih boraca na ratištima u Siriji i Iraku, Abdullah Ramo Pazara stigao je iz dijaspore – one američke. Za relativno kratko vrijeme uspio se nametnuti kao zapovjednik jedne od ISIL-ovih formacija u kojoj su se uglavnom borili ratnici s Balkana. Vjeruje se da je neposredno pred pogibiju u borbama s kurdsim snagama oko Kobanea u jesen 2014. Pazara “dogurao” do položaja zamjenika Omara al-Shishanija, jednog od važnijih ISIL-ovih zapovjednika u Siriji.⁷⁷

Tokom rata u BiH, Pazara, koji je rođen u Tesliću, zajedno s ocem borio se u Vojski Republike Srpske. Sredinom 1990-ih emigrirao je u Sjedinjene Američke Države gdje je radio kao vozač kamiona i razvio strast za motociklima. Tokom 2011. godine propali su mu posao i brak, a Pazara se počeo kretati u krugovima tamošnjih militantnih selefija. Nekoliko dana nakon što je 2013. godine dobio državljanstvo SAD-a otputovao je u Siriju. Pazarin odlazak u rat i opremanje njegovih suboraca financijski je podržavala skupina sugrađana iz Teslića, također useljenika u SAD. Tri muškaraca i tri žene uhapšeni su pod optužbom da su prikupili blizu 10.000 dolara za pomoć Pazari i obiteljima boraca iz BiH u Siriji, te da su kupili i namjeravali poslati na ratište vojnu opremu. Američke vlasti uhapsile su ovu skupinu u februaru 2015. godine. Jedan od njenih članova priveden je na aerodromu u New Yorku kada je namjeravao otputovati prema Siriji.⁷⁸

Posljednjih nekoliko godina osobe porijeklom iz Bosne i Hercegovine uhapšene su i osuđene kao pripadnici terorističkih skupina koje su planirale izvođenje napada u Americi ili drugdje u svijetu.

Adis Medunjanin osuđen je 2012. godine na kaznu doživotnog zatvora zbog svoje uloge u pripremi samoubilačkog bombaškog napada na podzemnu željeznicu u New Yorku. Medunjanin je bio član skupine koju je predvodio Najibullah Zazi.⁷⁹ Iste godine Anes Subašić osuđen je na 30 godina zatvora kao član sedmočlane skupine iz Sjeverne Karoline čiji je vođa bio Daniel Patrick Boyd. Svi

76 “Jihadist 'mastermind' on trial in Graz,” Local, 22 February 2016, <http://www.thelocal.at/20160222/jihadist-mastermind-on-trial-in-graz> (pristupljeno 2. aprila 2016.).

77 Za detaljan uvid u slučaj Rame Pazare, vidi Lorenzo Vidino i S. Hughes, *ISIL in America: From Retweets to Raqqa, Program on Extremism*, George Washington University, December 2015, <https://cchs.gwu.edu/sites/cchs.gwu.edu/files/downloads/ISIS%20in%20America%20-%20Full%20Report.pdf> (pristupljeno 4. januara 2016.).

78 Ramiz Hodžić, Sedina Hodžić, Nihad Rosić, Mediha Salkičević, Jasminka Ramić i Armin Harčević navodno su prikupili više od 10.000 dolara u gotovini, te nabavili vojnu opremu, uključujući uniforme i nišane za borbu iz BiH u Siriji. Više pojedinosti o ovome u *United States of America v. Hodzic, et al., Indictment*, 5 February 2015, https://edit.justice.gov/sites/default/files/opa/press-releases/attachments/2015/02/09/certifiedcopyofindictment_comp.pdf (pristupljeno 7. maja 2016.); Robert Patrick, “Allegations of St. Louis Terrorism Support Rooted Back in Bosnian War,” *St.LouisToday.com*, 11 April 2015. Vidi također, “U Siriji poginuo Ramo Pazara, komandant džihadista iz BiH,” Radio Sarajevo, 25. septembar 2014; “U Siriji poginuo i Ramo Pazara iz Teslića,” SAFF, 24. septembra 2014, “Ramo Abdullah Pazara: Srpski ratnik i islamski fanatik”, Slobodna Bosna, 19. februara 2015.

79 “New York bomb plotter Adis Medunjanin sentenced to life,” BBC News, 17 November 2012., <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-20371785>, (pristupljeno 2. decembra 2012.).

su optuženi za formiranje terorističke skupine koja se namjeravala angažirati u “nasilnom džihadu” izvan Sjedinjenih Država.⁸⁰

Na drugom kraju svijeta, u Australiji, tamošnja je policija 18. aprila 2015. godine privela grupu tinejdžera pod optužbom da su pripremali i planirali teroristički napad. U operaciji kodnog naziva “Rising” među petoricom mladića priveden je i Harun Čaušević (18). Svi su osumnjičeni za pripremu napada na policajce koji su osiguravali komemoraciju kojom Australija i Novi Zeland 25. aprila svake godine odaju počast svojim građanima stradalima u ratovima i mirovnim operacijama (“Anzac Day”).⁸¹ Mladići, uglavnom iz druge generacije useljenika u Australiju, na taj su način željeli osvetiti svoga prijatelja Numana Heidera (porijeklom iz Afganistana), koji je ubijen u septembru 2014. godine kada je nožem napao i ranio dvojicu policajaca u Melbourneu.⁸² Uz to, Harun Čaušević redovno je posjećivao islamski centar Al-Furqan u Melbourneu kojim upravlja Harun Mehičević, i sam osoba od interesa u više antiterorističkih istraga koje je provodila ili ih još uvijek provodi australaska policija. Mehičević, inače iz Mostara, u više je navrata boravio u BiH i navodno kupio zemlju i kuću u selefijskom naselju Ošve. Dok je 2012. boravio u BiH, australaska policija je pretresala prostorije njegovog Furqana, a Mehičević je tada saslušan u regionalnom uredu SIPA-e u Mostaru.⁸³

Prema nekim izvorima, hapšenje Haruna Čauševića u Australiji potaknulo je sumnje da bi osobe povezane s Mehičevićem i njegovim Al-Furqanom mogle izvesti akt odmazde u BiH. Navodi se da je takva procjena bila povod za upozorenje o mogućem terorističkom napadu na međunarodne

80 “North Carolina Resident Anes Subasic Sentenced for Terrorism Violations,” US Attorney Office, Eastern District of North Carolina, 24 August 2012., <https://www.fbi.gov/charlotte/press-releases/2012/north-carolina-resident-anes-subasic-sentenced-for-terrorism-violations>, (pristupljeno 2. aprila 2013.).

81 “Terror accused Harun Causevic will be forced to wear tracking device,” *Herald Sun*, 16 September 2015, <http://www.heraldsun.com.au/news/victoria/terror-accused-harun-causevic-will-be-forced-to-wear-tracking-device/news-story/f1fd37e3d551a86239c64648dfdf1864> (pristupljeno 2. aprila 2016.), “Dropping of Harun Causevic terrorism charge 'will erode confidence in police,’” *Guardian*, 25 August 2015, <http://www.theguardian.com/australia-news/2015/aug/25/dropping-of-harun-causevic-terrorism-charge-will-erode-confidence-in-police> (pristupljeno 30. marta 2016.).

82 “Terror suspect shot dead after two police officers stabbed in Endeavour Hills,” *Age*, 24 September 2014, <http://www.theage.com.au/victoria/terror-suspect-shot-dead-after-two-police-officers-stabbed-in-endeavour-hills-20140923-1015d4.html#ixzz44poCT1Hg> (pristupljeno 2. aprila 2016.). Vidi također, “Melbourne shooting: Abdul Numan Haider may not have been alone before attacking counter-terrorism officers,” *ABC*, 25 September 2014, <http://www.abc.net.au/news/2014-09-25/police-stabbing-prompts-calls-for-arming-of-all-officers/5768006> (pristupljeno 2. aprila 2016.).

83 Harun Mehičević povezan je s još jednim Australcem bosanskohercegovačkog porijekla kojeg tamošnje vlasti terete za “pomoć u pripremanju terorističkog napada”. Adnan Karabegović, koji je također pripadao skupini oko centra Al-Furqan, uhapšen je u septembru 2012. u velikoj akciji australske policije u Melbourneu. Više o ovome u “Trial of terror accused Adnan Karabegovic set for October,” *Age*, 20 March 2015, <http://www.theage.com.au/victoria/trial-of-terror-accused-adnan-karabegovic-set-for-october-20150319-1m3mk3.html#ixzz44sMmhkoY> (pristupljeno 28. marta 2016.), kao i u “Melbourne’s al-Furqan Islamic centre a key focus for ASIO,” *Australian*, 22 April 2015. Vidi također, “I Harun Mehičević kupio zemlju u Ošvama,” *Nezavisne novine*, 27. jula 2015., Više detalja na: <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/I-Harun-Mehicevic-kupio-zemlju-u-Osvama/317325> (pristupljeno 27. jula 2015.).

i domaće ciljeve koje je sigurnosnim agencijama u BiH upućeno neposredno pred napad na policijsku stanicu u Zvorniku 27. aprila 2015.⁸⁴

Još jedan muškarac bosanskohercegovačkog porijekla, rođen u Australiji 1995. godine, u Sandringhamu, predgrađu Melbournea, oputovao je sa suprugom iz Sarajeva za Siriju 2015. godine, gdje je nedugo zatim i poginuo. Suprugu i dvogodišnje dijete zbrinula je jedna od tamošnjih obitelji iz BiH.

Uloga mentalnog zdravlja u procesu radikalizacije i vrbovanja

Ograničen pristup policijskim dokumentima ukazuje na još jednu pojavu koja je primjetna za značajan broj osoba iz Bosne i Hercegovine koje se povezuju s odlascima na ratišta u Siriji i Iraku. Iz njihovih osobnih podataka, kao i iz kasnijih policijskih zabilješki i izvještaja u medijima, primjetno je da dio ovih osoba potječe iz nefunkcionalnih, često razorenih obitelji, ili obitelji sa samo jednim roditeljem, najčešće samo majkom. U nekim slučajevima ima indicija da su ove osobe u ranoj mladosti bile izložene obiteljskom nasilju (obično povezanom s alkoholizmom ili nekom drugom ovisnošću roditelja, najčešće oca) ili nekoj dubokoj osobnoj traumi (često gubitku roditelja). Ovo su psihosocijalne pretpostavke koje u nekim slučajevima mogu imati izravne posljedice na mentalno zdravlje.

Izvještaj Europolu s početka 2016. godine navodi kako je među osobama iz Europske unije koje su otišle na strana ratišta 20% onih koji su imali dijagnosticirane teškoće s mentalnim zdravljem prije polaska za Siriju i Irak. Prema nekim izvorima taj je udio i znatno veći.⁸⁵

Rezultati upravo okončane studije u Velikoj Britaniji ukazuju na to da je među 500 osoba koje su podlegle ideološkoj radikalizaciji, koja odobrava nasilni ekstremizam ili se u njemu angažira, 44% imalo probleme s mentalnim zdravljem. Za dodatnih 15% se pretpostavlja da su na sličan način ranjive i podložne radikalizaciji.⁸⁶

84 Tri dana prije ovog napada Obavještajno-sigurnosna agencija (OSA) dostavila je upozorenje domaćim policijskim agencijama u kojem se navodi kako je od partnerske agencije dobila informaciju da bi zbog nedavnih hapšenja u Australiji više osoba porijeklom iz BiH koje su planirale terorističke napade u toj zemlji iz osвете moglo doći do izvođenja terorističkih napada u BiH. OSA je u dopisu pozvala na pojačan oprez, "posebno kad su u pitanju međunarodna predstavništva, vjerski objekti, javna okupljališta, te vojni i policijski objekti". Na kraju upozorenja napominje se da OSA "ne raspolaže informacijama koje bi ukazivale na konkretne napade". ("Policijskim agencijama u BiH prošlog petka poslano upozorenje o mogućim terorističkim napadima!". *Dnevni avaz*, 28. aprila 2015.). Nakon napada u Zvorniku sigurnosne agencije u BiH koristile su ovo nespecificirano upozorenje OSA-e da bi jedna drugoj pripisale krivnju i odgovornosti za propuste zbog kojih napad nije bio spriječen. Međutim, više policijskih i obavještajnih izvora intervjuiranih za ovu studiju izjavilo je kako se radi o slučajnoj podudarnosti. Naime, dopis obavještajne agencije nije bio potaknut bilo kakvim saznanjem o Nerdinu Ibriću i njegovim namjerama, nego je upozoravao na moguće aktivnosti posve drugih osoba koje ni na koji način nisu bile s njim povezane. Stjecajem okolnosti napad u Zvorniku dogodio se tri dana nakon što je OSA poslala ovo upozorenje.

85 Više o ovome u "Changes in modus operandi of Islamic State terrorist attacks," Review held by experts from Member States and Europol on 29 November and 1 December 2015, The Hague, 18 January 2016; 8.

86 "Police study links radicalisation to mental health problems", *Guardian*, 20 May 2016, <http://www.theguardian.com/uk-news/2016/may/20/police-study-radicalisation-mental-health-problems> (pristupljeno 21. maja 2016.).

Ovoj korelaciji između ugroženog mentalnog zdravlja i "uspješnih" slučajeva radikalizacije treba pristupiti oprezno. Psiholozi upozoravaju da samo stručne osobe mogu dati validne medicinske dijagnoze u ovakvim slučajevima. Također, učestalo povezivanje narušenog mentalnog zdravlja s osobama koje su radikalizirane u nasilni ekstremizam može stvoriti krivi dojam da su radikalne ideologije privlačne samo mentalno oboljelima. Uz to, psiholozi tvrde da se 20% opće populacije suočava s nekim oblikom poremećaja mentalnog zdravlja. Ako je to tako, onda Europolova procjena o rasprostranjenosti ove vrste zdravstvenih problema među stranim borcima predstavlja zapravo proporcionalnu refleksiju općeg stanja na jedan populacijski segment.

Bez vlastitih kompetencija za kvalificirane prosudbe o mentalnom zdravlju osoba o kojima je ovdje riječ, prenijet ćemo neke od zabilješki iz dijela policijskih spisa koji su nam bili stavljani na uvid, a koje ukazuju na učestalost kojom se spominje ova vrsta problema među osobama iz BiH koje su bile ili su još uvijek u Siriji i Iraku.

U više slučajeva u dokumentima se govori o osobama za koje se navodi da su "psihički nestabilne" i, često, "ovisne o narkoticima". U jednom slučaju stoji da osoba koja je otputovala u Siriju ima "dijagnosticiranu paranoidnu šizofreniju". Za drugu osobu, također putnika u Siriju, navodi se "kako je u djetinjstvu primao hormonalnu i psiho-terapiju zbog zaostajanja u tjelesnom rastu i mentalnom razvoju".⁸⁷

Bliska poznanica jednog od najekstremnijih ratnika iz Bosne i Hercegovine koji je trenutno (april 2016.) u Siriji tvrdi da je on bio "prekrasno dijete s bolnom životnom pričom". Ostao je bez oca s devet godina, a kada mu se majka preudala otišao je živjeti s nanom. Nakon njene smrti, od svoje petnaeste godine, sam je brinuo o sebi. "Bio je dobar student, zainteresiran za proučavanje svjetskih teorija zavjera. No nešto se u njemu prelomilo", izjavila je za medije.⁸⁸

U najmanje dvadeset slučajeva autori su našli zabilješke ili svjedočenja o tome kako su se prije odlaska u Siriju muškarci i žene povjeravali bliskim članovima obitelji i prijateljima priznajući im da su ih obuzeli zli džini (duhovi).

Zbog stigmatizacije koja u tradicionalnim društvima vlada prema osobama narušenog mentalnog zdravlja one rijetko traže pomoć unutar sistema zdravstvene zaštite i najčešće se obraćaju "narodnim iscjeliteljima" za alternativne i diskretnije tretmane. Također tradicionalno, ovakvu vr-

87 Iz uvida u policijske zabilješke.

88 "Umjesto na fakultetu, završili na ratištu", *Dnevni avaz*, 16. decembra 2013.

stu pomoći pružaju i vjerski službenici svih religijskih zajednica u BiH, kojima na tretman dolaze i pripadnici drugih konfesija.

Iz policijskih zabilješki vidi se da je dio osoba koje su otputovale u Siriju i Irak dolazio na alternativne tretmane (rukje) kod Huseina Bosnića i Nusreta Imamovića, dvaju čelnika selefijskog pokreta u BiH.⁸⁹ Radi se zapravo o obliku egzorcizma – religijskog postupka istjerivanja zloduha ili demona iz opsjednute osobe.

U jednom dokumentiranom slučaju navodi se kako je Nusret Imamović odveo iz medicinske ustanove Mevludina Ahmetspahića (19), koji je hospitaliziran u maju 2013. godine po povratku iz Sirije jer je na sarajevskom aerodromu “doživio slom živaca” i kasnije “ispoljavao ubilačke i samoubilačke tendencije”. U policijskom dokumentu stoji kako je Imamović odveo mladića u Gornju Maoču i “liječio ga Kur’anom”. Ahmetspahić je početkom augusta te iste godine s još sedam osoba kombijem preko Srbije ponovo otputovao u Siriju. Poginuo je krajem 2014. godine kod Kobanea.⁹⁰

Kuća Huseina Bosnića, u mjestu Čava kod Bužima, u kojoj je živio s četiri supruge i šesnaestero djece, bila je neka vrsta dobro posjećenog centra za liječenje i obnovu duhovnosti. Tokom pretresa tog objekta, izvedenog u septembru 2014. godine u policijskoj operaciji “Damask”, pripadnici Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA) u jednoj prostoriji zatekli su desetak osoba koje su čekale na tretman i spavale na podu.⁹¹

Na rukje kod Huseina Bosnića, poznatog i kao Bilal, dolazili su ljudi iz Slovenije, Italije, Austrije i drugih zemalja. U nekim slučajevima, neposredno nakon Bosnićevih seansi takve bi osobe odlazile na strana ratišta. Među njima je bio Jure Kurelec (29) iz Slovenije, koji se u više navrata podvrgnuo rukji koju je izvodio Husein Bosnić i nedugo nakon toga završio u Siriji, gdje je u jesen 2014. godine poginuo.⁹²

Prema slovenskim izvorima odlasku na ratišta još dvojice državljana te zemlje prethodili su slični kontakti s Bosnićem. Poznato je također da je jedan od slovenskih konvertita intenzivno provodio vrijeme s Bosnićem, koji ga je vodio na turneje po džematima u Zapadnoj Europi. Mladić je

89 Za uvid u izvođenje rukje pogledaj film “Rukja – liječenje Kur’anom – istjerivanje đinna/šejtana | Bilal Bosnić”, <https://www.youtube.com/watch?v=SW1-rXWfnuo> (pristupljeno 2. aprila 2016.).

90 Iz policijske zabilješke. Mevludinovog brata – Muniba, Sud BiH oslobodio je optužbe za pomaganje u napadu na Ambasadu SAD-a u Sarajevu 2011. godine. Braća su 14. maja 2013. godine s Međunarodnog aerodroma Sarajevo zajedno otputovala u Tursku i dalje u Siriju.

91 Iz razgovora s policajcima koji su sudjelovali u ovoj akciji.

92 “Slovenci se za sveto vojno urijo v Bosni”, *Slovenske novice*, 20. decembra 2014, <http://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/slovenci-se-za-sveto-vojno-urijo-v-bosni-0> (pristupljeno 23. decembra 2014.), “To je Jure Korelec, v džihadu izgubljeni Slovenec”, *Slovenske novice*, 1. oktobra 2014, <http://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/je-jure-korelec-v-dzihadu-izgubljeni-slovenec> (pristupljeno 3. oktobra 2014.).

na kraju smješten u psihijatrijsku bolnicu u Ljubljani, a tokom prijema odbio je dopustiti da ga pregleda liječnica.⁹³

Pomoć od Bosnića tražio je i Ismar Mešinović (36), koji je imao poteškoće s odvikavanjem od droge. Živio je u Italiji sa suprugom, koju je upoznao u komuni gdje su se oboje pokušali osloboditi narkotičke ovisnosti, i s njihovim tada trogodišnjim sinom. Nakon tretmana kod Huseina Bosnića, Ismar se vratio u Italiju i pred kraj 2013. godine otputovao u Siriju. Bez suglasnosti supruge, tamo je poveo i sina. Ismar je poginuo samo tri sedmice kasnije, a trogodišnjeg sina usvojila je obitelj njegovog suborca u Siriji Seida Čolića. On je također poginuo početkom 2015. godine.⁹⁴ Može se samo pretpostaviti kakve psihosocijalne posljedice na dijete od tri godine može ostaviti dvostruki gubitak oca u vrlo kratkom vremenskom rasponu, kao i odgoj i odrastanje uz ratišta u Siriji i Iraku.

Među osobama koje su tražile ovakvu vrstu pomoći od Huseina Bosnića bila je i Elvira Balić-Karalić (29). U policijskoj zabilješci koju su autori vidjeli, a koja je sačinjena na temelju izjave svjedoka, navodi se kako se "tokom 2013. godine Elvira počela agresivno ponašati i govoriti da su svi u kući nevjernici a da je samo ona istinska vjernica, a zatim je zapustila djecu i muža i nije održavala kuću urednom". Svjedok navodi da je Elvira krajem oktobra 2013. godine bila kod Huseina Bosnića kako bi joj on "istjerao džine". Dvije sedmice nakon toga Elvira je napustila supruga i dvoje djece (tada u dobi od 3 i 10 godina). Zajedno sa Saidom Husejinovićem, koji je do tada živio u Francuskoj, a kojeg je upoznala na Facebooku i za njega se šerijatski udala, 15. novembra 2013. godine automobilom je, preko GP Uvac, napustila BiH i otputovala u Siriju. Elvira i Said tamo su dobili sina (2014), a Said je sredinom februara 2016. godine podlegao posljedicama ranjavanja.

Na borbu sa zlim džinima, u komunikaciji s bliskim osobama u BiH, žalio se i Emrah Fojnica – prvi bombaš samoubojica iz BiH. Iako ostaje nejasno da li je poginuo detonirajući samoubilački prsluk u Tikritu 8. augusta 2014. godine ili je ubijen noseći taj prsluk, izvjesno je da se Fojnica pri ulasku u ISIL prijavio za samoubilački odred. Iz dostupnog uvida u njegovu komunikaciju s osobama u BiH jasno je da je kasnije imao dileme i da se pokolebao u namjeri da se raznese bombom, pripisujući svoju neodlučnost borbi sa džinima. Međutim, osoba od autoriteta u BiH s kojom je komunicirao

93 "Islamist Matevž pristal na psihijatriji", *Slovenske novice*, 2. oktobra 2014, <http://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/islamist-matevz-pristal-na-psihijatriji> (pristupljeno 3. aprila 2016.).

94 "Ismar iz Doboja u Italiji oteo sina i odveo ga u ISIL u Siriju", *Nezavisne novine*, 10. decembra 2015, <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Ismar-iz-Doboja-u-Italiji-oteo-sina-i-odveo-ga-u-ISIL-u-Siriju/341584> (pristupljeno 12. decembra 2015.). "Kupuju zemlju u Maglaju: Ratnici Islamske države dolaze u BiH?", *Dnevni avaz*, 25. maja 2015, <http://www.avaz.ba/clanak/179549/kupuju-zemlju-u-maglaju-ratnici-islamske-drzave-dolaze-u-bih?url=clanak/179549/kupuju-zemlju-u-maglaju-ratnici-islamske-drzave-dolaze-u-bih> (pristupljeno 26. maja 2015.).

poticala ga je da izvrši ono za šta se prijavio. Kada je došla vijest o Emrahovoj pogibiji, ta je osoba "proslavila" njegovo mučeništvo ispaljivanjem rafala iz automatske puške.⁹⁵

Iako nije izravno povezan s odlascima na strana ratišta, čini nam se zanimljivim na ovom mjestu podsjetiti na to kako se i Nerdin Ibrić, napadač na policijsku stanicu u Zvorniku 27. aprila 2015. godine, također žalio poznanicima da je opsjednut i da se bori sa džinima te kako se podvrgnuo "alternativnom tretmanu" (rukji) koji je obavio jedan od poznatih selefijskih autoriteta u BiH.⁹⁶

Dvojica boraca iz BiH koji su krajem 2015. i početkom 2016. godine iz Sirije zaprijetili smrću poglavaru Islamske zajednice u BiH reisu-l-ulemi Huseinu Kavazoviću, prema dostupnim saznanjima, također su imali problema s mentalnim zdravljem ili su bili žrtve osoba koje su patile od psihičkih problema. Jedan, još uvijek u maloljetnoj dobi, bio je izložen nasilju oca alkoholičara, dok je drugi i sam bio alkoholičar i obiteljski nasilnik.

Autori su upoznati s još nekoliko slučajeva koji su predmet istraga, a čiji su akteri po vlastitom priznanju imali problema s mentalnim zdravljem i tražili pomoć izvan sistema zdravstvene zaštite.

Ograničen uvid u ovakve i slične pojedinačne slučajeve ne omogućava uspostavu čvršćih teza o povezanosti narušenog mentalnog zdravlja s procesom ideološke radikalizacije koja je prethodila odlascima jednog broja ljudi iz BiH u Siriju i Irak ili njihovom angažiranju u nasilju. Ipak, učestalost kojom se u analiziranim dokumentima ukazuje na to da kod značajnog broja ovih osoba postoje psihički problemi različitog porijekla i intenziteta nalaže da se ova tema dodatno i odgovorno istraži.

Selefijske zajednice u BiH i vrbovanja za odlaske u Siriju i Irak

Od završetka rata u Bosni i Hercegovini demobilizirani strani borci i obitelji koje su zasnovali u BiH, kao i osobe koje su prihvatile selefijsku dogmu, počeli su nastanjivati uglavnom zabačena i izolirana naselja duž nekadašnjih linija vojnog razdvajanja. Kupovina i obnova teško oštećenih ili napuštenih kuća u ruralnim dijelovima BiH i doseljavanje cijelih obitelji u takva naselja traje već više od dvadeset godina.

⁹⁵ Iz razgovora s više policijskih i pravosudnih izvora, koji su željeli ostati anonimni. Kao i Muniba Ahmetspahića, i Emraha Fojnicu Sud BiH oslobodio je optužbe za pomaganje u izvršenju napada na Ambasadu SAD-a u Sarajevu 28. oktobra 2011. godine.

⁹⁶ Iz razgovora sa službenikom jedne od sigurnosnih agencija u BiH koji je uključen u istragu u ovom slučaju, a koji je želio ostati anonimn. Ovakvi slučajevi nisu izolirani samo na BiH. Michale Adebowale, koji je na ulici u Londonu mačetom ubio britanskog vojnika u civilu Leeja Rigbyja, također se povjeravao prijateljima da ga opsjedaju džini, navode ga da čini razne stvari i poigravaju se njime. Britanski psihijatri koji su ga promatrali zaključili su kako je Adebowaleov intenzivan doživljaj religije umanjivao efekte psihoze od koje je patio. Više o ovome u "Police study links radicalisation to mental health problems", *Guardian*, 20 May 2016.

Broj takvih naselja postupno se proširio. Najveći dio njihovih stanovnika živi mirno i povučeno. U sukob sa zakonom znala ih je dovoditi povremena verbalna i logistička podrška selefijskih autoriteta i njihovih pojedinih sljedbenika terorizmu, međunarodnom i domaćem.

S početkom rata u Siriji dio stanovnika ovih naselja, isprva samo muškarci, krenuo je na tamošnja ratišta. Vremenom su za njima krenuli žene i djeca. Napuštali su društvo kojim nisu bili zadovoljni i smatrali ga nevjerničkim jer nije modelirano po Božjim zakonima. Otkako je u ljeto 2014. godine proglašen islamski kalifat, u Siriju i Irak se više nije putovalo samo da bi se ratovalo, nego se preseljavalo u državu koja se oblikovala po vrijednosnom obrascu u kojem su ovi ljudi željeli živjeti. Nije više bilo potrebe za povlačenjem u osamu i zaklon bosanskih vrleti. Islamski kalifat pozivao je vjernike da ispune svoju dužnost i u njega se presele, a dio ovih ljudi se odazvao tom pozivu.

Ovo istraživanje utvrdilo je da je znatan broj građana Bosne i Hercegovine koji su otišli u Siriju i Irak ranije živio, boravio ili posjećivao tradicionalne selefijske komune. Neki su prije odlaska prodali imovinu ili preveli vlasništvo na nekog drugog, a naselja su za relativno kratko vrijeme ostala bez dijela stanovnika.

Čelnik selefijskog pokreta u BiH Nusret Imamović također je prodao, poklonio ili prepisao vlasništvo nad svojim nekretninama bliskim srođnicima i sa suprugom i četvero djece iselio se u Siriju. Za razliku od većine sljedbenika, Imamović se priklonio Fronti al-Nusra. Njegov izbor izazvao je podjelu među dijelom bosanskohercegovačkih selefijskih, pa i u samoj Gornjoj Maoči, u kojoj je do 2014. Imamović bio apsolutni autoritet.⁹⁷ Dio donedavnih sljedbenika, uključujući Huseina Bosnića, javno ga se odrekao i osudio. Pokret je potom u jesen 2014. godine dodatno uzdrman policijskom operacijom "Damask", odnosno hapšenjem i kasnijim suđenjem Huseina Bosnića. Prema izvorima iz sigurnosnih agencija neka od selefijskih naselja izgrađenih na zemljištu koju je u Bosanskoj krajini za tu namjenu ranije kupio Bosnić dijelom su napuštena, a neki komadi zemlje prodani.

Stvarna i pretpostavljena važnost izoliranih selefijskih komuna u Gornjoj Maoči, Ošvama, Dubnici i drugdje relativizirana je iseljavanjima u Siriju i Irak, urušavanjem ranije hijerarhijske strukture te unutrašnjim podjelama oko podrške sukobljenim frakcijama na dalekim ratištima. Pokret je u domaćoj javnosti dodatno stigmatiziran nakon terorističkih napada u Parizu, Bruxellesu i posebno u Rajlovcu, a članovi su se privremeno povukli u privatnost domova. Ranije selefijske komune i dalje

⁹⁷ Više izvora s kojima smo razgovarali za ovo istraživanje tvrde da oko 90 posto preostalih selefijskih u BiH podržava ISIL. Sličan je odnos podrške i među onima koji su u Siriji i Iraku. Vidi također, "Bosnić: U Gornjoj Maoči neki podržavaju ISIS, a neki ne", *N1*, 4. februara 2015., <http://ba.n1info.com/a23823/Vijesti/Vijesti/Holandski-novinar-u-Gornjoj-Maoči.html> (pristupljeno 2. maja 2016.).

opstaju u ruralnim dijelovima BiH, ali se pokret počeo primjetno širiti na prigradska naselja i veće urbane centre, posebno Sarajevo, Zenicu i Tuzlu.⁹⁸

Ovaj napor prati i razvoj strukture za materijalnu i duhovnu potporu. U gradovima se s time u vezi razvija tipičan oblik sitnog poduzetništva – male trgovine za prodaju i popravku mobilnih telefona i kompjutera, autopraonice, vulkanizerske radionice i servisi za popravke automobila, kao i štandovi za prodaju vjerske literature, ali i meda, jaja, voća i povrća.

U intervjuima za ovo istraživanje, više izvora u sigurnosnim službama Bosne i Hercegovine ukazalo je i na nedavnu pojavu mreže malih kompanija za promet nekretnina, posebno u Sarajevu. Zadaća tih kompanija je otkupljivati zemljište za izgradnju stambenih kompleksa namijenjenih turistima iz arapskih zemlja koji posljednjih nekoliko godina dio ljeta provode na odmoru u BiH. Sigurnosne agencije vjeruju da se u nekim slučajevima dio dobiti ostvarene od preprodaje zemljišta arapskim investitorima koristi za financiranje paralelnih struktura – neregistriranih i legalnih udruženja građana i humanitarnih organizacija – koje pomažu ovo preseljenje u gradove. Dio ovih struktura obavlja vjersku službu. Neke potiču sljedbenike na odlaske u Siriju i Irak, ali i na aktivnosti koje predstavljaju sigurnosnu prijetnju po BiH.

Pojava i uloga “paralelnih struktura”

Od polovine 2015. godine Islamska zajednica (IZ) u Bosni i Hercegovini nastoji ostvariti uvid u djelovanje muslimanskih organizacija, skupina i pojedinaca koji bez odobrenja obavljaju vjersku službu i poduku. Neke od tih organizacija uzurpiraju imovinu Islamske zajednice (dvije džamije koje nisu u sistemu IZ-a, ali ne iz ideoloških razloga nego zbog administrativnih nesuglasica) i ometaju njen rad. Neke djeluju u privatnim kućama i stanovima. Među njima su selefijske i šijitske skupine, odnosno džemati, kao i neke derviške tekije. Prema Ustavu Bosne i Hercegovine i Zakonu o slobodi vjere i položaju crkava i vjerskih zajednica, samo Islamska zajednica u BiH ima ovlasti da organizira i vodi takve vjerske aktivnosti koje se temelje na islamskom učenju. Sve ove grupe koje djeluju izvan okrilja Islamske zajednice kolokvijalno su nazvane “paradžemati”.

Islamska zajednica u BiH utvrdila je kako su članovi tih paradžemata mahom mlađi ljudi, različitog socijalnog i ekonomskog statusa. Uz ostalo, oni zamjeraju Islamskoj zajednici da je u svoje

⁹⁸ Usprkos ovom trendu, interes stranih novinara i putujućih eksperata za Balkan i dalje ostaje uporno usmjeren na selefijske komune u Gornjoj Maoči i Ošvama. Posjeta ovim naseljima postala je nešto što se ne smije propustiti i za šta se ne žali novac. Takav pothvat obično proizvodi izvještaje koji obiluju stereotipima, “obogaćenim” snimkama bradatih muškaraca i potpuno pokrivenih žena, ali uz vidljiv izostanak razumijevanja lokalnog konteksta i često uz lošu i neodgovornu interpretaciju činjenica.

redove primila otpadnike od vjere, da je više zaokupljena materijalnim nego duhovnim, te da se nije odrekla tradicionalne islamske prakse i običaja bosanskohercegovačkih muslimana, a koji se u ovim krugovima smatraju "novotarijama".⁹⁹ Ovakve paradžemate, koji često djeluju u privatnim stanovima i kućama, predvode *daije*, islamski misionari iz BiH koji su završili islamske fakultete izvan BiH a da prethodno nisu završili nijednu od medresa (srednjih škola) Islamske zajednice u BiH, pa tako ne ispunjavaju uvjete za rad u vjerskim djelatnostima u okviru Zajednice. Ti misionari "svoje ideje preuzimaju od osoba koje se bave pitanjima islama, a ne žive u BiH", navodi se u izvješčaju Rijasetu IZ-a o rezultatu pregovora s tim skupinama.

Cilj pregovora bio je ukinuti paralelizam u obavljanju vjerske službe, te uključiti ljude i imovinu ovakvih struktura u Islamsku zajednicu i osigurati da vjersku službu u njima obavljaju službenici Islamske zajednice. Nakon višemjesečnih kontakata, od 38 paradžemata (13 u Muftijstvu zeničkom, 12 u sarajevskom, 7 u tuzlanskom, 3 u bihaćkom, 2 u mostarskom, 1 u travničkom) s kojima je obavljen razgovor, 14 skupina je prihvatilo uključenje u Zajednicu, a preostale 22 nisu.¹⁰⁰

Sredinom maja 2016. godine u nekim od paralelnih centara za vjersko djelovanje koji su odbili prihvatiti uključenje u Islamsku zajednicu u BiH počele su inspeksijske kontrole, a neki su zatvoreni.¹⁰¹ Pravno utemeljenje za ovakvu akciju pruža Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini, koji, uz ostalo, propisuje da vjersku pouku mogu obavljati "samo osobe koje na tu službu imenuje službeno tijelo ili predstavnik njegove crkve ili vjerske zajednice" (čl. 4). Zakon također zabranjuje "osnivanje udruženja ... vjernika bez odobrenja nadležne vlasti crkve ili vjerske zajednice" (čl. 5 f.).¹⁰²

Istraživanje koje je provela Atlantska inicijativa, a čiji će rezultati biti objavljeni u posebnoj studiji, utvrdilo je kako se skupine okupljene oko ovih paradžemata, ali i drugih srodnih zajednica, ponašaju kao tipične sekte, odnosno vjerske sljedbe. Svojim članovima pružaju "bratsku i sestrinsku ljubav", "ljubaznost i poštovanje", "toplu i čistu energiju". Smatraju se moralno superiornijim od većinske zajednice koja ih okružuje, a koju doživljavaju i tumače kao grešnu i otpadničku. Sebe vide kao malu, izabranu skupinu pravih vjernika. Poseban antagonizam ispoljavaju prema Islam-

99 Pojava paradžemata nije specifična samo za BiH. Slično organizirani "paradžemati" djeluju na Kosovu, u Makedoniji i Albaniji.

100 "Izvješčaj Rijaseta: Pročitajte koji su nelegalni džemati pristali da rade u okviru IZ, a koji su to odbili", *Dnevni avaz*, 23. aprila 2016, <http://www.avaz.ba/clanak/232255/izvjestaj-rijaseta-procitajte-koji-su-nelegalni-dzemati-pristali-da-rade-u-okviru-iz-a-koji-su-to-odbili> (pristupljeno 23. aprila 2014.).

101 Federalna uprava za inspeksijske poslove, u suradnji s općinskim inspeksijskim organima, provjeravala je građevinske dozvole za objekte u kojima se nalaze "paradžemati" u mjestima Stijena u općini Cazin, Brežićani u općini Donji Vakuf, te u Ošvama u općini Maglaj, kao i dozvole za obavljanje djelatnosti definiranih Zakonom o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH, te drugim propisima. "Počela inspekcija paradžemata u FBiH", *Al Jazeera Balkans*, 12. maja 2016, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/pocela-inspekcija-paradzemata-u-fbih>, (pristupljeno 16. maja 2016.). Vidi također, "Izet Hadžić iz sela Ošve kažnjen sa 500 KM", *N1*, 16. maja 2016, <http://ba.n1info.com/a96016/Vijesti/Vijesti/Izet-Hadzic-iz-sela-Osve-kaznjen-sa-500-KM.html>, (pristupljeno 17. maja 2016.).

102 *Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini*, <http://www.mpr.gov.ba/biblioteka/zakoni/bs/ZAKON%20o%20slobodi%20vjere.pdf> (pristupljeno 12. maja 2016.).

skoj zajednici, za koju tvrde da propovijeda "crveni islam", a čiji su imami "plaćeni muslimani" i "muslimani za novac".¹⁰³ Islamskoj zajednici se također zamjera politički angažman, inertnost – posebno u radu s mladima, birokratski odnos prema učenju i tumačenju vjere.¹⁰⁴ Ove religijske mikrozaednice svoj aktivizam baziraju na misionarskom radu već spomenutih daija, čiji se broj procjenjuje na više od 200. Kao platforme za prozelitizam služe vjerska predavanja, tečajevi informatike i stranih jezika. Većina centara u kojima s odvijaju ove aktivnosti djeluje u relativno skromnim okolnostima, ali neki imaju bazene, nogometne i teniske terene, organiziraju ljetne kampove, izlete, škole u prirodi, tečajeve borilačkih vještina... Istraživanje je pokazalo da su mnoge od ovih zajednica povezane, da im se članovi poznaju, družu i posjećuju.

Povezanost ovih zajednica bila je posebno vidljiva nakon ubojstva dvojice pripadnika Oružanih snaga BiH u Rajlovcu u novembru 2015. godine. Tada je kroz ovu paralelnu strukturu, osobnim kontaktima, prenošena preporuka o uzdržavanju od pojavljivanja u javnosti kako bi se izbjeglo antagoniziranje i iritiranje građana, ogorčenih zbog naznaka da je počinitelj napada, koji je okarakteriziran kao akt terorizma, ponovo bio povezan sa selefijskim pokretom u BiH.

Sigurnosne agencije vjeruju da neke od ovih paralelnih zajednica često predvode ili posjećuju osobe s iznimno radikalnim pogledima na svijet i idejama o tome kako ga treba promijeniti i modelirati prema zadanoj ideološkoj matrici. Imena tih paradžemata i osoba pojavljuju se u vezi s istragama radikalizacije i vrbovanja za odlaske u Siriju i Irak.

Upravo u jednom takvom neformalnom centru, smještenom u sarajevskom naselju Briješće, krajem 2015. godine nastala je navodno ideja za pripremu i izvođenje terorističkog napada u Sarajevu u novogodišnjoj noći. U policijskoj operaciji kodnog naziva "Rez" 22. decembra 2015. godine privedeno je 11 pripadnika selefijskog pokreta koji se dovode u vezu s kaznenim djelima terorizam, financiranje terorizma, poticanje i pripremanje kaznenog djela, kao i navođenje osoba na odlazak na strana ratišta. Oni se također dovode i u vezu s kršenjem Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH.¹⁰⁵ Ako policija i Tužiteljstvo BiH uspiju dokazati ovu terorističku zavjeru, bit će to ozbiljan indikator produkcije ideja i namjera koje nastaju u paralelnim strukturama koje djeluju izvan Islamske zajednice u BiH.

103 Citati iz razgovora s članovima ovih skupina koji su željeli ostati anonimni.

104 Tokom razgovora u fokus grupama neki od sudionika rekli su kako su "hodže" prije obilazile sve kuće po selima, a danas idu samo kod onih koji glasaju za SDA". U više navrata iznesena je tvrdnja da "narod na izborima glasa onako kako ih 'hodže' upute". Istraživanje *Selefizem vs. islam u Bosni i Hercegovini – retorički rat za srca i duše' muslimana BiH* Atlantska inicijativa, Sarajevo 2016, bit će objavljeno u ljeto 2016. godine.

105 "Akcija 'Rez' Uskoro moguća optužnica za terorizam", *Dnevni avaz*, 20. januara 2016, <http://www.avaz.ba/clanak/215471/akcija-rez-uskoro-moguca-optuznica-za-terorizam?url=clanak/215471/akcija-rez-uskoro-moguca-optuznica-za-terorizam> (pristupljeno 20. januara 2016.).

Pojava "paralelnih džemata" u BiH ukazala je na znatno ozbiljniji problem. Paralelne strukture opažene u izvođenju vjerske službe, a koje potječu iz slične ideološke i identitetske matrice, nisu ograničene samo na sferu duhovnosti. One postaju sve primjetnije u gotovo svim oblastima gdje smanjeni kapacitet države (zbog političke opstrukcije, korupcije, nepotizma i nekompetencije) nije u stanju, putem javnih službi, zadovoljiti potrebe građana. Znatno broj humanitarnih i nevladinih organizacija, samostalno i koordinirano, koristi prostor što ga otvara nefunkcionalna država i uspostavlja paralelne ili alternativne strukture u obrazovanju, odgoju, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti. Bez registracije, odobrenih programa i provjerenih kompetencija, takve organizacije uspostavljaju paralelne odgojne centre, vrtiće i dnevne boravke za djecu, pružaju alternativne usluge zdravstvene zaštite, kao i alternativne sigurne kuće za žene, žrtve obiteljskog nasilja.¹⁰⁶ Ovaj paralelizam ne nudi samo alternativni servis građanima, nego provodi jednu vrstu konzervativne revolucije i mijenja iz temelja vrijednosni i identitetski karakter bosanskohercegovačkog društva.¹⁰⁷

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini prva je reagirala na ovu pojavu u oblasti za koju je odgovorna. Ostale institucije suočene sa sličnom invazijom u oblasti za koje su nadležne za sada se ne oglašavaju. Još je nejasno da li je izostanak drugih reakcija dodatna potvrda urušenosti kapaciteta države ili je to urušavanje sračunato kako bi pogodovalo nastanku ovakvih zamjenskih, paralelnih struktura?

Odras prilika u Siriji i Iraku na selefijski pokret u Bosni i Hercegovini

Sukob između Al-Nusre i ISIL-a samo je jedan od sukoba unutar selefizma koji je eskalirao sukobom u Siriji i Iraku. To je ustvari sukob džihadističkog selefizma po modelu globalne Al-Kaide i njegove mutirane verzije čiji je utemeljitelj Abu Musab al-Zarkawi.

Istovremeno, pojavom ISIL-ovog kalifata otvoren je sukob između tradicionalnih selefija koji poštuju službenu ulemu Saudijske Arabije kao kolijevke selefizma i mladih sljedbenika kalife Al-Bagdadija.

ISIL danas čini sve da pokaže kako su njegovi pripadnici istinski sljedbenici selefizma i jedini ispravni muslimani a da je saudijski model selefizma iznevjerio temeljne principe "čistog učenja

106 Autori su upozoreni na ovu pojavu tokom razgovora s više sugovornika koji su željeli ostati anonimni. U takvom razgovoru s izvorom u jednoj sigurnosnoj agenciji naveden je primjer "paralelnog" dnevnog boravka za djecu u predgrađu Sarajeva u kojem se svakodnevno prikazuju ISIL-ovi filmovi s odsijecanjima glava zarobljenim taocima za Zapada. Od djece se traži da u trenutku pogubljenja ustanu i uzvikuju parole podrške ISIL-u i njegovom čelniku Abu Bakru al-Bagdadiju.

107 Tokom rata u BiH (1992-1995) strani borci okupljeni u formaciji El-Mudžahid objašnjavali su bosanskohercegovačkim muslimanima kako je glavi uzrok njihovog ratnog stradanja to što su odstupili od izvornog islama i dopustili da ih "novotarije" udalje od temelja vjere i prakse prvih nasljednika (selefa) poslanika islama Muhammeda. Od tada je primjetna tendencija da se selefijska dogma nametne kao identitetska odrednica bosanskih muslimana, odnosno Bošnjaka, iako ona nikada ranije nije bila dio te identitetske tradicije. Za uvid u ovakvu interpretaciju vidi, Imad el-Misri, *Shvatanja koja trebamo ispraviti*, Ebu Abdullah, SDO, 2013, <https://www.scribd.com/doc/179027450/Shvatanja-Koja-Trebamo-Ispraviti> (pristupljeno 2. maja 2016.).

islama“ i “vlдавине po Božjim zakonima“. Dokumentirano je kako na svojim teritorijima štampaju i besplatno s logom kalifata dijele knjige Muhammeda bin Abdul-Vehhaba kao što je njegov kratki traktat “At-Tewhid“.

Uspije li u tome i preotme li sefizam od saudijske uleme, koju optužuje za podaništvo korumpiranim vladarima, ISIL će saudijskoj vladajućoj porodici, čiji vladari nose počasnu titulu “sluga dvaju harema“ (zaštitnika svetih gradova islama Meke i Medine), izmaknuti temelj na kojem počiva njihov autoritet. Takav razvoj prilika saudijski čelnici ne smiju dozvoliti.

Međutim, od početka ovaj sukob je daleko više od konflikta samo sa Saudijskom Arabijom, tamošnjom vladajućom porodicom i vjerskom elitom. Po istom obrascu taj se spor prelio u sve dijelove svijeta gdje je sefizam našao svoje sljedbenike, uključujući Zapadni Balkan i Bosnu i Hercegovinu.

Početak septembra 2014. godine magazin *Saff* objavio je kako su pripadnici ISIL-a u Der Zoru, gdje živi porodica bivšeg pripadnika odreda El-Mudžahid Imada al-Husina – poznatog u BiH kao Abu Hamza – zaprijetili da “će biti kažnjen za osude koje je izrekao protiv njih u intervjuu za američki magazin *The Nation*“.¹⁰⁸

Senad Grabus iz Brčkog, po vlastitom priznanju pripadnik ISIL-a, uputio je 14. augusta 2014. godine, putem svog Facebook profila, poziv da se pobiju novinari *Saffa*, glasila koje važi za medij tradicionalnih sefija koji poštuju službene sefijske autoritete. Direktna prijetnja uredniku magazina *Saff* upućena je preko portala *Vijesti ummeta*, ISIL-ove medijske platforme u regiji.¹⁰⁹

Iako se u javnosti sefije doživljavaju kao jedinstvena i monolitna zajednica, oni su i prije uspona ISIL-a bili jedan od islamističkih pokreta s najvećim brojem sukobljenih frakcija, od kojih većina ima vlastitu viziju islamizacije svijeta i društava u kojima djeluju. Jedno je zajedničko za sve njih, a to je da samo sebe smatraju jedinim dosljednim sljedbenicima sunneta (prakse poslanika Muhammeda, a.s.), a svoju interpretaciju islamske tradicije jedinom valjanom.

Prije pojavljivanja ISIL-a, koji je praktično pokušao uspostaviti državu i društvo po modelu prvih generacija muslimana, odnosno onako kako ISIL interpretira ideje sefizma, detaljnom analizom mogle su se raspoznati četiri osnovne frakcije koje su se u muslimanskim zemljama (a to se odra-

108 “Idiš uputio prijetnje Abu Hamzi: ‘Poručili su mi da će mi se osvetiti jer sam osudio njihovo djelovanje u Siriji’”, *Saff*, 4. septembra 2014. (dostupno na http://saff.ba/idis-uputio-prijetnje-abu-hamzi-porucili-su-mi-da-ce-mi-se-osvetiti-ger-sam-osudio-njihovo-djelovanje-u-siriji/#.VrzEP_nhDIU, pristupljeno 11. februara 2016.).

109 “Senad Grabus, pripadnik ISIL-a iz Sirije pozvao da se pobiju novinari *Saffa*”, *Saff*, 14. augusta 2014. (http://saff.ba/senad-grabus-pripadnik-isil-a-iz-sirije-pozvao-da-se-pobiju-novinari-saffa/#.VrzGW_nhDIU (pristupljeno 11. februara 2016.).

žava i na ogranke pokreta u BiH) borile za prevlast unutar pokreta nastalog oko učenja i djelovanja reformatora s Arabijskog poluotoka, šejha Muhammeda bin Abdul-Vehhaba.

Zvaničnu struju koja uživa podršku vladajuće porodice u Saudijskoj Arabiji čine *es-selefijetu at-ta-klidijjun* – tradicionalni konzervativci koji su izrazito apolitični i koji za militantne selefije poput Osame bin Ladena tvrde da “samo čine nered na zemlji”. Jedno od najkonzervativnijih krila ovog ogranka predvodi saudijski šejh Rabija al-Madhali i za sada u BiH i na Balkanu nije dobio više sljedbenika. Taj ogranak je u bosanskohercegovačkoj dijaspori uspio pridobiti nešto više sljedbenika, naročito u Švedskoj. Međutim, u BiH postoji skupina selefija koja, iako ne podržava ideje nasilnog ekstremizma, zagovara vrlo konzervativne stavove u interpretaciji islamske tradicije. Izrazito su kritični prema islamskoj tradiciji Bošnjaka, ne priznaju autoritet Islamske zajednice i zagovaraju osnivanje paralelnih vjerskih institucija, tzv. paradžemata ili komuna odvojenih od ostatka društva.¹¹⁰

Selefijetu-s-sahva (*sahva* – buđenje) ili reformističke selefije predstavljaju pravac koji uživa najveću podršku među selefijama, kako u Kraljevini Saudijskoj Arabiji tako i van nje. Oni se zalažu za islamizaciju društva putem postepenih reformi, odgoja, obrazovanja i ideološkog sučeljavanja sa sekularistima i liberalima zapadnog kova. Protiv su nasilnih metoda i konstantno evoluiraju u svojim stavovima usvajajući sve više otvorene i liberalne vrijednosti netipične za tradicionalne selefije. U BiH simpatizeri ovih ideja su najbrojniji među selefijama. To su simpatizeri uleme kakvi su Selam al-Avde, Sefer al-Havali, Naser al-Omer i drugi saudijski selefije reformisti. U bosanskohercegovačkom kontekstu oni poštuju autoritet države i Islamsku zajednicu (IZ) iako naglašavaju da se s njom ne slažu. Oni su podržali i posljednju odluku Islamske zajednice da se tzv. paralelni džemati, koji djeluju izvan okvira IZ-a, stave pod njenu kontrolu.

Selefijetu – l-džihadi-š-šer`i ili džihadisti “legalnog džihada” su militantno krilo selefizma koji zagovara borbu kao strogu vjersku dužnost svakog muslimana, ali samo tamo gdje su muslimani napadnuti i gdje je neprijatelj jasno definiran (kakva su krizna žarišta širom svijeta i u koja su ubrajali i BiH tokom rata 1992-1995). Većina selefija iz BiH koji su ovog mišljenja danas su u redovima jedinica kakve su Ahraru-Sham ili su u sirijskom sukobu uz Al-Nusru iako se ne slažu sa postupcima globalne Al-Kaide.

Najekstremniji oblik selefijske ideologije razvio se pod utjecajem militantnih islamističkih pokreta iz Egipta koji su na afganistanskim ratištima i u kampovima za obuku kombinirali selefijski vjerski konzervatizam s idejama *tekfira* (proglašenja muslimanskih zajednica i pojedinaca koji u njima

110 O islamskoj tradiciji Bošnjaka vidi: Karčić, Fikret, „Šta je to 'Islamska tradicija Bošnjaka'“, *Preporod*, 7. decembra 2006. godine

žive nevjerničkim, odnosno nevjernicima), a svrstavamo ih u skupinu *selefijetu al-džihad at-tekfiri* ili internacionalne džihadiste sklone tekfiru. Nakon napada 11. septembra 2001. ovi militanti su, uz nesvjesnu podršku globalnih medija, postali jedini eksponenti islamističkog militantizma. Na taj su način skoro potpuno potisnuli ideju mudžahida "legitimnog džihada" nesklonog terorizmu koji su se do tada smatrali samo "borcima za slobodu". Sinonim za njih je postala famozna organizacija Al-Kaida, koju u sirijskom ratu predstavlja Fronta al-Nusra.

ISIL-ovi sljedbenici podjednako prijete svim sljedbenicima ovih struja selefizma, kao i drugim muslimanima koje također smatraju krivovjernim. Zanimljivo je da takve prijetnje ISIL češće upućuje njima negoli nekim drugim vjerskim, medijskim i javnim akterima u bosanskohercegovačkom društvu. To je rat za dušu selefizma koji se vodi ne samo u Siriji i Iraku nego i na polju ideja među bosanskim i drugim selefijama u regiji.

Narativ ISIL-a kao faktor radikalizacije i vrbovanja

Narativ ISIL-a prepun je podsjećanja na stradanja muslimana kroz povijest. Nepravda, patnja i poniženje ključne su odrednice takvog tumačenja svijeta. Na taj se način nastoji potaći suosjećanje s kolektivnom identitetskom patnjom, a nasilje predstaviti kao jedino rješenje za otklanjanje posljedica povijesnih nepravdi. Nasilje je snaga koja obnavlja samopoštovanje i oslobađa kompleksa niže vrijednosti. Zato osveta za nepravde, stvarne ili umišljene, vjerovatno služi kao jači mobilizacijski potencijal od redukcionističkog tumačenja religije na koje se ovaj narativ poziva i oslanja.

Da bi ojačao ovaj žrtvovnički narativ, ISIL proizvodi konstrukte stvarnosti.

ISIL tako prepoznaje muslimane i kao najveće žrtve današnjice – u Siriji, Iraku, Turskoj, Pakistanu, Afganistanu i Jemenu, ali propušta spomenuti da oni tamo stradavaju uglavnom u sukobima s drugim muslimanima. Uostalom, i ISIL-ove žrtve uglavnom su muslimani.

U ovoj redukcionističkoj naraciji ISIL Francusku i Pariz predstavlja kao "glavni nosač križa u Europi" iako se radi o sredini koja ne samo da je prva, prije nekoliko stoljeća, odvojila crkvu od države nego je po broju prakticirajućih vjernika (kršćana) pri samom dnu europskih statistika pobožnosti. Isto vrijedi i za Italiju, čiji se glavni grad Rim predstavlja kao neko mitsko uporište kršćanstva i križara, čijim je osvajanjem i rušenjem ISIL opsjednut na način na koji su to možda bili neki arapski vladari u ranom srednjem vijeku. No, u tim spoznajnim magnovenjima činjenice ne igraju nikakvu ulogu.

Ciljana skupina kojoj se ISIL obraća na ovaj način često ne raspolaže dovoljnim spoznajnim kapacitetima da takve imaginativne konstrukte stvarnosti kontekstualizira, procesira i o njima kritički razmišlja, niti je činjenice zanimaju.

ISIL je populistički pokret koji se nastoji prikazati kao revolucionarna i avangardna snaga koja ispravlja nepravde i sveti se za poniženja iz prošlosti koja je pretrpjela identitetska zajednica za koju tvrdi da je predstavlja i da se za nju bori. Zato je moguće da za jedan broj ekonomski i društveno uskraćenih i inferiornih, ponekad nestabilnih, ranjivih i dezorijentiranih ljudi, ISIL predstavlja pesnicu osвете koja uzvraća za nanesenu nepravdu – stvarnu ili umišljenu, na način na koji oni sami to nikada ne bi mogli. Zato takvi ljudi likuju kada vide uplašene, uplakane i okrvavljene građane Pariza ili Bruxellesa jer u njihovom očaju i poniženju doživljavaju zadovoljštinu za vlastita uskraćenja i nemoć.

U akte nasilja kojima svjedočimo u svijetu, Europi i u regiji angažiraju se osobe nadahnute i osnažene ISIL-ovom ideologijom. One često dolaze s društvenih i ekonomskih margina, s kriminalnom prošlošću, kao dileri ili ovisnici od narkotika, obiteljski nasilnici, često i sami porijeklom iz rasturenih obitelji, ali i kao žrtve diskriminacije, poniženja i nasilja, uključujući seksualno. ISIL do tih osoba dopire personaliziranim porukama, kojima se uspostavlja korelacija s njihovim osobnim iskustvima nepravde, uskraćenja ili odbačenosti.

ISIL vješto koristi strateško i javno komuniciranje, razumije važnost i moć društvenih mreža, često bolje i efikasnije nego države i službe koje se protiv njega bore. Poruke ISIL-a su jasne, precizno sročene i usmjerene prema unaprijed određenim ciljanim skupinama.¹¹¹

Uz to, ISIL-ovci su, barem za propagandne svrhe, koreografrani i “modno osviješteni” – usklađeno obučeni u crno, naoružani modernim oružjem i obično za volanima neizbježnih Toyota s pogonom na sva četiri kotača. Za znatan broj mladih, u raznim dijelovima svijeta, sve je to *cool* i seksi. U nedostatku drugih ili vidljivijih vrijednosnih modela, to je za mnoge priželjkivan i jedini ostvariv društveni uzor.

ISIL-ov ideološki narativ sugerira kako je krajnji cilj isprovocirati globalnu konfrontaciju i završni obračun kršćanske i muslimanske vojske iz kojega će muslimani izaći kao pobjednici i urediti svijet kao globalni kalifat, te tako spremno dočekati dolazak Sudnjeg dana, odnosno smaka svijeta.

111 Charlie Winter, “The Virtual ‘Caliphate’: Understanding Islamic State’s Propaganda Strategy”, Quilliam, 2015.

ISIL nema cilj koji je postavljen u objektivnoj stvarnosti i ponaša se kao tipični kult smrti. Smrt je sama sebi i cilj i smisao jer odvodi u vječnost. Pred onima koji su na pravoj strani otvorit će se vječiti užici i naslade raja. Pred onima na suprotnoj strani otvorit će se vrata pakla i vječitih muka.

Suštinski, u tom narativu nema ničeg novog. Povijest je prepuna primjera vjerskih sljedbi koje su sebe doživljavale kao izabrane i jedine prosvijetljene Božjom porukom i nalogom. Život na ovome svijetu smatrali su prolaznom epizodom čiji je glavni cilj sebe i druge pripremiti za (skori) dolazak Sudnjeg dana i ulazak u vječnost, u kojoj će uživati u svim nagradama za odricanja koja su izdržali za života.

Zanimljivo je ipak kako i u 21. stoljeću nesposobnost pojedinih segmenata društva da razumiju izazove moderniteta i s njima se uspješno suoče za posljedicu još uvijek ima pokušaj da se sadašnjost uredi po vrijednosnim i socijalnim modelima iz idealizirane i mitologizirane davne prošlosti. I dok se u jednom dijelu svijeta model za izlazak iz svakodnevnih situacija traži u odgovoru na pitanje "Šta bi Isus uradio" (*What Would Jesus Do – WWJD*) u takvim okolnostima, na drugim mjestima odgovori na istu vrstu izazova traže se u oponašanju prakse poslanika Muhammeda i prvih generacija njegovih sljedbenika.

Primjetno je kako ljudi, posebno mladi, pojačano osjećaju potrebu da ih se vodi, da slijede nekog mentora čije bi im znanje dalo sigurnost koju sami nemaju i omogućilo da kroz izazove svakodnevnice prolaze bez dvojbi o tome da li su pogriješili i da li su nekim prijestupom počinjenim u ovozemaljskom životu umanjili izgleda da zarade vječnost u raju.¹¹²

Svojim narativom i percepcijom o sebi kao snazi koja beskompromisno i brutalno administrira pravdu na Zemlji, onako kako su to činili prvi sljedbenici poslanika Muhammeda, ISIL je u očima mnogih postao upravo takva vrsta mentora. Iz perspektive tih ljudi, pristajanje uz ISIL, fizički ili ideološki, po automatizmu jamči ispravnost svakog životnog izbora i nagradu u vječnosti.

Ideolozi ISIL-a i sličnih pokreta su na osnovama islamske tradicije, historijskih modela življenja islama i tadašnjih pravnih rješenja, ali izvađenih iz konteksta i bez dosljednog razumijevanja, razvili vjersku argumentaciju koja se možda najbolje može nazvati pseudoteologijom koja se bez ikakvog obzira i nasilu pokušava pretočiti u novu realnost. Ona počiva na hiperreligioznosti njegovih fanatiziranih sljedbenika koji islamsko učenje zloupotrebljavaju kako bi ostvarili svoje ideološke i političke ciljeve. Njihova slika svijeta počiva na crno-bijeloj matrici, zato njihovi sljedbenici

112 Takve "mentorske intervencije" u bosanskohercegovačku svakodnevnicu sve su više prisutne na internetu i društvenim mrežama. Na YouTube servisu, kroz savjete formalnih autoriteta, može se lako doznati "da li žena smije nositi šarenu haljinu s crvenim cvjetićima", "smije li muž spavati istovremeno s dvije žene", "da li je ženi dopušteno da sama putuje automobilom", "smije li se ići na more", "smije li žena nositi naočale", "smije li žena trenirati karate", "smije li dijete trenirati nogomet", "smije li žena koristiti parfem", "da li je dopušteno imati pticu za kućnog ljubimca"...

prihvataju samo argumentaciju niskog nivoa kompleksnosti koja se uklapa u njihovu sliku svijeta. Ta njihova "rješenja" nagomilanih problema muslimanskog svijeta, ali i njihovo razumijevanje vjere, islamske tradicije i pravnih propisa, toliko su simplicistički postavljena da se slabo obrazovanim, neiskusnim i na površnost naviklim mladim ljudima čine očitim i uvjerljivim. Zato je jako bitno prvo razumjeti ovaj mobilizirajući narativ, a zatim i razviti kontranarativ i pokazati kako kontekst tako i kompleksnost nastanka islamskih propisa i praksi življenja islama. To je zadatak kako za islamske teologe tako i za sociohistoričare i sociologe religije.

Uloga interneta i društvenih mreža

Internet i društvene mreže općenito smatraju se vrlo važnim i utjecajnim platformama za ideološku pripremu i vrbovanje mogućih putnika za Siriju i Irak. Uz džamije i zatvore, internet se u zemljama Europske unije i Sjedinjenim Američkim Državama smatra najmoćnijom platformom za radikalizaciju i vrbovanje.

Istraživanje provedeno u Njemačkoj pokazalo je da je internet odigrao ključnu ulogu u radikalizaciji trećine osoba koje su iz te zemlje otišle u Siriju i Irak (preostale dvije trećine radikalizirane su u društvenoj interakciji s prijateljima, odnosno u tamošnjim džamijama).¹¹³

Zapadni obavještajni izvori tvrde da ISIL sa svojih 58.000 profila na Twitteru svake sedmice šalje više od 250.000 poruka prema raznim ciljanim skupinama.¹¹⁴

U slučaju Bosne i Hercegovine uloga ovih platformi je također važna, ali je u procesu ideološke pripreme sekundarna u odnosu na ulogu tradicionalnih društvenih i posebno obiteljskih veza, odnosno grupne dinamike koja se u njima odvija. Internet i društvene mreže uopće uglavnom služe za učvršćivanje novostečenih ideja, kao i za povezivanje s osobama sličnih uvjerenja.

Nekoliko policijskih istraga u BiH pokazalo je kako se različite aplikacije i komunikacijski softveri koriste i za prenošenje uputa potencijalnim putnicima u Siriju i Irak. Oni koji su već tamo koriste

113 "Who are Germany's Islamists?" Deutsche Welle, 24 September 2015, <http://www.dw.com/en/who-are-germanys-islamists/a-18737894> (pristupljeno 3. februara 2016.).

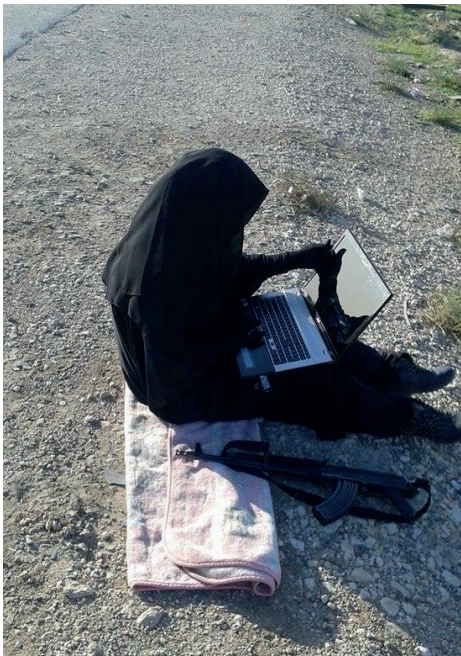
114 "Online bid to protect youngsters: New scheme to combat brainwashing by ISIS terrorists" Sunday Express, 3 April 2016, <http://www.express.co.uk/news/uk/657706/Online-bid-protect-youngsters-New-scheme-combat-brainwashing-ISIS-terrorists> (pristupljeno 5. aprila 2016.). Vidi također, "The Twitter jihadi: Man admits encouraging support for Islamic State by sending 8,000 tweets," Telegraph, 3 April 2016, <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/03/31/the-twitter-jihadi-man-admits-encouraging-support-for-islamic-st/> (pristupljeno 5. aprila 2016.).

se sličnim platformama za komunikaciju s rodbinom i prijateljima u BiH (Facebook, Twitter, Skype, Viber, WhatsApp, Paltalk, Kik, Firechat, Snapchat, Telegram i dr.).¹¹⁵

Neke od tih osoba služe se istim platformama i za poticanje drugih, obično članova obitelji ili bliskih poznanika, da im se pridruže. Autorima su poznati takvi pokušaji vrbovanja mlađih osoba putem komunikacije s bliskim srođnicima koji su od ranije u Siriji.

Uz ove personalizirane pokušaje vrbovanja, na društvenim mrežama primjetne su i aktivnosti više osoba iz Bosne i Hercegovine čiji su pozivi za preseljenje u kalifat upućeni široj ciljanoj skupini. Jedno vrijeme u tome je bilo posebno aktivno dvoje državljana BiH koji su u Siriji, a koji su na svojim profilima na društvenim mrežama koristili imena *Abu Salahaddin el-Muhajer* i *Salahudin al-Bosni*, odnosno *Ummu Usama*, *Pijesak Damaska* i *Srce Hilafeta*. Mediji i policijski izvori identificirali su Inesa Midžića i Elviru Balić-Karalić kao vlasnike ovih profila, iako se nijedna od ovih osoba nije pretjerano trudila prikriti identitet.

Internet je u više navrata poslužio i za prenošenje video-poruka iz Sirije i Iraka kojima su borci iz Bosne i Hercegovine pozivali u preseljenje i prijetili onima koji ne podržavaju ideološku matricu koja ih je dovela na bliskoistočna ratišta. Oskudnim jezikom, s dosta napora i grimasa, bosanskohercegovački ratnici iz Sirije, nenavikli na javni govor, u kameru su pozivali sljedbenike da se odreknu lagodnog života, obitelji i imetka, te da se stave u Božju službu i ise. Onima koji ne žele prijeći u kalifat predviđalo se dovođenje kalifata pred njihova vrata, praćeno brutalnim kaznama u svim zemljama zapadnog Balkana. Navodna teološka utemeljenost ovakvih poruka obično je ojačavana citatima na arapskom jeziku.¹¹⁶

Prilog 25. "Pijesak Damaska"

115 Više pojedinosti o ovom u, Francis, M. and E. Barrett, "Terrorists' Use Of Messaging Applications", Center for Research and Evidence on Security Threats, 3 March 2016, <https://crestresearch.ac.uk/comment/terrorists-use-of-messaging-applications/> (pristupljeno 14. marta 2016.).

116 Među onima koji su dobili najviše medijske pozornosti su videouraci postavljeni na YouTube i LiveLeak naslovljeni "Honor is in Jihad (Čast je u džihadu)", "Mi smo islamski hilafet", "Bošnjaci u Siriji (Bosniaks in Syria)", "Bosniaks fighting against Assad regime in Syria (Bošnjački šehidi Sirije)", "Mujahidin from the Balkans invites young people to join them in fighting in Syria (Mudžahedin s Balkana poziva mlade da mu se pridruže u borbi u Siriji)". Neki od ovih videouradaka još uvijek su dostupni: http://www.liveleak.com/view?i=d24_1433608825, <https://www.youtube.com/watch?v=zvzQkLbShoU> <https://www.youtube.com/watch?v=pT1olxE9e1M> <https://www.youtube.com/watch?v=bjSQndg3l8s> http://www.liveleak.com/view?i=354_1377259737#dqyXGj1VOUzYlqoJ.99.

Neodmjereno forsiranje i eksploatiranje ovakvih poruka u medijima, namjerno ili slučajno, doprinijelo je zastrašivanju javnosti u regiji, posebno u Bosni i Hercegovini, te posljedično omogućilo autorima ovakvih poruka da postignu upravo ono što su željeli – da se prikažu kao važni, beskompromisni i opasni.

Posljednji primjer takve medijske eksploatacije propagandnog materijala iz Sirije vezan je za videoporuku Amira Selimovića objavljenu na YouTubeu krajem februara 2016. godine, u kojoj je zaprijetio smrću reisu-l-ulemi Islamske zajednice u BiH Huseinu Kavazoviću. Taj videozapis danima se ponavljao u medijima i stvorio dojam da je ovaj bivši alkoholičar, kojega je prije odlaska u Siriju napustila supruga s dvoje djece, zbilja relevantan, a njegova prijetnja kredibilna.

Pred polazak u Siriju Amir Selimović je rekao poznaniku kako želi “uraditi nešto po čemu će ga zapamtiti ne samo rodno selo Svojat kod Živinica već i cijela Bosna”.¹¹⁷ Načinom na koji su tretirali ovu priču mediji u BiH i regiji omogućili su Selimoviću da upravo to i postigne.

Uvođenje straha čini se kao jedna od primarnih funkcija ISIL-ove internetske platforme u regiji – sajta *Vijesti ummeta* (<https://vijestiummeta.wordpress.com>). Na tom se mjestu objavljuju ISIL-ovi izvještaji s ratišta, izdanja časopisa *Dabiq*, video i audio sadržaji koji se prevode i prenose s drugih ISIL-ovih propagandnih platformi, a osobe koje uređuju sadržaje ponekad se i samostalno oglašavaju.

Vijesti ummeta jedan je od web portala militantnih selefija iz BiH i Sandžaka koji uglavnom žive i djeluju u dijaspori, a neki i u Siriji. Slični sajtovi, poput *Put a hilafeta*, koji je 12. augusta 2015. godine objavio snimku smaknuća hrvatskog taoca Tomislava Salopeka, *Put a vjernika* i nekih drugih, bili su neko vrijeme ukinuti, ali se i dalje povremeno aktiviraju.

Vijesti ummeta je platforma izravno povezana s ISIL-om i kao takva legitimirala se objavom kojom je ISIL preuzeo odgovornost za napade u Parizu 13. novembra 2015. godine, nazvavši ih “blagoslovljenim masakrom”. Dva dana kasnije, *Vijesti ummeta* su objavile vlastitu prijetnju sigurnosnim agencijama u Bosni i Hercegovini. U njoj se, uz ostalo, najavljuje “odmazda još gora od pariške” i navodi kako će “plodovi prolivene krvi mudžahedina skinuti glave s vratova” pripadnicima poli-

117 “RSE u selu militanta koji je prijetio reisu”, Radio Slobodna Evropa, 23. februar 2016, <http://www.slobodnaevropa.org/media/video/nakon-prijetnji-reisu-kavazovicu-rse-u-selu-amira-selimovica/27569277.html> (pristupljeno 24. februara 2016.).

cijskih agencija u BiH.¹¹⁸ Dva dana nakon objave ove prijetnje, Enes Omeragić iz Sarajeva ubio je dvojicu pripadnika Oružanih snaga BiH u sarajevskom naselju Rajlovac.¹¹⁹

Internet i društvene mreže uglavnom su samoregulirajuće komunikacijske platforme i teško je utjecati na sadržaje koji su na njima dostupni. Neki od tih sadržaja znaju biti sporni. Odgovorne uređivačke politike u medijima mogu poslužiti kao moćno sredstvo za kontekstualizaciju, vrijednosno određivanje, relativizaciju ili osudu takvih sadržaja. Mediji u BiH još uvijek ne koriste taj korektivni potencijal. U izvještavanju o sigurnosnom aspektu odlazaka na strana ratišta znatno su skloniji emocionalizaciji, senzacionalizmu i proizvodnji straha negoli odgovornom i kompetentnom novinarstvu. Na taj način, svjesno ili ne, mediji služe interesima onih koji žele postići upravo takav efekt i instrumentalizacijom straha utjecati na promjene u društvu.

Mediji i dalje ostaju jedan od neiskorištenih potencijala za prevenciju ideološke radikalizacije u BiH, ali i šire. Dodatna, specijalistička edukaciju urednika i novinara, kao i uspostava elementarnih standarda u izvještavanju o terorizmu i radikalizaciji u nasilni ekstremizam mogli bi osnažiti taj potencijal.

118 U ovom tekstu naslovljenom "Liječenje grudi vjernika", uz ostalo je stajalo: "Ovom prilikom želimo se obratiti službenim i '(ne) sigurnosnim' agencijama Bosne i Hercegovine. O budale jedne, o mulci jedni, pa tolika Francuska ni ti Amerika, sa svojim (ne) sigurnosnim agencijama ne mogu i nisu mogli zaustaviti napad naših vojnika, Allahovih robova mudžahida na vas i vaše države, pa kako da vi sa svojim jadnim '(ne) sigurnosnim' agencijama to uradite? Pa i ptice na grani vam se smiju, što bi se reklo kod nas u narodu. Vama slijedi odmazda još gora od ove i još gorčija. Budale jedne Bosna je prelivena krvlju mudžahida koji su se borili da uspostave šerijat. Ona miriše i odiše prolivenom krvlju šehida. Tako nam Allaha, ta krv nije uzalud prolivena, ta krv je već dala plodove svoje i ti plodovi će uskoro da vam glave sa vaših vratova skidaju, in šaa Allah !!!" *Vijesti ummeta*, 15. novembra 2015, <https://vijestiummeta.wordpress.com/2015/11/15/lijecenje-grudi-vjernika/>, (pristupljeno 4. maja 2016.).

119 Sadržaji na blogu *Vijesti ummeta* blokirani su 5. maja 2016. godine.

KRIMINALIZACIJA I PREVENCIJA

Agencije za provedbu zakona i Tužiteljstvo BiH

Dopunom Kaznenog zakona u članku 162b. Bosna i Hercegovina je još u junu 2014. godine, kao prva zemlja na zapadnom Balkanu, kriminalizirala odlaske na strana ratišta.¹²⁰

Nakon usvajanja ovog zakona u sigurnosnim agencijama i Tužiteljstvu BiH počele su pripreme za njegovu provedbu. U ranu jesen 2014. godine Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA), Tužiteljstvo BiH i Obavještajno-sigurnosna agencija (OSA) izveli su prvu akciju u okviru operacije "Damask" koja od tada, kroz više faza, traje do danas (april 2016.).

Prvi sudski proces protiv nekog od uhapšenih u toj operaciji vođen je protiv Huseina Bosnića, optuženog za javno poticanja članova selefijskog pokreta, čiji je bio jedan od vođa, na priključivanje ISIL-u. Njegovim se pozivima odazvao veći broj osoba koje su otputovale u Siriju, a najmanje šest ih je tamo poginulo.¹²¹ Sud Bosne i Hercegovine u novembru 2015. godine osudio je Bosnića na sedam godina zatvora. U vrijeme nastanka ovog izvještaja (april 2016.) žalbeni postupak u ovom procesu još uvijek nije završen.

U oktobru 2015. godine Nevad Hušidić i Merim Keserović osuđeni su na po godinu dana zatvora zbog pokušaja odlaska na ratišta u Siriji i Iraku. Pripadnici Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA) uhapsili su ih na Međunarodnom aerodromu Sarajevo u februaru te iste godine. Husein Erdić osuđen je na tri i pol godine zatvora zbog organiziranja Hušidićevog i Keserovićevog odlaska, a Midhat Trako na godinu i pol zbog financiranja tog putovanja.¹²²

Početakom 2016. godine Posebni odjel za organizirani kriminal, privredni kriminal i korupciju Tužiteljstva BiH dopunjen je s još osam tužitelja, pa je za istrage i procesuiranje kaznenih djela povezanih s terorizmom i odlascima na strana ratišta sada angažirano ukupno deset tužitelja.

120 Kazneni zakon Bosne i Hercegovine, čl. 162b – Protuzakonito formiranje i pridruživanje stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 47/14 od 6. juna 2014.

121 Sud Bosne i Hercegovine: "Husein Bosnić osuđen na 7 godina zatvora", 5. novembra 2015, <http://www.sudbih.gov.ba/index.php?id=4196&jezik=b> (pristupljeno 6. novembra 2015.).

122 Sud BiH, "Optuženi Husein Erdić osuđen na 3 godine i 6 mjeseci, Midhat Trako na godinu i 6 mjeseci, a Nevad Hušidić i Merim Keserović na godinu zatvora", 6. oktobra 2015, <http://www.sudbih.gov.ba/index.php?id=4174&jezik=b> (pristupljeno 2. decembra 2015.). "Bosnian court jails four over recruitment of militants for Syria", *Reuters*, 6 October 2015., <http://af.reuters.com/article/worldNews/idAFKCN05021520151006> (pristupljeno 20. aprila 2016.).

Tužiteljstvo BiH je početkom 2016. godine sklopilo dogovore o sporazumnim priznanjima krivnje s Fatihom Hasanovićem i Eminom Hodžićem zbog organiziranja terorističke skupine, a u vezi s odlascima građana BiH u Siriju i Irak. Sudski proces protiv preostalih deset članove skupine kojoj su pripadali Hasanović i Hodžić, a koji se terete za organiziranje terorističke skupine i neovlašteno držanje, proizvodnju i promet oružja ili eksplozivnih materija, u vrijeme nastanka ovog izvještaja (april 2016.) još je u toku.¹²³

Pred Sudom BiH u toku je i suđenje Safetu Brkiću, koji se tereti za pridruživanje ISIL-u u Siriji, a ista inkriminacija stavlja se na teret i Mirelu Karajiću. Protiv Senada Koštića podignuta je optužnica zbog pokušaja pridruživanja ISIL-u.

Tužiteljstvo je ukupno podignulo optužnice protiv više od 20 osoba, a u pripremi su i nove.

Tužiteljstvo BiH, zajedno s partnerskim agencijama, radi na istragama u 33 predmeta koji se odnose na 70 osoba koje se sumnjiče za organiziranje terorističke skupine, javno poticanje na terorističke aktivnosti, vrbovanje radi terorističkih aktivnosti, protuzakonito formiranje i pridruživanje stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama, kao i za terorizam i kaznena djela povezana s terorističkim aktivnostima.¹²⁴

Policijske agencije u čijoj je nadležnosti postupanje u slučajevima terorizma, uključujući Državnu agenciju za istrage i zaštitu (SIPA), Federalnu upravu policije (FUP) i Policiju Republike Srpske, povećale su broj istražitelja koji rade na takvim slučajevima.

Nakon terorističkih napada u Bruxellesu 22. marta 2016. oživjele su aktivnosti Udarne grupe za borbu protiv terorizma u čijem su sastavu čelnici svih ključnih policijskih agencija u Bosni i Hercegovini. Ponovo se pokušava uspostaviti i djelovanje Operativne grupe u kojoj su službenici sigurnosnih agencija koji rade u ovoj oblasti. Grupa bi djelovala iz zajedničkog centra, a njeni članovi bi na licu mjesta razmjenjivali informacije i koordinirali djelatnost između agencija iz kojih dolaze. Takav centar je ranije djelovao u sjedištu SIPA-e, ali su zbog nedostatka novca za dnevnice i gorivo predstavnici policijskih agencija sa sjedištem izvan Sarajeva prestali dolaziti.

123 Za više pojedinosti vidi, Sud BiH, "Optuženi u predmetu Fatih Hasanović i dr. izjasnili se da nisu krivi", 20. augusta 2015, <http://www.sudbih.gov.ba/index.php?id=4129&jezik=b> (pristupljeno 2. aprila 2016.), "Emin Hodžić osuđen na godinu zatvora zbog ratovanja u Siriji", *Dnevni avaz*, 21. marta 2016, <http://www.avaz.ba/clanak/226240/sud-bih-emin-hodzic-osuden-na-godinu-zatvora-zbog-ratovanja-u-siriji> (pristupljeno 2. maja 2016.). Sud Bosne i Hercegovine: "Fatih Hasanović osuđen na godinu zatvora", 12. aprila 2016, <http://www.sudbih.gov.ba/?id=4349&jezik=b> (pristupljeno 16. aprila 2016.).

124 "Mektić: Udarne i operativna grupa o procesuiranju povratnika sa stranih ratišta", *BHRT*, 12. aprila 2016, <http://www.bhrt.ba/vijesti/bih/mektic-udarna-i-operativna-grupa-o-procesuiranju-povratnika-sa-stranih-ratista/> (pristupljeno 13. aprila 2016.). Vidi također, "Salihović: 124 borca iz BiH na stranim ratištima", *Nezavisne novine*, 12. aprila 2016, <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Salihovic-124-borca-iz-BiH-na-stranim-ratistima/364604> (pristupljeno 13. aprila 2016.).

Nakon ubojstva dvojice svojih pripadnika u Rajlovcu 18. novembra 2015. godine, i Oružane snage BiH uvele su dodatne mjere zaštite vojnih objekata i osoblja. Vojno kontrolirana područja, koja se obično nalaze na lokacijama gdje su smješteni vojni objekti, sada su proširena i na mjesta gdje se nalazi veći broj pripadnika Oružanih snaga, uključujući i one koji rade na terenu, kao na primjer deminere. Na svakoj takvoj lokaciji nalazi se interventna formacija čiji je zadatak štititi imovinu i živote pripadnika Oružanih snaga. Od napada u Rajlovcu ispred vojnih objekata u BiH stražare vojnici s dugim cijevima. Takav tip zaštite uveden je u policijskim stanicama u BiH nakon napada na policijsku stanicu u Zvorniku u aprilu 2015. godine.

Općenito, sigurnosne agencije u BiH u protekle su dvije godine unaprijedile međusobnu suradnju i razmjenu informacija. Taj proces još uvijek otežava preklapanje dijela nadležnosti što ih u ovoj domeni ima dio od ukupno 16 policijskih agencija u BiH. Također, unaprijeđena je suradnja i uspostavljeni su skoro svakodnevni kontakti s partnerskim agencijama u regiji i inozemstvu.

Aktivnosti na Zapadnom Balkanu

U većini zemlja zapadnog Balkana u jesen 2014. i proljeće 2015. godine usvojene su dopune kaznenih zakona ili novi zakoni kojima se kažnjava financiranje, organiziranje ili pridruživanje stranim paravojnim formacijama. Nakon više policijskih akcija u regiji počeli su ili su već okončani sudski procesi protiv osoba koje su financirale i organizirale odlaske u Siriju i Irak, ili su i same boravile na tamošnjim ratištima. Uvid u dio ovih procesa ukazuje na postojanje elemenata regionalne mreže za vrbovanje i podršku takvim odlascima, a koja se oslanja na neke nevladine i humanitarne organizacije te na takozvane paralelne džemate koji djeluju izvan islamskih zajednica u regiji.

Sud u Skoplju u aprilu 2016. godine izrekao je prve kazne za vrbovanje, organiziranje i sudjelovanje građana Makedonije u stranim paravojnim snagama. Šestorica od ukupno jedanaest optuženih sporazumno su priznala krivnju i osuđeni su na kazne od pet i pol do sedam godina, zatvora, dok se preostaloj petorici još sudi. Među osuđenima je Rexhep Memishi, samoproглаšeni imam Tutunsuz džamije u skopskom naselju Čair. Vjeruje se da je paradžemat kojem je Memishi bio na čelu vrbovao oko 130 makedonskih državljana za odlazak na ratišta u Siriju i Irak. Najmanje 17 ih je tamo poginulo, među kojima šestorica iz iste skopske ulice (Jajce). Skupina je uhapšena u ljeto 2015. godine nakon što je otkriveno kako neke nevladine organizacije i "paralelne džamije" koriste svoje prostore kako bi vrbovale vjernike za odlaske na ratišta u Siriji. Islamska vjerska zajednica u Makedoniji objavila je kako više od četiri godine nema nikakvu kontrolu nad Tutunsuz i Jahja-

pašinom džamijom u Skoplju, objektima u kojima su u to vrijeme gostovala dvojica selefijskih autoriteta iz regije – Husein Bilal Bosnić i Shefqet Krasniqi.¹²⁵

Početak maja 2016. sud u Tirani osudio je devet osoba za poticanje i vrbovanje za odlaske u Siriju i Irak. Trojica prvooptuženih su samoprogllašeni imami, koji su u paralelnim džamijama u više mjesta u Albaniji, zajedno s preostalim optuženicima, vrbovali više od 70 osoba koje su otišle u Siriju. Prvooptuženi su osuđeni na kazne zatvora od 18 i (dvojica) 17 godina, a ostali na kazne od 5 do 16 godina zatvora.¹²⁶

Od septembra 2014. godine policija na Kosovu uhapsila je stotinjak osoba za koje se vjeruje da su boravile na ratištima u Siriji i Iraku ili organizirale i podržavale takve odlaske. Podignuto je pedesetak optužnica, a kosovski sudovi su do početka maja 2016. godine izrekli osuđujuće presude za više od 40 takvih osoba.¹²⁷

Pred Specijalnim sudom u Beogradu vodi se postupak protiv skupine koja se tereti za udruživanje radi počinjenja terorističkih djela, a u vezi s ratom u Siriji. Imena većine ovih osoba spominju se i u policijskim spisima u BiH jer su često ovdje boravile ili su rodbinski povezane s pripadnicima ovdašnjeg selefijskog pokreta.¹²⁸

Tužilaštvo u Crnoj Gori trenutno vodi istragu protiv dviju osoba, povratnika sa stranih ratišta, a uskoro bi se mogle pokrenuti i nove istrage po istoj osnovi.

Prevenција

Bosna i Hercegovina je u ljeto 2015. godine usvojila Strategiju za prevenciju i borbu protiv terorizma za razdoblje od 2015. do 2020. godine. Slični dokumenti usvojeni su i u ostalim zemljama regije – Albaniji, Crnoj Gori, Hrvatskoj, na Kosovu i u Makedoniji. Nacionalne strategije za borbu protiv terorizma u Srbiji i Sloveniji su također završene i u vrijeme pisanja ovog teksta (april 2016.)

125 Više o ovome u "Седум години затвор за оцата од Тутунсуз џамија", Вечер, 25. марта 2016., <http://vecer.mk/makedonija/sedum-godini-zatvor-za-odzhata-od-tutunsuz-dzhamiya> (pristupljeno 4. maja 2016.). Vidi također, "Cell" Case: Five Suspects to Go On Trial for Involvement in Islamic State", 8 April 2016, <http://www.independent.mk/articles/30223/%22Cell%22+Case+Five+Suspects+to+Go+On+Trial+for+Involvement+in+Islamic+State> (pristupljeno 10. aprila 2016.).

126 "Albania jails nine men for recruiting jihadists," *AFP*, 4 May 2016.

127 Više pojedinosti o ovim slučajevima u, "Kosovo Jails ISIS Recruit for Three Years", *BalkanInsight*, 11. marta 2016, <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-isis-suspect-receives-prison-sentence-03-10-2016> (pristupljeno 2. maja 2016.), "Kosovo Jails ISIS Facebook Propagandist", *BalkanInsight*, 13. aprila 2016, <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-jails-isis-facebook-propagandist-04-12-2016> (pristupljeno 6. maja 2016.). "Kosovo jails 3 for trying to join Islamic extremists", *Daily Mail*, 25. March 2016, <http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-3509415/Kosovo-jails-3-trying-join-Islamic-extremists.html>, (pristupljeno 2. aprila 2016.).

128 Trojici povratnika iz Sirije sudi se u Beogradu. Pred istim sudom u toku je postupak protiv još četvorice optuženika – trojice stranih boraca kojima se sudi u odsustvu i jednom koji se tereti za vrbovanje. Neki od povratnika svjedoče u procesima koji se vode u drugim zemljama.

čeka se njihovo potvrđivanje u parlamentu. Ovisno o procjeni specifične prijetnje po svaku od tih država, različita ministarstva dobila su vodeće uloge u koordinaciji i provedbi nacionalnih strategija, najčešće ministarstava sigurnosti, unutarnjih ili vanjskih poslova, ali i ministarstva obrazovanja. (Za detaljni uvid u ove strategije vidi Aneксе 1-5.).

Bosanskohercegovačka strategija polazi od spoznaje da bi policija i pravosuđe trebali biti posljednja linija obrane demokratskog društva. Napori za otkrivanje i progon osoba koje potiču, organiziraju ili izvode akte nasilnog ekstremizma trebali bi biti bolje usklađeni, a protok informacija između 16 policijskih agencija u BiH brži.

Strategija se posebno referira na postojeće a još uvijek nedovoljno iskorištene potencijale u društvu – od obitelji, preko škola, medija, vjerskih i akademske zajednice, do organizacija građanskog društva.

Građanski aktivizam nije tradicionalan oblik društvenog angažmana kojim se u Bosni i Hercegovini tipično reagira na društvene izazove. Sve primjetnija apatija i abdikacija građanskog društva od brige i odgovornosti za političke procese u zemlji dodatno otežava mobilizaciju ovog potencijala.

Čini se ipak kako bi afirmacija naizgled malih ali vrlo važnih napora koji se u lokalnim zajednicama ulažu u prevenciju radikalizacije u nasilni ekstremizam mogla podići svijest o ovoj vrsti izazova i osnažiti kapacitete za kvalitetan i širok aktivizam.

U više općina u BiH od ranije postoje građanske koalicije za mir, udruženja za prevenciju ekstremizma i za rad s rizičnim kategorijama stanovništva. Neke od njih dio su mreže čiji je nastanak potaknula Organizacija za europsku sigurnost i suradnju u BiH (OSCE).

Upravo su aktivisti ove mreže od početka 2016. godine više od stotinu puta prijavili kako su sadržaji koje objavljuje blog *Vijesti ummeta*, glavna medijska platforma ISIL-a na Zapadnom Balkanu, štetni i kako potiču na nasilje i terorizam. Početkom maja 2016. internetska platforma WordPress suspendirala je blog *Vijesti ummeta* zbog "kršenja uvjeta za korištenje". Zanimljivo je da većina medija u BiH koji su inače redovito prenosili objave *Vijesti ummeta* nije registrirala blokadu sadržaja ovog bloga.

Prevencija nasilnog ekstremizma, koji za posljedicu ima odlaske na strana ratišta i eskalaciju terorizma, posljednjih je godina postala hit tema (*buzz word*). Narasli strah od ovog oblika političkog nasilja naveo je mnoge vlade da financijski, često i izdašno, podrže projekte prevencije. Međunarodne organizacije i profesionalna udruženja, koji više od dvadeset godina nastoje pomoći tranzicijske procese u Bosni i Hercegovini, u borbi protiv nasilnog ekstremizma (CVE) pronašli su novi

raison d'être. Održanje regionalnih ureda, konsultantskih ugovora i voznih parkova sada ovisi o uspjehu brze transformacije institucionalne ekspertize na novu oblast. Nakon trgovine ljudima, rodne ravnopravnosti, problema romske i LGBT zajednice, kao i drugih tranzicijskih tema, ova kombinacija međunarodnih *ad hoc* znanja i iskustava stečenih u raznim dijelovima svijeta sada se spremno nudi za prevenciju radikalizacije u nasilni ekstremizam u Bosni i Hercegovini.

Ne dovodeći u pitanje dobre namjere, čini se kako u ovoj vrsti inicijativa postoje najmanje tri problema – (1) uglavnom su bazirane na pretpostavljenom, a ne stvarnom i prethodno istraženom stanju, (2) ne prepoznaju specifičnosti lokalnog konteksta, (3) ne koriste dovoljno niti uvažavaju dostupna lokalna znanja. U složenim domaćim okolnostima takvi propusti mogli bi proizvesti više štetnih posljedica: (1) usmjeriti napore na pogrešne sredine, ciljne skupine i uzroke radikalizacije, (2) ugroziti autentične napore za suzbijanje radikalizacije koji se poduzimaju u lokalnim zajednicama, (3) stvoriti dojam da je prevencija radikalizacije u nasilni ekstremizam novo i neželjeno međunarodno uplitanje u unutrašnje stvari BiH, usmjereno protiv samo jedne identitetske zajednice.

Ovakav bi ishod bilo moguće spriječiti podrškom postojećim i novim inicijativama u lokalnim zajednicama. One najbolje razumiju kontekst i najviše su zainteresirane za jačanje prevencije u vlastitim sredinama.

Čini se opravdanim pretpostaviti da bi izgledi za uspjeh bili veći kada bi se potaknula dodatna istraživanja procesa radikalizacije o kojem još uvijek ne znamo dovoljno.

Mogućnost da se takvo što zbilja dogodi ne čini se velikom. Zorno to potvrđuje i glasno razmišljanje visokopozicioniranog zapadnog diplomata u Sarajevu: "Mi ne podržavamo istraživanja. Podržavamo samo politike."

To je, naravno, legitiman izbor. No, bilo bi dobro znati na kakvim su prethodnim znanjima bazirane te politike.

MOGUĆE PRIJETNJE PO BOSNU I HERCEGOVINU

Povratnici

Kao i većina zemalja koje se suočavaju s fenomenom odlazaka svojih građana na strana ratišta, Bosna i Hercegovina i dalje nema standardizirane alate pomoću kojih bi mogla pouzdanije procijeniti da li i kakvu opasnost predstavlja svaka od približno 50 osoba (muškaraca i žena) koje su se do sada vratile iz Sirije i Iraka. Evaluacija je otežana i time što značajan dio povratnika ne boravi stalno u BiH. Uz to, broj i namjere onih koji će se tek vratiti potpuna su nepoznanica. Dodatni razlog za brigu su tvrdnje nekih povratnika da ISIL od svih stranih ratnika koji su došli iz Europe traži da počnu izvoditi terorističke napade čim se vrate u matične sredine.¹²⁹

Većina povratnika koji su otišli na ratišta nakon što je sredinom 2014. godine uvedena kriminalizacija takve prakse posljednjih se mjeseci procesuirala pred Sudom BiH i za sada osuđuje na blaže kazne – u prosjeku na godinu dana zatvora, u zamjenu za priznanje krivnje i svjedočenje u drugim sličnim procesima. Dio povratnika tako se, barem privremeno, dezangažira iz nasilja, ali nema pouzdanih pokazatelja o tome da li te osobe istodobno odustaju i od ranijih ideoloških uvjerenja.

Neizvjesno je također šta će se dogoditi u zatvorskom sistemu kada u njega uđe znatan broj ljudi s radikalnim pogledima na svijet. U Bosni i Hercegovini za sada nema posebnih pravila, preporuka niti provjerene prakse za određivanje mjesta ovakvih kažnjenika u zatvoreničkoj populaciji. Činjenica da još uvijek ne postoje ni posebni programi za rehabilitaciju i socijalnu reintegraciju ovakvih osoba dodatno zabrinjava.

Iskustvo drugih država pokazuje kako su zatvori jedno od mjesta gdje se radikalizacija u nasilni ekstremizam događa najmasovnije i najbrže. Dio zatvorenika mogao bi prihvatiti osuđene povratnike iz Sirije i Iraka kao autentične i dokazane autoritete te im prepustiti ili nametnuti ulogu vođa i uzora koji se slijede i slušaju. Priliv ovakvih osuđenika u zatvorski sistem, koji nije potpuno spreman za njihov prihvata, mogao bi otvoriti novu platformu za proces ideološke radikalizacije i vrbovanja. Osim toga, povratnici s ratišta mogli bi se u zatvorima povezati s

¹²⁹ Sigurnosne službe u Europskoj uniji procjenjuju da se s ratišta u Siriji i Iraku do sada vratilo između 25 i 40% stranih boraca. Njemački povratnik iz Sirije, Harry S., ispričao je u razgovoru za *Spiegel* kako se od svakog europskog borca traži da izvede teroristički napad kada se vrati u domovinu. Više o ovome u, Hubert Gude and Wolf Wiedmann-Schmidt, "Back from the 'Caliphate': Returnee Says IS Recruiting for Terror Attacks in Germany", *Spiegel*, 16 December 2015, <http://www.spiegel.de/international/world/german-jihadist-returns-from-syria-and-gives-testimony-a-1067764.html#spRedirectedFrom=www&referrer=https://t.co/GfdFKw5Rw3> (pristupljeno 23. decembra 2015.).

kriminalcima spremnim za novac nabaviti oružje i eksploziv ili pružiti usluge ilegalnog transporta ljudi i materijalnih sredstava preko granica BiH.

U analizama moguće uloge povratnika još uvijek ne bi trebalo zaboraviti doprinos što bi ga oni mogli dati autentičnom kontranarativu, a kako bi se relativizirali spoznajni redukcionizam i apologija nasilja koji dominiraju propagandnim naporima ISIL-a.¹³⁰

U više policijskih dosjea nalaze se zabilješke sačinjene nakon razgovora sa svjedocima u kojima se navodi kako je povratnik „iskazao nezadovoljstvo lošim stanjem među braćom u Siriji ističući da tamo nema nikakvog reda, sistema i organizacije“. U jednom od tih dosjea stoji i kako se „imenovani... vratio iz Sirije ... razočaran posljednjim dešavanjima ... posebno kada je jedinica u kojoj je bio napadnuta od drugih mudžahida, te je govorio da to nije pravi put kojim je on htio da ide, da musliman ubija muslimana“.¹³¹

S time u vezi, posebno važna i autentična bila bi svjedočenja članova obitelji osoba koje su, bez njihovog znanja ili odobrenja, otišle u Siriju i Irak, a neke su tamo poginule. Najmanje pedeset majki i očeva iz BiH izgubilo je djecu na tamošnjim ratištima. Teško je povjerovati da su svi zbog toga sretni i da ne bi imali šta za reći.

“Neostvoreni iseljenici” u kalifat

I prije serije terorističkih napada koji su se tokom 2015. godine dogodili u raznim dijelovima svijeta, a u kojima su sudjelovali i povratnici sa sirijskih i iračkih ratišta, njihov se povratak u mnogim zemljama očekivao s nelagodom, ponekad i sa strahom. Pokazalo se međutim da i osobe koje silno žele otputovati u Siriju i Irak, a to zbog nekog razloga nisu u stanju ili su spriječene, mogu postati podjednaka, ako ne i veća sigurnosna prijetnja. Neostvoreni ratnici koji se nisu domogli ISIL-ovog kalifata na više su mjesta već izveli terorističke napade, uključujući samoubilačke.

Osobama koje muči takav nepremostiv procjep između želja i mogućnosti ISIL svakodnevno nudi mogućnost za iskupljenje: “Ako niste u stanju napraviti improviziranu eksplozivnu napravu ili naći metak, izdvojite nevjernika... Razbijte mu glavu kamenom, zakoljite ga nožem, pregazite ga autom, bacite ga s neke uzvisine, udavite ga, ili otrujte. Ne oklijevajte. Budite nemilosrdni. A ako ni to ne

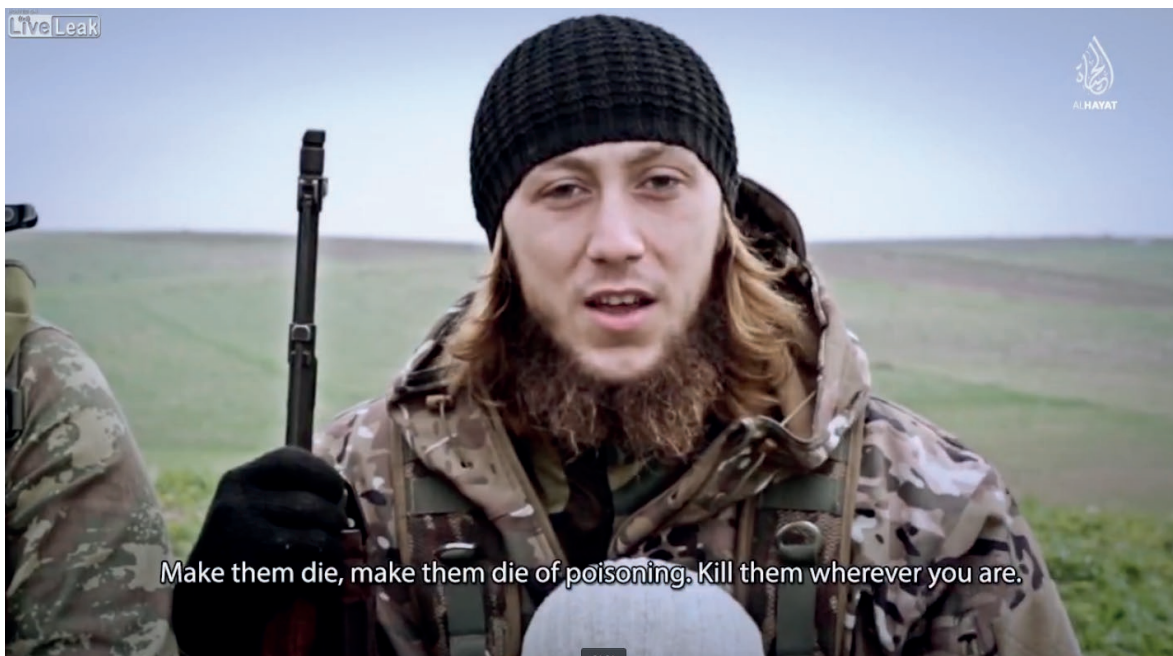
130 Za više pojedinosti o mogućoj ulozi prebjega i povratnika iz ISIL-a, vidi Peter R. Neumann, *Victims, Perpetrators, Assets: The Narratives of Islamic State Defectors*, ICSR, 2015, <http://icsr.info/wp-content/uploads/2015/09/ICSR-Report-Victims-Perpetrators-Assets-The-Narratives-of-Islamic-State-Defectors.pdf> (pristupljeno 2. februara 2016.).

131 Iz uvida u policijske dokumente kojima su autori imali pristup.

možete, spalite mu kuću, auto, dućan, ili mu uništite žetvu“, do sada je bezbroj puta ponovljena poruka koju je u ljeto 2014. iz Sirije uputio glasnogovornik ISIL-a Abū Muhammad al-Adnani as-Shami.

Nekoliko mjeseci kasnije poruku sličnog sadržaja i lokaliziranu na Balkan u Siriji su u kameru i mikrofona izgovorili borci iz regije, na albanskom, bosanskom i srpskom jeziku. Onima koji ne mogu učiniti hidžru i prijeći u kalifat alternativu je ponudio Ines Midžić (1990), bivši student Pedagoškog fakulteta u Bihaću i aktivist tamošnje nevladine organizacije “Solidarnost”, koji se iz Sirije najčešće oglašava kao Abu Salahuddin el-Muhajer ili, kao u ovom filmu – Salahuddin al-Bosni.¹³²

“Pa, borite se tamo! Borite se protiv njih! Ako možete, postavljajte im eksplozive ispod auta, u njihovim kućama, svima njima. Ako možete, uzmite otrov neki, stavite im u piće, u jelo. Neka crknu! Neka crknu od muke i otrova! Ubijajte ih na svakom mjestu i gdje god stignete – po Bosni, po Srbiji, po Sandžaku. Vi to možete, Allah će vas pomoći. Allah pomaže malu skupinu vjernika”, poručio je Midžić u filmu naslovljenom “Honor is in Jihad” (“Čast je u džihadu”).¹³³

Prilog 24. Ines Midžić ili Salahuddin al-Bosni

Kao dodatan motivacijski poticaj u obraćanju se pokušava uspostaviti korelacija osobne ili kolektivne patnje s općim narativom ISIL-a.

¹³² “Umjesto na fakultetu, završili na ratištu”, *Dnevni avaz*, 16. decembra 2013.

¹³³ Ovaj film je još uvijek dostupan na http://www.liveleak.com/view?i=d24_1433608825

“Zgazite tu izdajničku vlast koja je mudžahedine koji su pomogli u obrani Bosne predala Americancima. U suprotnom, muslimanima će se ponovno dogoditi genocid kao onaj u Srebrenici, Goraždu, Mostaru...”, poručuje Jasmin Keserović (rođen 1994. godine u Zavidovićima), koji se u Siriji predstavlja kao Abu Muhamad al-Bosni.

Neostvarenim ratnicima s Balkana ISIL je dodatnu ideju za ispunjenje “plemenitih djela” ponudio u svom časopisu *Dabiq* od 9. augusta 2015: “Onaj koji ne može učiniti hidžru i preći u kalifat, može ubijati neprijatelje bilo gdje na Zemlji... Ništa ga ne sprečava da ... napadne Ambasadu Japana u BiH... ili saudijske diplomate u Tirani, Sarajevu ili Prištini”, poručila je glavna ISIL-ova medijska platforma.¹³⁴

Ova vrsta poticajnog narativa bila je jasno prepoznatljiva i u dijelu javnih istupa Huseina Bilala Bosnića, koji su i danas dostupni na društvenim mrežama. Do hapšenja u jesen 2014. godine Bosnić se smatrao jednim od najutjecajnijih selefijskih autoriteta u BiH, ali i izvan nje. “Ono što najviše razveseli Gospodara je kada njegov rob, onako bez pancira, uleti među nevjernike i puca sve dok ne bude ubijen... Zavrnuo rukave, ušao među nevjerničku vojsku ubijao i bio ubijen... Ubiti i biti ubijen – tako završavaju oni ... s kojima se mi trebamo ponositi do Sudnjeg dana”, govorio je Bosnić sljedbenicima, od kojih su neki završili u Siriji, ali ih je znatno veći dio još uvijek u Bosni i Hercegovini.¹³⁵

Teško da ovakvi pozivi mogu presudno djelovati na razumne i stabilne osobe ili bitnije utjecati na njihov način razmišljanja i donošenja odluka. Sa znatno manje pouzdanosti možemo procijeniti šta bi se moglo dogoditi kada poruke sličnog sadržaja dođu do osoba koje su uskraćene za sposobnost kritičkog razmišljanja. Ne možemo znati kako bi se pozivi na nasilje u ime ispunjenja navodnog Božjeg naloga mogli odraziti na razmišljanje nestabilnih, spoznajno ograničenih ili mentalno oboljelih osoba, i posebno na njihovo ponašanje.

Kontinuitet ovakvih poziva na nasilje, kao i karakteristike ciljane skupine prema kojoj se usmjerauju, s primjetnim udjelom osoba s psihosocijalnim problemima i vrlo upitnim spoznajnim sposobnostima, ne isključuje mogućnost da se neka od njih angažira u nasilje na način koji bi mogao ugroziti sigurnost Bosne i Hercegovine. Upravo iz takvog miljea potjecale su osobe koje su tokom 2015. godine izvršile dva teroristička napada i izazvale više incidenata u BiH.

134 “From the Battles of Al-Ahzāb to the War of Coalitions,” *Dabiq*, 9 August 2015, <https://azelin.files.wordpress.com/2015/09/the-islamic-state-e2809cdc481biq-magazine-11e280b3.pdf>, (pristupljeno 2. oktobra 2015.).

135 Dokazni materijal Tužiteljstva BiH u procesu protiv Huseina Bosnića, Disk 1 – Hutba: Uspavani Bošnjaci.

Napad na policijsku stanicu u Zvorniku u aprilu 2015. i ubojstvo dvojice pripadnika Oružanih snaga BiH u Rajlovcu kod Sarajeva u novembru 2015. godine počinile su osobe koje se ne mogu smatrati tipičnim pripadnicima militantnih selefijskih skupina. U oba slučaja radi se o samotnjačkim napadima koje su izvele mlađe, od ranije traumatizirane, nestabilne i ranjive osobe.

Uvid u pojedinosti vezane za oba slučaja sugerira kako je moguće da su se, tražeći pomoć za stanje u kojem su se nalazili, kroz socijalnu interakciju obojica ranije samo "očušali" o neku od radikalnih selefijskih zajednica – paradžemate u Brijješću i Dubnici, ali da nisu postali njihovim članovima. Sigurnosne službe nijednoga od njih nisu smatrale opasnim. Detalji iz istrage upućuju na mogućnost da je u oba slučaja neki vanjski okidač potaknuo osobne krize (poput akutne psihoze) koje su mogle navesti ove mladiće da posegnu za nasiljem. Međutim, ako su napadi bili spontani, a napadači izvan kruga mogućih radikaliziranih nasilnika, zanimljivo je da su i u stanju psihičke pomutnje i magnovenja za svoje mete izabrali policiju i vojsku – simbole države koji su od završetka rata 1995. godine u BiH najčešće bili na udaru terorističkih napada koje su izvodile osobe povezane s ovom identitetskom skupinom.¹³⁶

Medijski izvještaji o akcijama ISIL-a ili skupina i pojedinaca potaknutih istom ideologijom obično uznemiruju javnost, a čini se kako su u BiH, u nekoliko navrata, poslužili kao "okidač" za dodatno uznemirenje osoba koje svakako imaju problema s održavanjem emotivne i, općenito, psihičke ravnoteže.

U prva 72 sata nakon terorističkog napada na Pariz u novembru 2015. godine u Bosni i Hercegovini je registrirano više anonimnih prijetnji podmetnutim bombama koje su se pokazale kao lažne. Nekoliko dana kasnije na policijsku stanicu u Zavidovićima bačene su tri ručne bombe, od kojih je jedna eksplodirala.¹³⁷ Počinitelji ovih napada još uvijek nisu otkriveni.

Nakon napada u Parizu policiji poznat lokalni narkoman u ponoć je po centru Konjica hodao s kalašnjikovom, a pri hapšenju je uzvikivao parole podrške ISIL-u.¹³⁸

Nešto ranije u Sarajevu je uhapšena psihički oboljela osoba koja je ispred zgrade Predsjedništva BiH mahala zastavom ISIL-a. Za razliku od slučaja u Konjicu, gdje je počinitelj, porijeklom iz ta-

136 For more on these cases, see Vlado Azinović, "Bosnia and Herzegovina and the Nexus with Islamist Extremism," AI-DPC BiH Security Risk Analysis, Policy Note # 05, Sarajevo, November 2015.

137 "Eksplozija u Zavidovićima: Bačena bomba na policijsku stanicu, nema povrijeđenih," *Dnevni avaz*, 24. oktobra 2015, <http://m.avaz.ba/clanak/206605/eksplozija-u-zavidovicima-bacena-bomba-na-policijsku-stanicu-nema-povrijeđenih#sthash.uhhtySpv.dpuf> (pristupljeno 25. oktobra 2015.).

138 "Konjic: Lukman Hadžihusejnović s 'kalašnjikovom' šetao čaršijom, a pri hapšenju veličao ISIL!" *Dnevni avaz*, 4. decembra 2015., <http://www.avaz.ba/clanak/208217/konjic-lukman-hadzihusejnovic-s-kalasnjkovom-setao-carsijom-a-pri-hapsenju-velicao-isil> (pristupljeno 4. decembra 2015.).

mošnje ugledne obitelji, odmah pušten iz pritvora, ovom entuzijastu ISIL-a određena je prisilna hospitalizacija.¹³⁹

Također u Sarajevu, početkom 2015. godine trojica muškaraca, među kojima je povratnik iz Sirije, od ranije poznat policiji po krađama, prevarama, nasilju, korištenju i ilegalnoj prodaji droge, prekinuli su džuma-namaz u jednoj džamiji. Vođa te grupe imao je na sebi majicu ISIL-a.¹⁴⁰

Bosna i Hercegovina u planovima ISIL-a

Za procjenu sigurnosne prijetnje ove vrste bilo bi važno razumjeti i kako ISIL gleda na Bosnu i Hercegovinu, odnosno kakvo je mjesto toj zemlji namijenjeno u ISIL-ovim planovima. Sudeći po mapi utopijskog kalifata, BiH bi trebala biti njegov sastavni dio, kao i značajan dio južne, jugoistočne i zapadne Europe.

Iako je izravno ne spominju, čini se kako ključni strateški dokumenti ISIL-a ne smatraju Bosnu i Hercegovinu prostorom na kojem treba pribjeći korištenju masovnog i neselektivnog nasilja na način na koji ISIL, izravno ili posredno, potiče sljedbenike u Francuskoj, Belgiji i drugim zemljama.

Jedan od ISIL-ovih ključnih strateških dokumenata – *Upravljanje zvjerstvima*, dijeli "nevjernički dio svijeta" izvan kalifata u tri skupine država – (1) zemlje gdje uvođenjem brutalnog terora i upravljanim nasiljem treba zbaciti vlasti i provesti islamsku revoluciju, (2) zemlje koje treba iscrpljivati dugotrajnim terorom i potpuno ih oslabiti, i (3) zemlje u kojima ne treba provoditi nasilnu revoluciju, nego ih koristiti za odmor i okrepu ratnika, skrivanje ili transfer boraca prema zemljama Europske unije ili iz nje, kao i za misionarske (prozelitske) aktivnosti koje bi olakšale i ubrzale ideološku pripremu i vrbovanje novih sljedbenika.

Slučajno ili ne, ranije opisan karakter terorističkih aktivnosti u Bosni i Hercegovini od pojave ISIL-a do danas kao da potvrđuje ovu kategorizaciju BiH u treću skupinu zemalja u ISIL-ovoj viziji svijeta.

139 "Ispred Predsjedništva BiH: Mahao zastavom koja podsjeća na ISIL-ovu", *Slobodna Bosna*, 14. oktobra 2015, http://www.slobodna-bosna.ba/vijest/24374/ispred_predsjednistva_bih_mahao_zastavom_koja_podsjeća_na_isil_ovu_foto.html (pristupljeno 15. oktobra 2015.), "Alen Tahmiščija na liječenju zbog psihičkih problema", *Nezavisne novine*, 15. oktobra 2015, <http://www.nezavisne.com/novosti/hronika/Alen-Tahmiščija-na-liječenju-zbog-psihičkih-problema/330938> (pristupljeno 15. oktobra 2015.).

140 "Incident u Sarajevu: Ekstremisti upali na džumu u džamiju Stara Breka!" *Dnevni avaz*, 23. januara 2015, <http://www.avaz.ba/clanak/159962/incident-u-sarajevu-ekstremisti-upali-na-dzumu-u-dzamiju-stara-breka> (pristupljeno 24. januara 2015.).

Završna procjena

Uzmu li se u obzir navedeni faktori, uz znatnu mjeru nužnog opreza, moglo bi se pretpostaviti da je BiH trenutno manje izložena opasnosti od neselektivnih ili koordiniranih napada na “meke mete” poput onih u Parizu i Bruxellesu, a čiji bi cilj bio ubiti i zastrašiti što više ljudi. Međutim, zdrav razum nalaže da se mogućnost upravo takve vrste napada nikada ne može potpuno isključiti.

U ovom trenutku čini se da BiH i dalje ostaje izložena pojačanom riziku od selektivnih napada na simbole sekularne države i međunarodne ciljeve, a koje bi mogli izvesti ISIL-om nadahnuti domaći akteri, pojedinačno ili u skupini. Iz perspektive napadača ovakav izbor meta polazi od pretpostavke da su država (posebno policija i vojska) i stranci u njoj općenito omraženi. Udar na takve ciljeve ne bi uzrokovao žrtve među civilima, koji se smatraju potencijalnom bazom za podršku, i bilo bi ga lakše opravdati uobičajenim narativom koji ISIL koristi u ovakvim slučajevima. Dio domaće javnosti svakako se već potvrdio kao sklon relativizaciji i opravdavanju ranijih terorističkih napada u Parizu i Bruxellesu.

Znajući važnost žrtvovništva u mobilizacijskom narativu ISIL-a, nije potpuno isključeno da bi se takav napad mogao dogoditi u Republici Srpskoj. Upornost kojom dio političke elite i javnosti u tom dijelu Bosne i Hercegovine i dalje poriče ratne zločine i afirmira njihove počinitelje olakšala bi napor apologetima ISIL-om motiviranog nasilja da takav napad opravdaju i relativiziraju pretihodnim zločinima nad muslimanima.¹⁴¹ Retorika dijela političke elite u Republici Srpskoj nekada se čini kao sračunata da isprovocira upravo takav ishod koji bi onda mogao biti kapitaliziran kao presudni argument u naporima za proglašenje secesije od (“muslimanske”) Bosne i Hercegovine. Upravo zbog toga, visoki zapadni diplomat upozorio je u aprilu 2016. godine predsjednika Republike Srpske Milorada Dodika da njegovo javno afirmiranje Radovana Karadžića, nepravomoćno osuđenog pred Haškim tribunalom na 40 godina zatvora zbog genocida i zločina protiv čovječnosti tokom rata u BiH (1992-1995), podriva napore koje jedna velika europska država ulaže u suzbijanju terorizama.¹⁴²

Više indikatora upućuje i na mogućnost da bi se na udaru skupina ili osoba nadahnutih ili navođenih ISIL-om mogli naći službenici i objekti Islamske zajednice u BiH. Javni istupi poglavara IZ-a

141 Motivacijskim narativom ISIL-a snažno dominiraju reference na nepravdu, patnju i stradavanja muslimana kroz povijest. U ISIL-ovim propagandnim materijalima kao primjer takvog žrtvovništva navodi se stradavanje muslimana u ratu u BiH (1992-1995) i posebno genocid u Srebrenici.

142 Iz razgovora sa zapadnim diplomatom koji je želio ostati anonimn. Do sličnog zaključka, u nešto drugačijim okolnostima, u isto je vrijeme došlo i više od stotinu američkih stručnjaka za sigurnost koji su upozorili kako “antimuslimanska retorika predstavlja prijetnju nacionalnoj sigurnosti jer podriva napore u borbi protiv radikalnog islamizma”. Za više o ovome, vidi Radha Iyengar, “Anti-Muslim Rhetoric Is a National Security Threat,” RAND 13 April 2016, <http://www.rand.org/blog/2016/04/anti-muslim-rhetoric-is-a-national-security-threat.html>, (pristupljeno 20. aprila 2016.).

reisu-l-uleme Huseina Kavazovića, koji kontinuirano i nedvosmisleno osuđuje odlaske na strana ratišta i teror nad nedužnima, već su ga izložili javnim prijetnjama smrću.¹⁴³ Poseban bijes pripadnika i simpatizera ISIL-a izazvala je odluka reisa Kazazovića da se 16. novembra 2015. godine za pet minuta odgodi početak učenja ezana u svim džamijama u BiH i dijaspori kako bi se omogućilo zajedničko odavanje počasti žrtvama terorističkog napada u Parizu, zakazano toga dana u podne.¹⁴⁴

Inicijativa Islamske zajednice za ukidanje paralelnih džemata, i općenito za obavljanje vjerske službe mimo znanja i odobrenja IZ-a, dodatno je antagonizirala militantne selefijske komune u BiH. Još od ranije na njihovom su udaru bili imami Islamske zajednice, isprva u manjim sredinama. Preseljenjem militantnih selefijskih komununa bliže urbanim središtima, ovakvi se incidenti počinju događati i u većim gradovima, uključujući Sarajevo. Uz obitelj, imami su često najmoćnija prepreka ideološkoj radikalizaciji i uvlačenju, posebno mladih ljudi, u krugove kojima dominira svedeno i anakrono shvaćanje svijeta i islama. Zato ih, kao i obitelj, ISIL želi eliminirati kao potencijal za odvrćanje od radikalizacije.

Ovaj antagonizam prema imamima nije slučajan, niti je ograničen samo na Bosnu i Hercegovinu. "Ubijte imame kufra (nevjernika)", poziv je što ga je ISIL krajem aprila 2016. godine objavio u časopisu *Dabiq*, svojoj glavnoj medijskoj platformi.¹⁴⁵ Sljedbenici se tu podsjećaju kako im je obaveza iseliti se u kalifat ili na drugim mjestima ubijati nevjernike i otpadnike, "uključujući imame kufra koje treba učiniti primjerom drugima jer su prema Šerijatu opravdana i obavezna meta". Kako bi sljedbenicima olakšao izbor meta, ISIL je objavio i imena dvadeset dvojice selefijskih i sufijjskih autoriteta, kao i čelnika Muslimanskog bratstva iz više zemalja, koje treba ubiti.¹⁴⁶

Na tom popisu (za sada) nema imama iz Bosne i Hercegovine ili sa Zapadnog Balkana. Međutim, pozivanje na tekfirsku doktrinu kojom se nalaže i opravdava proglašavanje nevjernicima i kažnja-

143 "Prijetnje smrću reisu Kavazoviću, Gološu i Hadžiću", N1, 4. januara 2016, <http://ba.n1info.com/a76169/Vijesti/Vijesti/Prijetnje-smrcu-reisu-Kavazovicu-Golosu-i-Hadzicu.html> (pristupljeno 5. januara 2016.), "Zbog kritikovanja ISIL-a: Fanatici prijetje smrću reisu Kavazoviću i hafizu Gološu!", *Slobodna Bosna*, 4. januara 2016, http://www.slobodna-bosna.ba/vijest/25757/zbog_kritikovanja_isil_a_fanatici_prijetje_smrcu_reisu_kavazovicu_i_hafizu_golosu.html (pristupljeno 5. januara 2016.), "Pripadnik ISIL-a Amir Selimović prijeti da će reisa 'zaklati' nasred Baščaršije", *Dnevni avaz*, 20. februara 2016, <http://www.avaz.ba/clanak/221275/pripadnik-isil-a-amir-selimovic-prijeti-da-ce-reisa-zaklati-nasred-bascarsije> (pristupljeno 21. februara 2016.).

144 "Reisu-l-ulema Kavazović: U ponedjeljak se ezani uče u 12 sati i pet minuta", Radio Sarajevo, 15. novembra 2015., <http://radiosarajevo.ba/novost/207145> (pristupljeno 15. novembra 2015.), "IZ BiH povodom Dana žalosti: Ezani će se učiti u 12:05 sati", Klix.ba, 15. novembra 2015, <http://www.klix.ba/vijesti/bih/iz-bih-povodom-dana-zalosti-ezani-ce-se-uciti-u-12-05-sati/151115069> (pristupljeno 15. novembra 2015.). I prije napada na Pariz čelnik Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, reisu-l-ulema Husein Kavazović svojim je javnim istupima antagonizirao ovu ideološku mikrozaednicu. Među rijetkima u BiH kontinuirano je i nedvosmisleno u javnosti osuđivao zloupotrebu islama i njegovog učenja. Kavazović je još u ljeto 2013. godine, osudio odlaske u "sektaske ratove za tuđe interese". Početkom septembra 2014. javno je (ali uzalud) pozvao ISIL da poštedi život britanskog humanitarca Davida Hainesa. U svojim osudama odlazaka na strana ratišta reis Kavazović je izašao izvan domene vjerskog poglavara javno se založivši za oduzimanje bosanskohercegovačkog državljanstva stranim borcima. U januaru 2015. oštro je osudio teroristički napad na redakciju satiričnog magazina *Charlie Hebdo* u Parizu.

145 "Kill the Imāms of Kufr in the West", *Dabiq* #14, 13 April 2016., <https://www.clarionproject.org/docs/Dabiq-Issue-14.pdf> (pristupljeno 23. aprila 2016.).

146 ISIL je aprilsko izdanje *Dabiq*a naslovio "Murtedska (otpadnička) braća" misleći na Muslimansku braću *Dabiq* #14, isto.

vanje svih koji ne prihvaćaju ideološku matricu ISIL-a, uključujući druge muslimane, nalaže nužan oprez i brigu za sigurnost službenika i imovine Islamske zajednice u BiH.

Koliko je taj oprez nužan svjedoči razmišljanje jednog od čelnih ljudi u Bosni i Hercegovini zaduženih za borbu protiv terorizma, koji je, uz uvjet da ostane anonimn, autorima ove studije izjavio: "Bojim se da će se sljedeći napad dogoditi u džamiji."

Pretpostavku da bi budući teroristički napad u Bosni i Hercegovini mogao biti selektivan i usmjeren protiv simbola države, stranih meta ili službenika i imovine Islamske zajednice u BiH trebat će ozbiljno propitati dokaže li Tužiteljstvo BiH navode iznesene u decembru 2015. godine nakon policijske akcije "Rez". Tada je u sarajevskom naselju Briješće uhapšeno jedanaest osoba za koje se tvrdi da su planirale oteti policijski automobil, postaviti u njega improviziranu eksplozivnu napravu i detonirati je na nekom od sarajevskih trgova u novogodišnjoj noći.¹⁴⁷

Pokaže li se da je takav plan zbilja postojao, bit će to prva potvrda evolucije u načinu pripreme i izvršenja terorističkih napada u BiH, ali i u odabiru ciljeva. Takav odmak od ranije prakse dogodio se i u Francuskoj gdje su od 2012. do 2014. napadi također bili selektivni i usmjereni prema simbolima države – vojnicima i policajcima, kao i tamošnjoj židovskoj zajednici (2012: Toulouse i Montauban; 2013: La Défense; 2014: Joué-lès-Tours), da bi krajem 2014. postali neselektivni i prošireni na slučajne prolaznike (Dijon i Nantes), a onda eskalirali početkom 2015. godine, prvo serijom napada u pokrajini Île-de-France (uključujući i onaj na redakciju časopisa *Charlie Hebdo*, u kojima je poginulo 20 ljudi, a više od 20 ih je ranjeno), a potom koordiniranim napadom na šest ciljeva u Parizu 13. novembra 2015. godine u kojima je poginulo 130 ljudi, a više od 360 ih je ranjeno. Odgovornost za ove napade preuzeo je ISIL, a neki od devet počinitelja, uključujući vođu grupe Abdelhamida Abaaouda, povratnici su iz rata u Siriji i Iraku.

Bilo bi neodgovorno i neutemeljeno nagovještavati eskalaciju ovakve vrste nasilja u Bosni i Hercegovini. No podjednako neodgovorno bilo bi i posve isključiti mogućnost da bi se takvo što ovdje moglo dogoditi. "ISIL želi da se nešto događa posvuda i u isto vrijeme", upozorio je nedavno jedan povratnik iz Sirije.¹⁴⁸

Na dodatan oprez također upućuje ponašanje osoba koje se pripremaju za odlaske u Siriju i Irak, kao i onih koji im u tome pomažu. Primjetno je da su postali oprezniji i da nastoje prikriti lokacije

147 Visoki policijski izvor koji je sudjelovao u pripremi i izvođenju ove akcije izjavio je autorima kako se njom "stalo zmiži na glavu".

148 Hubert Gude and Wolf Wiedmann-Schmidt, "Back from the 'Caliphate': Returnee Says IS Recruiting for Terror Attacks in Germany," *Spiegel*, 16 December 2015.

na kojima borave, kao i vlastite identitete.¹⁴⁹ Zbog toga često prijavljuju više prebivališta, briju brade prije fotografiranja za putne isprave, a autorima su poznati slučajevi promjene osobnih imena. Poznato je, također, kako su neki od povratnika s ratišta uništili ili namjerno odbacili putne isprave kako bi prikriili dokaze o svom kretanju. Dio ih je prije povratka u BiH u Turskoj prijavio gubitak putne isprave i od tamošnjeg diplomatskog predstavništva BiH zatražio da im izda privremene dokumente kako bi se mogli vratiti u zemlju.¹⁵⁰

Neki od povratnika zatražili su i potpuno legalno dobili nove identitete. U najmanje dva takva poznata slučaja osobe koje su se vratile iz Sirije su u dvjema zemljama Europske unije zatražile i uspješno provele procedure promjene imena i prezimena. U jednom od tih slučajeva, majka troje djece, od kojih je jedno rođeno u Rakki u Siriji, promijenila je ime i prezime, kao i imena sve djece, te dobila nove putne isprave države EU. S novim identitetom, s djecom se ponovo vratila u Siriju. Promjena identiteta bila je neophodna da bi se pri povratku zavarale turske vlasti koje su ovoj ženi prethodno zabranile ulazak u Tursku i tu zabranu evidentirale u njenu raniju putnu ispravu.

U policijskim pretresima objekata koje koriste osobe povezane s radikalizacijom i vrbovanjem za odlaske u Siriju i Irak u posljednje vrijeme rijetko se mogu pronaći materijalni dokazi inkriminacija za koje se sumnja. Primjetno je također da tokom razgovora s policajcima i tužiteljima dio privedenih često daje identične odgovore na ista pitanja. Policijski izvori vjeruju da su ove osobe instruirane da budu kooperativne, da ne pružaju otpor prilikom hapšenja i da ne odbijaju razgovor s policijom, ali da tokom saslušanja ne spominju ime "nijednog brata" niti da govore o strukturi i ostalim članovima grupe.¹⁵¹

Primjetni naponi da se policiji oteža saslušavanje ovih osoba, kao i utvrđivanje njihovih identiteta i prebivališta, ukazuju na razinu sofisticacije koja do sada nije bila prisutna u ponašanju pripadnika ovakvih skupina u BiH. Po nekim svojim karakteristikama to ponašanje kao da je modelirano po uputama iz priručnika što ga je ISIL objavio krajem novembra 2015. godine i naslovio: "Vukovima samotnjacima – pojačajte svoje napade!"

149 Više sigurnosnih agencija iz drugih zemalja također je opazilo promjene u načinu putovanja te različite pokušaje zametanja tragova takvih aktivnosti. Opaženo je kako se žene često presvlače na aerodromima, prije ili nakon putovanja, kako bi izbjegle da konzervativnim načinom odijevanja skrenu pažnju graničnih policajaca. Posrednici u Turskoj često dočekuju putnike i upućuju ih da produže putovanje s autobuskih terminala u Istanbulu, prema nekoj od turističkih destinacija (najčešće Antaliji) i savjetuju im da se ponašaju kao turisti, kako bi ostali neopaženi. Nakon toga, odlaze u unutrašnjost, ostaju u hotelima ili sigurnim kućama i instruiraju se da čekaju na "veze" koje će ih prevesti dalje u Siriju.

150 U razgovorima za ovo istraživanje više izvora u sigurnosnim službama u regiji upozorilo je na postojanje mreže za transport ljudi "uhodanim" kopnenim putevima, do Turske i dalje do Sirije. Putnici se na ovaj način manje izlažu riziku da budu otkriveni i vraćeni, a takav kompletan "putni aranžman" stoji oko 2.000 eura.

151 Iz razgovora s više policijskih službenika koji su željeli ostati anonimni.

Tu se aspirantima na mučeništvo izvan kalifata savjetuje da budu stalno budni i oprezni, da mijenjaju dnevnu rutinu i tako onemoguće policiji da ih prati. Priručnik podučava kako neopaženo izviđati mete, kojim metodama enkripcije zaštititi online komunikaciju i upućuje da se vrbovanje novih članova obavlja samo unutar obitelji i među provjerenim prijateljima. Budućim aktivistima preporučuje se da u stanovima ne drže ništa inkriminirajuće, pa čak ni primjerke Kur'ana, te da se nastoje ponašanjem i oblačenjem potpuno uklopiti u većinsku zajednicu, pa ako je potrebno i obrijati bradu ili nositi križ oko vrata.¹⁵²

Nema sumnje da ISIL i na ovaj način želi dodatno omasoviti (engl. *crowdsourcing*) terorizam na globalnoj razini te agresivnim ideološkim prozelitizmom proširiti bazu iz koje se vrbuju budući teroristi. Prihvatimo li kao utemeljenu procjenu više sigurnosnih službi da se na ratištima u Siriji i Iraku nalaze ratnici iz 120 od ukupno 193 države članice Ujedinjenih naroda, uz nužan oprez, možemo govoriti o zametku globalne pobune.

Ne čini se realnim očekivati da bi lokalizacija ovog globalnog trenda mogla zaobići Bosnu i Hercegovinu. Iako su odlasci građana Bosne i Hercegovine u Siriju i Irak gotovo zaustavljeni, izvjesno je da će zemlja i dalje ostati izložena sigurnosnim izazovima koje će proizvoditi ideološka matrica militantnog selefizma. Pojavnost tih izazova vremenom će se mijenjati, ali će i dalje ostati podređena postizanju istih ciljeva.

Jedan od najvažnijih je produbljivanje podjele svijeta na vjernike i nevjernike, kako ih vidi ISIL, i nestanak takozvane sive zone islama u kojoj muslimani još uvijek vjeruju u mirnu i konstruktivnu koegzistenciju sa svojim nemuslimanskim susjedima. Upravo takvi muslimani i njihov "islam srednjeg puta", odnosno umjerenosti, prepreka su pripremi završne, apokaliptične konfrontacije vojski vjernika i nevjernika i dolasku Sudnjeg dana, kakvu ISIL najavljuje i nastoji je ubrzati. Zato kampanje terorističkih napada, poput onih u Parizu i Bruxellesu, nisu akti ISIL-om nadahnutog bezumnog nasilja. To je sračunata i brutalna taktika čiji je cilj potaći dodatni antagonizam građana i vlasti prema islamu kako bi se muslimane koji tamo žive konačno privoljelo da se odreknu Zapada i priključe ISIL-u. To bi onda trebalo omogućiti konačnu polarizaciju zaraćenih snaga pred završnu bitku ljudske povijesti.

152 Među preporukama posebno se ističu one o zaštiti aktivnosti na internetu i mobilnim telefonima. Od sljedbenika se traži da pristup internetu uvijek ostvaruju anonimno preko TOR Browsersa, odnosno da koriste Tails OS ako provode više vremena uz kompjuter. Preporučuje se također zaštita uređaja za pohranu podataka i korištenje enkripcijskih alata poput TrueCrypta i VeraCrypta. Više pojedinosti o ovome u "Online Jihadis Disseminate Practical Guide For Lone Wolves: 'How To Carry Out Effective Attacks Against The Enemy'; Including Using TOR and VPN," MEMRI JTMM, 30 November 2016, <http://cjlabs.memri.org/lab-projects/monitoring-jihadi-and-hacktivist-activity/online-jihadis-disseminate-practical-guide-for-lone-wolves-how-to-carry-out-effective-attacks-against-the-enemy-including-using-tor-and-vpn/> (pristupljeno 2. decembra 2015.).

Islam srednjeg puta već je stoljećima temeljna vrijednosna, identitetska i životna odrednica muslimana Bosne i Hercegovine. Zato je realno očekivati da ta tradicija i država koja je omogućuje i dalje ostanu na udaru ISIL-ovog narativa smrti i akcija onih koji se tim narativom nadahnjuju.

Zaključna misao

Pokušaj uspostave funkcionalne države u BiH više od 20 godina usporen je postupnom institucionalizacijom privremenosti političkih rješenja. U međuvremenu, zemlja je prošla kroz proces koji je i drugdje obilježio propale pokušaje demokratske i ekonomske tranzicije. Političke elite dovoljno su rano prepoznale da bi tranzicija mogla uspostaviti pravedniji model raspodjele društvenog bogatstva, pa su na vrijeme blokirale reformske procese, a pristup resursima osigurale isključivo za sebe i svoje klijente (stranačke, rodbinske i zemljačke). Umjesto pravednijeg udjela u raspodjeli ograničenog bogatstva, građanima je ponuđena zamjenska vrijednost, nepotrošiva i neograničena – identitet, sveden na naciju, religiju, jezik i teritorij.

Unutrašnji “narcizam malih razlika” u BiH, utemeljen na magnovenjima infantilno idealiziranih i mitologiziranih interpretacija prošlosti i etnogeneze, proizveo je društvo svedeno na identitete i dominaciju etnocentričnog uma. Vlastiti kolektivni identitet doživljava se kao apriorno uzvišen, neupitno dobar i, posebno – stradalnički. Kolektivno žrtvovništvo, u prošlosti i sadašnjosti, jedna je od temeljnih odrednica svake ovdašnje identitetske matrice. Pokušaj razumne introspekcije i kritičkog promišljanja o “sebi i svojim” vidi se i tumači kao udar iznutra – kao arhetipski čin izdaje. Propitkivanje sebe, takva svijest tumači kao ključan dokaz slabosti.

Neuspjela država u BiH potiče nastanak fragmentiranog i polariziranog društva koje gubi unutrašnji kapacitet da reafirmira vrijednosni sistem i norme na kojima je ranije počivalo te da spriječi njihovo daljnje urušavanje. Osjećaj gubitništva i inferiornosti generira duboke osobne i kolektivne frustracije.

Očekivati od takvog društva da samostalno proizvede vrijednosni kontranarativ za odvratanje od radikalizacije u nasilni ekstremizam, bilo kojeg ideološkog određenja, neralno je i naivno.

Promijenjen pristup europskoj integraciji BiH – prilagođen kompleksnoj sadašnjosti i usmjeren na prevenciju neželjenih (sigurnosnih i drugih) posljedica u budućnosti – mogao bi pomoći afirmaciji privlačnog društvenog modela utemeljenog na univerzalnim vrijednostima.

Bilo bi dobro kada bi takav pristup omogućio ranije otvaranje pregovora u poglavljima 23 (Pravosuđe i temeljna prava) i 24 (Pravda, sloboda, sigurnost) za pristup BiH Europskoj uniji. Radi se o najzahtjevnijim reformskim procesima, čija je provedba od presudne važnosti za uspostavu odgovornog i uspješnog društva. Reformirano pravosuđe, depolitizirana, kompetentna i odgovorna javna uprava, suzbijanje korupcije i sigurnost građana njegovi su glavni oslonci.

Europska unija ne bi trebala odustati od uvjetovanosti bosanskohercegovačkog pristupnog procesa, ali bi morala pravovremeno odgovoriti na izazove (sadašnje i buduće) koje ovdje producira sraz neuspjele države, gubitničkog društva i redukcionističkih ideologija. Ranije otvaranje pregovaračkih poglavlja 23 i 24 čini se kao važan i ostvariv korak ka postizanju toga cilja.

Da bi se sve ovo dogodilo, bosanskohercegovačke političke elite moraju prekinuti dvoličan odnos prema europskoj integraciji zemlje i opredijeliti se za interes građana.

Bio bi to značajan doprinos prevenciji radikalizacije u nasilni ekstremizam.

ANEKS 1 - NACIONALNA STRATEGIJA ALBANIJE ZA BORBU PROTIV NASILNOG EKSTREMIZMA

Promicanje sigurnog okruženja utemeljenog na poštivanju temeljnih sloboda i vrijednosti

Albanska država utemeljena je na demokratskim vrijednostima i tradiciji međuvjerskog suživota. Naša zajednička vizija je njegovanje društva koje se temelji na poštivanju ljudskih prava, vladavine prava, ravnopravnosti i temeljnih sloboda.

Za Albaniju su također strateški značajni mir, stabilnost i prosperitet cijele regije. Albanija ima interes da njeguje dobre odnose sa svojim susjedima, na temelju uzajamnog povjerenja i uključenosti, u kojima prevladava međuetnički i međureligijski sklad.

Zaštita i promicanje takvih vrijednosti postaju sve važniji u promjenjivom svijetu u kojem prijetnja od nasilnog ekstremizma ne prepoznaje granice.

Posvećenost Albanije borbi protiv nasilnog ekstremizma i radikalizacije

Nasilni ekstremizam i radikalizacija, u svim svojim oblicima i pojavnostima, trenutno predstavljaju najozbiljnije prijetnje po mir i sigurnost u svijetu. Kao takva, borba protiv ovih prijetnji, bez obzira gdje se one pojave i ko ih počini, zahtijeva od vladinih aktera da osnaže svoju suradnju kako na nacionalnoj tako i na regionalnoj i globalnoj razini.

U konceptualnom osmišljavanju albanskog odgovora na nasilni ekstremizam, Globalna strategija Ujedinjenih nacija za borbu protiv terorizma ostaje zajednička platforma za sve buduće napore. Osim toga, Albanija će nastaviti snažno podržavati međunarodne napore u borbi protiv terorizma te promicati UN-ove standarde za borbu protiv terorizma, štiteći pritom ljudska prava i jačajući vladavinu prava.

Albanija je spremna dati značajan i konkretan doprinos međunarodnim naporima u borbi protiv nasilnog ekstremizma i radikalizacije:

- ▶ Albanija je bila među prvim zemljama koje su odgovorile na izazove u svezi s nasilnim ekstremizmom, a trenutno ima vrlo aktivnu ulogu kao sudionik globalne koalicije u borbi protiv ISIL-a, odnosno *Da'esh*.
- ▶ Osim što je bila jedan od pokrovitelja Rezolucije 2178 (2014) Vijeća sigurnosti UN-a i Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju terorizma, Albanija je potpisala i ratificirala sve konvencije Ujedinjenih nacija o borbi protiv terorizma, zajedno sa pripadajućim protokolima.
- ▶ U svibnju 2015., Tirana, u Albaniji, bila je domaćin Regionalnog balkanskog samita posvećenog borbi protiv nasilnog ekstremizma, na kojem su predstavnici zemalja iz regije naglasili potrebu za unapređenjem suradnje ne samo u borbi protiv ekstremizma već i po pitanju drugih, sa time povezanih izazova sa kojima se regija suočava.

Samit iz Tirane iz svibnja 2015., zajedno sa samitom pod pokroviteljstvom Bijele kuće o borbi protiv nasilnog terorizma (veljača 2015.) i samitom lidera u New Yorku (rujan 2015.) predstavlja važnu prekretnicu u provedbi Globalne strategije Ujedinjenih nacija za borbu protiv terorizma.

Domaće mjere u borbi protiv nasilnog ekstremizma i radikalizacije

Naša generacija ima povijesnu obvezu da kreira okruženje koje će budućim generacijama nuditi sigurnost i blagostanje. U tom smislu, moramo se kao pojedinci, ali i kao društvo obvezati da ćemo se suočiti sa suvremenim sigurnosnim prijetnjama, pokazujući time građansku volju i odlučnost.

U lipnju 2014. Vlada Albanije je razmotrila i usvojila svoju Strategiju nacionalne sigurnosti, koja daje opći pregled njezinih ustavnih obveza u pogledu osiguravanja nacionalne sigurnosti, kao i jačanja temeljnih sloboda, ljudskih prava, vladavine prava, zaštite interesa albanskih građana, bez obzira gdje se nalazili, i promicanja nacionalnog identiteta.

Jedna važna komponenta Strategije nacionalne sigurnosti bavi se problemima vezanim za nasilni ekstremizam i radikalizaciju. Kao odgovor na ova pitanja, strategija predviđa niz radnji usmjerenih na:

- ▶ jačanje i poboljšanje zakonodavnog okvira Albanije u smislu kriminaliziranja svih oblika nasilnog ekstremizma, kao i novačenje stranih terorističkih boraca;
- ▶ jačanje sposobnosti i ekspertize službenika za provedbu zakona u prevenciji nasilnog ekstremizma;
- ▶ promicanje suradnje državnih institucija sa lokalnim zajednicama, predstavnicima vjerskih institucija i drugim interesnim skupinama u utvrđivanju ranjivih grupa koje su ili bi mogle biti metom nasilnog ekstremizma;

- ▶ prepoznavanje i razumijevanje društvenih problema lokalnih zajednica, kako bi se mogli baviti uzrocima radikalizacije i nasilnog ekstremizma;
- ▶ izradu prilagođenih programa i politika za sprečavanje širenja nasilja i ekstremizma, usporedo sa podizanjem svijesti društva o ovim pojavama.

Nadalje, godišnji akcioni plan za provedbu Strategije nacionalne sigurnosti propisuje određene zadatke koje državne institucije i drugi domaći akteri trebaju poduzeti kako bi sveobuhvatno povećali učinkovitost borbe protiv radikalizacije i nasilnog ekstremizma.

Cilj Strategije

S obzirom da je nasilni ekstremizam suvremeni globalni fenomen i da trenutno predstavlja ozbiljnu prijetnju po međunarodni mir i sigurnost, albanska vlada borbu protiv nasilnog ekstremizma smatra ključnim prioritetom svoje političke agende.

Uspješno sprečavanje širenja nasilnog ekstremizma zahtijeva lokalizirane napore, uključujući i dodatno osnaživanje mladih, obitelji, žena i manjina. Kanališući ove napore kroz vjerske, kulturne i obrazovne mreže, strategija će civilno društvo u cjelini uključiti u usvajanje prilagođenog i proaktivnog pristupa u borbi protiv ove pojave.

Na temelju ove strategije, albanska vlada moći će osmisliti vodeće principe, politike i postupke za djelovanje protiv radikalizacije i nasilnog ekstremizma. S ranijim ciljem stvaranja prosperitetnog i inkluzivnog okruženja za građane, ova strategija će također njegovati kulturu poštivanja temeljnih sloboda u cijeloj zemlji.

Jasno je da su politike i mjere koje se razvijaju kroz lokalne i suradničke inicijative i koje uvažavaju specifičnosti lokalnog konteksta dugoročno najdjelotvornije u borbi protiv nasilnog ekstremizma. Sam pristup koji je orijentiran na zajednicu imat će ključni značaj u usmjeravanju i pokretanju albanskih napora u borbi protiv nasilnog ekstremizma. Ovaj pristup će biti podržan kroz snažniju koordinaciju između državnih institucija i relevantnih sudionika u lokalnoj zajednici.

Drugi važan aspekt ovog pristupa je bolje upoznavanje i razumijevanje djelovanja policije u zajednici. Sposobnost policije da učinkovito komunicira s lokalnim zajednicama od ključnog je značaja za promicanje partnerskog djelovanja usmjerenog na djelotvornije utvrđivanje, sprečavanje

i rješavanje krivičnih djela, pri čemu se istovremeno radi na pitanjima fizičke sigurnosti i zaštite i unapređenju društvene kohezije.

Sve u svemu, uspješno suzbijanje radikalizacije i nasilnog ekstremizma zahtijeva opsežnu koordinaciju različitih domaćih i međunarodnih napora. Prema ovoj strategiji, razmjena najboljih praksi i iskustava u djelovanju protiv nasilnog ekstremizma u svim njegovim pojavnim oblicima omogućit će albanskim dužnosnicima da poboljšaju svoje sposobnosti i znanja u borbi protiv radikalizacije i promicanju nacionalne sigurnosti i mira.

Definicije

Radikalizacija koja vodi nasilju: odluka da se odustane od političkih procesa ili nenasilnih metoda u ostvarivanju promjena u korist ostvarivanja promjena nasilnim putem

Nasilni ekstremizam: upotreba nasilja u svrhu postizanja političkih ciljeva

Kontra-radikalizacija: paket socijalnih, političkih, pravnih, obrazovnih i ekonomskih programa osmišljenih da odvrate nezadovoljne (možda i već radikalizirane) pojedince od priklanja terorizmu

Otpornost: čimbenici, ideje, institucije, pitanja, trendovi ili vrijednosti koji pojedincima i zajednicama omogućuju da se odupru ili spriječe nasilje

Strani teroristički borci: (treba uskladiti s albanskim Krivičnim zakonom) pojedinci koji odlaze u druge zemlje van svoje zemlje prebivališta ili državljanstva kako bi činili, planirali, pripremali ili sudjelovali u terorističkim djelima ili obučavali druge, odnosno prolazili terorističku obuku, uključujući i obuku u svezi s oružanim sukobom.

Misija

Cilj albanske Nacionalne strategije za suzbijanje nasilnog ekstremizma je da očuva vrijednosti tolerancije i vjerske harmonije, zaštiti ljudska prava, vladavinu prava i demokraciju te obrani albansko društvo od nasilnog ekstremizma.

Strategija ima **četiri strateška cilja** koji proističu iz glavnog cilja koji podrazumijeva izgradnju kapaciteta različitih aktera koji sudjeluju u borbi protiv nasilnog ekstremizma u Albaniji kako bi se uspješnije bavili uvjetima koji vode ka radikalizaciji. Angažirajući veći broj sudionika kako unutar tako i van vlade, ova strategija će osporavati ekstremistički narativ i spriječiti širenje nasilnog ekstremizma u zemlji ali i van albanskih granica. U tom smislu, ova strategija predlaže inicijativu za suradnju i izgradnju regionalnih kapaciteta za suzbijanje nasilnog ekstremizma (SNE).

U skladu sa svojom misijom, mjere predložene ovom strategijom će:

- ▶ osnažiti koordinaciju, suradnju i partnerstvo na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini među vladinim agencijama, nevladinim organizacijama, privatnim sektorom, vjerskim zajednicama i medijima u kreiranju i provedbi učinkovitih intervencija za suzbijanje nasilnog ekstremizma;
- ▶ potaći lokalno istraživanje usmjereno na bolje upoznavanje sa uvjetima, čimbenicima i pokretačima radikalizacije koja vodi ka nasilju, te sa postojećim stupnjem otpornosti zajednica na nasilni ekstremizam;
- ▶ izgraditi otpornost zajednice i smanjiti plodno tlo za radikalizaciju i nasilni ekstremizam kroz prilagođeno, preventivno obrazovanje lokalnih zajednica, zapošljavanje, policijske programe i politike;
- ▶ smanjiti utjecaj propagande nasilnih ekstremista i novačenje putem interneta, koristeći društvene mreže za kreiranje i širenje alternativnih, pozitivnih poruka.

Prioritetna područja i mjere

Angažiranje zajednica, osporavanje nasilno-ekstremističkih narativa i razvoj dugoročnih i sveobuhvatnih politika za suzbijanje nasilnog ekstremizma.

Albanska nacionalna strategija predlaže **10 mjera, organiziranih u tri prioritetna područja**, za izgradnju kapaciteta, politika i mehanizama za borbu protiv nasilnog ekstremizma i radikalizacije. Tri prioritetna područja su:

- ▶ Podrška i suradnja sa zajednicom
- ▶ Borba protiv ekstremističke propagande te promicanje demokratskih vrijednosti
- ▶ Izrada dugoročnih i sveobuhvatnih politika za suzbijanje nasilnog ekstremizma (SNE)

Podrška i suradnja sa zajednicom

Lokalne zajednice u Albaniji predstavljaju fokalne točke za formuliranje i provedbu politika za suzbijanje nasilnog ekstremizma. Oslanjajući se na smjernice i najbolje prakse Globalnog foruma za borbu protiv terorizma, Mreže EU za osvještavanje o radikalizaciji i Organizacije za sigurnost i suradnju u Europi, mjere predložene u okviru ovog prioritetnog područja će uključivati pristup koji podrazumijeva osnaživanje otpornosti na programe nasilnih ekstremista kroz blisku suradnju sa lokalnom zajednicom. Prema ovom pristupu, koji ide od baznog nivoa prema gore, radit će se na osnaživanju skupina unutar lokalnih zajednica za aktivnije učešće u sprečavanju nasilnog ekstremizma u bliskoj suradnji sa vladinim agencijama, organizacijama građanskog društva, poslovnom zajednicom i medijima.

Mjere i radnje predložene u nacionalnoj strategiji provodit će se kroz lokalno inicirane, suradničke i partnerske inicijative prilagođene lokalnim uvjetima kako bi se osigurala njihova veća učinkovitost i održivost. Angažiranje zajednica će biti od presudnog značaja za ostvarivanje povjerenja javnosti i pridobivanje javne podrške za politike borbe protiv nasilnog ekstremizma. Premda će se predložene radnje primarno fokusirati na mlade u udarnim područjima, njihov uspjeh će ovisiti o uključenosti svih segmenata društva. Prema tome, posebne radnje će biti usmjerene na osnaživanje sposobnosti djelatnika na prvoj liniji: nastavnika, policajaca, socijalnih djelatnika, vjerskih lidera i drugih pojedinaca koji su strateški postavljeni da sprečavaju radikalizaciju.

Posljednjih godina, Albanija je razvila nekoliko modela za pružanje socijalnih usluga u zajednici, koje su posebno prilagođene potrebama ugroženih skupina utvrđenih ovom strategijom. Nadalje, razne sektorske strategije i akcioni planovi već predviđaju dodjelu sredstava za dodatno proširivanje ovih usluga. U okviru ovog prioritetnog područja, metode pružanja javnih usluga u zajednici će se pojednostaviti na način da se prilagode najrizičnijim zajednicama.

1. **Poticanje kritičkog razmišljanja i građanskog učešća te promicanje vrijednosti tolerancije kroz obrazovanje**

Inicijativa "Škola kao društveni centar – prijateljska škola za sve", koja je već uvedena u albanski obrazovni sustav, bit će proširena na način da podrži napore u borbi protiv nasilnog ekstremizma u skladu sa ovom strategijom. Ova inicijativa potiče partnerstva između škola, porodica i cijele zajednice. U tom smislu, škole nisu obični pružatelji obrazovanja već istovremeno i katalizatori kohezije zajednice i njezinog razvoja. Okvir "Škola kao društveni centar" ima potencijal da postane snažan, dugoročni instrument odgovora na prijetnje od nasilnog ekstremizma, nudeći usluge savjetovanja

i djelujući kao centralna točka u osmišljavanju preventivnih programa. Nastavnici su veoma važni sudionici koji služe kao spona unutar zajednica. Prema tome, potrebno je raditi na osnaživanju njihovih sposobnosti da otkriju i odgovore na radikalizaciju i da je eventualno spriječe.

Prema Strategiji razvoja pred-sveučilišnog obrazovanja (2014-2020), Ministarstvo obrazovanja i sporta planira u narednim godinama proširiti mrežu "Škola kao društveni centar". Ova mjera će podrazumijevati sljedeće aktivnosti:

- a. Širenje mreže "Škola kao društveni centar" na udarna područja.
- b. Osnaživanje i osposobljavanje nastavnika da prepoznaju i odgovore na znakove radikalizacije.
- c. Unapređenje sustava podrške u nastavnim i vannastavnim aktivnostima u ciljnim školama kako bi se spriječila radikalizacija, kroz građansko i vjersko obrazovanje, umjetničke i sportske inicijative, debatne klubove i slične aktivnosti usmjerene na izgradnju otpornosti.

2. Suzbijanje socioekonomskih pokretača radikalizacije kroz strukovno obrazovanje i osposobljavanje i službe za zapošljavanje

Nezaposlena mladež u područjima s ograničenim mogućnostima zapošljavanja podložna su meta ekstremističke propagande i novačenja. Socijalna uključenost jedan je od glavnih ciljeva albanske Nacionalne strategije za zapošljavanje i osposobljavanje (2014-2020), dok Državna služba za zapošljavanje namjerava promovirati poboljšane i raznovrsne aktivne politike i programe tržišta rada koji će biti na raspolaganju marginaliziranim grupama. Osim toga, postojeći planovi širenja usluga zapošljavanja i stručnog osposobljavanja na ruralna područja fokusirat će se na ciljane udarna područja u skladu sa sljedećim aktivnostima:

- a. Proširiti državne službe zapošljavanja i aktivnu podršku tržištu rada tako da dopru do najrizičnijih grupa i pojedinaca.
- b. Osigurati stručnu obuku u ciljnim udarnim područjima (između ostalog, kroz mobilne ili satelitske jedinice), prilagođenu potrebama lokalnog stanovništva.
- c. Uspostaviti inicijative pomoći kod stručnog osposobljavanja i zapošljavanja u vaspitno-popravnim ustanovama kako bi se olakšala rehabilitacija i reintegracija osuđenih počinitelja nasilnog ekstremizma.
- d. Podržati javne i privatne inicijative koje kreiraju prilike za zapošljavanje, socijalno poduzetništvo i ekonomsko osnaživanje žena u ciljnim udarnim područjima.

3. Izgradnja povjerenja i povećanje stepena sigurnosti zajednica kroz rad policije u zajednici

U okviru svoje Sedmogodišnje strategije (2007-2013), albanska Državna policija uvela je model "policije u zajednici" koji se provodi u cijeloj zemlji. Proaktivno i udruženo rješavanje problema s fokusom na prevenciju naročito je korisno kada se radi o prijetnjama u svezi s nasilnim ekstremizmom. Unapređenje i razvijanje policijskih vještina u zajednici, sa fokusom na prevenciju radikalizacije i nasilnog ekstremizma, bit će prioriteta koji će se realizirati kroz sljedeće aktivnosti:

- a. Osnaživanje kapaciteta policije u zajednici u ciljnim udarnim područjima.

4. Osnaživanje civilnog društva za izgradnju otpornosti zajednice

Angažiranje organizacija civilnog društva i volonterskih skupina u napore usmjerene na sprečavanje nasilnog ekstremizma i suzbijanje radikalizacije ključ je uspješne strategije suzbijanja nasilnog ekstremizma. Mogući zajednički projekti mogu biti oni koji se realiziraju u ciljnim udarnim područjima, a koji promiču sudjelovanje građana, društveno-ekonomski razvoj, podizanje javne svijesti i diskusije o nasilnom ekstremizmu. Vlada Albanije će s Agencijom za potporu civilnog društva, nadležnim ministarstvima i međunarodnim donatorima istražiti mogućnosti financiranja uspostavljanja najprikladnijeg mehanizma za potporu projektima civilnog društva u ciljnim područjima, u skladu sa sljedećom aktivnosti:

- a. Objaviti natječaj za projekte usmjerene na sprečavanje radikalizacije i izgradnju otpornosti zajednice na nasilni ekstremizam.

5. Borba protiv ekstremističke propagande i promicanje demokratskih vrijednosti

Vlada Albanije se namjerava suprotstaviti nasilno-ekstremističkom narativu, naročito njegovom emitiranju putem kampanja i poruka koje se šire internetom. Što se tiče ovog prioritarnog područja, albanska Nacionalna strategija predviđa dvosmjerni pristup, s jedne strane diskreditiranja, a s druge ublažavanja utjecaja ekstremističke propagande.

Vlada će prvo unaprijediti komunikaciju s javnošću kako bi podigla razinu informiranosti javnosti o radikalizaciji i sa njom povezanim prijetnjama. Kroz jasne i učinkovite komunikacijske kanale, kako konvencionalne tako i suvremene, koristeći vjerodostojne glasove lidera zajednice, vjerskih vođa i drugih uzora, Vlada nastoji olakšati javnu diskusiju, opskrbiti lokalne zajednice informacijama, raskrinkati mitove i dati odgovore na razne zabrinutosti u svezi s nasilnim ekstremizmom. Ovi napori pomoći će da se nasilni ekstremizam odvoji od bilo koje vjerske grupe, naglašavajući bogato albansko kulturno nasljeđe i povijest vjerske tolerancije. Informirajući javnost o vladinim naporima u borbi protiv nasilnog ekstremizma, ovaj plan komunikacije povećat će transparentnost i priskrbiti podršku i povjerenje među rizičnim skupinama i stanovništvom općenito.

Drugo, Vlada će pažljivo osmisliti i kontekstualizirati poruke i kampanje za borbu protiv nasilno-ekstremističke propagande na internetu, koristeći kanale i načine koji će najprije doprijeti do i ostvariti najveći utjecaj na rizične grupe i pojedince.

6. Predložiti kreativnu i inovativnu komunikacijsku strategiju kao nadopunu albanskoj Nacionalnog strategiji

Kroz ovu mjeru, Vlada Albanije razvit će narativ koji će javnost obavještavati o tome kako mogu doprinijeti sprečavanju nasilnog ekstremizma. Radi postizanja maksimalnog učinka, poduzet će se sljedeće aktivnosti:

- a. Formirati radnu grupu za komunikacije u kojoj će sudjelovati razni akteri kao što su državni dužnosnici, akademici, predstavnici medijskih i tehnoloških kompanija, organizacija civilnog društva i radnici koji djeluju na prvoj liniji.
- b. Izdati smjernice za provedbu inicijativa na terenu za lokalne partnere.
- c. Stalno podizanje razine svijesti kroz redovne sastanke u ciljnim zajednicama sa lokalnim sugovornicima kako bi im se prenijele praktične ideje o načinima borbe protiv radikalizacije i nasilnog ekstremizma na lokalnoj razini.

7. **Utjecaji na stavove i ponašanja prema nasilnom ekstremizmu kroz kontekstualizirane kampanje i druge komunikacijske inicijative**

U okviru ovog prioritetnog područja utvrdit će se i intenzivirati djelotvorne strategije i tehnike za zaustavljanje širenja nasilno-ekstremističkih poruka i narativa. Konkretno, osigurat će se podrška organizacijama civilnog društva i medijima u osmišljavanju i širenju snažnih poruka i alternativnih narativa, promovirajući tako toleranciju, mir, ljudska prava i demokratske vrijednosti kroz sljedeće aktivnosti:

- a. Izrada prilagođenih društveno-medijskih kampanja, radio i televizijskih programa i drugih vrsta inicijativa usmjerenih na promicanje kontra-ekstremističkih priča koje će doprijeti do ciljne publike.

8. **Izrada dugoročnih i sveobuhvatnih politika za suzbijanje nasilnog ekstremizma**

Pristup borbi protiv nasilnog ekstremizma koji je usvojila Vlada Albanije u ovoj strategiji, a koji podrazumijeva sudjelovanje različitih dionika, cijele vlade i cjelokupnog društva, zahtijeva stalno poboljšanje politika i mjera koje značajno utječu na sposobnost nasilno-ekstremističkih narativa i napora usmjerenih na novačenje da prodru u albanske zajednice. Usklađivanje postojećih politika suzbijanja nasilnog ekstremizma u cilju osnaživanja preventivnih nastojanja, u kombinaciji sa izgradnjom neophodnih kapaciteta javnih službenika na svim razinama da te politike provedu u djelo i prikupljanjem dokaza o učinku tih politika kroz razna istraživanja, praćenje i evaluaciju zahtijevaju dugoročnu opredijeljenost. U svjetlu ovih zapažanja, ovo prioritetno područje predstavlja mjere za unapređenje procesa kreiranja politika za borbu protiv nasilnog ekstremizma na temelju pouzdanih dokaza ne samo u Albaniji već i u široj regiji zapadnog Balkana.

9. **Stjecanje znanja i iskustva o suzbijanju nasilnog ekstremizma kroz istraživanja i bolju razmjenu informacija**

Obavještajni podaci, informacije, istraživanja i analize pokretača nasilnog ekstremizma ali i stepena otpornosti zajednica na ovu pojavu osnažit će buduće politike o suzbijanju nasilnog ekstremizma. Unaprijedit će se razmjena informacija kako bi se dodatno poboljšalo opće razumijevanje procesa radikalizacije i načina borbe protiv ove pojave. Ova mjera će se realizirati kroz sljedeće aktivnosti:

- a. Izrada protokola i sustava za razmjenu informacija u cilju osiguravanja redovnog prikupljanja, kompariranja i razmjene informacija iz različitih izvora kako bi se osigurali pravovremeni i djelotvorni odgovori i preventivne radnje.
- b. Podržati i koristiti lokalna istraživanja o uvjetima, faktorima i pokretačima radikalizacije koja vodi nasilju, kao i istraživanja o postojećim razinama otpornosti zajednice na nasilni ekstremizam.

10. **Unaprijediti kapacitete praktičara i djelatnika na prvoj liniji djelovanja**

Sposobnost profesionalaca u izravnom dodiru s osobama kojima potencijalno prijeti radikalizacija, odnosno djelatnika na prvoj liniji djelovanja kao što su nastavnici, socijalni radnici, lokalna policija i službenici vaspitno-popravnih ustanova da procijene i pruže podršku osobama koje su pod utjecajem nasilnog ekstremizma suštinski je važna za uspješnu provedbu albanske Nacionalne strategije. Shodno tome, izradit će se tečajevi, materijali i smjernice o suzbijanju nasilnog ekstremizma, koji će biti distribuirani radnicima na prvoj liniji djelovanja, kroz sljedeće aktivnosti:

- a. Osigurati sveobuhvatnu obuku za razne sudionike koji se bave pitanjem nasilnog ekstremizma u okviru ove strategije.
- b. Izraditi smjernice za radnike na prvoj liniji djelovanja o tome kako prepoznati znakove radikalizacije i intervenirati u pojedinačnim slučajevima.

11. **Ocijeniti politike suzbijanja nasilnog ekstremizma: primijeniti i podijeliti stečena iskustva**

Učinkovite politike SNE zahtijevaju horizontalnu i vertikalnu koordinaciju, kao i integriranu, sveobuhvatnu i dugoročnu suradnju između sektora sigurnosti i razvoja. Vlada Albanije će, u tom smislu, usvojiti holistički pristup u suzbijanju nasilnog ekstremizma u skladu sa sljedećim aktivnostima:

- a. Uspostaviti mehanizam za praćenje i prikupljanje podataka za izvješća i analize.
- b. Procijeniti utjecaj pojedinih mjera strategije i sabrati relevantna iskustva iz intervencija u ciljnim udarnim zajednicama.
- c. Dodatno prilagoditi integrirane politike SNE u cilju povećanja njihovog utjecaja i učinkovitosti na temelju rezultata nalaza procjena, a u konsultaciji sa lokalnim zajednicama.

12. Razviti partnerstvo na regionalnoj i međunarodnoj razini

Kako bi dodatno unaprijedila domaće kapacitete i ekspertizu za suzbijanje nasilnog ekstremizma te podijelila stečena iskustva i najbolje prakse, Vlada Albanije će se uključiti u regionalne i međunarodne platforme, okvire i organizacije kao što su proces suradnje JI Europe i Vijeće za regionalnu suradnju, Mreža EU za osvješćivanje o radikalizaciji, Globalni forum za borbu protiv terorizma, Hedayah i Globalni fond za angažiranje i otpornost zajednice.

Osim toga, Vlada Albanije predvodit će **regionalnu inicijativu posvećenu izgradnji kapaciteta i suradnje na suzbijanju nasilnog ekstremizma** na zapadnom Balkanu, na temelju iskustva, ekspertize i vještina razvijenih kroz provedbu ove strategije. Programi i aktivnosti unutar ove regionalne inicijative obuhvaćat će razmjenu i širenje lokalnih istraživanja o pokretačima nasilnog ekstremizma i mjerama borbe protiv ove pojave; obuku za policiju za rad u zajednici i prepoznavanje ranih znakova radikalizacije; koordinirane javne kampanje o društvenim i tradicionalnim medijskim platformama za suzbijanje nasilno-ekstremističkih narativa i širenje alternativnih narativa. Kao podrška ovoj mjeri, poduzet će se sljedeće aktivnosti:

- a. Nastaviti proaktivno djelovanje kako na regionalnoj tako i na međunarodnoj razini u organiziranju i sudjelovanju na tematskim događajima kao što su okrugli stolovi, konferencije i rasprave na kojima će se iznijeti albanska dostignuća u borbi protiv nasilnog ekstremizma i podijeliti najbolje prakse.
- b. Pokretanje regionalne inicijative za izgradnju kapaciteta za suzbijanje nasilnog ekstremizma na zapadnom Balkanu, kako bi se potvrdila opredijeljenost Albanije u izradi na-

prednih alata za borbu protiv nasilnog ekstremizma i dao doprinos u borbi protiv ove pojave na globalnoj razini.

Provedba

Da bi učinkovito provela svoju Nacionalnu strategiju za borbu protiv nasilnog ekstremizma, Vlada Albanije usvojiti će odgovarajuće procedure i propise te kreirati međuagencijsku strukturu. Ovu inicijativu predvodit će Ured premijera, uz doprinose Ministarstva obrazovanja i sporta, Ministarstva socijalne skrbi i mladih, Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva obrane. Uloga Ministarstva obrane je da olakša proces provedbe.

Prethodno opisani prioriteti, mjere i radnje se u velikoj mjeri preklapaju i zahtijevaju međuinstitucionalno djelovanje. Međutim, Ministarstvo socijalne skrbi i mladih bit će vodeća institucija koja će izravno raditi sa zajednicom na njezinom angažiranju, kao i sa ciljnim skupinama koje su marginalizirane, ranjive, nezaposlene, odnosno kojima je potrebna socijalna pomoć.

Ministarstvo obrazovanja i sporta vodit će aktivnosti u svezi s obrazovanjem, gdje će nastavnici imati primarnu ulogu u ostvarivanju ciljeva kroz prepoznavanje ranjivih učenika, roditelja ili zajednica.

Na koncu, Ministarstvo unutarnjih poslova nadgledat će procese razmjene informacija.

ANEKS 2 - STRATEGIJA BOSNE I HERCEGOVINE ZA PREVENCIJU I BORBU PROTIV TERORIZMA

1. UVOD

Strategija Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma (u daljem tekstu Strategija) donosi se u cilju nastavka suzbijanja terorizma i s terorizmom povezanih pojava u Bosni i Hercegovini, te ispunjenja obaveza koje je Bosna i Hercegovina preuzela na međunarodnom planu, posebno onih koje proizilaze iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU (pregled međunarodnih instrumenata koji su poslužili kao osnov za donošenje ove Strategije nalazi se u Aneksu).

Strategija predstavlja izraz kontinuiteta i spremnosti Bosne i Hercegovine za dalje jačanje nacionalnih kapaciteta u oblastima prevencije i borbe protiv terorizma, ali i suzbijanja, svih drugih, s terorizmom povezanih pojava. Ovaj dokument je i jasan izraz spremnosti Bosne i Hercegovine da nastavi aktivnosti koje se provode od 2001. godine kada je BiH postala članicom Antiterorističke koalicije. U tom kontekstu, Strategija slijedi i unapređuje principe utvrđene dokumentom Sigurnosna politika BiH iz 2006. godine, te dvijema prethodnim Strategijama usvojenim 2006. odnosno 2010. godine. Strategija, također, uvažava preporuke iz Izvještaja Nadzornog tijela o implementaciji prethodnog strateškog dokumenta, nalaze dokumenta Procjena stanja izrađene od strane Obavještajno-sigurnosne agencije BiH, kao i nalaze akademske zajednice u kontekstu novih terorističkih izazova posebno stranih terorističkih boraca (ovi dokumentui nalaze se u Aneksu Strategije).

Bitno je istaći kako se Strategija donosi u vremenu kada se na globalnom nivou intenziviraju sigurnosni izazovi, poput: stranih terorističkih boraca, nasilnog ekstremizma i zločina i govora iz mržnje, te zloupotrebe interneta u terorističke svrhe, te je stoga u ovom dokumentu poseban akcenat dat na izazove nove dinamike terorizma i s terorizmom povezanih pojava.

Nadalje, bitno je naglasiti kako je Strategija rađena uz konsultacije sa predstavnicima nevladinog sektora, posebno akademske zajednice, udruženja građana koja se bave pitanjima sigurnosti, te predstavnicima vjerskih zajednica u BiH i međunarodnih organizacija prisutnih u Bosni i Hercegovini. Na ovaj način ostvaruju se principi transparentnosti i otvorenosti, opće društvene prihvaćenosti dokumenta i potpune buduće inkluzije svih relevantnih segmenata društva u implementaciji strateških mjera.

U kontekstu trenutnog stanja sigurnosti, na nacionalnom ali i međunarodnom nivou, ističemo kako se Strategija donosi u vremenu kada terorističke i nasilno ekstremističke prijetnje prema

Bosni i Hercegovini i njenim sigurnosnim interesima postaju učestalije i potencijalno opasnije. Dinamika ovih prijetnji i njihova nepredvidivost, te disperzija kako u pogledu izvora iz kojih dolaze, tako i u pogledu odabira mogućih terorističkih ciljeva, postavljaju se kao izazovi prije svega pred sigurnosni sektor Bosne i Hercegovine, ali i pred našu cijelu društvenu zajednicu.

Kao poseban izazov postavlja se rano detektovanje budućih terorističkih aktivnosti, uključujući i one koje za cilj imaju promovisanje terorizma, bilo od strane pojedinaca ili nasilnih ekstremističkih grupa. U globalnom kontekstu, najveća prijetnja sigurnosti i sigurnosnim interesima Bosne i Hercegovine, u ovom trenutku, dolazi od sljedećih terorističkih organizacija, odnosno pojedinaca i grupa inspirisanih njihovih ideologijama: Al-Kaida, ISIL i Al-Nusra front. Dakle, Bosna i Hercegovina u osnovi suočena je i suprotstavlja se istim onim globalnim terorističkim prijetnjama sa kakvim se suočavaju i druge zemlje članice antiterorističke i anti-ISIL koalicije.

Paralelno sa suzbijanjem navedenog izazova nasilnog ekstremizma koji može voditi ka terorizmu, kao značajan sigurnosni izazov postavlja se prisutnost i velikih količina zaostalog oružja iz proteklog rata, posebno malog i lakog oružja, te minsko-eksplozivnih sredstava i relativno lake dostupnosti improvizovanim eksplozivnim napravama. Pored ovih izazova Strategija se bavi i spregom terorizma sa drugim kriminalnim pojavama, posebno: finansiranjem terorističkih aktivnosti i pranjem novca, organizovanog kriminala, korupcije i zloupotrebe narkotika, te ilegalnih migracija.

Ovim dokumentom postavljena načela, vizija i misija, te utvrđeni ciljevi u saglasnosti su sa dokumentima Ujedinjenih naroda, NATO-a i Evropske unije. Analogno tome, budući strateški program za postizanje istog zasniva se na principima prevencije i borbe protiv terorizma utvrđenim: Globalnom UN antiterorističkom strategijom, Strategijama Evropske unije za borbu protiv terorizma i suzbijanje radikaliziranja i regrutovanja za terorizam, te drugim relevantnim međunarodnim instrumentima, uzimajući u obzir i posljednje poput: Zaključaka i preporuka o suzbijanju nasilnog ekstremizma, samita održanog u Bijeloj kući (februar 2015.), Zajedničke izjava iz Rige (januar 2015.), Zajedničke izjave iz Beograda (april 2015.), Zajedničke deklaracije iz St. Poltena (maj 2015.), te niza drugih dokumenata.

Realizacija postavljenih ciljeva će biti ostvarena provođenjem mjera navedenih u Strateškom programu.

2. NAČELA ZA IZRADU STRATEGIJE

Osnovna načela ovog strateškog dokumenta su sljedeća:

- ▶ **Opća prihvatljivost dokumeta** – Prevencija i borba protiv terorizma, te uklanjanje uslova koji pogoduju nastanku terorizma zahtijevaju opći angažman svih segmenata društvene zajednice. Ovaj strateški dokument je izraz opredjeljenja i spremnosti cijelog društva da se suoči sa izazovima nasilnog ekstremizma/terorizma. Ovo načelo podrazumijeva i aktivnu borbu protiv svih oblika nasilnog ekstremizma i terorizma kao prioritetan cilj svih institucija Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine, uključujući i mjerodavne institucije kantona, te Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine;
- ▶ **Zakonitost** – Usaglašenost svih ciljeva i mjera sa ustavima i pozitivnim zakonodavstvom u BiH i međunarodno preuzetim obavezama;
- ▶ **Jedinstvo vizije** – Sve mjere i aktivnosti zasnivaju se na zajednički identificiranom i jedinstvenom viđenju izazova povezanih sa nasilnim ekstremizmom i terorizmom;
- ▶ **Koordinacija i saradnja** – Sva praktična postupanja u prevenciji i borbi protiv terorizma zasnovana su na jedinstvenim konceptima strateškog i operativnog postupanja, te saradnje između javnog i privatnog sektora;
- ▶ **Profesionalnost** – Borba protiv nasilnog ekstremizma i terorizma podrazumijeva konstantno unapređenje ljudskih i materijalno tehničkih resursa, te operativnih procedura u skladu sa međunarodnim standardima;
- ▶ **Međunarodna saradnja** – Aktivna saradnja sa drugim zemljama u borbi protiv terorizma, posebno sa zemljama članicama Antiterorističke i Anti-ISIL koalicije, te u kontekstu pristupanja euroatlantskim integracijama;
- ▶ **Potpuna implementacija** – Nadzor nad implementacijom svih strateških mjera koje će biti osigurane na učinkovit način, i to: putem jasnog definisanja nosilaca provođenih mjera, vremenskog roka i indikatora provođenja, te putem uspostave nadzornog tijela za praćenje implementacije Strategije;
- ▶ **Analitika i analiza** – Periodične analize i evaluacije realizovanih ciljeva i poduzetih mjera;
- ▶ **Tajnost podataka i zaštita ličnih podataka** – Svi podaci, lične i operativne naravi, prikupljeni tokom izrade i implementacije Strategije, bit će zaštićeni odnosno obrađeni u skladu sa zakonskim propisima u BiH;
- ▶ **Transparentnost** – Mjere koje se poduzimaju, kao i ciljevi koji su ostvareni i postignuti učinci primjene strategije, učinit će se dostupnim javnosti u najvećoj mogućoj mjeri, i u skladu sa zakonodavstvom BiH. Provođenje strateških mjera mora biti transparentno, a aktivnosti koje se poduzimaju u najvećoj mogućoj mjeri otvorene i dostupne za sve građane i njihove organizacije;
- ▶ **Zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda** - Niti jedna od predviđenih mjera i aktivnosti ne smije se provoditi na način koji ugrožava osnovna ljudska prava i slobode.
- ▶ **Otvorenost** - Praćenje inoviranosti međunarodnih i domaćih instrumenata i potreba u borbi protiv terorizma.

3. VIZIJA I MISIJA

Smjernice za viziju i misiju sadržane su u osnovnom cilju Strategije.

Ostvarenje cilja može se isključivo postići adekvatnim i proaktivnim pristupom svih segmenata društva.

U represivnom smislu ovo prije svega podrazumijeva prikupljanje i pravovremenu analizu i dalje ustupanje svih raspoloživih obavještajnih podataka, provođenje sistemskih, potpunih i koordiniranih istraga svih pojava nasilnog ekstremizma i terorizma, pojačanu razmjenu informacija na međunarodnom nivou, primjenu najboljih istražnih praksi i drugih procedura i smjernica. Razvitak sistema ranog upozorenja.

U preventivnom smislu akcenat se stavlja na otklanjanje svih uzroka koji mogu voditi nasilnom ekstremizmu i terorizmu, saradnju sa nevladinim sektorom, uključujući vjerske zajednice, te ostvarenje podrške i aktivne uključenosti najšire društvene zajednice posebno mladih u procese suzbijanja govora mržnje, zločina iz mržnje i terorizma. Poticati sve aktivnosti u društvu koje su usmjerene na razvoj demokratskog društva u kojem je osigurana potpuna vladavina prava, te aktivnosti koje su usmjerene na promovisanje dijaloga i tolerancije.

VIZIJA: Stvoriti okvir i dati podršku razvoju pokretačkih mehanizama kojim bi se u cilju prevencije zločina iz mržnje odnosno širenja nasilnog ekstremizma uspostavio adekvatan odgovor usmjeren ka pozitivnom komuniciranju i djelovanju.

MISIJA: Upostava legislativnih i institucionalno ojačanih kapaciteta za provođenje ciljeva Strategije, i to:

- ▶ Istraživanje pokretača nasilnog ekstremizma na svim nivoima;
- ▶ Koordiniranje odgovora na sve nasilne i ekstremne pojave;
- ▶ Jačanje uloge civilnog društva, posebno mladih, žena, vjerskih lidera i žrtava ekstremizma i radikalizma koji vodi ka terorizmu, kroz razvoj lokalnih strategija;
- ▶ Promovisanje tolerancije, te sistema "ranog upozoravanja" na pojave razvoja ideologija nasilnog ekstremizma, kroz kurikulume obrazovnih institucija;
- ▶ Rehabilitacija i reintegracija nasilnih ekstremista i povratnika sa stranih ratišta, sa fokusom na pravosnažno osuđene;
- ▶ Razvoj ekonomsko privrednih i obrazovnih mogućnosti grupa indoktriniranih u nasilno i radikalno ponašanje.

4. OSNOVNI CILJ STRATEGIJE I ČETIRI PODCILJA

Strategija Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma (za razdoblje 2015-2020) bazira se, prije svega, na pristupu Evropske unije prevenciji i borbi protiv terorizma. Ovakav strateški pristup izabran je posebno imajući u vidu činjenicu kako Bosna i Hercegovina sa drugim evropskim zemljama dijeli isti geopolitički prostor, te iste demokratske, kulturne, civilizacijske i druge vrijednosti. Nadalje, sigurnosni izazovi sa kojima se BiH susreće se bitno ne razlikuju od onih sa kojima su suočene ostale evropske zemlje, pa tako i zemlje članice Evropske unije. Pored toga, činjenica da je evropski put drugih zemalja Jugoistočne Evrope neupitan čini naše opredjeljenje za ovakav strateški pristup još jačim, jer se njime osigurava široka regionalna harmoniziranost.

Također, Bosna i Hercegovina je stupanjem na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU i u pravnoj obavezi uskladiti svoje zakonodavstvo sa zakonodavstvom Evropske unije. Usaglašavanjem nacionalnih mjera u borbi protiv terorizma sa mjerama koje poduzima Evropska unija ima dakle za dodatni cilj, u ovom bitnom segmentu sigurnosti, učiniti Bosnu i Hercegovinu bližom statusu kandidata za članstvo u Evropskoj uniji i bližom euroatlantskim integracijama u cijelosti.

OSNOVNI CILJ STRATEGIJE

SUZBIJATI SVE OBLIKE EKSTREMISTIČKOG I TERORISTIČKOG DJELOVANJA POŠTUJUĆI VRIJEDNOSTI DEMOKRATIJE, VLADAVINE PRAVA I LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA – UČINITI BOSNU I HERCEGOVINU PROSTOROM SIGURNIM ZA ŽIVOT I RAD SVIH NJENIH DRŽAVLJANA, KAO I DRUGIH KOJI BORAVE NA NJENOM TERITORIJU.

PODCILJEVI STRATEGIJE

- ▶ PREVENCIJA ZLOČINA IZ MRŽNJE, RADIKALIZMA I TERORIZMA U SVIM POJAVNIM OBLICIMA;
- ▶ ZAŠTITA KRITIČNE INFRASTRUKTURE;
- ▶ UNAPREĐENJE PROCEDURA ISTRAGA I KAZNENOG PROGONA DJELA TERORIZMA I SRODNIH KAZNENIH DJELA;
- ▶ ODGOVOR / REAKCIJA NA MOGUĆE TERORISTIČKE NAPADE I SANIRANJE NJIHOVIH POSLJEDICA.

4.1. Prevencija

Strateške mjere u oblasti prevencije usmjerene su ka sprečavanju ranjivih osoba i grupa da odaberu nasilni ekstremizam i terorizam kao sredstvo za postizanje svojih ciljeva. U tom kontekstu, poseban fokus dat je mjerama kojima se sprječavaju procesi indoktriniranja u terorističke ideologije, posebno onih njegovih oblika koji sadržavaju jasne elemente poticanja na terorizam, bilo direktno ili indirektno, javnog veličanja/promovisanja djela terorizma, te regrutovanje za terorizam.

Jačanje uloge tzv. društvenih korektiva od porodice, preko socijalnih službi, pa do obrazovnih i drugih službi predstavlja ključni element ovoga procesa. Dodatno, postavlja se i potreba sinergije u okvirima lokalnih zajednica na relaciji javni sektor – vjerske zajednice, kako bi segment prevencije dobio svoju punu formu, a mjere koje će biti preduzete polučile najbolje moguće učinke.

Imajući u vidu kako je motivacija za odabir nasilnog ekstremizma i terorizma različita od osobe do osobe, posebna pažnja u provođenju preventivnih mjera usmjerit će se na ostvarivanje direktnog kontakta sa osjetljivim osobama u svim situacijama kada je to realno moguće.

Značajni preventivni učinci namjeravaju se postići kroz: saradnju sa građanima i organizacijama civilnog društva, rad policije u zajednici, razvoj specifičnih sigurnosnih programa za ranjive lokalne zajed-

nice, poseban naglasak stavit će se na povećano učešće lokalnih vjerskih lidera, te mladih i žena. Uloga i javnog i privatnog sektora u svim ovim procesima mora biti konkretna i vidljiva na lokalnom nivou.

Posebnim preventivnim mjerama predviđa se suzbijanje zloupotrebe interneta u terorističke svrhe, ali i raširene pojave govora mržnje i poticanja na zločin iz mržnje i diskriminaciju.

Ključni prioriteti preventivnih aktivnosti su:

- ▶ Razviti sistem ranog prepoznavanja svih pojava oblika ekstremnog ponašanja koji mogu voditi ka terorizmu;
- ▶ Razviti sistem ranog prepoznavanja, te preventivnog djelovanja i vršenja provjera u cilju sprečavanja pojava oblika ekstremizma u procedurama pozivanja stranih državljana za dolazak u BiH, izdavanja viza u DKP-ima BiH u inostranstvu i procedurama odobrenja boravka stranih državljana u BiH,
- ▶ Otkloniti mogućnosti poticanja i regrutovanja na terorizam osjetljivih kategorija osoba i društvenih zajednica;
- ▶ Razviti pozitivnu komunikacijsku strategiju i aktivno raditi sa medijima na promovisanju iste;
- ▶ Promovisati vrijednosti demokratije, vladavine prava, tolerancije i dijaloga – kreirati specifične edukativne programe za mlade kroz kurikulume ali i vannastavne aktivnosti;
- ▶ Dati podršku aktivnostima građana i organizacija civilnog društva usmjerenim ka prevenciji mržnje i promociji pozitivnih narativa (suprostavljanje nasilnim ekstremističkim narativima isticanjem pozitivnih primjera o društvenim vrijednostima, toleranciji, otvorenosti);
- ▶ Poduprijeti međureligijski dijalog i aktivnosti koje provodi Međureligijsko vijeće BiH;
- ▶ Potaći i pružiti pomoć akademskoj zajednici u smjeru nastavka istraživanja terorizma, zločina iz mržnje, govora mržnje i drugih sigurnosnih pojava u društvu, u cilju identifikacije ključnih problema i razvitka te unapređenja preventivnih mjera.

4.2. **Zaštita**

Umanjiti opću ranjivost na terorističke napade i zaštititi ključnu infrastrukturu je drugi cilj Strategije. Značajan dio mjera predviđen je za unapređenje zaštite granica kako bi se onemogućio ili sveo na minimum eventualni ulazak sigurnosno interesantnih lica iz drugih zemalja te operativno praćenje državljana BiH a koji se dovode u vezu sa terorizmom. S tim u vezi predviđene su i mjere ranog preventivnog detektovanja osoba povezanih sa terorizmom i ekstremizmom, a koji se javljaju kao aplikanti za bh vizu putem DKP ili Službe za poslove sa strancima. Set ovih mjera ne podrazumjeva samo kontrolu u oblasti putničkog prekograničnog prometa i izdavanja viza, nego i robnog i finansijskog,

kako bi se spriječili pokušaji davanja bilo kakve podrške terorističkim aktivnostima. U slučajevima terorizma procesuiranim pred Sudom BiH evidentno je kako su prekogranična kretanja počinitelja i poticatelja na kaznena djela terorizma značajna, te kako su isti tražili, a u određenim slučajevima i dobivali sredstva, bilo materijalna bilo finansijska, za izvršenje svojih terorističkih aktivnosti.

Mjerama koje su predviđene za ostvarenje ovog strateškog cilja utvrdit će se također obaveza usvajanja minimalnih standarda za zaštitu kritične infrastrukture i drugih objekata od značaja, kao i unapređenje procedura za procjenu realnog rizika i ugroženosti. Ovaj dio mjera provodit će se u skladu sa zakonskim nadležnostima na nivou Bosne i Hercegovine, entiteta i Brčko Distrikta BiH.

Dodatno u dijelu transportne i skladišne sigurnosti posebna pažnja stavit će se na pitanja transporta i skladištenja oružja, eksploziva i sredstava dvojne namjene, te hemijskog, biološkog i nuklearnog materijala (CBRN).

Posebnim setom mjera predviđaju se i aktivnosti na zaštiti kritične cyber-infrastrukture, od čijeg ključnog značaja za ovaj proces je uspostava CERT-a u BiH.

Ključni prioriteti preventivnih aktivnosti su:

- ▶ Uvesti sistem prikupljanja biometrijskih podataka u potpunosti u proces izdavanja viza
- ▶ Uvesti sistem prikupljanja biometrijskih podataka i uzimanje biometrijskih podataka od strane Službe za poslove sa strancima u procesima odobrenja boravka i izricanja mjera protjerivanja prema stranim državljanima i učiniti ga operativnim i pristupačnim za korištenje sigurnosnim agencijama
- ▶ Unaprijediti ISM informacijski migracioni sistem i učiniti ga operativnim i pristupačnim za korištenje sigurnosnim agencijama
- ▶ Unaprijediti viza informacijski sistem i učiniti ga potpuno operativnim
- ▶ Potpuno razviti sistem analize rizika, relevantno sa strategijom
- ▶ Uvezati sigurnosne baze podataka, relevantno sa strategijom
- ▶ Potpuna implementacija međunarodnih standarda u domenu cyber-sigurnosti posebno onih koji se odnose na uspostavljanje CERT-a u BiH i mehanizama za praćenje i suzbijanje zloupotrebe interneta u terorističke svrhe
- ▶ Razraditi procedure analize nadzora i projekte unapređenja skladišne sigurnosti oružja, vojne opreme, eksploziva i sredstava dvojne namjene kao i prometa istih kroz ili preko BiH.

4.3. Istrage i krivični progon

Mjere koje se predviđaju u području istrage i krivičnog progona usmjerene su prije svega na dalju izgradnju i jačanje legislativnih i institucionalnih kapaciteta obavještajno-sigurnosnog, policijskog i pravosudnog sektora. Osnovni cilj ovih mjera je rano detektovanje svih terorističkih planova i aktivnosti, te promptno represivno djelovanje protiv pojedinaca, grupa i mreža koje pokazuju terorističke namjere. Pored navedenog, posebno težište istražno-represivnih aktivnosti stavit će se na oblasti: terorističke propagande i podstrekavanje (posebno putem interneta), regrutovanje za terorističke aktivnosti, finansiranje terorizma, davanje bilo kakve podrške teroristima, te davanja uputa ili činjenja dostupnim teroristima bilo kakvih sredstava koji mogu poslužiti za izvršenje krivičnih djela terorizma.

Dalja dogradnja legislativnih kapaciteta i usaglašavanje sa novim međunarodnim instrumentima, posebno Vijeća sigurnosti UN-a i Vijeća Evrope, doprinijet će još boljem i efikasnijem represivnom postupanju mjerodavnih tijela. Ovaj dio mjera podrazumijeva provođenje systemske analize i materijalnih i procesnih normi krivičnog zakonodavstva u BiH.

Posebnim setom mjera predviđa se jačanje mehanizama saradnje među nadležnim tijelima, te unapređenje sistema jedinstvene koordinacije provođenja svih istražnih aktivnosti. Pomenuto uključuje i uspostavu sistema prikupljanja operativnih podataka, analitičke obrade istih, te permanentne procjene rizika od terorizma i ustupanja ovih nalaza svim nadležnim tijelima u Bosni i Hercegovini.

Mjere koje se odnose na unapređenje međunarodne saradnje podrazumijevaju dalje jačanje pravosudne, policijske i obavještajne saradnje sa zemljama regije, zemljama ključnim partnerima u borbi protiv terorizma. Poseban dio mjera odnosi se na jačanje saradnje sa INTERPOL-om, te sklapanje operativnih sporazuma sa EUROPOL-om i EUROJUST-om.

Razvoj novih i unapređenje postojećih informatičkih sistema i baza podataka su mjere koje će se preduzeti u cilju veće dostupnosti operativnih informacija, te ubrzanja protoka istih među mjerodavnim agencijama/institucijama. Na ovaj način sve agencije za provođenje zakona će biti u mogućnosti i obavezi nakon prikupljanja operativnih podataka, unositi iste u jedan jedinstveni informacioni sistem, u skladu sa zakonima u BiH, te pravovremeno ustupiti sve informacije koje mogu biti od značaja za sigurnost i uticati na preduzimanje mjera borbe protiv terorizma, čime će se postupanja agencija za provođenje zakona učiniti bržim i efikasnijim.

Uz naprijed istaknuto, unapređenje sistema primjene međunarodnih mjera ograničenja i uspostavljanje nacionalne liste nasilnih ekstremista/terorista, te systemska primjena administrativnih

mjera ograničenja protiv istih, doprinijet će potpunom usaglašavanju naših kapaciteta sa zahtjevima FATF-a i MONEYVAL-a. Ove mjere podrazumijevaju i dalji rad na suzbijanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, posebno u oblasti zloupotrebe neprofitnog sektora za finansiranje terorizma, te istraga sumnjivih investicija. U skladu sa standardima Evropske unije svaka istraga koja se provodi zbog indicija na terorizam mora uključivati i finansijske istrage, dakle finansijske istrage su integralni dio svih istraga terorizma.

Ključni prioriteti su:

- ▶ Unapređenje legislativnog okvira za borbu protiv terorizma i nasilnog ekstremizma (usaglašavanje istog sa međunarodnim standardima i harmonizacija istih u krivičnim zakonima u BiH), uključujući i propise koji regulišu oblast kontrole kretanja i boravka stranaca. Ratificirati međunarodne instrumente relevantne za borbu protiv terorizma;
- ▶ Unapređenje zakonskog okvira za koordiniranje svih operativnih i istražnih aktivnosti, prikupljanje, analitičku obradu i razmjenu informacija; Na ovaj način sve agencije za provođenje zakona će biti u mogućnosti, nakon kontinuiranog prikupljanja operativnih podataka, unositi sve podatke i informacije u vezi terorizma u međusobno kompatibilne informacione sisteme, po principima na ROS-a (Registar određenih stranaca) koji ima SPS, zatim pravovremeno imati sve potrebne informacije koje mogu bitno uticati na preduzimanje pravovremenih mjera borbe protiv terorizma i izbjegavanje neefikasnog postupanja sa takvim informacijama.
- ▶ Jačanje ljudskih i materijalno-tehničkih resursa za provođenje operativnih i istražnih aktivnosti;
- ▶ Jačanje saradnje na međunarodnom planu, zemljama regije, zemljama od interesa, te kroz sistem INTERPOL-a. Sklapanje operativnih sporazuma sa susjednim zemljama i zemljama od interesa za BiH kao i operativnih sporazuma sa EUROPOL-om i EUROJUST-om.
- ▶ Analizirati rizike i razraditi represivne mjere protiv, omogućavanja nelegalnog pristupa oružju i eksplozivima od strane nasilnih ekstremista/terorista, uključujući i dijelove koji mogu poslužiti za izradu improvizovanih eksplozivnih sredstava, odnosno pristup CBRN-u.
- ▶ Spriječiti finansiranje terorizma, kroz nastavak na usaglašavanju legislative po zahtjevima FATF-a i MONEYVAL-a, te dosljedno primjenjujući druge standarde posebno obavezu provođenja potpunih finansijskih istraga u istraživanju djela terorizma;
- ▶ Poseban fokus dati djelima povezanim sa KD terorizma, prije svega poduzeti istražne aktivnosti u smjeru presijecanja kanala ilegalne trgovine oružjem i eksplozivom i drugim materijalima koji mogu poslužiti za izvršenje KD terorizma.

4.4. **Odgovor / Reakcija na terorističke napade**

Rizik od terorističkih napada ne može biti potpuno isključen. Moramo se suočiti sa činjenicom da će se teroristički napadi vrlo vjerovatno i dalje dešavati bez obzira na sve mjere koje preduzimamo ili kanimo preduzeti. Odgovor na terorističke napade i otklanjanje posljedica istih treba graditi u sklopu postojećih sistema, posebno sistema zaštite i spašavanja, odnosno odgovora na posljedice od prirodnih i drugih nesreća. Potrebno je također uraditi procjene i analize kako rizika, tako i kapacitete nadležnih struktura, odnosno identifikovati raspoložive resurse i unaprijediti načine za mobilizovanje istih, bilo da se radi o civilnim, vojnim ili resursima privatnog sektora.

Prvi dio mjera iz strateškog programa podrazumijeva mjere na uspostavljanju jedinstvenog i sveobuhvatnog sistema brze razmjene operativnih i policijskih informacija, saradnje sa medijima, te modalitete upotrebe resursa civilne zaštite i spašavanja, te vojnih resursa. Nadogradnja Sporazuma o civilno-vojnoj saradnji u slučaju terorističkih napada iz 2010. te njegova dorada u smislu jašnijeg definisanja operativnih procedura značajno će unaprijediti naše sposobnosti, jedinstvenost i brzinu odgovora u slučaju terorističkih napada sa težim posljedicama.

Imajući u vidu ograničene finansijske i druge resurse, ovaj sistem u svom preventivnom segmentu se mora zasnivati na procjeni rizika, te metodologiji i standardima koji će biti utvrđeni od strane Vijeća ministara BiH, a na prijedlog nadležnih tijela u BiH.

Drugi element ovih mjera čini opće društvo, solidarnost prema mogućim žrtvama djela nasilnog ekstremizma i terorizma. U tom smislu potrebno je uspostaviti mehanizme za svaki vid pomoći žrtvama, a posebno socijalnu i zdravstvenu pomoć.

Ključni prioriteti su:

- ▶ Ojačati kapacitete zaštite i spašavanja na svim nivoima i unaprijediti sistem koordinacije u BiH, te jasno definisati sva operativna postupanja i davanje međusobne podrške u slučajevima terorističkih napada,
- ▶ Uraditi analizu postojeće legislative u području zaštite i spašavanja, posebno u odnosu na međunarodne obaveze, i predložiti mjere za unapređenje u slučajevima terorističkih napada,
- ▶ Izraditi jedinstvenu metodologiju za procjenu rizika u skladu sa međunarodnim standardima, te pristupiti izradi analiza rizika na nivou BiH, Federacije BiH (uključujući i kantone), Republike Srpske i Brčko Distrikta BiH. Ove analize trebaju poslužiti daljoj izgradnji sposobnosti odgovora na teroristički napad,

- ▶ Nadograditi i unaprijediti Sporazum o civilno-vojnoj saradnji,
- ▶ Poboljšati saradnju sa drugim državama i međunarodnim organizacijama u vezi s odgovorom na teroristički napad i druge nesreće,
- ▶ Razviti modalitete za programe pribavljanja pomoći žrtvama terorizma i njihovim porodicama.

5. STRATEŠKI PROGRAM - SMJERNICE ZA PROVOĐENJE PRIORITETNIH CILJEVA

5.1. Prevencija			
Mjera	Nositelj aktivnosti	Predloženi rok	
5.1.1.	Razviti sistemske i zajedničke pristupe za suzbijanje mržnje i nasilja između različitih grupa.	Ministarstvo sigurnosti BiH, policijske agencije, druga nadležna tijela u BiH i lokalna zajednica	2 godine
5.1.2.	Posebno istražiti područja gdje su uočeni primjeri podstrekavanja i regrutovanja (zatvorene zajednice mjestu i područja u kojima dolazi do sukoba među različitim etničkim i vjerskim grupama, zatvorima, itd); sa mapiranjem kriznih područja sa aspekta indoktrinacije u radikalne ideologije i područja sa kojih je poslan najveći broj lica na strana ratišta.	Obavještajno sigurnosna agencija BiH, Državna agencija za istrage i zaštitu, policijske i druge agencije za sprovođenje zakona u BiH, SPS, Akademska zajednica – eksperti	1 godina
5.1.3.	Uraditi analizu uzroka i strukturu vrbovanih, podstrekavanja i odlazaka na strana ratišta a koja su kažnjiva po KZ u BiH.	Državna agencija za istrage i zaštitu, policijske i druge agencije za sprovođenje zakona u BiH, Akademska zajednica – eksperti	1 godina
5.1.4.	Uraditi analizu ranije kažnjivosti i inkrimisanih ponašanja osoba koje su detektovane kao radikalno nasilne.	Državna agencija za istrage i zaštitu, policijske i druge agencije za sprovođenje zakona u BiH, Akademska zajednica-experti	1 godina
5.1.5.	Ojačati međureligijski dijalog i toleranciju.	Međureligijsko vijeće u saradnji sa svim nadležnim institucijama u BiH,	Kontinuirano
5.1.6.	Razvoj projekata mladi, žene i vjerske zajednice u borbi protiv nasilnog radikalizma i ekstremizma, razvoj projekata tzv. prepoznavanja religijskog legitimiteta (kao najosjetljivijih grupa).	Međureligijsko vijeće (aktivno sudjelovanje svih vjerskih zajednica u projektima suzbijanja nasilnog ekstremizma razvojem pozitivnog komunikacijskog pristupa u delegitimaciji infektivnih ideologija)	5 godina
5.1.7.	Istražiti i primjenjivati dobre evropske prakse u domenu prevencije terorizma i s terorizmom povezanih krivičnih djela.	Ministarstvo sigurnosti BiH, Ministarstvo pravde BiH, Ministarstvo vanjskih poslova BiH u saradnji sa svim nadležnim tijelima u BiH i Vlade entiteta i BD	Kontinuirano
5.1.8.	Promovisati vladavinu prava, demokratiju, kreirati odgovarajuće edukativne i akademske programe.	Sve institucije u BiH	Kontinuirano
5.1.9.	Nastaviti sa istraživanjem područja preventivnog djelovanja i uz konsultacije sa relevantnim vladinim i nevladinim sektorom, permanentno raditi na kreiranju novih preventivnih mjera.	Ministarstvo sigurnosti BiH u saradnji sa drugim nadležnim tijelima u BiH i Vlade entiteta i BD	Kontinuirano
5.1.10.	Jačati ulogu lokalne zajednice i autoriteta na lokalnom nivou kao kontakt tačke za saradnju po pitanju nasilnog ekstremizma – donijeti lokalne planove te razviti lokalne kontakt tačke za saradnju sa nadležnim tijelima po pitanju nasilnog ekstremizma.	Vlade entiteta, Brčko Distrikta, Kantona i lokalna zajednica	Kontinuirano
5.1.11.	Razviti posebne projekte sigurnosne kulture u medijima, edukativnim i razvojnim programima, posebno u dijelu istraživačkog novinarstva a koji se odnosi na govor mržnje, nasilni ekstremizam i druga djela koja mogu voditi ka terorizmu.	Ministarstvo prometa i komunikacija BiH, Regulatorna agencija za komunikacije, Vijeće za štampu i emiteri, Ministarstvo civilnih poslova BiH u saradnji sa nadležnim obrazovnim tijelima u BiH kao i druga relevantna nadležna tijela u BiH.	Kontinuirano
5.1.12.	Jačanje postojećih i razvijanje dodatnih programa praćenja podstrekavanja na nasilni ekstremizam i terorizam putem društvenih mreža sa odgovarajućom reakcijom.	Policijske i druge agencije za sprovođenje zakona u BiH	Kontinuirano
5.1.13.	Sačiniti programe resocijalizacije osuđenih za terorizam ili učesće u stranim paravojnim formacijama.	Nadležna pravosudna tijela u BiH, sudske policije u BiH uz podršku Ministarstva sigurnosti BiH	2 godine

5.1.14.	Prikupljanje informacija, razmjena informacija i detektovanje subjekata finansijske podrške nasilnom ekstremizmu ili terorizmu, sa prijedlogom mjera (u skladu sa FATF smjernicama).	Državna agencija za istrage i zaštitu-Finansijsko obavještajni odjel, Obavještajno sigurnosna agencija BiH, SPS, policijske i druge agencije za sprovođenje zakona u BiH	Kontinuirano
5.1.15.	Provoditi operativne provjere za lica koje rade na analizi, spiskovima kao i uništavanju viškova oružja i vojne opreme u BiH, u smislu njihova doticaja ili bilo koje druge saradnje sa licima, nasilnih i radikalnih uvjerenja, a koja mogu voditi ka terorizmu.	Obavještajno sigurnosna agencija BiH, Ministarstvo odbrane BiH	Kontinuirano
5.1.16.	U konsultacijama sa nadležnim obrazovnim tijelima dopuniti ili razviti tematske kurikulume u oblasti sigurnosne kulture, sprječavanje svih oblika mržnje, govora mržnje i nasilnog ekstremizma koji može voditi ka terorizmu.	Ministarstvo civilnih poslova BiH i Ministarstva obrazovanja u BiH	2 godine
5.1.17.	Razvoj i sudjelovanje u RAN mreži za zemlje Zapadnog Balkana.	Ministarstvo sigurnosti BiH	3 godine
5.1.18.	Učešće BiH u međunarodnim aktivnostima usmjerenim ka prevenciji terorizma i nasilnog ekstremizma.	Ministarstvo sigurnosti BiH i policijske i druge agencije za sprovođenje zakona u BiH	Kontinuirano
5.2. Zaštita			
	Mjera	Nositelj aktivnosti	Rok
5.2.1.	Uvezati sve relevantne sisteme i baze podataka vezano za graničnu sigurnost. Razmjenjivati relevantne podatke interesorno i prikupljati podatke o licima, putnicima od putničkih i drugih privatnih agencija. Omogućiti korištenje biometrijskih podataka za kontrolu lica i putnih isprava, iste uskladiti i ažurirati.	Granična policija BiH, Služba za poslove sa strancima, Diplomatsko konzularna predstavništva, sve policijske i druge agencije za sprovođenje zakona u BiH	Kontinuirano
5.2.2.	Uspostavljanje sistema prikupljanja biometrijskih podataka u Službi za poslove sa strancima i uzimanje biometrijskih podataka od stranih državljana u procesima odobrenja boravaka i izricanja mjera protjerivanja i smještanja lica u Imigracioni centar.	Služba za poslove sa strancima	1 godina
5.2.3.	Uspostavljanje sistema prikupljanja biometrijskih podataka u DKP-ima u vezi odobrenja izdavanja viza i postupku izdavanja viza.	Ministarstvo vanjskih poslova BiH	3 godine
5.2.4.	Potpuna uspostava video nadzora na graničnim prelazima.	Uprava za indirektno oporezivanje i druge službe obuhvaćene strategijom IBM/IUG	3 godine
5.2.5.	Uspostavljanje sistema automatskog očitavanja registarskih oznaka na graničnim prelazima.	Granična policija BiH	3 godine
5.2.6.	Uspostaviti bazu podataka u skladu sa zakonom o primjeni međunarodnih restriktivnih mjera.	Ministarstvo sigurnosti BiH	2 godine
5.2.7.	U kontekstu sigurnosti prekograničnog prometa roba identifikovati najslabije tačke i ojačati kako sigurnost transportnih pravaca tako i kontrolu nad robama koje se transportuju /ili tranzitiraju teritorijem BiH	Uprava za indirektno oporezivanje, Granična policija BiH i policijske agencije u BiH, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Ministarstvo sigurnosti BiH	2 godine
5.2.8.	Sudjelovanje u projektima EU CBRN CoE.	Ministarstvo sigurnosti BiH, Državna regulatorna agencija za radijacijsku i nuklearnu sigurnost i policijska i druga nadležna tijela u BiH	Kontinuirano
5.2.9.	Preduzeti mjere i radnje na rješavanju pitanja dostupnosti eksploziva, oružja i mina koje mogu poslužiti u izradi improvizovanih eksplozivnih naprava.	Ministarstvo sigurnosti BiH, Ministarstvo civilnih poslova BiH- Agencija za deminiranje, Ministarstvo odbrane BiH, policijske agencije u BiH	Kontinuirano
5.2.10.	U skladu sa usaglašenim indikatorima od strane Agencija za provođenje zakona formirati posebnu „Watch listu“ dostupnu i kompatibilnu u svim policijskim agencijama u BiH, te razviti mjere prema ovim osobama u skladu sa indiciranim nivoom prijetnje, uključujući i zabranu ulaska određenih stranih državljana u BiH i pojačane kontrole državljana BiH sa dvojnim državljanstvom neke druge države sa kojima BiH nema potpisan bilateralan sporazum o dvojnog državljanstvu, dok isti borave u BiH	Obavještajno sigurnosna agencija BiH, sve policijske agencije u BiH, Služba za poslove sa strancima i nadležna Tužilaštva	3 godine

5.2.11.	Uvesti instruktivnu obavezu u skladu sa odredbama Strategije kroz akcione planove koja se odnosi na prijavljivanje svake promjene identiteta, gubitka putnih i drugih dokumenata, te prebivališta lica sa Watch liste iz tačke 5.2.11.	Sve policijske agencije u BiH	2 godine
5.2.12.	Uspostaviti efikasan mehanizam saradnje u provedbi aktivnosti suzbijanja i borbe protiv terorizma, u skladu sa ovom Strategijom	Sve policijske i druge agencije za sprovođenje zakona u BiH, Obavještajno sigurnosna agencija BiH, nadležna tužilaštva u BiH	Kontinuirano
5.2.13.	Kreirati posebne analitičke instrumente za analize raspoloživih informacija. Uspostaviti sistem zajedničkih analiza i razmjene informacija među policijskim i pravosudnim strukturama u BiH učiniti ovaj sistem kompatibilnim sa sistemima INTERPOL-a, EUROPOL-a i EUROJUST-a.	Sve policijske agencije za sprovođenje zakona u BiH, Služba za poslove sa strancima	
5.2.14.	Povećati mjere zaštite Diplomatsko konzularnih predstavništava u inostranstvu	Ministarstvo vanjskih poslova BiH	Kontinuirano
5.2.15.	U saradnji sa Regulatornom agencijom za komunikacije BiH razviti posebne procedure eventualne uspostave internih ili drugih kontrolora za nadzor nad sadržajem kritičnih i podstrekavajućih web stranica za terorizam i radikalizam, kao i propisati sankcije za provajdere koji ne poštuju uputstva ovih kontrola, te pooštriti kriterije za dobivanje licence za provajdere. ¹⁴⁵	Regulatorna agencija za komunikacije BiH, Tužilaštva u BiH, Ministarstvo prometa i komunikacija BiH	2 godine
5.2.16.	Sačiniti "crnu listu" web stranica podstrekavajućeg karaktera na mržnju, govor mržnje, radikalizam i nasilničko ponašanje kao i podstrekavanje na terorizam.	Ministarstvo prometa i komunikacija BiH, Regulatorna agencija za komunikacije, policijske agencije u BiH,	2 godine
5.2.17.	Prikupljanje i pravovremeno unošenje propisanih podataka o stranim državljanima u bazu ROS-a, analiza istih te po potrebi razmjena informacija sa sigurnosnim i drugim agencijama za provođenje zakona, nadležnim tužilaštvima i sudovima za lica strane državljanke koji se mogu dovesti u vezu sa bilo kakvim pojavnim oblicima radikalizma i nezakonitog ponašanja uključujući i lica sa watch liste a koji su strani državljani.	Služba za poslove sa strancima u saradnji sa nadležnim agencijama za provođenje zakona u BiH	
5.2.18.	Praćenje ekonomskih i privrednih posljedica u odnosu: prevencija-teroristički akt-saniranje terorističke posljedice.	Ministarstvo pravde BiH, Pravobranilaštva u BiH, Visoko sudsko tužilaško vijeće (broj odštetnih zahtjeva u dosadašnjim slučajevima), nadležna entitetska tijela i tijela BD.	1 godina
5.3. Istrage			
	Mjera	Nositelj aktivnosti	Rok
5.3.1.	Raditi na uspostavi efikasnih mehanizama prikupljanja i razmjene operativnih saznanja između nadležnih agencija sigurnosnog sistema na svim nivoima u vezisa ciljevima strategije.	Tužiteljstva u BiH, policijske i druge nadležne agencije u BiH, Obavještajno sigurnosna agencija BiH, SPS	Kontinuirano
5.3.2.	Ojačati mehanizme pravosudne i policijske saradnje sa zemljama u regiji i drugim zemljama od interesa.	Ministarstvo pravde BiH, Tužiteljstva u BiH i policijske agencije u BiH, SPS	Kontinuirano
5.3.3.	Raditi na pravovremenoj razmjeni informacija sa zemljama u regiji i drugim zemljama od interesa za BiH u vezi informacija o dvojnim državljanstvima sigurnosno interesantnih osoba i osoba koje su mijenjale identitet kako bi izbjegavale zakonske sankcije	Ministarstvo civilnih poslova BiH, Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Ministarstvo sigurnosti BiH u saradnji sa drugim nadležnim tijelima u BiH	Kontinuirano
5.3.4.	Ojačati i ubrzati istrage i odgovarajuće sankcionirati počinitelje za djela govora mržnje i zločina iz mržnje posebno vjerski i nacionalno motiviranog. Identifikovati i procesuirati pojedince i pripadnike ekstremističkih i terorističkih mreža koje potiču, regrutuju nove teroriste ili finansiraju njihove aktivnosti, te harmonizovati zakonski okvir za ova djela.	Policijske agencije za sprovođenje zakona u BiH, Tužilaštva u BiH, Ministarstvo pravde BiH i Ministarstvo sigurnosti BiH	Kontinuirano

5.3.5.	Korištenjem raspoloživih istražnih radnji i posebnih istražnih radnji, te uvođenjem novih instituta u ZKP-e (kako bi se efikasno borili protiv planiranja terorističkih aktivnosti i djela) pratiti komunikacijske kanale terorista, kao i sprječavanje širenja terorističkog znanja, posebno putem interneta.	Sve policijske agencije za sprovođenje zakona u BiH, Tužilaštva u BiH i Ministarstvo pravde BiH	Kontinuirano
5.3.6.	Posebno razvijati mrežu za saradnju koji se odnosi na razmjenu dokaza putem EUROJUST-a i MPPIS –a, a u vezi sa radikalizacijom u zatvorima u skladu sa relevantnim međunarodnim instrumentima.	Ministarstvo pravde BiH	Kontinuirano
5.3.7.	Edukacija sudaca i tužitelja i policijskih službenika u vođenju istraga za KD terorizma, finansiranja terorizma, KD iz mržnje i govora mržnje.	Visoko sudsko tužilačko vijeće BiH	Kontinuirano
5.3.8.	Raditi na primjenjivosti posebnih istražnih radnji u domenu pravnih i tehničkih kapaciteta za promjenu identiteta prikrivenih istražitelja, kao i registarskih oznaka vozila.	IDDEEA u saradnji sa svim policijskim agencijama za sprovođenje zakona u BiH	1 godina
5.4. Odgovor			
	Mjera	Nositelj aktivnosti	Rok
5.4.1.	Razmijeniti pravovremeno operativne informacije i osigurati efikasnu koordinaciju kod saniranja posljedica terorističkog napada.	Tužiteljstva u BiH, policijske i druge nadležne agencije za sprovođenje zakona u BiH, Obavještajno sigurnosna agencija BiH, SPS	Kontinuirano
5.4.2.	Uspostaviti mehanizme solidarnosti pomoći žrtvama terorizma i njihovih porodica.	Vijeće ministara BiH, Vlade entiteta, Kantonalne vlade	Kontinuirano
5.4.3.	U slučaju potrebe osigurati neophodnu pomoć državljanima BiH, a koje su posredno ili neposredno bile žrtve terorističkog napada u trećim zemljama.	Vlade entiteta i Ministarstvo vanjskih poslova BiH – Vijeće ministara BiH	Kontinuirano
5.4.4.	Unaprjediti mehanizme vojne pomoći civilnim strukturama u slučaju potrebe u cilju saniranja posljedica terorističkog napada	Ministarstvo odbrane BiH, Ministarstvo sigurnosti BiH, civilne zaštite Brčko Distrikta, entitetske civilne zaštite i druga nadležna tijela u BiH	Kontinuirano
5.4.5.	Osigurati pravne pretpostavke upotrebe pripadnika Oružanih snaga i njihovih materijalno tehničkih sredstava i kapaciteta u slučajevima "posebnih kriznih stanja", a koja su posljedica nasilnog, ekstremnog, radikalnog ponašanja u vezi sa terorizmom, kako bi iste bile angažovane u saradnji sa policijskim agencijama u BiH.	Ministarstvo odbrane BiH	Kontinuirano
5.4.6.	Pooštriti kaznenu politiku u vezi sa svim djelima nasilnog ekstremizma koje vode ili su rezultovala terorizmom.	Ministarstvo pravde BiH, Visoko sudsko tužilaško vijeće BiH i sudovi u BiH	Kontinuirano
5.4.7.	Ubrzati proces uništenja viškova naoružanja u BiH i prikupljenog nelegalnog oružja.	Ministarstvo odbrane BiH i Civilne zaštite u BiH	Kontinuirano
5.4.8.	Poboljšanje procedura uvoza i izvoza oružja i v/o.	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Ministarstvo sigurnosti BiH, Obavještajno sigurnosna agencija BiH, Ministarstvo vanjskih poslova BiH i Ministarstvo odbrane BiH	Kontinuirano

153 Implementacija presude Suda za ljudska prava u slučaju DELFI AS vs ESTONIJE u apelaciji br. 64569/09, presuda donesena u Strazburu 16.06.2015. godine

Instrumenti potrebni za provođenje strateškog programa:

- ▶ Brza razmjena informacija o potragama i objavama u vezi s KD terorizmom
- ▶ Zajedničke međuagencijske istražne timove u BiH, ad-hoc ili šire po Konvenciji o policijskoj saradnji
- ▶ Poštovati princip blagovremene dostupnosti i ustupanja svih operativnih informacija od značaja za vođenje istraga
- ▶ Uvezivanje i uspoređivanje podataka prikupljenih operativnim radom na terenu primjenom posebnih istražnih radnji sa podacima privatnog sektora npr. finansijskih institucija, listama putnika, roba itd.
- ▶ Sve gore navedeno razraditi akcionim planovima.

6. USKLAĐENOST STRATEGIJE S OSTALIM RELEVANTNIM NACIONALNIM STRATEŠKIM, EUROATLANTSKIM I GLOBALNIM DOKUMENTIMA

Strategija je izrađena u skladu sa Odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o uspostavi Radne grupe za izradu prijedloga Strategije BiH za prevenciju i borbu protiv terorizma (za razdoblje 2015-2020) (4. sjednica VMBiH održana 23. 04. 2015). Strategija je dokument koji predstavlja nastavak pristupa BiH u prevenciji i borbi protiv terorizma saglasan Sigurnosnoj politici BiH (2006), te prethodnim strateškim dokumentima u oblasti borbe protiv terorizma usvojenim 2006. i 2010. godine.

Ovaj dokument se zasniva i na međunarodno preuzetim instrumentima i obavezama, te na dokumentima Izvještaja Nadzornog tijela o stepenu implementacije prethodne Strategije, Procjeni stanja izrađene od strane Obavještajno-sigurnosne agencije BiH, te analizama i preporukama dostavljenim od strane predstavnika akademske zajednice, nevladinih organizacija, Međureligijskog vijeća BiH i međunarodnih organizacija prisutnih u BiH:

Strategijom je predviđena i uspostva Nadzornog tijela koje će pratiti provođenje Strategije, te koordinisati sve aktivnosti, čime se jamči koordinisan pristup u ispunjenju strateških ciljeva.

Tokom izrade Strategije vodilo se računa o usaglašenosti sa drugim relevantnim strateškim dokumentima. Također, nastojala se u najvećoj mogućoj mjeri osigurati i harmoniziranost sa relevantnim međunarodnim strateškim dokumentima, posebno, Globalnom strategijom za borbu protiv terorizma, te strategijama EU za prevenciju i borbu protiv terorizma, te suzbijanje radikaliziranja i regrutovanja za terorizam.

Konačno strategijom je utvrđena i obaveza uspostavljanja nadzornog tijela koje će pratiti njeno provođenje, te se isto ima smatrati dodatnim mehanizmom koji će osigurati da stvarna primjena svih strateških mjera bude u skladu sa međunarodnim instrumentima i usaglašena sa mjerama koje se provode na osnovu drugih nacionalnih strateških dokumenata.

Aneksi, sastavni dio ove Strategije, a koji su poslužili kao osnova za izradu strateških smjernica, dodatak su strateškog dokumenta za potrebe Vijeća ministara BiH i Parlamentarne skupštine BiH i isti neće biti javno dostupni u odnosu na samu Strategiju.

7. NADZOR NAD PROVOĐENJEM STRATEGIJE

Posebnom Odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine uspostaviti će se interesorno tijelo za nadzor nad provedbom Strategije i vezanih akcionih planova. Nadzorno tijelo činit će predstavnici nadležnih insitucija/agencija sa svih nivoa vlasti po odluci Vijeća ministara BiH, na prijedlog Radne grupe. Mandat ovog tijela će biti vezan za period implementacije Strategije.

Nadzorno tijelo jednom godišnje podnosi izvještaj Vijeću ministara BiH o progresu u implementaciji Strategije i akcionih planova sa prijedlogom da se isti razmotre od strane Vijeća ministara BiH te dostave na razmatranje i nadležnim komisijama Parlamenta BiH. Ovi izvještaji mogu sadržavati i prijedloge za donošenje novih mjera, odnosno kreiranje dodatnih programa i projekata u svrhu potpunog ostvarenja osnovnog cilja, vizije i misije Strategije.

Nadzorno tijelo u obavezi je Vijeću ministra Bosne i Hercegovine na razmatranje i usvajanje dostaviti i Konačni izvještaj o stepenu implementacije Strategije. Ovaj izvještaj dostavlja se najkasnije 31. 12. 2020. godine.

8. MEĐUNARODNI PARTNERI U PROVEDBI STRATEGIJE

Ključni međunarodni partneri za provođenje Strategije su: OHR, EU, NATO, OSCE, Vijeće Evrope, Ambasada SAD-a u BiH (uključujući ICITAP i ODC).

Aktivnosti na provedbi ovog dokumenta vršit će se i u saradnji sa regionalnim organizacijama (RCC, RACVIAC, PCC itd), te sa zemljama članicama Evropske unije (posebno u okviru aktivnosti inicijative "Brdo procesa" i u bilateralnim kontaktima sa drugim zemljama partnerima u borbi protiv terorizma.

9. **SMJERNICE ZA IZRADU JEDINSTVENOG AKCIONOG PLANA, AKCIONIH PLANOVA ENTITETA I BRČKO DISTRIKTA BIH**

- ▶ Akcioni plan izrađuje se na nivou Bosne i Hercegovine u cilju provođenja strateških mjera sa težištem na područja prevencije i borbe protiv terorizma, te zločina iz mržnje koja su u nadležnosti državnih institucija, te u svrhu usklađivanja provođenja mjera koje su utvrđene ovom Strategijom, a u nadležnosti su vlada Republike Srpske, Federacije BiH, uključujući i vlade kantona, te Vladu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, isti donosi Vijeće ministara BiH, a na prijedlog Ministarstva sigurnosti BiH.
- ▶ Entitetske vlade, uključujući i vlade kantona te vladu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, donose vlastite akcione planove za provođenje Strategije koji su u skladu sa ciljevima i mjerama iz ovog dokumenta i za koje je zakonom utvrđena nadležnost entitetskih, kantonalnih i institucija Brčko Distrikta BiH. Nositelji izrade ovih akcionih planova su ministarstva unutrašnjih poslova, te Policija Brčko Distrikta BiH. Rok za izradu je 60 dana od dana usvajanja Strategije.
- ▶ U izradi svih akcionih planova potrebno je identifikovati mjere koje proizilaze iz Strategije i smjernica za provođenje prioriteta ciljeva. Smjernice imaju za cilj pojasniti način eventualnog provođenja pobrojanih ključnih prioriteta definisanih kroz četiri stuba strategije. Nositelji aktivnosti i predloženi rokovi su dati okvirno od strane članova Radne grupe i drugih konsultovanih organa, a na koje se ključni prioriteti odnose, kako bi se olakšala izrada Strategijom predviđenih akcionih planova te postigao određeni nivo vremenske usklađenosti u provođenju prioriteta ciljeva borbe protiv govora mržnje, nasilnog radikalizma, ekstremizma koji vodi ka terorizmu.

POPIS SKRAĆENICA

CERT	Computer Emergency Response Team (Tim za odgovore na kompjuterske incidente)
DKP	Diplomatsko-konzularna predstavništva
CBRN	Chemical, Biological, Radiological and Nuclear - Hemijsko, biološko, radiološko i nuklearno
EU CBRN CoE	European Union Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Risk Migration Centres of Excellence Initiative - Evropska unija hemijski, biološki, radiološki i nuklearni rizik
ISM	Informacioni sistem za imigracije
INTERPOL	International Criminal Police – Organizacija međunarodne kriminalističke policije
EUROPOL	European Union’s Law Enforcement Agency – Agencija za provođenje zakona Evropske unije
EUROJUST	European Union’s Judicial Cooperation Unit – Jedinica za pravosudnu saradnju Evropske unije
FATF	The Financial Action Task Force – Udarna grupa za sprečavanje pranja novca
MONEYVAL	Committee on the Expert on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism – Komitet eksperata za evaluaciju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti
RAK	Regulatorna agencija za komunikacije
MPPIS	International Legal Assistance – Međunarodna pravna pomoć i saradnja
IBM	International Border Management – Integralno upravljanje granicom
ISM	Information System Immigration – Informacioni sistem za imigracije
SPS	Služba za poslove sa strancima
OSA	Obavještajno-sigurnosna Agencija
ROS	Registar određenih stranaca

ANEKS 3 - STRATEGIJA CRNE GORE ZA PREVENCIJU I SUZBIJANJE TERORIZMA

SKRAĆENICE

ANB	Agencija za nacionalnu bezbjednost
CBCG	Centralna banka Crne Gore
EU	Evropska unija
FATF	Radna grupa za finansijske mjere protiv pranja novca
MONEYVAL	Komitek eksperata Savjeta Evrope za ocjenu sprovođenja mjera protiv pranja novca i finansiranja
MO	Ministarstvo odbrane
MUP/UP	Ministarstvo unutrašnjih poslova/Uprava policije
MVPiEI	Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija
MF	Ministarstvo finansija
MP	Ministarstvo pravde
MS	Ministarstvo saobraćaja
ME	Ministarstvo ekonomije
MID	Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije
NATO	Sjevernoatlantski Savez
OEBS	Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju
SE	Savjet Evrope
SPNFT	Sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma
UN	Ujedinjene nacije
USPNFT	Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma
VDT	Vrhovno državno tužilaštvo
VS	Viši sud

UVOD

Polazeći od bezbjednosnih interesa Crne Gore, vodeći računa o opredjeljenjima utvrđenim u Ustavu Crne Gore, kao što su: sloboda, jednakost, ljudska prava, nacionalna i rodna ravnopravnost, socijalna pravda, imovinska sigurnost, očuvanje prirode i životne sredine, vladavina prava i demokratija, u cilju obezbjeđivanja stabilnosti, zaštite života i imovine građana, nadležni organi Crne Gore su koordiniranim djelovanjem izradili novu Strategiju za prevenciju i suzbijanje terorizma, sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma¹⁵⁴. Strategija predstavlja drugi strateški dokument¹⁵⁵ koji na cjelovit način prikazuje nacionalnu politiku Crne Gore u prevenciji i suzbijanju terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma koji se odnosi na period 2015-2018. godina.

Iako se Strategija prvenstveno zasniva na principima i vrijednostima definisanim u Ustavu Crne Gore, ona takođe slijedi i nadopunjuje se sa ostalim strateškim dokumentima Crne Gore: Strategijom nacionalne bezbjednosti, Strategijom odbrane, Strategijom za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, Strategijom za malo i lako naoružanje.

U kontekstu ostvarivanja spoljno-političkih ciljeva Crne Gore - punopravno članstvo u NATO i Evropsku uniju, odnosno razvoj regionalne saradnje sa susjednim zemljama konstatovana je potreba za uspostavljanjem adekvatne ravnoteže između većeg otvaranja crnogorskog društva u skladu sa savremenim uslovima karakterističnim za razvijene zemlje i njegove dugoročne stabilnosti i bezbjednosti. Težnja da se pridruži savremenim evropskim i evroatlantskim zajednicama koje počivaju na slobodnom kretanju ljudi, robe, usluga i kapitala, Crna Gora je izložena riziku određenih bezbjednosnih prijetnji, zbog čega je potrebno uložiti maksimalne napore da bi se prepoznali svi mehanizmi koji će ublažiti i onemogućiti djelovanje utvrđenih rizika.

Kada je riječ o metodološkom pristupu izrade ovog dokumenta, Strategija je zasnovana na analizi stanja i projekciji razvoja međunarodnih bezbjednosnih integracija, karakteristikama savremenih izazova i prijetnji u oblastima terorizma, sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma, što predstavlja preduslov za određivanje strateških ciljeva, kao i za planiranje budućih aktivnosti neophodnih za ostvarivanje vizije Strategije.

Analiza stanja vršena je na osnovu: izvještaja i preporuka relevantnih institucija; analiza statističkih podataka iz izvještaja: o sumnjivim gotovinskim transakcijama, o krivičnim djelima, o stanju kriminaliteta i njegovim pojavnim oblicima, o predikatnim krivičnim djelima i dr. Takođe, Stra-

¹⁵⁴ U daljem tekstu: Strategija.

¹⁵⁵ Prethodna Strategija Crne Gore važila je za period 2010-2014 godina

tegija slijedi i one ciljeve i vrijednosti koji su definisani u Globalnoj protivterorističkoj strategiji Ujedinjenih nacija i Protivterorističkoj strategiji Evropske unije (EU), kao i druge osnovne protivterorističke dokumente Ujedinjenih nacija (UN), Evropske unije (EU), Organizacije Sjevernoatlantskog saveza (NATO), Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS) i Savjeta Evrope (SE).

Takođe, posebna pažnja je usmjerena na podizanju svijesti kako državnih organa koji su direktno uključeni u sprovođenje ove politike, tako i opšte javnosti Crne Gore o značaju ovog pitanja, odnosno značaju opredjeljivanja tehničkih, kadrovskih i finansijskih sredstava za realizacije ove Strategije. Poseban vid komunikacije u tom kontekstu treba ostvariti sa nevladinim sektorom i medijima.

Izradom ovog dokumenta Crna Gora želi ukazati da prevencija i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma ne predstavlja pitanje kojim se isključivo trebaju baviti vojne, policijske i obavještajne službe, već pitanje koje treba da osnaži kulturu vođenja mirnog dijaloga i međureligijske i međukulturalne tolerancije.

OPIS POSTOJEĆEG STANJA U CRNOJ GORI U DIJELU PREVENCIJE I SUZBI- JANJA TERORIZMA, PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Prepoznajući terorizam kao jednu od najvećih bezbjednosnih pijetnji 21. vijeka, kao i krivična djela pranja novca i finansiranja terorizma, Crna Gora je 2010. godine izradila prvu Strategiju za prevenciju i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma koja je obuhvatila period 2010-2014.

Implementacija ove Strategije realizovana je sprovođenjem mjera iz dva dvogodišnja Akciona plana.¹⁵⁶ Implementaciju Strategije, odnosno Akcionih planova pratila je Nacionalna komisija, čiji sastav čine predstavnici: Ministarstva odbrane, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija, Ministarstva finansija, Uprave policije, Agencije za nacionalnu bezbjednost, Uprave za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma, Vrhovnog državnog tužilaštva/Specijalni tužilac za borbu protiv korupcije, organizovanog kriminala, terorizma i ratnih zločina, Viši sud Podgorica, i Generalnog sekretarijata Vlade Crne Gore.

U cilju adekvatnijeg rada na operativnom nivou, a u kontekstu aktuelnih dešavanja i kvalitetnog, koordiniranog i usaglašenog djelovanja nadležnih organa u prevenciji i suzbijanju terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma, realizaciji prethodne Strategije doprinijele su aktivnosti radnog

¹⁵⁶ Akcioni plan 2010-2012 i Akcioni plan 2013-2014

tima na operativno-ekspertskom nivou koji ostvaruje svakodnevnu komunikaciju sa ciljem razmjene informacija, sprovođenja mjera, odnosno blagovremenog informisanja nadležnih struktura o potencijalnim ili realnim prijetnjama i postignutim rezultatima u oblasti jačanja kapaciteta i operativnosti bezbjednosnih struktura u ovoj oblasti.

Značaj implementacije ove politike i potreba za koordiniranim višeagencijskim djelovanjem jačaju opredjeljenje glavnih odgovornih institucija da nastave da preduzimaju aktivnosti u dijelu unaprjeđivanja pravnog i institucionalnog okvira za borbu protiv terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma kroz poboljšanje tehničkih i administrativnih kapaciteta u ovoj oblasti, podizanje svijesti kod službenika svih relevantnih državnih organa sa ovlašćenjima reagovanja po osnovu ovih pitanja i razvijanje konstantne i fokusirane saradnje uključenih institucija na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou. U skladu sa tim, posebna pažnja mora biti usmjerena na jačanje međunarodne saradnje, obezbjeđivanje tehničke podrške u cilju jačanja crnogorskih kapaciteta u ovim oblastima djelovanja.

Crna Gora se može pohvaliti razvijenom sviješću o multikulturalnosti svog društva i suživota različitih naroda, religija i etničke pripadnosti. Crna Gora je država građana i do sada nije evidentirano izvršenje djela terorizma ili vršenje akata nasilja prema pojedinim nacionalnim, vjerskim ili drugim grupacijama. Dakle, nije počinjen i evidentiran nijedan akt koji bi se po svojim elementima mogao označiti kao teroristički, odnosno djelo iz kojeg su proistekle neposredne posljedice po život i imovinu građana i države.

Na području Crne Gore zaključno sa polovinom 2014. godine nije izvršeno niti jedno krivično djelo koje se može svrstati u terorizam. Nema ni potvrđujućih podataka da se Crna Gora koristi za pripremu takvih akata, ali se i dalje oni ne isključuju, već su prepoznati kao bezbjednosni rizik i prijetnja u odnosu na koju treba preventivno djelovati.

VIZIJA I MISIJA

Neselektivni ciljevi ugrožavanja sigurnosti građana i njihove imovine predstavljaju kriminalnu aktivnost definisanu Krivičnim zakonikom Crne Gore i kao takvi ne mogu se ni pod kakvim okolnostima opravdati. Izradom nove Strategije želi se iskazati opredjeljenje Crne Gore da, kroz postupak evropskih i evroatlantskih integracija, zajednički djeluje sa drugim državama i međunarodnim organizacijama, u cilju jačanja bezbjednosti na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou.

U tom kontekstu, želi se ostvariti vizija:

Građani i vrijednosti Crne Gore zaštićeni od prijetnji terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma.

Ostvarenje navedene vizije realizovaće se implementacijom misije:

Crna Gora izgradila koordiniran i efikasan sistem za suzbijanje i prevenciju od terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma zasnovan na savremenim standardima, uz poštovanje ljudskih prava, i saradnji između nadležnih institucija na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou.

STRATEŠKI CILJEVI

Izradu ovog dokumenta opredijelili su procijenjeni rizici i prijetnje po bezbjednost građana Crne Gore sa aspekta procjene od terorističkih napada, pranja novca i finansiranja terorizma. U tom kontekstu sve aktivnosti na internom i međunarodnom planu relevantnih državnih organa Crne Gore treba usmjeriti na ispunjavanje sljedećih strateških ciljeva:

- ▶ Promovisanje demokratskih vrijednosti, poštovanjem ljudskih prava, rodne, nacionalne i međuvjerske ravnopravnosti i tolerancije, borbom protiv radikalizma pravovremeno identifikovati uzroke koje podstiču građane da se okreću terorizmu;
- ▶ Unaprjeđenje državnih granica, značajnih infrastrukturnih i saobraćajnih objekata zaštiti građane i imovine;
- ▶ Razviti nove i unaprijediti postojeće kapacitete nadležnih državnih organa sa ciljem minimiziranja posljedica terorističkog napada;
- ▶ Unaprijediti komunikaciju i koordinaciju nadležnih organa, koji će znati da na adekvatan način odgovore, tj. reaguju protiv ekstremista i svih lica koji im pružaju logističku, finansijsku i svaki drugi vid podrške;
- ▶ Krivično goniti teroriste i lica koja im na bilo koji način pružaju podršku (logističku ili finansijsku) i dovesti ih pred lice pravde;
- ▶ Unaprjeđenje saradnje na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou doprinoseći borbi protiv terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma.

I. TERORIZAM

Terorizam, najveća bezbjednosna prijetnja 21. vijeka predstavlja izazov za svaku državu koja svoje bezbjednosne resurse u ovoj oblasti mora usmjeriti na dva kolosijeka: preventivno djelovanje na pojavu svakog vida radikalnih/ekstremnih ideologija koje ugrožavaju sigurnost građana i njihove imovine i adekvatno reagovanje, svim raspoloživim sredstvima, na svaki akt koji se može okarakterisati kao krivično djelo terorizma u cilju zaštite nacionalne bezbjednosti Crne Gore i svih njenih građana.

1 Pravni i institucionalni okvir za prevenciju i suzbijanje terorizma

1.1 Nacionalni pravni okvir

Uspostavljanje savremenog i sveobuhvatnog zakonodavnog okvira, u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima, predstavlja jedan od ključnih preduslova za efikasnu prevenciju i suzbijanje terorizma.

Organi nadležni za prevenciju i suzbijanje terorizma vrše stalnu procjenu djelotvornosti zakonskog okvira i vode računa o njegovom unapređenju u skladu sa potrebama. Nadležnost, ovlašćenja i postupanje državnih organa koji učestvuju u borbi protiv terorizma uređuje više zakona, koji se odnose na ovu krivično-pravnu oblast ili upućuju na nju:

- ▶ Krivični zakonik („Službeni list RCG“, broj 70/03 i 47/06 i „Službeni list CG“, broj 40/08, 25/10, 32/11, 40/13 i 56/13);
- ▶ Zakonik o krivičnom postupku („Službeni list CG“, broj 57/09, 49/10 i 47/14);
- ▶ Zakon o državnom tužilaštvu („Službeni list RCG“, broj 69/03 i „Službeni list CG“, broj 40/08, 39/11 i 46/13);
- ▶ Zakon o sudovima („Službeni list RCG“, broj 5/02, 49/04 i „Službeni list CG“, broj 22/08, 39/11, 46/13 i 48/13);
- ▶ Zakon o unutrašnjim poslovima („Službeni list Crne Gore“, broj 44/12, 36/13, 1/15)
- ▶ Zakon o odbrani („Službeni list CG“, br. 86/09, 88/09, 25/10, 40/11 i 14/12);
- ▶ Zakon o Vojsci Crne Gore („Službeni list CG“, br. 88/09, 75/10, 40/11 i 32/14);
- ▶ Zakon o osnovama obavještajno bezbjednosnog sektora („Službeni list CG“, br. 28/14);
- ▶ Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma („Službeni list CG“, broj 33/14);
- ▶ Zakon o Agenciji za nacionalnu bezbjednost („Službeni list RCG“, broj 28/05 i „Službeni list CG“, broj 86/09, 73/10, 20/11, 08/15);

- ▶ Zakon o azilu („Službeni list RCG“, broj 45/06, 73/10 i 40/11);
- ▶ Zakon o graničnoj kontroli („Službeni list CG“, broj 72/09, 39/13);
- ▶ Zakon o strancima („Službeni list CG“, broj 56/14)
- ▶ Zakon o putnim ispravama („Službeni list CG“, broj 21/08, 25/08 i 39/13);
- ▶ Zakon o zaštiti podataka o ličnosti („Službeni list CG“, broj 79/08, 70/09 i 44/12);
- ▶ Zakon o tajnosti podataka („Službeni list CG“, br. 14/08, 76/09, 41/10, 40/11, 38/12, 44/12, 14/13).

1.2 Međunarodni pravni okvir

Crna Gora je potpisnica velikog broja konvencija koje tretiraju oblast borbe protiv terorizma, a koje su donijele Organizacija Ujedinjenih nacija i Savjet Evrope. U cilju pridruživanja Evropskoj uniji, Crna Gora sprovodi zajedničku poziciju 2001/931/CFSP koja se odnosi na primjenu specifičnih mjera protiv terorizma. Crna Gora, takođe, na ovom planu, unapređuje saradnju u skladu sa Rezolucijom 1373 (2001), Rezolucijom 1535 (2004), Rezolucijom 1624 (2005) Rezolucijom 2178 (2014) i drugim relevantnim rezolucijama UN, međunarodnim konvencijama i drugim instrumentima. Crna Gora, preko stalnog predstavnika, aktivno saraduje sa Antiterorističkim komitetom (ATK) Savjeta bezbjednosti UN-a, osnovanim Rezolucijom 1373 (2001), a sprovodi i Rezoluciju Savjeta bezbjednosti UN 1540 u skladu sa izrađenim Akcionim planom. Djelujući u okviru različitih međunarodnih organizacija - posebno Ujedinjenih nacija i Savjeta Evrope, Crna Gora je postala strana ugovornica niza međunarodno - pravnih instrumenata, koji su dati u Aneksu I.

Sporazumi o međusobnoj pravnoj pomoći i izručivanju su takođe od velikog značaja za uspješnu implementaciju mehanizama za borbu protiv terorizma. Ovi sporazumi predstavljaju osnov saradnje između zakonodavnih, pravosudnih i izvršnih organa vlasti u različitim zemljama prilikom sprovođenja zajedničkih istraga i izručivanje osumnjičenih okrivljenih lica.

1.3 Institucionalni okvir

Ministarstvo unutrašnjih poslova vrši poslove uprave koji se odnose na:

analitičko praćenje stanja i strateško planiranje u oblasti borbe protiv kriminaliteta, javnog reda i mira, bezbjednosti saobraćaja i drugim oblastima policijskog rada i djelovanja, instruktivno djelovanje za sprovođenje strategija i politike u ovim oblastima; nadzor i unutrašnju kontrolu nad vršenjem policijskih poslova i procedura, stručnosti, zakonitosti i efikasnosti obavljanja policijskih poslova; predlaganje, praćenje i primjenu mehanizama za efikasnu borbu protiv trgovine ljudima; državljanstvo, putne isprave, useljavanje, davanje azila, naturalizaciju, lične karte, prebivalište i u vezi sa tim vođenje

propisanih registara; jedinstveni matični broj, lično ime, matične registre; evidenciju vozila i vozača; nabavljanje oružja i djelova za oružje; prevoz naoružanja, vojne opreme i robe dvostruke namjene kopnenim i vodenim putem; zaštitu podataka o ličnosti; proizvodnju, promet i prevoz eksplozivnih materija; promet, prevoz i uskladištenje zapaljivih tečnosti i gasova; prevoz nezapaljivih opasnih tečnosti i gasova, prevoz eksploziva; upravljanje rizicima, upravljanje zaštitom i spašavanjem u vanrednim situacijama i upravljanje sanacijom posljedica u vanrednim situacijama (zemljotresi, požari i druge prirodne i tehničko-tehnološke katastrofe); poslove civilne zaštite, kao dio integrisanog sistema upravljanja vanrednim situacijama; oblast državne uprave u dijelu organizacije, načina i metoda rada, upravljanja, odgovornosti, odnosa, saradnje, javnosti i transparentnosti rada organa državne uprave; oblast službeničkih odnosa, kancelarijskog poslovanja, opšteg upravnog postupka i inspekcijskog nadzora; inspekcijски nadzor u okviru nadležnosti i ovlašćenja utvrđenih propisima o sistemu državne uprave, radnim odnosima u organima državne uprave i lokalne samouprave i upravnom rješavanju; nevladine organizacije, političke partije, evidentiranje prijava vjerskih zajednica; pečate državnih organa; organizaciju i djelokrug lokalne samouprave, funkcionisanje i primjenu propisa iz oblasti lokalne samouprave iz nadležnosti ovog ministarstva, teritorijalnu organizaciju lokalne samouprave, međunarodnu saradnju jedinica lokalne samouprave sa jedinicama lokalne samouprave drugih država; sprovođenje međunarodnih ugovora iz nadležnosti ministarstva; davanje mišljenja na predloge zakona i drugih propisa ili opštih akata koji se odnose na pitanja u vezi sa državnom upravom i lokalnom samoupravom, kao i na predloge zakona kojima se uređuju odstupanja od opšteg upravnog postupka; bezbjednost državne granice; integrisano upravljanje granicom, organizaciju i finansiranje izgradnje, rekonstrukcije, modernizacije i održavanje graničnih prelaza; graničnu liniju u dijelu nadležnosti ministarstva; izradu strategije srednjoročnog programa i godišnjih planova upravljanja graničnim prelazima; davanje u zakup objekata ili djelova objekata na graničnim prelazima; usklađivanje domaćih propisa iz okvira svoje nadležnosti sa pravnim poretком Evropske unije; saradnju sa međunarodnim i regionalnim organizacijama; vođenje propisanih evidencija; upravni nadzor u oblastima za koje je ministarstvo osnovano, kao i druge poslove koji su mu određeni u nadležnost.

Ministarstvo pravde obavlja poslove državne uprave koji se odnose na: krivično zakonodavstvo, međunarodnu pravnu pomoć; poslove izrade strategija, projekata i programa i praćenja njihove realizacije; izradu potrebnih izvještaja i mjera za sprovođenje ratifikovanih konvencija iz oblasti pravosuđa; pripremu, izradu i izvršenje međunarodnih ugovora u oblasti međunarodne pomoći; izradu zakona i podzakonskih propisa i njihovog sprovođenja, koji se odnose na organizaciju, nadležnost i rad sudova, državnog tužioca i organa za prekršaje, advokaturu i pravnu pomoć.

Ministarstvo odbrane predlaže Plan odbrane Crne Gore; predlaže organizacijsko-formacijsku strukturu i veličinu Vojske; utvrđuje sadržaj i način izrade Plana odbrane Crne Gore; obezbjeđuje

izvršavanje odluka i drugih akata Predsjednika Crne Gore i Vlade koje se odnose na poslove sistema odbrane; izvršava utvrđenu politiku odbrane; organizuje i izvršava međunarodnu saradnju u oblasti odbrane; organizuje elektronske komunikacije i zaštitu informacija za potrebe sistema odbrane; organizuje i vrši vojno obavještajne, kontraobavještajne i bezbjednosne poslove; vrši i druge poslove u skladu sa zakonom. **Odjeljenje za vojno obavještajne i bezbjednosne poslove**, kao organizaciona jedinica Ministarstva odbrane, organizuje i vrši vojno obavještajne, kontraobavještajne i bezbjednosne poslove u Ministarstvu i Vojsci.

Agencija za nacionalnu bezbjednost, primjenom posebnih metoda i sredstava utvrđenih zakonom, prikuplja podatke i informacije o potencijalnim opasnostima, planovima ili namjerama organizacija, grupa i pojedinaca usmjerenih protiv teritorijalnog integriteta, bezbjednosti i Ustavom utvrđenog poretka države i ukazuje na potencijalne izazove, rizike i prijetnje po bezbjednost.

Vojska Crne Gore u skladu sa Strategijom odbrane Crne Gore i Zakonom o odbrani, između ostalog, vrši poslove koji se odnose na: pružanje pomoći Upravi policije u borbi protiv terorizma, kao i podršku civilnim institucijama prilikom prirodnih i vještački izazvanih katastrofa i u drugim kriznim situacijama.

Uprava policije vrši poslove koji se odnose na: zaštitu bezbjednosti građana i Ustavom utvrđenih sloboda i prava; zaštitu imovine; sprječavanje vršenja i otkrivanje krivičnih djela i prekršaja; pronalaženje i hvatanje učinilaca krivičnih djela i prekršaja i njihovo dovođenje pred nadležne organe; održavanje javnog reda i mira; obezbjeđivanje javnih skupova i drugih okupljanja građana; obezbjeđivanje određenih ličnosti i objekata; nadzor i kontrolu bezbjednosti u saobraćaju; nadzor i obezbjeđenje državne granice i vršenje granične kontrole; kontrolu kretanja i boravka stranaca; obezbjeđivanje uslova za nesmetan rad sudova, održavanje reda, zaštitu lica i imovine; kriminalistička vještačenja i istraživanja, kriminalističke i druge evidencije; međunarodnu policijsku saradnju; izradu analiza, elaborata, studija i praćenje određenih bezbjednosnih pitanja; kao i druge poslove koji su joj određeni u nadležnost.

Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma, shodno Zakonu o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma, vrši poslove uprave koji se odnose na otkrivanje i sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma utvrđene ovim Zakonom i drugim propisima. Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma organizovana je kao finansijsko obavještajna služba administrativnog tipa. Uprava vrši poslove u vezi otkrivanja i sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma koji se odnose na prikupljanje, analiziranje i dostavljanje nadležnim organima podataka, informacija i dokumentacije potrebnih za otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Direkcija za zaštitu tajnih podataka u skladu sa Zakonom o tajnosti podataka, organizuje vršenje poslova organa u vezi sa razmjenom tajnih podataka sa stranim državama i međunarodnim organizacijama, posredstvom Centralnog registra, vrši poslove izdavanja dozvola za pristup tajnim podacima fizičkim (Personal Security Clearance) i pravnim licima (Facility Security Clearance), kao i inspeksijski nadzor nad sprovođenjem Zakona i primjenom međunarodnih ugovora. U skladu sa Sporazumom o bezbjednosti informacija, u dijelu koji se tiče razmjene i zaštite NATO tajnih podataka, Direkcija je označena kao NSA (National Security Authority).

Vrhovno državno tužilaštvo je za poslove suzbijanja korupcije uspostavilo Odjeljenje za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina kojim rukovodi specijalni tužilac, a koje postupa pred višim sudovima. Odjeljenje rukovodi prekrivičnim postupkom, usmjerava rad Uprave policije i preduzima potrebne mjere radi otkrivanja krivičnih djela iz svoje nadležnosti; zahtijeva sprovođenje istrage, podiže i zastupa optužnice i preduzima druge zakonom predviđene radnje i mjere u cilju zapljene i oduzimanja predmeta i imovine stečene krivičnim djelima.

Specijalizovano odjeljenje Višeg suda u Podgorici i u Bijelom Polju nadležno je za suđenje u predmetima krivičnih djela organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina.

Ostali organi državne uprave, koordinirano sa glavnim nosiocima realizacije ove strategije, učestvuju u prevenciji i suzbijanju terorizma u domenu svojih nadležnosti.

1.4 Suzbijanje i prevencija terorizma

Ispunjavanje vizije bezbjednog društva borba protiv terorizma odvijaće se kroz pet oblasti:

- ▶ Prevencija terorizma
- ▶ Suzbijanje terorizma
- ▶ Zaštita
- ▶ Saniranje od terorističkog napada
- ▶ Krivično gonjenje i procesuiranje lica i subjekata povezanih sa krivičnim djelom terorizma

Sprječavanje terorizma se odnosi na blagovremeno preduzimanje radnji u cilju preduprjeđivanja pojedinca ili grupe da izvrše krivično djelo terorizma. Pored izrazito pozitivnih trendova koje je globalizacija donijela, kao što su brzina prenosa informacije, aktivna komunikacija i svakodnevni razvoj informacionih tehnologija, ona je korišćenjem tih resursa omogućila lakši pristup radikalnim idejama, kao i lakše stupa-

nje u kontakt sa pojedincima/grupama koji će pružiti obuku ili finansije za nasilno sprovođenje tih radikalnih ideja odnosno teroristički napad. Da bi se pojedinac uključio u terorizam potrebno je da sprovede određene aktivnosti, tako da je realizacija jedne ovakve ideje uveliko ojačana procesom globalizacije.

Crna Gora je uspješan primjer zemlje u Evropi koju karakteriše multikulturalnost. U okvirima crnogorskih granica godinama žive različiti narodi, etničke grupe, religije. Svi oni zajedno, svojom tradicijom i kulturom, doprinijeli su današnjem načinu života na ovim prostorima. Međutim, nedostatak političke ili ekonomske perspektive, nepostojanje mogućnosti za obrazovanje, brza ali nekontrolisana modernizacija može negativno uticati na određene pojedince, koji se mogu okrenuti radikalnim ideologijama koje vode u ekstremizam sa ciljem nasilničkog djelovanja protiv života i imovine građana Crne Gore, što predstavlja rizik po bezbjednost Crne Gore.

„Uspješna komunikacija između različitih kulturnih modela veliki je izazov, jer kulture ugrađuju u ljude način mišljenja, viđenja stvari, slušanja i interpretacije riješenog. Iste riječi mogu imati (i po pravilu imaju) različita značenja za ljude različitih kultura, iako oni govore „istim jezikom“. Ukoliko su kulturni modeli naizgled sličniji, utoliko je teže precizno definisati potencijalne tačke nesporazuma/sukoba i preventivno djelovati na njih. Razumijevanje i saradnja različitih kulturnih modela u širem teritorijalnom, nacionalnom ili globalnom okruženju moguće je samo ako postoji efikasan mehanizam za prevazilaženje međukulturnog sukoba (potencijalno mogućeg u svakom multikulturnom, dakle, praktično u svakom društvu).“¹⁵⁷

U cilju unaprjeđivanja vrijednosti crnogorskog društva i uspostavljanja ravnoteže između pozitivnih i negativnih efekata globalizacije potrebno je pravovremeno detektovati neželjene aktivnosti angažovanjem svih raspoloživih resursa Crne Gore, od relevantnih državnih organa (obavještajnih i kontraobavještajnih, policijskih, vojnih), pa do uključivanja cjelokupne političke, intelektualne i akademske zajednice, civilnog sektora, i medija koji će promovisati i nastaviti da promovišu toleranciju i suživot različitih kultura koje su vjetrovi istorije nastanili na današnjem prostoru Crne Gore.

Potrebno je preduzeti mjere koje će promovisati poštovanje ljudskih prava, onemogućiti aktivnosti na propagiranju radikalnih/ekstremističkih ideologija, uspostaviti čvrst pravni okvir za sprečavanje pozivanja i regrutovanja crnogorskih građana za odlazak na strana ratišta (tzv. strani borci), spriječiti njihov pristup terorističkoj obuci i jačati saradnju u ovoj oblasti sa partnerskim zemljama na regionalnom i međunarodnom planu.

157 Hamdija Šarkinović „Multikulturalnost u Crnoj Gori“, MATICA, zima 2013/proljeće 2014

Pored sigurnosti građana od izuzetnog značaja je preduzimanje mjera u cilju zaštite i odbrane ključnih objekata u Crnoj Gori. Ovdje prije svega treba voditi računa da se smanji njihova ranjivost od eventualnog napada, odnosno o smanjenju efekta od izvršenog napada na određene objekte.

Takođe, u cilju sprječavanja slobodnog kretanja terorista ili terorističkih grupa potrebno je dodatno ojačati kontrolu državne granice i to jačanjem kopnene, pomorske i vazdušne bezbjednosti; jačati kapacitete Granične policije i Uprave carina, kao i voditi računa o bezbjednosti putnih i ličnih dokumenata.

Socijalna i politička stabilnost, kao i dugoročni ekonomski razvoj imaju direktan uticaj na sistem odbrane i bezbjednosti. Zato je od vitalnog značaja unaprijediti sve kapacitete sistema odbrane i bezbjednosti u cilju borbe protiv terorizma, kako bi se identifikovale potrebe za sprječavanje konflikata i nasilnog ekstremizma. Smanjenje siromaštva i razvoj društva je moguć samo ukoliko postoje institucije i mehanizmi koji mogu obezbijediti bezbejdnost i sigurnost građana. Zato se ovom pitanju mora posvetiti konstantna i dugoročna pažnja.

Imajući u vidu pozicioniranje Crne Gore kao atraktivne turističke destinacije na globalnom nivou, kao i dosadašnje međunarodno iskustvo koje je pokazalo da je cilj terorista ugrožavanje života što većeg broja nevinih ljudi na jednom mjestu, prvenstveno na mjestima kao što su aerodromi, željezničke stanice, autobuske stanice, luke, vazduhoplovi i druga prevozna sredstva, samostalno i u saradnji sa međunarodnim partnerima, potrebno je raditi na podizanju standarda u bezbjednosti transporta ljudi i roba. To prvenstveno podrazumijeva poboljšanje zaštite vazdušne, pomorske, drumske i željezničke infrastrukture (aerodromi, luke, tuneli, mostovi, itd.) od prijetnji terorizma.

U cilju zaštite saobraćajne infrastrukture potrebno je sprovesti sigurnosna istraživanja u kontekstu terorizma, sa posebnim osvrtom na smanjenje ugroženosti od fizičkog i elektronskog napada. Takođe, potrebno je ulagati sredstva u razvoj i unaprjeđenje informacionih tehnologija koje se koriste u razmjeni podataka o putnicima, evidentiranju putničkih dokumenata, čime se na samoj granici započinje zaštita naših građana.

Koristeći istraživačke napore i iskustva zemalja Evropske unije, nadležne institucije treba da jačaju kvalitet rada i koordinaciju prilikom izrade metodologija za zaštitu javnih mjesta sa velikim brojem posjetilaca (javna okupljanja, koncerti, sportski događaji, manifestacije i sl.).

Nijedna zemlja, danas, ne može tvrditi da je imuna na terorizam. Rizik od terorističkih napada uvijek postoji i odgovorne institucije moraju izgraditi kapacitete koji će biti u mogućnosti na pravi način odgovoriti na njih.

Posljedice terorističkih napada, često, se mogu poistovjetiti sa posljedicama nastalim usljed prirodnih katastrofa ili tehnoloških akcidenata. Zato se sistem kontrole i upravljanja posljedicama od prirodno ili vještački izazvanih katastrofa može koristiti i za ublažavanje efekata terorističkog napada. U takvim situacijama potrebno je potpuno korišćenje postojećih kapaciteta svih institucija u čiju nadležnost spadaju ove aktivnosti. Imajući u vidu aspiracije Crne Gore u kontekstu evropskih i NATO integracija, potrebno je raditi na razvoju interoperabilnosti naših odbrambeno- bezbjednosnih struktura sa EU i NATO kriznim koordinacionim aranžmanima osiguranja koherentnosti odgovora na terorističke napade.

Kada je riječ o počiniocima ovog krivičnog djela, Crna Gora će primjenjivati domaće i međunarodne zakonske obaveze koje se tiču terorizma. S tim u vezi, lica koja sprovode aktivnosti propagiranja i podstrekivanja na terorizam, regrutovanja crnogorskih građana za terorističke napade, logistička podrška i finansiranje krivičnih djela terorizma, biće procesuirana odnosno gonjena u skladu sa Krivičnim zakonom Crne Gore. Organi za sprovođenje zakona i sudovi sprovodiće svoje aktivnosti uz poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, kao i odredbe međunarodnog prava.¹⁵⁸ Takođe, Crna Gora će nastaviti da razvija nacionalne sposobnosti i mehanizme potrebne za adekvatno procesuiranje počinitelaca/pomagača krivičnog djela terorizma.

---

158 5 U Crnoj Gori, osnov za ukazivanje međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima sadržan je u multilateralnim i bilateralnim međunarodnim ugovorima, kao i u Zakonu o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima i Zakoniku o krivičnom postupku. Međunarodna pravosudna saradnja u krivičnim stvarima ostvaruje se na osnovu 26 multilateralnih ugovora Savjeta Evrope i Ujedinjenih Nacija. Osim toga, pravna pomoć u krivičnim stvarima uređena je i bilateralnim međunarodnim ugovorima.

1.5 Ciljevi koje je potrebno razraditi u Akcionom planu za sprovođenje Strategije

PREVENCIJA TERORIZMA	
Cilj 1	Usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnom pravnom tekovinom;
Cilj 2	Jačanje kadrovskih i materijalno-tehničkih kapaciteta relevantnih državnih organa;
Cilj 3	Usavršavanje i unaprjeđenje administrativnih kapaciteta relevantnih državnih organa
Cilj 4	Jačanje obavještajnih kapaciteta Crne Gore;
Cilj 5	Jačanje saradnje između policije i zajednice u cilju prevencije ekstremizma i radikalizacije koja vodi u terorizam;
SUZBIJANJE TERORIZMA	
Cilj 6	Unaprijeđeni mehanizmi za izradu procjene opasnosti od terorizma;
Cilj 7	Unaprijeđeni mehanizmi za praćenje širenja vjerskog radikalizma i ekstremističkog djelovanja pojedinaca i grupa u Crnoj Gori;
ZAŠTITA OD TERORIZMA	
Cilj 8	Unaprijeđeni mehanizmi za razvijanje i jačanje zaštite infrastrukturnih objekata od posebnog značaja na teritoriji Crne Gore;
Cilj 9	Unaprijeđeni mehanizmi za jačanje sistema zaštite i nadzora državne granice;
Cilj 10	Unaprijeđen sistem kontrole prometa, transporta, skladištenja, čuvanja i održavanja oružja, eksploziva i drugih sredstava koja se mogu iskoristiti za terorističke napade, te roba dvostruke namjene;
Cilj 11	Poboljšanje bezbjednosti u kopnenom, vodenom i vazdušnom saobraćaju;
KRIVIČNO GONJENJE I PROCESUIRANJE	
Cilj 12	Efikasno sprovođenje krivičnog gonjenja i procesuiranja izvršilaca, suučesnika i drugih lica koja su na bilo koji način povezana sa terorističkim aktivnostima;
SANIRANJE ŠTETE OD TERORISTIČKIH NAPADA	
Cilj 13	Unaprijeđeni i razvijeni nacionalni kapaciteti nužni za saniranje posljedica napada i revitalizaciju oštećenih sistema;
Cilj 14	Razvijeni mehanizmi spašavanja ljudi, materijalnih i kulturnih dobara i životne sredine;

II. PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

Za pripremu terorističkih aktivnosti i njihovu realizaciju, jedan od ključnih preduslova jeste obezbjeđenje finansijskih sredstava. Ova sredstva su obično stečena na nelegalan način. Pranje novca i finansiranje terorizma predstavljaju globalne probleme, koji imaju negativne efekte na ekonomsku, političku, bezbjednosnu i socijalnu strukturu svake zemlje. Posljedice pranja novca i finansiranja terorizma su: podrivanje stabilnosti i efikasnosti finansijskog sistema zemlje, ekonomski poremećaji i nestabilnost, ugrožavanje planiranih reformi, smanjenje sigurnosti ulaganja i investiranja i ugrožavanje kako nacionalne, tako i međunarodne bezbjednosti.

2.1 Pravni nacionalni i međunarodni okvir za prevenciju i suzbijanje pranja novca i finansiranja terorizma

S obzirom da pranje novca predstavlja kriminalnu djelatnost sa visokim stepenom društvene opasnosti, pri čemu se ovo krivično djelo teško otkriva i dokazuje, to borba protiv pranja novca i finansiranja terorizma podrazumijeva i jačanje administrativnih, tehničkih, kadrovskih i materijalnih uslova za rad institucija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Crna Gora ulaže velike napore na stvaranju adekvatnih pravnih pretpostavki i jačanju institucija uključenih u sistem sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Ove institucije su: Ministarstvo finansija, sudstvo i tužilaštvo, Uprava policije, Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma, Agencija za nacionalnu bezbjednost, Uprava carina, Poreska uprava. Nadležnost, ovlašćenja i postupanje navedenih državnih organa, koji učestvuju u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, uređuje više zakona, koji se odnose na ovu krivično-pravnu oblast:

- ▶ Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma («Službeni list CG», broj 33/14);
- ▶ Krivični zakonik («Službeni list RCG», broj 70/03, 47/06 i «Službeni list CG» broj 40/08, 25/10);
- ▶ Zakonik o krivičnom postupku («Službeni list CG», broj 57/09, 49/10 i 47/14);
- ▶ Zakon o bankama («Službeni list CG», broj 17/08, 44/10, 40/11);
- ▶ Carinski zakon („Službeni list RCG“, br. 7/02, 38/02, 72/02, 21/03, 29/05, 66/06 i Službeni list CG, broj 21/08, 73/10, 01/11, 40/11, 28/12 i 62/13);
- ▶ Zakon o osiguranju («Službeni list RCG», broj 78/06, 19/07 i «Službeni list CG» broj 53/09, 73/10, 40/11, 45/12 i 06/13);
- ▶ Zakon o dobrovoljnim penzijskim fondovima («Službeni list RCG», broj 78/06 i 14/07);
- ▶ Zakon o finansijskom lizingu («Službeni list RCG», broj 81/05 i «Službeni list CG», 73/10 i 40/11);
- ▶ Zakon o igrama na sreću («Službeni list RCG», broj 52/04 i «Službeni list CG» broj 13/07, 73/10, 40/11 i 63/13);
- ▶ Zakon o hartijama od vrijednosti («Službeni list RCG», broj 59/00, 10/01, 43/10, 28/06 i «Službeni list CG», broj 53/09, 73/10, 40/11 i 06/13);
- ▶ Zakon o investicionim fondovima («Službeni list RCG», broj 54/11);
- ▶ Zakon o edukaciji u pravosudnim organima («Službeni list RCG», broj 27/06);
- ▶ Zakon o računovodstvu i reviziji («Službeni list RCG», broj 69/05 i «Službeni list CG» broj 80/08, 32/11);
- ▶ Zakon o platnom prometu («Službeni list CG», broj 62/13 i 06/14);
- ▶ Zakon o Državnoj revizorskoj instituciji («Službeni list RCG» broj 28/04, 27/06, 78/06 i «Službeni list CG» broj 17/07, 73/10, 40/11, 31/14);
- ▶ Zakon o Centralnoj banci Crne Gore («Službeni list RCG» broj 52/00, 53/00, 47/01 i «Službeni list CG» 40/10, 46/10, 06/13);

- ▶ Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima («Službeni list CG» broj 4/08, 36/13);
- ▶ Zakon o staranju o privremeno i trajno oduzetoj imovini («Službeni list CG» br. 49/08, 31/12);
- ▶ Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela («Službeni list RCG» br. 2/07, 13/07 i
- ▶ «Službeni list CG», br. 30/12);
- ▶ Zakon o državnoj imovini («Službeni list CG» broj 21/09, 40/11)
- ▶ Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma, usklađen je sa zahtjevima međunarodnih organizacija i institucija i relevantnim propisima iz oblasti sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma i to:
  - ▶ Novim preporukama FATF-a (40+8+1);
  - ▶ Preporukama Moneyval-a (Mjere protiv pranja novca i finansiranja terorizma pri Savjetu Evrope),
  - ▶ Direktivom 2005/60/EC Evropskog Parlamenta i Savjeta od 26. oktobra 2005. godine o prevenciji upotrebe finansijskog sistema u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma;
  - ▶ Direktivom 2006/70/EC od 1. avgusta 2006.godine, koja je postavila mjere za primjenu Direktive 2005/60/E3 Evropskog Parlamenta i Savjeta u vezi sa definicijom “politički eksponiranog lica” i tehničkim kriterijumima za pojednostavljenu proceduru provjere identiteta i praćenja poslovanja klijenta i za izuzetke na osnovu finansijskih aktivnosti koje se sprovode povremeno ili na veoma ograničenim osnovama (32002L0092);
  - ▶ Međunarodnom konvencijom UN-a o suzbijanju finansiranja terorizma;
  - ▶ U tom smislu Crna Gora će kontinuirano raditi na usaglašavanju sa relevantnim međunarodnim propisima, koji definišu oblast SPNFT, kao što su:
    - ▶ preporuke MONEYVAL-a,
    - ▶ novim Preporukama FATF-a,
    - ▶ Direktivom 2005/60/EC Evropskog Parlamenta i Savjeta od 26.10. 2005. god. o sprječavanju korišćenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma (32005L0060),
    - ▶ Direktivom 2006/70/EC od 1. avgusta, 2006. godine, koja je postavila mjere za primjenu direktive 2005/60/E3 Evropskog Parlamenta i Savjeta u vezi sa definicijom “politički eksponiranog lica” i tehničkim kriterijumima za pojednostavljenu proceduru provjere identiteta i praćenje poslovanja klijenta i za izuzetke na osnovu finansijskih aktivnosti koje se sprovode povremeno ili na veoma ograničenim osnovama (32002L0092),
    - ▶ Međunarodnom Konvencijom UN-a o suzbijanju finansiranja terorizma, usvojena 9. decembra 1999. godine.

Nadležni organi sistema za sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma izradiće Nacionalnu procjenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma za naredni period, kojom će identifikovati, procijeniti, i razumjeti rizike od pranja novca i finansiranja terorizma za Crnu Goru, i na osnovu toga usvojiti odgovarajuće mjere u cilju smanjenja identifikovanih rizika. Značaj Nacionalne pro-

cjene rizika se ogleda u usmjeravanju materijalnih, tehničkih i ljudskih resursa države na područja najvećeg rizika.

U cilju ispunjenja obaveza Crne Gore u pristupnim pregovorima sa EU i unapređenju institucionalnog i zakonodavnog okvira u oblasti sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma, Crna Gora će usvajati i implementirati preporuke Radne grupe za finansijske mjere protiv pranja novca (FATF), na osnovu kojih će se izvršiti analiza i izmjene zakona i propisa, u vezi sa mogućom zloupotrebom neprofitnih organizacija u cilju finansiranja terorizma.

U dijelu unaprjeđenja zakonodavnog okvira i prihvatanja međunarodnih standarda u oblasti prevencije i sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma, Crna Gora će za polaznu osnovu imati razmjenu postojećih iskustava i informacija o vrstama i načinima razmjene obavještajnih podataka nadležnih institucija zemalja regiona. Imajući u vidu da navedene pojave prevazilaze nacionalne okvire, zemlje regiona su zauzele jedinstveni stav da nosioci posla u razvoju sistema za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma budu finansijsko-obavještajne službe.

Crna Gora će doprinositi suzbijanju pranja novca i finansiranja terorizma na regionalnom i globalnom planu, ispunjavanjem obaveza koje proističu iz članstva u međunarodnim organizacijama, kao i intenzivnom saradnjom sa nadležnim organima drugih država putem razmjene podataka.

2.2 Ciljevi koje je potrebno razraditi u Akcionom planu za sprovođenje Strategije

PRANJE NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA	
Cilj 15	Utvrđena procjena opasnosti od pranja novca i finansiranja terorizma;
Cilj 16	Unaprjeđenje normativno-pravnog okvira;
Cilj 17	Razvijeni kadrovski i materijalno-tehnički kapaciteti;
Cilj 18	Unaprijeđena institucionalna saradnja u cilju efikasne razmjene podataka;
Cilj 19	Unaprijeđena međunarodna saradnja;
Cilj 20	Jačanje kapaciteta kroz sprovođenje obuka i usavršavanja;
Cilj 21	Primijenjene preporuke MONEYVAL-a;
Cilj 22	Jačanje nadzora nad obveznicima Zakona o SPNFT;

SPROVOĐENJE STRATEGIJE ZA PREVENCIJU I SUZBIJANJE TERORIZMA, PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Sprovođenje Strategije podrazumijeva koordinirano djelovanje svih nadležnih državnih organa uključenih u borbu protiv terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma.

U skladu sa dinamikom sprovođenja Strategije 2010-2014, ministar odbrane obrazovala je Nacionalnu komisiju za sprovođenje Strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma, koja će nastaviti da vrši nadzor nad sprovođenjem i ove Strategije 2015- 2018.

Zadatak Nacionalne komisije je da:

- ▶ rukovodi, organizuje, koordinira i prati aktivnosti državnih organa, organa državne uprave i drugih nadležnih institucija u sprovođenju Strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma;
- ▶ utvrđuje prioritete, dinamiku i rokove realizacije i ocjenjuje postignute rezultate u implementaciji ove strategije, aktivnosti i mjere iz akcionih planova;
- ▶ dostavlja, po potrebi, Vladi Crne Gore Izvještaje o realizovanim aktivnostima, uz ocjenu stanja i prijedlog daljih mjera, a najmanje dva puta godišnje.

Sastav Nacionalne komisije čine predstavnici državnih organa u čijoj je nadležnosti sprovođenje nacionalnih politika u oblasti borbe protiv terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma:

- ▶ Ministarstvo odbrane
- ▶ Ministarstvo unutrašnjih poslova
- ▶ Ministarstvo pravde
- ▶ Ministarstvo finansija
- ▶ Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija
- ▶ Agencija za nacionalnu bezbjednost
- ▶ Uprava policije
- ▶ Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma
- ▶ Vrhovno državno tužilaštvo
- ▶ Viši sud Podgorica
- ▶ Generalni sekretarijat Vlade Crne Gore

U cilju konkretne saradnje na operativnom nivou potrebno je da radni tim na ekspertsko- operativnom nivou nastavi sa radom i izvještava Nacionalnu komisiju o svakodnevnoj implementaciji nacionalne politike u dijelu prevencije i suzbijanja terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma.

Takođe, Akcioni plan koji čini sastavni dio ove Strategije urađen je za period 2015.-2016.godina i u skladu sa situacijom na terenu podložan je reviziji i ažuriranju.

Konvencije Ujedinjenih nacija:

Annex I

Konvenciju UN-a protiv transnacionalnog organizovanog kriminala sa pratećim protokolima ("Službeni list SRJ" broj 6/2001), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine Konvencija Ujedinjenih nacija o protivzakonitom prometu opojnih droga i psihotropnih supstanci (Bečka konvencija), ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori" broj 14/90), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Konvencija o krivičnim djelima i nekim drugim aktima izvršenim u vazduhoplovima ("Službeni list SFRJ-Međunarodni ugovori" broj 47/70), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca („Sl. list SFRJ-Međunarodni ugovori" broj 09/84), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Krivično pravna Konvencija o korupciji ("Službeni list SRJ-Međunarodni ugovori" br.02/02 i „Sl. list RCG" 18/05), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Međunarodna Konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma ("Službeni list SRJ" br.07/02), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Međunarodna konvenciju o sprječavanju terorističkih napada bombama ("Službeni list SRJ" br.12/02), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Konvencija UN protiv korupcije ("Službeni list SCG-Međunarodni ugovori" broj 11/05), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Međunarodna Konvencija o sprječavanju akata međunarodnog terorizma ("Službeni list SCG-Međunarodni ugovori" broj 02/06), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine
Međunarodna konvencija o sprječavanju akata nuklearnog terorizma („Službeni list SCG- Međunarodni ugovori“ broj 2/2006). preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine
Protokol o suzbijanju nezakonitih akata nasilja na aerodromima koji služe međunarodnom saobraćaju ("Službeni list SFRJ-Međunarodni ugovori" broj 14/89); preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Protokol protiv nezakonite proizvodnje i prometa vatrenim oružjem, njegovim djelovima, sklopovima i municijom kojim se dopunjava Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organizovanog kriminala ("Službeni list SCG-Međunarodni ugovori" broj 11/05), preuzet sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Crna Gora je ratifikovala

Dodatni Protokol uz Krivično-pravnu konvenciju o korupciji («Službeni list CG» broj 11/07) Konvencija o kasetnoj municiji («Službeni list CG-Međunarodni ugovori» broj 4/09)

Konvencije Savjeta Evrope:

Konvencija o zaštiti lica u odnosu na automatsku obradu ličnih podataka ("Službeni list SRJ" broj 01/92), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Evropska konvencija o ekstradiciji sa dodatnim protokolima ("Službeni list SRJ" br.10/01), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Evropska konvencija o transferu osuđenih lica sa dodatnim protokolom ("Službeni list SRJ broj 04/01), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Evropska konvencija o suzbijanju terorizma ("Službeni list SRJ" broj 10/01), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Evropska konvencija o prenosu postupka u krivičnim stvarima ("Službeni list SRJ" br.10/01), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Evropska konvencija o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima sa dodatnim protokolom ("Službeni list SRJ" broj 10/01 i "Službeni list SCG-Međunarodni ugovori" broj 2/06), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Evropska Konvencija o međunarodnom važenju krivičnih presuda sa dodacima ("Službeni list SFRJ-Međunarodni ugovori" broj 13/02 i 02/06), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

Sporazum o saradnji u cilju sprječavanja i borbe protiv prekograničnog kriminala ("Službeni list SCG-Međunarodni ugovori" broj 05/03), preuzeta sukcesijom, stupila na snagu 03.06.2006. godine

CRNA GORA VLADA CRNE GORE

**NACIONALNA KOMISIJA ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE ZA PREVENCIJU I SUZBIJANJE
TERORIZMA, PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA 2015-2018**

AKCIONI PLAN 2015-2016

Podgorica, 16. mart, 2015.

R. Br.	CILJ	MJERA	NADLEŽNI ORGAN	ROK	INDIKATORI USPJEHA
I TERORIZAM					
1. PREVENCIJA TERORIZMA					
1.	Usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnom pravnom tekovinom	1.1. Donijeti Zakon o dopuni Krivičnog zakonika Crne Gore u cilju inkriminisanja stranih boraca	Ministarstvo pravde, Vlada CG, Skupština CG, Generalni sekretarijat sudskog savjeta	2015	Donijet Zakon o dopuni Krivičnog zakonika Crne Gore u skladu sa Rezolucijom UN o stranim borcima 2178 (2014) Rezultati implementacije zakona
		1.2. Donošenje Pravilnika o tehničkim zahtjevima i postupcima za ocjenjivanje usaglašenosti eksplozivnih materija, kao i znakovi i način označavanja eksplozivnih materija	Ministarstvo unutrašnjih poslova	2015	Donešen pravilnik Ispitivanje standarda eksploziva, sledljivost eksploziva (kretanje eksploziva)
		1.3. Donošenje Pravilnika o sadržaju zahtjeva i dokumentacije za izdavanje mišljenja i saglasnosti, bezbjednosna rastojanja i granice zona opasnosti za sve tipove proizvodnih i skladišnih objekata, uslovi koje moraju da ispunjavaju proizvodni i skladišni objekti, lokacija i način njihovog fizičkog i tehničkog obezbjeđenja	Ministarstvo unutrašnjih poslova	2015	Donešen pravilnik Definisani bezbjednosni uslovi koje mora da ispuni proizvodni i skladišni objekat
		1.4. Utvrđivanje predloga Zakona o nuklearnoj i radijacionoj sigurnosti i zaštiti od zračenja	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Vlada CG,	2016	Utvrđen Predlog izmjena Zakona i predat Skupštini Rezultati implementacije Zakona
		1.5. Utvrđivanje Predloga zakona o izmjenama i dopunama zakona o odbrani (u dijelu koji se odnosi na oblast vojno obavještajnih, kontraobavještajnih i bezbjednosnih poslova)	MO, Vlada CG,	2016	Utvrđen Predlog zakona o izmjenama i dopunama zakona o odbrani
		1.6. Donijeti Zakon o izmjenama i dopunama zakona o ANB	ANB, Vlada, Skupština CG	Jun 2015	Donijet Zakon o izmjenama i dopunama zakona o ANB

2.	Razvijeni kadrovski i materijalno- tehnički kapaciteti	2.1 Izrada novih pravilnika o organizaciji i sistematizaciji	MUP-UP MO, ANB	2015	Usvojeni pravilnici
		2.2. Regrutovanje potrebnog kadra	MUP-UP MO, ANB	Kontinuirano	Popunjenost u skladu sa sistematizacijom
		2.3. Objedinjavanje službeničkih mjesta kriminalističke policije koja se bave istragama krivičnih djela terorizma i sa njim povezanih krivičnih djela u jednu cjelinu	MUP-UP	Jun 2015	Objedinjena službenička mjesta
		2.4 Nabavka opreme	MUP-UP MO, ANB i ostali organi	Kontinuirano	Sačinjen plan potrebne opreme Nabavljena oprema
		3.1 Organizovati edukaciju za sudije i državne tužioce u pogledu poznavanja međunarodnih konvencija i zakona	Koordinacioni odbor, Centar za edukaciju nosilaca pravosudnih funkcija	Kontinuirano	Određena ciljna grupa Definisan plan obuke sa međunarodnim organizacijama Broj organizovanih obuka i broj učesnika
3.	Sprovedeni novi programi obuke i usavršavanja	3.2. Organizovati edukaciju za nosioce pravosudnih funkcija u pogledu primjene zakonskih propisa	Koordinacioni odbor, Centar za edukaciju nosilaca pravosudnih funkcija	Kontinuirano	Određena ciljna grupa Definisan plan obuke sa međunarodnim organizacijama Broj organizovanih obuka i broj učesnika
		3.3. Organizovati edukaciju za prepoznavanje i sprječavanje radikalizacije i ekstremizama koji potencijalno mogu prerasti u terorizam	MUP-UP, MO, ANB, Policijska Akademija i drugi organi	Kontinuirano	Broj organizovanih obuka i broj učesnika
		3.4. Realizacija i učešće na različitim oblicima obuke, na nacionalnom i međunarodnom nivou, na temu stranih boraca	MUP-UP, MO, ANB i drugi organi	Kontinuirano	Sačinjen plan potrebnih obuka Broj realizovanih obuka
		3.5. Obuka kadrova iz oblasti PDZ (protivdiverzion zaštita)	MUP-UP	2015-2016	Sačinjen plan potrebnih obuka Broj realizovanih obuka
		3.6. Sprovođenje obuka službenika kriminalističke policije koji rade na istragama terorizma i sa njim povezanih krivičnih djela	MUP-UP	Kontinuirano	Određena ciljna grupa Broj organizovanih obuka i broj učesnika
		3.7. Jačanje kapaciteta intervjenskih jedinica kroz intenziviranje specijalističkih obuka i kroz saradnju i razmjenu iskustava sa renomiranim specijalnim jedinicama regiona i šire	MUP-UP, MO	Kontinuirano	Određena ciljna grupa Broj organizovanih obuka i broj učesnika
		3.8. Učešće u zajedničkoj obuci sa snagama drugih institucija u Crnoj Gori; snagama NATO i drugim stranim oružanim snagama	MO, MUP-UP	Kontinuirano	Određena ciljna grupa Broj zajedničkih obuka i broj učesnika
		3.9. Sprovođenje specijalističkih obuka službenika ANB i MO (Odjeljenja za vojno obavještajne i bezbjednosne poslove), angažovanih na poslovima suprotstavljanja terorizmu	ANB, MO	Kontinuirano	Određena ciljna grupa Broj organizovanih obuka i broj učesnika
		3.10. Sprovođenje obuka iz domena zaštite i otklanjanja posljedica, požara, eksplozija i havarija (PEH); hemijsko biološko radiološko nuklearnih (HBRN) akcidenata; neeksplozivnih ubojnih sredstava (NUS) i drugih opasnih materija	MUP-UP, MO	Kontinuirano	Određena ciljna grupa Broj organizovanih obuka i broj učesnika

4.	Jačanje obavještajnog sistema	4.1. Potpisivanje Sporazuma o saradnji MUP- MO-ANB za potrebe razmjene podataka, mišljenja, predloga značajnih za efikasno suprotavljanje terorizmu i sa njim povezanim krivičnim djelima	MO, MUP, ANB	2016	Potpisan Sporazum, definirani mehanizmi saradnje
5.	Sprovođenje pristupa zasnovanog na odnosu zajednice i rada policije u cilju prevencije nasilnog ekstremizma i radikalizacije koja vodi ka terorizmu	5.1. Rad policije orjentisan ka lokalnoj zajednici	MUP-UP	Kontinuirano	Lokalna policija upoznata sa mjerama prepoznavanja javnih oblika nasilne radikalizacije i terorizma
2. SUZBIJANJE TERORIZMA					
6.	Procjena opasnosti od terorizma	6.1. Izrada procjene rizika i analiza opasnosti	Međuresorska radna grupa na operativnom/ ekspertskom nivou	2015	Urađena metodologija za prikupljanje podataka neophodnih za izradu procjene rizika i analizu opasnosti Urađena procjena i analiza
7.	Unaprijeđeni mehanizmi za praćenje širenja vjerskog radikalizma i ekstremističko djelovanja pojedinaca i grupa u Crnoj Gori	7.1. Identifikovanje grupa podložnih uticajima nasilnog radikalizma i ekstremizma i potencijalne veze sa stranim borcima	Međuresorska radna grupa na operativnom/ ekspertskom nivou	kontinuirano	Identifikovane grupe
		7.2. Suzbijanje nezakonitog prelaska državne granice	MUP/UP, ANB	kontinuirano	Broj otkrivenih lica na graničnim prelazima Broj otkrivenih lica van graničnih prelaza
		7.3. Otkrivanje lica po potjernicama na graničnim prelazima upotrebom Interpolovog FIND sistema	MUP/UP	kontinuirano	Broj otkrivenih lica po međunarodnim i nacionalnim potjernicama na graničnim prelazima
		7.4. Suzbijanje KD nedozvoljenog držanja oružja i eksplozivnih materija	MUP/UP, ANB	kontinuirano	Broj otkrivenih i procesuiranih lica/ grupa
3. ZAŠTITA OD TERORIZMA					
8.	Unaprijeđeni mehanizmi za razvijanje i jačanje zaštite infrastrukturnih objekata od posebnog značaja na teritoriji Crne Gore	8.1. Identifikovanje nacionalne kritične infrastrukture	MUP, MO, ME, MID, MS	2016	Identifikovana nacionalna infrastruktura Pripremljena lista objekata kritične infrastrukture
		8.2. Utvrđivanje potrebnog stepena zaštite objekata od posebnog značaja na teritoriji Crne Gore	MUP-UP, MO i drugi organi	2016	Utvrđen potreban stepen zaštite objekata
		8.3. Ažuriranje propisa kojima se definiše obaveza zaštite objekata	MUP, MO, MID i drugi organi	Kontinuirano	Propisi ažurirani
		8.4. Rekonstrukcija skladišta oružja i minsko eksplozivnih sredstava MUP-a „ROGAMI“	MUP	Dec 2015	Instalirane mjere tehničke zaštite
9.	Unaprijeđeni mehanizmi za jačanje sistema zaštite i nadzora državne granice	9.1. Poboľšanje nadzora državne granice	MUP-UP	Kontinuirano	Urađena procjena ranjivosti granice
		9.2. Nabavka potrebne opreme	MUP-UP	Kontinuirano	Nabavljena oprema

10.	Unaprijeđen sistem kontrole prometa, transporta, skladištenja, čuvanja i održavanja oružja, eksploziva i drugih sredstava koja	10.1. Provjera postojećeg sistema kontrole prometa, skladištenja i čuvanja oružja, eksploziva i drugih sredstava	MUP, MO	Kontinuirano	Pripremljen Izvještaj u vezi sa sprovedenim inspekcij-skim nadzorom, Predložene mjere za otklanjanje utvrđenih nedostataka
		10.2. Provjera postojećeg sistema nadzora prometa i korišćenja robe dvostruke namjene	MUP, ME	Kontinuirano	Pripremljen Izvještaj o izvršenom inspekcij-skom nadzoru i predložene mjere za otklanjanje utvrđenih nedostatak
	se mogu iskoristiti za terorističke napade, te roba dvostruke namjene	10.3. Podizanje svijesti inspekcij-skih službi i pravnih lica u potrebi potpune primjene zakonskih odredbi	MUP, MO, Uprava za inspekcij-ski nadzor i drugi organi	Kontinuirano	Broj realizovanih seminara za inspekcij-ske službe i pravna lica o primjeni zakona kojima se uređuje ova oblast
11.	Poboljšanje bezbjednosti u kopnenom, vodenom i vazдушnom saobraćaju	11.1. Primjena međunarodne regulative i međunarodne prakse	MS	Kontinuirano	Uvedene nove prakse, Broj izvršenih kontrola, Sprovedene međugacij-ske vježbe
4. KRIVIČNO GONJENJE I PROCESUIRANJE					
12.	Efikasno sprovođenje krivičnog gonjenja i procesuiranja izvršilaca, suučesnika i drugih lica koja su na bilo koji način povezana sa terorističkim aktivnostima	12.1. Saradnja VDT i policije	VDT, MUP-UP	Kontinuirano	Izvještaj o primjeni protokola o saradnji
		12.2. Sprovođenje finansijskih istraga za KD terorizma i sa njim povezanih krivičnih djela	VDT, MUP, USPNI FT	Kontinuirano	Broj istraga koje su rezultirale procesuiranjem
5. SANIRANJE ŠTETE OD TERORISTIČKOG NAPADA					
13.	Unaprijeđeni i razvijeni nacionalni kapaciteti nužni za saniranje posljedica napada i revitalizaciju oštećenih sistema	13.1. Provjera postojećih planova kroz izvođenje međuresorskih vježbi u različitim scenarijima i izrada novih planova	MUP i drugi organi	Kontinuirano	Provjereni postojeći planovi Urađeni planovi postupanja
14.	Razvijeni mehanizmi spašavanja ljudi, materijalnih i kulturnih dobara i životne sredine	14.2. Jačanje koordinacije i saradnje u cilju što adekvatnijeg angažovanja resursa službi zaštite i spašavanja	MUP i lokalne SZS	Kontinuirano	Broj zajedničkih intervencija
II PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA					
15.	Utvrđena procjena opasnosti od pranja novca i finansiranja terorizma	15.1. Izrada nacionalne procjene rizika	MF, VDT, MUP-UP, USPNI FT, CBCG i drugi organi	Sep 2015	Urađena nacionalna procjena rizika
16.	Unaprijeđenje normativno-pravnog okvira	16.1. Izrada smjernica o izradi analize rizika radi sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma	USPNFT	Dec 2015	Izrađene smjernice
		16.2. Dopuna liste indikatora za prepoznavanje sumnjivih klijenata i transakcija	MF, USPNI FT	Kontinuirano	Broj dopunjenih indikatora
17.	Razvijeni kadrovski i materijalno- tehnički kapaciteti	17.1. Regrutovanje potrebnog kadra	USPNFT	Kontinuirano	Popunjenost u skladu sa sistematizacijom
		17.2. Donošenje organizacione strategije razvoja USPNI FT	USPNFT	Jun 2015	Donešena strategija
		17.3. Nabavka IT opreme	USPNFT	2015-2016	Sačinjen plan potrebne opreme Nabavljena oprema

18.	Unaprijeđena institucionalna saradnja i cilju efikasne razmjene podataka	18.1. Procjena potrebe priključenja drugih državnih organa Memorandumu o saradnji i razmjeni podataka u oblasti SPNFT	USPNFT	2015-2016	Urađena procjena
		18.2. Efikasna međuinstitucionalna razmjena podataka	USPNFT, MUP-UP, VDT, ANB	Kontinuirano	Broj poslanih informacija i odgovora vezano za predmete u kojima postoji sumnja pranja novca, finansiranja terorizma i druga sa njima povezana krivična djela Informacije o mjerama i aktivnostima preduzetim na osnovu informacija dobijenih od USPNFT
19.	Unaprijeđena međunarodna saradnja	19.1. Potpisivanje sporazuma o saradnji sa stranim FOS	USPNFT	Kontinuirano	Broj potpisanih sporazuma sa stranim FOS
		19.2. Efikasna razmjena podataka, informacija i dokumentacije sa organima drugih država, kao i međunarodnim organizacijama	MP, MUP, VDT, USPNFT	Kontinuirano	Broj poslanih i primljenih zahtjeva broj poslanih i primljenih odgovora po zahtjevima
		19.3. Učešće u radu Egmont grupe, EAG i MONEYVAL-a	VDT, MP, MUP-UP, USPNFT, CBCG	Kontinuirano	Broj izvještaja o učešću na aktivnostima Egmont grupe, EAG i MONEYVAL-a
20.	Jačanje kapaciteta kroz sprovođenje obuka i usavršavanja	20.1. Učešće na seminarima, obukama i stručnim usavršavanjima, koje organizuju domaće i međunarodne institucije	VS, VDT, MUP-UP, USPNFT	Kontinuirano	Broj sprovedenih obuka i broj učesnika
		20.2. Sprovođenje obuka za nadzorne organe	Nadzorni organi iz člana 94. Zakona o SPNFT	Kontinuirano	Broj sprovedenih obuka i broj učesnika
		20.3. Organizovanje seminara i savjetovanja za ovlašćena lica obveznika i zaposlene koji imaju direktan kontakt sa klijentima	USPNiFT i MUP-UP, u saradnji sa nadležnim organima	Kontinuirano	Broj sprovedenih obuka i broj učesnika
21.	Primijenjene preporuke MONEYVAL	21.1. Rad u skladu sa preporukama	MP, VDT, MUP-UP, USPNFT, CBCG	Kontinuirano	Izvještaj o aktivnostima koje su preduzete u skladu sa preporukama MONEYVAL-a
22.	Jačanje nadzora nad obveznicima Zakona o SPNFT	22.1. Sprovođenje kontrole nad obveznicima primjene Zakona o SPNFT	Nadzorni organi iz člana 94. Zakona o SPNFT, Vijeće za prekršaje	Kontinuirano	Broj sprovedenih kontrola, podnijetih prekršajnih prijava i izrečenih kazni

ANEKS 4 - NACIONALNA STRATEGIJA HRVATSKE ZA PREVENCIJU I SUZBIJANJE TERORIZMA

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE 2105

Na temelju članka 1. stavka 2. i članka 31. stavka 2. Zakona o Vladi Republike Hrvatske (»Narodne novine«, br. 150/11 i 119/14), Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 7. listopada 2015. godine donijela

ODLUKU

O DONOŠENJU NACIONALNE STRATEGIJE ZA PREVENCIJU I SUZBIJANJE TERORIZMA

I.

Donosi se Nacionalna strategija za prevenciju i suzbijanje terorizma (u daljnjem tekstu: Nacionalna strategija), u tekstu koji je izradilo Nacionalno povjerenstvo za prevenciju i suzbijanje terorizma, a Vladi Republike Hrvatske dostavilo Ministarstvo vanjskih i europskih poslova aktom, klase: 018-04/13-04/3, urbroja: 521-IV-02-01- 15-37, od 16. rujna 2015. godine.

Nacionalna strategija sastavni je dio ove Odluke.

II.

Zadužuje se Ministarstvo vanjskih i europskih poslova da o ovoj Odluci, na odgovarajući način, izvijesti nadležna tijela i nositelje provedbe mjera i aktivnosti iz Nacionalne strategije.

III.

Danom stupanja na snagu ove Odluke prestaje važiti Nacionalna strategija za prevenciju i suzbijanje terorizma (»Narodne novine«, broj 139/08), koja je donesena Zaključkom Vlade Republike Hrvatske, od 27. studenoga 2008. godine.

IV.

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u »Narodnim novinama«.

Klasa: 022-03/15-04/455 Urbroj: 50301-09/06-15-2

Zagreb, 7. listopada 2015.

Predsjednik

Zoran Milanović, v. r.

I. ODGOVOR REPUBLIKE HRVATSKE NA PRIJETNJU TERORIZMA

1. Nacionalna strategija za prevenciju i suzbijanje terorizma (u daljnjem tekstu: Strategija) ima za svrhu odrediti strateški okvir Republike Hrvatske prema problematici borbe protiv terorizma te na nacionalnoj razini dati smjernice za nadogradnju postojećih i izgradnju novih mehanizama i mjera za prevenciju i suzbijanje terorizma.
2. Strategija se temelji na odredbama, načelima i vrijednostima Ustava Republike Hrvatske, Povelje Ujedinjenih naroda, članstva u EU i NATO-u te ostalih preuzetih međunarodno-pravnih obveza, a posebno na području zaštite ljudskih prava i sloboda, prava izbjeglica i humanitarnog prava. Strategija tematski nadopunjuje Strategiju nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske te druge nacionalne strateške dokumente vezane uz prevenciju i suzbijanje terorizma. Dodatno, Strategija podupire i one ciljeve i vrijednosti koje su zacrtani u Globalnoj protuterorističkoj strategiji Ujedinjenih naroda i Protuterorističkoj strategiji Europske unije (EU), kao i drugim temeljnim protuterorističkim dokumentima iz okvira rada UN, EU, Organizacije Sjevernoatlantskog sporazuma (NATO), Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS) i Vijeća Europe (VE).
3. Republika Hrvatska najoštrije osuđuje terorizam u svim oblicima i pojavnostima te se zalaže za princip nulte tolerancije prema ovom fenomenu. Terorizam je jedno od najtežih kaznenih djela koje osmišljenom i namjernom uporabom nasilja i/ili prijetnjom nasiljem nastoji izazvati atmosferu straha, a radi ostvarivanja određenih političkih, vjerskih, ideoloških ili drugih ciljeva. Ujedno je terorizam potpuna negacija biti demokracije i priznatih civilizacijskih, vjerskih i kulturnih vrijednosti suvremenog svijeta, uključujući ljudska prava i temeljne slobode te nema i ne može imati nikakvo opravdanje, niti se može i smije vezati uz bilo koju nacionalnu, vjersku, rasnu, etničku ili neku drugu pripadnost.
4. Republika Hrvatska želi onemogućiti bilo kakvo djelovanje terorista, terorističkih skupina i osoba koje se dovode s njima u vezu na svom području, te korištenja svog područja za bilo kakve aktivnosti povezane s terorizmom.
5. Republika Hrvatska se zalaže da se otvorena politička, ekonomska, društvena, vjerska, kulturna i druga pitanja rješavaju općeprihvaćenim demokratskim sredstvima u skladu s važećim zakonima i općim međunarodnim pravom uvažavajući sva ljudska prava. Jačanjem kulture mira i

znanja, tolerancije i dijaloga, međusobnog razumijevanja i poštovanja uklanjaju se bitne pretpostavke za radikalizaciju onih stavova koji potencijalno mogu voditi širenju i jačanju terorizma.

6. Republika Hrvatska drži da su mir i sigurnost, razvoj i ljudska prava međusobno povezani i podupirući. Pitanje suzbijanja terorizma također uključuje i rješavanje drugih globalnih problema: regionalne i svjetske krize, sukobi i okupacije, nestabilnosti koje uzrokuju tzv. slabe i propale države, široko nepoštovanje principa vladavine prava i standarda učinkovite zaštite ljudskih prava, te druga važna pitanja poput siromaštva, zaraznih bolesti, klimatskih promjena, slabe gospodarske razvijenosti, nepostojanja održivog razvoja, nerazvijenog školstva, itd.
7. Dodatno je terorizam povezan s drugim asimetričnim prijetnjama kao što su transnacionalni organizirani kriminal, proliferacija kemijskog, biološkog, radiološkog, nuklearnog oružja i supstanci, krijumčarenje oružja, opojnih droga, robe dvojne namjene i druge robe, krivotvorenje dokumenata, ilegalne migracije te trgovine ljudima. Terorizam je znatno evoluirao u svojoj pojavnosti, zlorabeći rast i razvoj novih tehnologija, te intenzivirani proces globalizacije, čime je znatno pojačao svoju destruktivnost i proširio područje djelovanja. U tom smislu, terorizam više ne predstavlja samo direktnu, već i ozbiljnu indirektnu prijetnju miru i sigurnosti.
8. Cilj Strategije jest osiguranje osnova – angažmanom i razvojem svih potrebnih nacionalnih resursa – za najvišu moguću razinu zaštite Republike Hrvatske od terorizma, te istovremeno pružanje najučinkovitijeg doprinosa međunarodnim protuterorističkim naporima kao ključnom dijelu i samog nacionalnog odgovora na terorizam. U tom smislu Republika Hrvatska podupire središnju koordinacijsku ulogu Ujedinjenih naroda u globalnim naporima za prevenciju i suzbijanje terorizma.
9. Republika Hrvatska prepoznaje potrebu za učinkovitim suzbijanjem ovog kompleksnog fenomena sveobuhvatnim, koordiniranim i konzistentnim pristupom. U tom smislu važan potencijal u prevenciji i suzbijanju terorizma imaju akademska zajednica, nevladine udruge,

vjerske zajednice, privatni sektor i mediji s kojima je potrebno nastaviti razvijati i unaprjeđivati javno-privatno i socijalno partnerstvo.

II. OBILJEŽJA SUVREMENOG TERORIZMA KAO PRIJETNJE NACIONALNOJ I MEĐUNARODNOJ SIGURNOSTI

10. U svom odgovoru na globalnu prijetnju suvremenog terorizma, Republika Hrvatska polazi od njegovih temeljnih obilježja i odrednica:
  - a. terorizam predstavlja jednu od glavnih sigurnosnih prijetnji 21. stoljeća, koju karakterizira iznimna prilagodljivost novim okolnostima;
  - b. danas i u sagledivoj budućnosti, glavnu prijetnju predstavlja djelovanje globalnih fundamentalističkih terorističkih mreža i njihovih podružnica i ekstremističkih sljedbenika, te skupina sličnog usmjerenja;
  - c. novi pojavni oblici terorizma koji se ostvaruju kroz djelovanje stranih terorističkih boraca kao i radikaliziranih pojedinaca, odnosno terorista koji djeluju samostalno i neovisno, predstavljaju dodatne izazove za protuterorističke sustave razvijenih država;
  - d. terorizam pokazuje trend izazivanja što većeg broja žrtava, povećavanja straha javnosti od terorističkih posljedica, te što većeg razaranja materijalnih dobara;
  - e. terorizam cilja na nabavu i uporabu oružja i sredstava za masovno uništavanje, te robe vojne i dvojne namjene koja može biti uporabljena u terorističke svrhe;
  - f. teroristi koriste razrađenu logističku organiziranost, osobito u nabavi oružja, opreme i drugih sredstava;
  - g. teroristi razvijaju nove načine svoga financiranja, uključujući i otmicama radi otkupnina te koristeći se dodatno raznim paravanima i posrednicima;
  - h. zabrinjava sve veća zlouporaba komunikacijskih i informacijskih tehnologija, a osobito Interneta. Društvene mreže/mediji koriste se za komuniciranje i širenje terorističkih ideo-

- logija, radikalizaciju, privlačenje ekstremista, te širenje znanja i informacija o terorističkim metodama i tehnikama, kao i ostale kriminalne i logističke aktivnosti u potpori terorizmu;
- i. uočava se pojava tzv. »profesionalizacije terorizma«, koja se ogleda u korištenju posebno obučениh osoba koje nisu ideološki povezane s terorizmom, ali uz naknadu izvršavaju zahtjeve koji se pred njih postavljaju. Na taj način dolazi do ciljanog pristupa određenim društvenim skupinama kako bi se daljnjom radikalizacijom i širenjem ideologije osigurala opstojnost i razvoj terorističke organizacije;
  - j. nastoji privući i iskoristiti za svoje ciljeve one pojedince i/ili skupine koji se smatraju zane-marenima ili čak i odbačenima u svojem društvu, odnosno koji ne pronalaze društveno i demokratski prihvatljive oblike rješavanja svojih nezadovoljstava (i problema), a s ciljem otežavanja provođenja protuterorističkih mjera i mehanizama kako na planu prevencije tako i na planu suzbijanja terorizma;
  - k. namjernim i iskrivljenim tumačenjima specifičnih socijalnih, gospodarskih, vjerskih i političkih pitanja nastoji izazvati međunacionalne, međuvjerske, međukulturne i druge oblike podjela i sukoba te šireći time terorističku propagandu nastoji pridobiti podršku za svoje radikalne stavove i novačenje novih članova;
  - l. decentraliziranom organizacijskom strukturom, stvaranjem novih i u velikoj mjeri auto-nomnih terorističkih ćelija štiti se sigurnost i otpornost same terorističke organizacije, te osobito vođa i ideologa terorizma;
  - m. teroristička aktivnost može se povezivati i s drugim asimetričnim prijetnjama kao što su transnacionalni organizirani kriminal, širenje kemijskog, biološkog, radiološkog, nukle-arnog oružja i tvari, krijumčarenje malog i lakog oružja, eksplozivnih sredstava, ručno prenosivih raketnih sustava, opojnih droga, robe vojne i dvojne namjene, krivotvorenje dokumenata i novca, ilegalne migracije, trgovina ljudima te otmice radi otkupnine.
11. U načelu, teroristička ugroza može varirati između pojedinačnih napada na visoko simbolič-ne vrijednosti, napada s ciljem izazivanja što većeg broja žrtava, širenja što intenzivnijeg stra-ha i što većih razmjera razaranja, te napada na nacionalne kritične infrastrukture, odnosno na sustave, mreže i objekte od nacionalne važnosti čiji prekid djelovanja ili prekid isporuka

roba ili usluga može imati ozbiljne posljedice na nacionalnu sigurnost, zdravlje i živote ljudi, imovinu i okoliš, sigurnost i ekonomsku stabilnost i neprekidno funkcioniranje vlasti.

12. U kontekstu nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, nestabilnosti koje proizlaze iz problema prisutnih u procesu političke, društvene i ekonomske tranzicije na području jugoistočne Europe izazivaju neželjene procese radikalizacije i ekstremizme koji potencijalno mogu prerasti u terorizam. Sigurnosnu prijetnju predstavlja i razvoj događaja na kriznim područjima u svijetu s kojih se terorističke aktivnosti mogu prenijeti i na područje Republike Hrvatske i time direktno ili indirektno ugroziti nacionalna sigurnost. Stoga je od posebne važnosti onemogućiti pokušaj putovanja u i iz kriznih žarišta s namjerom sudjelovanja u terorističkim aktivnostima.

III. DOPRINOS MEĐUNARODNIM PROTUTERORISTIČKIM NAPORIMA

13. Pristup Republike Hrvatske borbi protiv terorizma odraz je shvaćanja kako suvremeni terorizam ne poznaje granice država, te ga se uvelike može smatrati međunarodnim, u njegovim ciljevima i načinima djelovanja, tako da i odgovori na njega – na njegove uzroke, njegovu pojavu i posljedice – trebaju uvelike biti međunarodni i multilateralni, kao kooperativni izraz zajedničke volje, temeljnih vrijednosti i interesa međunarodne zajednice. Svojim djelovanjem na međunarodnom planu, Republika Hrvatska želi jačati i svoju vlastitu nacionalnu sigurnost, dajući što učinkovitiji doprinos sigurnosti svojih partnera i saveznika, te cijele međunarodne zajednice, što ujedno prepoznaje i kao svoju odgovornost i obvezu.
14. Republika Hrvatska prepoznaje potrebu za učinkovitim suzbijanjem terorizma sveobuhvatnim, koordiniranim i konzistentnim pristupom te stoga posebno podupire središnju koordinativnu ulogu UN-a u međunarodnim protuterorističkim naporima.
15. Republika Hrvatska će nastaviti aktivno sudjelovati u prevenciji i suzbijanju terorizma na globalnoj, regionalnoj i bilateralnoj razini, a osobito u okviru sustava UN-a, EU, NATO-a, OEES-a, Vijeća Europe, INTERPOL-a, EUROPOL-a i drugih relevantnih organizacija i inicijativa te će doprinositi jačanju i razvijanju protuterorističke suradnje na svim razinama.
16. U tom smislu, Republika Hrvatska će nastaviti davati svoj doprinos rješavanju problema u svijetu, za koje se može prepoznati da pogoduju nastanku i održanju terorizma, putem svoga političkog i diplomatskog angažmana, dajući doprinos jačanju međunarodnog mira i sigurnosti, promičući načela i vrijednosti međunarodnog prava, pravednosti i ravnoprav-

nosti, uvažavanja i tolerancije, putem svoje razvojne pomoći te sudjelovanjem u međunarodnim mirovnim operacijama, koje vidi kao posebno važan instrument uklanjanja uzroka terorizma, gašenjem kriznih žarišta po svijetu koja generiraju ekstremizam i nasilje.

17. U prevenciji terorizma Republika Hrvatska poseban naglasak stavlja na djelovanje u području jugoistočne Europe suradnjom s drugim zemljama. Ovo djelovanje sastoji se od dvije komponente. Prva obuhvaća suradnju sigurnosnih sektora zemalja regije u sprečavanju terorizma koja se odvija kroz policijsku, obavještajnu, te suradnju u kontroli granica. Drugu komponentu predstavlja sveukupno vanjskopolitičko djelovanje Republike Hrvatske prema zemljama regije usmjereno na razvijanje političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih odnosa, kao načina za postizanje dugoročne stabilizacije cijele regije što je najbolji način prevencije terorizma. Potrebno je također naglasiti mogućnost pružanja pomoći u razvoju protuterorističkih kapaciteta država jugoistočne Europe kroz prenošenje iskustava i najboljih praksi Europske unije na države jugoistočne Europe. Time Republika Hrvatska izravno utječe na stvaranje povoljnog sigurnosnog okružja koje bi imalo pozitivan utjecaj na budući razvoj sigurnosnog stanja, kako u jugoistočnoj Europi, tako i u Europskoj uniji.
18. Također, Republika Hrvatska će posebnu pozornost posvetiti međunarodnoj suradnji na planu jačanja međunarodnog okvira izradom mogućih novih ili nadopunom postojećih protuterorističkih konvencija i protokola, razmjene važnih protuterorističkih informacija kao i iskustava i dobre prakse u provedbi protuterorističkih mjera, jačanju suradnje u međunarodnoj pomoći i pitanjima izručenja, istraživanju mogućih novih terorističkih ugroza i razvijanju odgovarajućih protumjera i mehanizama te jačanju stručno-tehničke te znanstvene i obrazovne dimenzije.

IV. MJERE BORBE PROTIV TERORIZMA

19. Ciljeve u borbi protiv terorizma treba ostvariti provođenjem mjera prevencije, suzbijanja, mjera zaštite i saniranja štete od terorističkog napada, mjera kaznenog progona i procesuiranja osoba i subjekata povezanih s terorizmom, jačanjem međuinstitucionalne koordinacije i međunarodne suradnje.
20. Republika Hrvatska smatra kako ulogu u prevenciji i suzbijanju terorizma ima i šira društvena zajednica te privatni sektor, pri čemu postoji dovoljno prostora u razvijanju i unaprjeđivanju demokratskih vrijednosti i procedura, tolerancije i dijaloga na političkom, vjerskom i drugom

planu, sprječavanja radikalizacije i nasilnog ekstremizma, zaštite visokih standarda ljudskih prava i sloboda, komunikacije s javnošću, znanstveno-istraživačkom radu te praktičnih rješenja i alata u suradnji s privatnim sektorom.

Prevenција terorizma

21. Prevenција je stvaranje takvih političkih, društvenih i ekonomskih okolnosti koje jačaju unutaraju koheziju društva i otpornost na utjecaje ekstremnih ideologija te uklanjaju preduvjete nastanka i širenja terorizma u svim elementima njegove pojavnosti. Republika Hrvatska vidi prevenciju terorizma kao napor usmjeren na onemogućavanje širenja ideologija koje jesu ili mogu biti podloga terorističkog djelovanja, odlučivanja pojedinaca na terorističke akcije te pridobivanja novih simpatizera i sljedbenika, koji potencijalno mogu postati izvršitelji terorističkih djela. Mjere prevencije obuhvaćaju:
  - a. onemogućavanje promidžbe i pozivanja na terorizam, te poticanje terorizma na bilo koji način;
  - b. prepoznavanje i sprječavanje radikalizacije i ekstremizama koji potencijalno mogu pre-rasti u terorizam;
  - c. sprječavanje zlouporabe institucija civilnog društva i neprofitnog sektora u terorističke svrhe;
  - d. poticanje istraživanja, analize, te razmjena iskustava i najbolje prakse u području onemogućavanja širenja ekstremističkih ideologija i povećanja razumijevanja i tolerancije u društvu;
  - e. razvijanje ljudskih resursa za borbu protiv terorizma kroz osmišljavanje novih programa obrazovanja i usavršavanja, pri čemu je potrebno stvarati organizacijske i funkcionalne preduvjete za razvoj znanstvenog i stručnog rada u ovom području;
  - f. jačanje i razvijanje svih nacionalnih sposobnosti za prevenciju terorizma;
  - g. uspostavljanje nacionalnog mehanizma s ključnim sudionicima iz državnog, privatnog i javnog sektora s ciljem otkrivanja, smanjenja dostupnosti i učinaka sadržaja na Internetu koji promiču terorističku radikalizaciju, novačenje i obuku.

Suzbijanje terorizma

22. Suzbijanje je poduzimanje mjera i postupaka usmjerenih protiv stvaranja, širenja i djelovanja terorističkih mreža i organizacija koje podrazumijeva pravovremeno otkrivanje planiranja, pripremanja, organiziranja i/ili provođenja aktivnosti s obilježjima terorizma. Mjere suzbijanja obuhvaćaju:
- a. sve mjere usmjerene na onemogućavanje organizacijskog i logističkog djelovanja s terorističkim namjerama, a obuhvaća primjerice, uvježbavanje i javno poticanje na počinjenje terorističkog kaznenog djela;
  - b. sprječavanje korištenja teritorija Republike Hrvatske za postojanje i djelovanje terorističkih skupina, njihovu obuku i uvježbavanje te svih osoba i subjekata koje se dovode u vezu s terorizmom, djelovanje kojih je usmjereno protiv Republike Hrvatske, drugih država i/ili međunarodnih organizacija;
  - c. onemogućavanje prolaska svih osoba povezanih s terorizmom teritorijem Republike Hrvatske;
  - d. onemogućavanje prijenosa i nabave oružja, eksploziva i drugih sredstava namijenjenih potencijalnim terorističkim aktivnostima;
  - e. sprječavanje korištenja sredstava za masovno uništenje te robe vojne i dvojne namjene u terorističke svrhe;
  - f. onemogućavanje financiranja, prikupljanja sredstava ili pomaganja na bilo koji način terorističkim organizacijama ili osobama koje se dovode u vezu s terorizmom;
  - g. onemogućavanje svih oblika novačenja za terorističke skupine, čije je djelovanje usmjereno protiv bilo koje države;
  - h. sprječavanje kriminalnih aktivnosti koje mogu biti izravno i neizravno povezane s terorizmom (transnacionalni organizirani kriminal, širenje kemijskog, biološkog, radiološkog, nuklearnog oružja i tvari, krijumčarenje oružja i eksploziva, robe vojne i dvojne namjene, opojnih droga i druge robe, krivotvorenje dokumenata i novca, ilegalne migracije te trgovina ljudima).

Zaštita od terorizma

23. Republika Hrvatska će izgrađivati potrebne nacionalne sposobnosti zaštite kritične nacionalne infrastrukture. Mjere zaštite će uključivati:
- a. razvijanje i jačanje nacionalnih sposobnosti za zaštitu ljudi i imovine;
  - b. utvrđivanje i pravovremeno aktiviranje posebnog režima zaštite lokacija i građevina posebno važnih za obranu;
  - c. zaštitu diplomatskih, konzularnih i drugih predstavništava Republike Hrvatske u inozemstvu;
  - d. informiranje hrvatskih građana i pravnih osoba o razini terorističkih prijetnji u pojedinim zemljama u koje putuju ili u kojima posluju;
  - e. zaštitu diplomatskih, konzularnih i drugih stranih predstavništava na teritoriju Republike Hrvatske;
  - f. prilagođavanje postojećih koncepata u području nacionalne sigurnosti i zakonskog okvira za uspostavljanje sustava upravljanja u izvanrednim i kriznim situacijama, a time i u slučaju terorističkih aktivnosti;
  - g. jačanje sustava zaštite i nadzora državne granice;
  - h. jačanje nadzora naoružanja i razoružanja, te sustava čuvanja oružja, eksploziva i drugih sredstava koja se mogu iskoristiti za počinjenje terorističkog napada;
  - i. jačanje nadzora prometa i korištenja robe dvojne namjene;
  - j. uspostavu sustava zaštite kritične infrastrukture, uz uvažavanje i primjenu postojećih sektorskih specifičnih mjera zaštite, planova i nadležnosti;
  - k. uspostavu sustava osiguranja nastavka poslovanja kritičnih infrastrukture;
  - l. jačanje sustava civilne zaštite;

- m. jačanje nadzora nad mogućim cyber napadima.
  - n. Saniranje štete i oporavak od terorističkog napada
24. Republika Hrvatska će razvijati čitav niz organizacijskih i drugih postupaka koji će biti usmjereni na umanjivanje posljedica potencijalne terorističke opasnosti, što brže otklanjanje nanesene štete te upravljanja u situaciji koju može izazvati terorističko djelovanje, čime će se posljedice terorističkih namjera i djelovanja minimalizirati. Mjere saniranja šteta i oporavka će uključivati:
- a. korištenje odgovarajućih nacionalnih sposobnosti, ovisno o posljedicama terorističkog djela, s ciljem poduzimanja mjera civilne zaštite i saniranja štete;
  - b. jačanje i razvijanje svih nacionalnih kapaciteta nužnih za saniranje posljedica napada i revitalizaciju oštećenih sustava;
  - c. jačanje i razvijanje mehanizama civilne zaštite, te sanacije šteta prouzročenih terorističkom uporabom kemijskih, bioloških, radioloških i/ili nuklearnih oružja i tvari;
  - d. jačanje bilateralne, regionalne i multilateralne suradnje u područjima prevencije terorizma, reakcije i pomoći nakon terorističkog napada;
  - e. jačanje i razvijanje procedura i načina kvalitetnog i pravodobnog obavješćivanja i informiranja medija i javnosti;
  - f. korištenje sustava upravljanja u izvanrednim i kriznim situacijama, radi otklanjanja posljedica;
  - g. razvijanje mehanizama i mjera za pomoć žrtvama mogućih terorističkih napada.

Kazneni progon i sankcioniranje

25. Mjere kaznenog progona fizičkih i pravnih osoba povezanih s terorizmom odnose se na:
- a. usklađivanje nacionalnog kaznenog prava s međunarodnim konvencijskim pravom i pravnom stečevinom Europske unije u cilju učinkovitog kaznenog procesuiranja i sank-

- cioniranja svih oblika planiranja, pripremanja, organiziranja i počinjenja svih kaznenih djela povezanih izravno ili neizravno s terorizmom uključujući i kaznena djela kibernetičkog kriminala povezana s terorizmom, kao i međunarodnih mjera ograničavanja vezanih uz terorizam;
- b. unaprjeđenje suradnje i koordinacije s ciljem razmjene relevantnih informacija i obavještajnih podataka između tijela otkrivanja i kaznenog progona na nacionalnoj i međunarodnoj razini radi efikasnijeg istraživanja i provođenja kaznenog postupka te sankcioniranja fizičkih i pravnih osoba koje su na razne načine uključene i povezane u terorističke aktivnosti;
  - c. jačanje međunarodne policijske suradnje i međunarodne kaznenopravne pomoći s trećim državama i pravosudne suradnje s državama članicama EU;
  - d. jačanje provođenja financijskih istraga brzom razmjernom relevantnih podataka na nacionalnoj i međunarodnoj razini radi primjene mjera osiguranja oduzimanja imovinske koristi (zamrzavanje) i oduzimanja svakog oblika imovinske koristi fizičkim i pravnim osobama koje su povezane s terorističkim aktivnostima;
  - e. propisivanje adekvatnih kaznenopravnih sankcija uz mogućnosti primjene odgovarajućih sigurnosnih mjera, posebnih obveza i drugih alternativnih mjera radi prevencije radikalizacije, kao i onemogućavanja postojanja i djelovanja pravnih osoba povezanih s terorizmom.

V. LJUDSKA PRAVA I SLOBODE I INFORMIRANJE JAVNOSTI

26. U Republici Hrvatskoj najviši standardi ljudskih prava i sloboda zajamčeni su Ustavom Republike Hrvatske i drugim zakonima, te svim relevantnim međunarodnim konvencijama i protokolima. Republika Hrvatska podržava kontinuirano unapređivanje standarda poštivanja ljudskih prava i sloboda, poglavito unutar EU-a, UN-a, OEES-a i Vijeća Europe. Terorizam predstavlja izuzetno teško narušavanje temeljnih ljudskih prava i sloboda te je i s toga sta-

jališta obveza i odgovornost Republike Hrvatske poduzeti sve potrebne mjere prevencije i suzbijanja terorizma.

27. U potpunosti privržena zaštiti, promicanju i unaprjeđivanju ljudskih prava i sloboda, koje ne ugrožavaju prava i slobode drugih i zajednice u cjelini, Republika Hrvatska smatra kako sve mjere prevencije i suzbijanja terorizma trebaju biti u skladu s prihvaćenim standardima ljudskih prava i sloboda. Kako upravo jedna od namjera terorizma može biti izazivanje prekomjerne, neselektivne represije od strane vlasti, želeći time kompromitirati vlast u očima javnosti i opravdati svoja sredstva i ciljeve, protuterorističke mjere trebaju biti pravilno odmjerene, razmjerne prijetnji i sukladne zakonima. Kao posljedicu ne smiju imati nejednakost osoba s obzirom na rasu, nacionalnost, etnicitet, vjeru, spol, socijalno podrijetlo ili legitimno političko opredjeljenje.
28. Republika Hrvatska jamči Ustavom Republike Hrvatske, zakonima i preuzetim relevantnim međunarodnim ugovorima slobodu izražavanja misli, osobito slobodu tiska i drugih sredstava javnog informiranja, slobodu govora i javnog nastupa. Načela ovih sloboda, kao i sloboda legitimnog građanskog i političkog udruživanja i djelovanja, temelji su demokratskih i pluralističkih društava i preduvjet za napredak društva i daljnji razvoj ljudskih prava.
29. Slobodno i nesmetano širenje informacija i ideja jedno je od najučinkovitijih sredstava promicanja razumijevanja i tolerancije, koje treba pomoći i u prevenciji i suzbijanju terorizma. Javnost treba biti kompetentno informirana o svim vidovima terorizma, o njegovoj zločinačkoj prirodi, prijetnjama koje on predstavlja te odgovornostima koje svi imaju u njegovu sprječavanju i odvratanju.
30. No, istovremeno, suvremeni terorizam zloupotrebljava u svoje svrhe – za širenje svojih ideja, privlačenje ekstremista i izvođenje operacija – istu tu otvorenost naših društava, brzinu, složenost i slobodu komunikacijskih i informacijskih tehnologija, posebice Interneta, slobodan protok ljudi i roba po svijetu.
31. Širenje bilo koje ideologije terorizma, zločinačko udruživanje i zavjera radi izvršavanja terorističkih djela, njihovo veličanje i poticanje te konačno sama teroristička djela, ni na koji način ne ulaze u kategoriju dopustivih ljudskih prava i sloboda, izražavanja i udruživanja, nego u kategoriju zabranjenih, zakonski kažnjivih postupaka, negacije temeljnih ljudskih prava i sloboda, pojedinaca i cijele zajednice. Stoga je potrebno poduzeti sve mjere sprječavanja širenja

terorističkih ideja, bilo kojim sredstvima prijenosa, kao i mjere nadzora i sprječavanja komuniciranja povezanog s izvršenjem terorističkih djela.

VI. PROVEDBA STRATEGIJE I KOORDINACIJA

32. Sva nadležna državna tijela Republike Hrvatske redovito provode mjere prevencije i suzbijanja terorizma iz područja svoje nadležnosti. Složenost fenomena terorizma zahtijeva uključenost velikog broja državnih institucija, a time i djelotvorni mehanizam njihove koordinacije.
33. U tom smislu Vlada Republike Hrvatske uspostavila je Nacionalno povjerenstvo za prevenciju i suzbijanje terorizma (u daljnjem tekstu: Nacionalno povjerenstvo) koje, između ostaloga, koordinira i prati aktivnosti provedbe Strategije i njezinog provedbenog Akcijskog plana, kao i smjernica Globalne protuterorističke strategije Ujedinjenih naroda (UN) i Protuterorističke strategije Europske unije (EU) te odredbi relevantnih rezolucija Vijeća sigurnosti i ostalih međunarodnih protuterorističkih dokumenata za potrebe sudjelovanja u aktivnostima UN, EU, Organizacije Sjevernoatlantskog sporazuma (NATO), Vijeća Europe (VE) i Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS), te drugih međunarodnih protuterorističkih inicijativa. Nacionalno povjerenstvo na strateškoj razini predlaže Vladi Republike Hrvatske poduzimanje odgovarajućih mjera i postupaka, uključujući i za potrebe međunarodne protuterorističke suradnje Republike Hrvatske.
34. Nacionalno povjerenstvo, po potrebi, predlaže izmjene i dopune Strategije kao i njenog provedbenog Akcijskog plana. S ciljem jasnog definiranja uloga i mjera državnih tijela u prevenciji i suzbijanju terorizma, Nacionalno povjerenstvo će razvijati prijedloge konkretnih operativnih postupaka i procedura.
35. Radi učinkovite provedbe Strategije i njenog Akcijskog plana Nacionalno povjerenstvo će, putem uključenih državnih institucija, također:
  - a. razvijati suradnju s civilnim društvom radi stvaranja društvene klime koja ne pogoduje širenju i jačanju terorizma, posebice suradnje u promicanju tolerancije, ljudskih prava, vladavine prava, demokracije, dobrog upravljanja i međuvjerskog dijaloga;
  - b. razvijati suradnju sa znanstvenom i obrazovnom zajednicom radi unapređivanja postojećih mjera zaštite i mehanizama za prevenciju i suzbijanje terorizma. Posebno će se po-

ticati suradnja između akademskih stručnjaka, stručnjaka iz prakse i stvaratelja politika s ciljem utvrđivanja istraživačkih potreba i usmjeravanja istraživačkih aktivnosti u područjima protuterorizma, ekstremizama, medija, propagande, društvenih mreža i svih drugih disciplina i područja uz pomoć kojih je moguće utvrditi i eliminirati uzroke terorizma;

- c. razvijati javno-privatno partnerstvo u području otkrivanja, sprječavanja i suzbijanja terorističkih aktivnosti, te osposobljavanja poslovnog sektora u reakciji na teroristički napad odnosno na otklanjanju posljedica eventualnog terorističkog napada. Razvijanje javno-privatnog partnerstva poticat će se posebice glede suzbijanja financiranja terorizma, jačanja informiranja i educiranja javnosti o temama povezanim s terorizmom te radi zaštite identificirane kritične infrastrukture, poput sektora energetike, komunikacijske i informacijske tehnologije, prometa, zdravstvene zaštite, vodnog gospodarstva, hrane, financija te proizvodnje, skladištenja i prijevoza opasnih tvari.

- 36. Nadležna tijela državne uprave dužna su za potrebe provedbe mjera prevencije i suzbijanja terorizma predvidjeti potrebna sredstva u svojim proračunima i analizirati organizacijske i kadrovske mogućnosti provedbe Strategije te po potrebi predložiti odgovarajuće prilagodbe.

ANEKS 5 - NACIONALNA STRATEGIJA KOSOVA ZA BORBÛ PROTIV TERORIZMA

SKRAČENICE

ZKM/UPK	Zyra e Kryeministrit të Kosovës/ Ured Pemijera Kosova
MPB/MUP	Ministria e Punëve të Brendshme/ Ministarsvo Unutrašnjih Poslova
PK/KP	Policia e Kosovës/ Kosovska Policija
AKI/KOA	Agjencia e Kosovës për Inteligjencë/ Kosovska Obavestajna Agencija
DK/CK	Dogana e Kosovës/ Carina Kosova
PSRK/STRK	Prokuroria Speciale e Republikës së Kosovës/ Specijalno Tužilaštvo Republike Kosova
MD/MP	Ministria e Drejtësisë/ Ministarstvo Pravde
MFSK/MBSK	Ministria e Forcës së Sigurisë së Kosovës/ Ministarstvo Bezbednosnih Snaga Kosova
AME/AMVS	Agjencia për Menaxhimin e Emergjencave/ Agencija za Menadžiranje Vanrednih Situacija
NJIF/OFJ	Njësia e Inteligjencës Financiare/ Obavestajna Financijska Jedinica
AKMRRSB	Agjencia e Kosovës për Mbrojtje nga Rrezatimi dhe Siguria Bërthamore
KAZZNB	Kosovska Agencija za Zaštitu od Zračenja i Nuklearne Bezbednosti
MF/MF	Ministria e Financave/ Ministarstvo za Financije
KGJK/SSK	Këshilli Gjyqësor i Kosovës/ Sudski Savet Kosova
KPK/STK	Këshilli Prokurorial i Kosovës/ Savet Tuzilaštva Kosova
ICITAP	Programi për ndihmë ndërkombëtare në trajnim për hetim të krimin Program za Međunarodnu Pomoč na Obuku za Istragu Kriminala
OSBE	Organizata për Bashkëpunim dhe Siguri në Evropë Organizacija za Saradnju i Bezbednost u Evropi
EULEX	Misioni i Bashkimit Evropian për Sundimin e Ligjit në Kosovë Misija Evropske Unije za Vladavinu Zakona na Kosovo
MKRS/MKOS	Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sporteve/ Ministarstvo za Kulturu, Omladinu i Sport
MPMS/MRSD	Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale/ Ministarstvo za Rad i Socijalnu Dobrobit
MPJ/MSP	Ministria e Punëve të Jashtme/ Ministarstvo Spoljnih Poslova
ART/RAT	Autoriteti Rregullator i Telekomunikacionit/ Regulatorni Autoritet Telekomunikacije

MTI/ MTI	Ministria e Tregtisë dhe Industrisë/ Ministarstvo za Trgovinu i Industriju
MAPL/ MALS	Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal/ Ministarstvo za Administraciju i Loklanu Samoupravu
KKSB/ OSBZ	Këshillat Komunale për Siguri në Bashkësi/ Opstinski Saveti za Bezbednost u Zajednici MKK/MZP Ministria për Komunitete dhe Kthim/ Ministarstvo za Zajednice i Povratak ASK/ KAS Agjencia e Statistikave të Kosovës/ Kosovska Agencija za Statistiku

REZIME

Na osnovu važnosti živiljenja u mirnom i multietničkoj državi, za građane Kosova koja obezbeđuje njihove dobrobiti i slobode zajemčene Ustavom, neophodno je da država i društvo stvore institucionalne mehanizme i koordinira aktivnosti da bi se suočavao sa izazovima bezbednosti u celini, kao i mere za sprečavanje i borbu protiv terorizma, posebno, fenomen koji se danas smatra jednim od najvećih pretnji nacionalnom i međunarodnom miru.

Uspešno suočavanje sa terorizmom kao one od najozbiljnijih pretnji u savremenom svetu je moguće samo sa sistematskim angažovanjem, planiran i koordiniran na nacionalnom i međunarodnom nivou.

Globalni terorizam može da pogodi bilo koju zemlju, dok postoji jedan međunarodni konsenzus o tome da je terorizam neprihvatljiv. Ogromna većina država ne podržavaju terorizam. Kosovo će raditi sa vladama i međunarodnim institucijama za rešavanje pitanja od zajedničkog interesa o pretnjama, čak i sa zemljama koje ne priznaju Kosovo. Međunarodna saradnja je od suštinskog značaja za pobeđe protiv terorizma.

Država Kosovo se zavetovala da će biti angažovani na sprečavanju i borbi protiv ove pojave u našoj zemlji, ali takođe ima za cilj da bude važan partner i sastavni deo međunarodnih napora protiv terorizma.

U cilju uspešnog rešavanja ovog fenomena, Vlada je postavila kao cilj izradu ove strategije. Ovaj dokument sadrži strateške ciljeve, specifične, precizira mehanizme, metode i način preko akcionog plana delovanja za sprovođenje jedne efikasne politike protiv nacionalnog i međunarodnog terorizma.

Nacionalna strategija protiv terorizma dopunjuje i koordinira prvenstveno Strategije bezbednosti Republike Kosovo, kao i sa ostalim strategijama, kao što su:

1. Državna Strategija Republike Kosovo Protiv Organizovanog Kriminala;
2. Državna Strategija Republike Kosovo za Sprečavanje Kriminala;
3. Nacionalna Strategija za Integrisano Menađiranje Granice;
4. Nacionalna Strategija Republike Kosovo Protiv Droga;
5. Nacionalna Strategija Protiv Trgovine Ljudima;
6. Nacionalna Strategija za Bezbednost u Zajednici idr.

Ustav Republike Kosova garantuje da "niko ne sme biti diskriminisan na osnovu rase, boje, pola, jezika, veroispovesti, političkog ili drugog nacionalnog ili društvenog porekla, povezanosti sa zajednicom, imovine, ekonomskog, socijalnog i seksualne orijentacije, rođenja, invaliditeta ili drugog ličnog statusa."

Takođe, strategija bezbednosti Republike Kosovo utvrđuje volju Kosovskih Institucija za dobro upravljanje i za saradnju i jedinstven pristup institucijama da bi se suočavao sa bezbednosnim izazovima u Republiku Kosova.

Koordinacija Nacionalne Strategije Protiv Terorizma i drugih nacionalnih strategija, posebno sa onim protiv organizovanog kriminala, droga, trgovina ljudima, itd, je od posebnog značaja jer u mnogim zemljama je primećen trend terorističkih organizacija koja pristupaju kriminalnim organizacijama. Preko organizovanog kriminala, posebno pranja novca, omogućuje se teroristima da sakriju i legitimišu proizvode kriminala.

Trgovina drogom i uzgoj droge obezbeđuje dragocene izvorne prihode teroristima koji su se uključili u fondove za potrebe obuke terorista, pružajući logističku opremu i tehnologiju, kao i pružanje neophodne infrastrukture.

Pretnja od terorizma na Kosovu je lokalna i globalna. Trans -nacionalni pristup je potreban da se suočava i smanji opasnost.

Terorizam bilo koje vrste nema većinsku podršku građana na Kosovu. Ovi građani očekuju da Vlada i agencije za sprovođenje zakona, da se uradi sve što je moguće da im obezbedi bezbednost i istovremeno poštujući slobodu građana i ljudskih prava.

UVOD

Terorizam danas se smatra jednim od najozbiljnijih pretnji za nacionalnu bezbednost svake zemlje, ali je i jedan od najozbiljnijih pretnji međunarodnoj bezbednosti, posebno imajući u vidu globalne trendove nasilnog ekstremizma i terorizma.

U tom kontekstu, Kosovo nije imuna od ove pretnje ili pojave. Vlada Republike Kosovo priznaje ozbiljnost ove pretnje i postavila jasne politike za sprečavanje i borbu protiv ove pojave. Za uspešno rešavanje ovog fenomena, Vlada je odlučila da razvije ovaj strateški dokument u cilju omogućavanja efikasnijeg korišćenje materijalnih resursa, finansijskih i ljudskih u sprečavanju i borbu protiv terorizma.

Ova strategija ima za cilj jačanje institucionalnih mehanizama posvećene prevenciji i borbi protiv terorizma, izgradnja institucionalne saradnje i koordinacije na nacionalnom nivou, ali i uspostavljanje međunarodne saradnje.

Ova strategija je dokument koji definiše strateške ciljeve, specifične ciljeve, principe, institucije i načine za postizanje uspeha u sprečavanju i borbi protiv terorizma.

Nacionalna Strategija za borbu protiv terorizma za period 2009-2012 Republike Kosova, je pomogla na podizanju institucionalnih kapaciteta potrebnih za sprečavanje i borbu protiv terorizma, stvaranje odgovarajućih mehanizama, neophodne ljudske resurse i fizičke infrastrukture, tehničke i tehnološke.

Ovi realizovani mehanizmi su već funkcionalni, ali je neophodno njihovo dalje ojačanje.

Iako strateški dokument je namenjen za period od pet godina, strateški dokument će biti pregledan i procenjivan na godišnjoj osnovi.

ANALIZA SITUACIJE

Politički kontekst, ekonomski i socijalni na Kosovu ostaje bez značajnih promena od 2009 godine, pa dalje analize stanja u pogledu terorizma koji je nastao tokom izrade Nacionalne Strategije za borbu protiv terorizma za period 2009-2012, ostaje bez velikih promena.

Međuetnički odnosi između dveju većih zajednica ostaju napete, posebno na severu, gde su i dalje prisutne i aktivne ekstremističke grupe, koje se odlažu da koriste nasilje za postizanje političkih ciljeva. Do sada registrovano nekoliko slučajeva nasilja nad građanima, institucijama Kosova i međunarodnog prisustva na Kosovu. Ovi akti nasilja mogu da promovišu nasilne reakcije.

Dodatni izazov ostaje da zaštiti građane Republike Kosovo od strane ekstremnih ideologija zasnovane na netoleranciji, mržnji i nasilju za ostvarenje političkih i ideoloških ciljeva zloupotrebljavajući religiju.

Republika Kosovo može biti ugrožena od strane raznih grupa ili organizacija međunarodnog terorizma, koje mogu imati za cilj veliku međunarodnu prisutnost na Kosovu, i zbog njihove posvećenosti globalnoj borbi protiv terorizma.

Geostrateški položaj Kosova, osim što stvara mogućnost da našu zemlju kao metu tranzita za ilegalne aktivnosti i razne trgovine, jer ova pozicija predstavlja opasnost za distribuciju sindroma terorizma posebno onog utemeljenog religijskog fundamentalizma. U duhu ove verski sastav našeg stanovništva muslimanske većine može da se koristi kao alibi da se promeni fokus sa drugih elemenata koji su prisutni na Kosovu i regionu za različite političke svrhe.

Na osnovu trenutnih procena Republike Kosovo je bolja u poređenju sa drugim zemljama, ali se ne smatra imuna na terorizam, tako da lokalne institucije u saradnji sa međunarodnim institucijama treba biti oprezan i pratiti aktivnosti organizacija i grupa može da pomogne u zapošljavanju i finansiranju z pojedinaca a razne terorističke aktivnosti.

Osnovna Načela

Nacionalna Strategija za borbu protiv terorizma i Akcionog plana rukovode se iz sledećih principa:

Princip ustavnosti i zakonitosti - preduzetim radnjama u borbi protiv terorizma mora da se zasniva na odredbama utvrđenim u Ustavu Republike Kosovo, zakonodavstvom na snagu i međunarodnim sporazumima.

Princip slobode i ljudskih prava - podrazumeva garantovanje prava i sloboda svih pojedinaca tokom svih faza angažovanja institucija u sprečavanju i borbi protiv terorizma.

Načelo saradnje - Vlada Republike Kosova je posvećena poštovanju saradnje i koordinacije aktivnosti između lokalnih institucija i međunarodne saradnje u borbi protiv terorizma.

Učešće - podrazumeva uključivanje svih institucija, drugih mehanizama kao i za društvo u celini u sprečavanju i borbi protiv terorizma u nacionalnom i međunarodnom nivou.

Princip kontinuiteta - podrazumeva kontinuiranu posvećenost svih institucija i raznih aktera.

Princip poverljivosti - institucije odgovorne za sprečavanje i borbu protiv terorizma treba da rade na izgradnji poverenja u integritet istrage, podataka i informacija od zloupotrebe od strane onih koji imaju pristup njima.

Princip proporcionalnosti - znači vršenje vlasti od strane institucija koje su uključene u sprečavanje i borbu protiv terorizma, samo kada je to neophodno i samo u neophodnoj meri za postizanje ciljeva, sa odgovarajućim sredstvima i metodama, u sto kraćem mogućem roku.

METODOLOGIJA

Institucionalni Mehanizmi

Institucionalni mehanizam podrazumeva sve mehanizme koji imaju ulogu i značaj u koordinaciji aktivnosti u borbi protiv terorizma.

Institucionalni akteri za projektovanje i sprovođenje državne politike u sprečavanju i borbu protiv terorizma, ali ne ograničavajući se na:

Ministarstvo Unutrašnjih Poslova - kroz svoje mehanizme, pomaže u pružanju informacija i preduzimanje aktivnosti u prevenciji, zaštiti, gonjenju i reaguje na sve terorističke aktivnosti.

Kosovska Obaveštajna Agencija –je telo koje prikuplja, analizira i distribuira informacije da spreče terorističke aktivnosti koje se odvijaju na štetu bezbednosti Republike Kosovo i globalne bezbednosti.

Ministarstvo Kosovskih Bezbednosnih Snage - kroz svoje mehanizme pomaže lokalne institucije u sprečavanju terorizma, dok jedinice aktivno učestvuju u zaštiti i reagovanju na potencijalne terorističke napade.

Ministarstvo Finansija - preko svojih mehanizama, carinska služba, finansijska obaveštajna služba i Poreska uprava, koja je po ostvarivanju funkcije kontrole robe i lica na graničnim prelazima i na teritoriji Kosova doprineti prevenciji, identifikacija, izveštavanje, istraga i blokira finansijska sredstva terorističkih aktivnosti.

Nacionalni Koordinator za Borbu Protiv Terorizma - Nacionalni koordinator je odgovoran za koordinaciju individualnog tela, koordinacije, praćenja i izveštavanja o sprovođenju politike, aktivnosti i akcija koje se odnose na borbu protiv terorizma.

Sekretarijat Nacionalnog Koordinatora za Borbu Protiv Terorizma - osnovni zadatak i odgovornost Sekretarijata je da prikupi informacije i podatke od drugih institucija u cilju analiziranja i procene takve informacije i priprema analitičke izveštaje za nacionalnog koordinatora.

Ministarstvo Pravde - Razvija politiku, omogućava pripremu i sprovođenje zakonodavstva u oblasti pravosuđa.

Policija – je institucionalni mehanizam u okviru Ministarstva Unutrašnjih Poslova, koja se bavi sprečavanjem, gonjenjem i borbu protiv terorizma.

Tužilaštva i Sudovi - to su institucije odgovorne za istragu, krivično gonjenje terorista, njihovo adekvatno kažnjavanje, konfiskovanje imovine i imovine stečene preko terorističkih aktivnosti.

Ministarstvo za Obrazovanje, Nauku i Tehnologiju - igra važnu ulogu u sprečavanju terorizma putem obrazovanja, nastavnog plana i programa, međuprogramskih pristupa i raznih off-programa.

Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta - Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta u borbi protiv terorizma, ima ulogu u organizovanju aktivnosti (kampanje) sensibilizacije sa mladim i neformalnim grupama u cilju podizanja svesti o opasnostima od terorizma i njeno sprečavanje.

Ministarstvo za Lokalnu Samoupravu - preko lokalnih mehanizama pomoći će u identifikovanju elemenata koji bi mogli da dovedu do terorističkih aktivnosti i aktivno učestvuju u sprečavanju i pripremu ili odgovor na terorističke aktivnosti.

Kosovska Agencija za Zaštitu od Zračenja i Nuklearnu Sigurnosti (KAZZNS) - implementacija i promocija stalnih mera koje garantuju sigurnost od nuklearnog i radioaktivnog zračenja, uključujući zaštitu i nuklearnu sigurnosti, za efikasno sprečavanje ili otklanjanje i zloupotrebe nuklearnog radioaktivnog materijala.

ICITAP - Pomaže u profesionalnom i transparentnom razvoju institucije za sprovođenje zakona u cilju zaštite ljudskih prava, borbe protiv korupcije i smanjenje opasnosti od terorizma.

EULEKS -Evropska Unija za Vladavinu Zakona. Glavni cilj je da se pomogne i podrži kosovske vlasti u oblasti vladavine prava, posebno u oblasti policije, pravosuđa i carine.

OEBS - Praćenje vladavine zakona i razvoj nezavisnih institucija za vladavinu zakona, dalji razvoj javnog sektora bezbednosti, uključujući policiju, carine i korektivne službe.

Važnu ulogu u sprečavanju i borbu protiv terorizma, pored navedenih institucija, ostale institucije igraju domaće i međunarodno prisustvo na Kosovu i van nje.

Legalni Okvir

Nacionalna Strategija Protiv Terorizma na osnovu zakona na snagu, gde se uključuju ali se ne ograničavaju samo na:

- ▶ Ustav Republike Kosova, Krivični Zakonik Kosova, Zakonik o Krivičnom Postupku,
- ▶ Zakon br. 03/L-063 Kosovski Zakonik o Obaveštajnoj Agenciji, Zakon o Sudovima,
- ▶ Zakon br. 03/L-225 o državnom tužilaštvu, Zakon br. 03/L-224 za Tužilački Savet Kosova, Zakon br. 03/L-223 za Sudski Savet Kosova,
- ▶ Zakon br. 03/L-052 za Specijalno Tužilaštvo Republike Kosovo,
- ▶ Zakon br. 03/L-053 o nadležnostima, odabiru i raspoređivanju sudija i tužilaca EULEKS- a na Kosovu,
- ▶ Zakon br. 04/L-076, za Policiju,
- ▶ Zakon br. 04/L-015 za zaštitu svjedoka, Zakon br. 04/L-043 za zaštitu Informatora, Pravosuđe za Maloletnike,
- ▶ zakonik za Carinu i Akciza,
- ▶ Zakon br. 03/L-191 za izvršenje krivičnih sankcija,
- ▶ Zakon br. 03 / L -183 Implementacija međunarodnih sankcija, Zakon br. 03/L-137 za Odeljenje za sudsku medicinu,

- ▶ Zakon br. 03/L-142 o javnom redu i miru,
- ▶ Zakon br. 03/L-196 za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, Zakon br. 03/L-231 za Policijski Inspektorat Kosova,
- ▶ Zakon br. 04/L-030 Odgovornost pravnih lica za krivična dela,
- ▶ Zakon br. 04/L-31 za Međunarodnu Pravnu Saradnju u Krivičnim Delima,
- ▶ Zakon br. 04/L-052 za međunarodne sporazume,
- ▶ Zakon br. 04/L-072 za upravljanje i kontrolu državne granice, Zakon br. 04/L-017 za pravnu pomoć,
- ▶ Zakon br. 04/L-093 za mikrofinansijske institucije i banaka nebankovnih finansijskih institucija,
- ▶ Zakon br. 02/L-57 o kulturnim institucijama,
- ▶ Zakon br. 04/L-57 o slobodi udruživanja u nevladinim organizacijama, Zakon br. 04/L-064 o Kosovskoj agenciji za forenziku,
- ▶ Zakon br. 04/L-053 o Kosovskoj akademiji za javnu bezbednost
- ▶ Zakon br. 04/L-094 za usluge informacionog društva, Zakon o klasifikaciji informacija i pouzdanosti verifikacije, Zakon za Sluzbu Bezbednosnih Snaga.

VIZIJA I MISIJA

Vizija

Vizija ove strategije je da se stvori bezbedno okruženje u kome će građani Republike Kosova biti zaštićeni od pretnji terorizma.

Misija

Misija ove strategije je:

- ▶ Postavljanje ciljeva i strateških prioriteta za sprečavanje i borbu protiv terorizma;
- ▶ Stvaranje efikasnih i efektivnih kapaciteta za suocavanje sa terorizmom;
- ▶ Razvoj i jačanje partnerstva na nivou zemlje, regiona i međunarodne u oblasti borbe protiv terorizma;

STARTEŠKI CILJEVI

1. **Prevenција**

Identifikovanje i smanjenje faktora i uzroka koji mogu dovesti do stvaranja povoljnog ambijenta za uvođenje i širenje ideja nasilnog ekstremizma.

- ▶ Identifikovati faktore na vreme i uzroke koji mogu podstaći građane nasilno na ekstremizam i radikalizam.
- ▶ promovisanje demokratskih vrednosti, jednakosti i međuverke tolerancije.
- ▶ Identifikacija, monitoring i praćenje različitih oblika globalnog uticaja koji utiču na radikalizaciju pojedinaca ili grupa.
- ▶ reakcije i usprotivljenje protiv ideologije koja propagira ili promoviše nasilje, ometanje uticaja vežbe i suočavanje sa pretnjom od strane onih koji ga promovišu.
- ▶ Jačanje saradnje i koordinacije institucija, regionalnih i međunarodnih organizacija.
- ▶ Uspostavljanje i jačanje kapaciteta institucija Republike Kosova u identifikaciji i prevenciji.

2. **Gonjenje**

Gonjenje, istraga i dovođenje pred lice pravde pojedince ili grupe koje predstavljaju terorističku pretnju ili vršenja terorističkih akata.

- ▶ Prevenција, sprečavanje i istragu nasilnih ekstremista ili terorista koji utiču, regrutiraju, planiraju i izgrađuju legitimitet unutar teritorije Republike Kosovo.
- ▶ Uspostavljanje partnerstva sa zajednicom i kao među- saradnja i međuinstitucionalna koordinacija, regionalnim i međunarodnim organizacijama.
- ▶ Uspostavljanje i jačanje kapaciteta institucija Republike Kosova u identifikaciji, sprečavanje, otkrivanje i krivično gonjenje.

3. **Zaštita**

Jačanje zaštitne mere protiv mogućih terorističkih napada na Republiku Kosovo i njene interese u zemlji i van nje.

- ▶ Zaštita građana Republike Kosova, njihove imovine i zaštita kritične infrastrukture od svih terorističkih akata.
- ▶ Sprečiti sticanje i korišćenje strateške robe, robe dvostruke namene, oružja za masovno uništenje.
- ▶ Uspostaviti bezbednosne mere na granicama Republike Kosova, kontrole i nadzora kretanja građana i robe preko granice.
- ▶ Preduzimanje zaštitnih mera od upada kibernetickog napada.

4. **Priprema i reagovanje**

Pripremljenost za odgovor i upravljanje sa situacijama u cilju minimiziranja posledica u slučaju eventualnog terorističkog napada.

- ▶ Izrada planove za zaštitu i reagovanje scenarija za kritične infrastrukture i objekata od posebnog značaja.
- ▶ povećana spremnost za rizike sa visokim udarnim dejstvom na procenu Nacionalnog Rizika.
- ▶ Nastavak generisanja kapaciteta da odgovori i oporavi od širokog spektra terorističkih vanrednih situacija i drugih hitnih civilnih slučajeva.
- ▶ Upravljanje i otklanjanje posledica izazvanih od mogućih terorističkih napada.
- ▶ Uspostavljanje partnerstva sa zajednicom i među- saradnje i koordinacije sa regionalnim i međunarodnim organizacijama.
- ▶ Uspostavljanje i jačanje kapaciteta institucija Republike Kosovo za menadžiranje i reagovanje.

RAZMATRANA ALTERNATIVA

Tokom razvoja ove strategije urađen je značajan rad u analitičkom istraživanju u cilju formulisanja strateških ciljeva, specifičnih aktivnosti i neophodnih za sprečavanje i borbu protiv terorizma. Kao rezultat napornog rada i posvećenosti svih institucija Republike Kosovo, identifikovane su najbolje alternative, odnosno ciljevi koji će pomoći Republiku Kosovo u sprečavanju i borbu protiv terorizma. Oni koji podržavaju terorizam ili terorističke napade koji sprovode mogu biti motivisani i vođeni brojnim faktorima, uključujući i religiju, nacionalizam i politički ekstremizam i desničarski. To jeprihvata činjenica da je trenutn ona u međunarodnom nivou pretnja koja dolazi od grupa koji zloupotrebljavaju islam.

Kosovo nastavlja da bude potencijalna meta unutrašnjeg terorizma. Kosovo je zemlja sa vojnim prisustvom mnogih zapadnih zemalja, zajedno sa velikim brojem institucija i vladinih organizacija. Sve su potencijalne mete terorističkih organizacija u globalnom nivou.

Izvršni mehanizmi i inteligencija, mogu biti efikasne u rešavanju terorističkih pretnji. Kosovski unutrašnji kapaciteti i resursi, ali ne dovoljno da bi se suprotstavila terorističkih napada velikih međunarodnih i drugih subjekata koji će podržati i da će saradivati sa Republikom Kosovo u slučaju takvog napada.

Kosovo ima resurse i kapacitete da se suočava i da se adresira unutrašnje pretnje terorizma.

Organizativna Struktura Mehanizma Koordiniranja, Monitorisanja I Implementiranja				
	Sekretarijat	Nacionalni Koordinator protiv Terorizma	Savet Bezbednosti Kosova	
Strateški Nivo	Nacionalni Koordinator Protiv Terorizma Kosovska Obaveštajna Agencija Ministarstvo Unutrašnjih Poslova Ministarstvo Bezbednosnih Snaga Kosova Ministarstvo za Financije Ministarstvo za Administraciju i Lokalnu Samoupravu Ministarstvo za Nauku i Tehnologiju Ministarstvo za Kulturu, Omladinu i Sport Ministarstvo za Infrastrukturu Ministarstvo Pravde Tužilaštva i Sudovi Tužilaštva i Sudovi Sudski Savet Kosova Savet Tužilaštva Kosova			
Operativni Nivo	Prevenција KOA MUP MNT MKOS MF	Zaštita MUP MBSK MF	Gonjenje MUP Tužilaštvo i Sud MF	Reagovanje MUP MBSK MALS

IZBOR IZ KORIŠTENE LITERATURE I IZVORA

Dokumenti i službeni izvještaji

Changes in modus operandi of Islamic State terrorist attacks. Review held by experts from Member States and Europol on 29 November and 1 December 2015. Europol, The Hague, 18 January 2016. "IC's Worldwide Threat Assessment Opening Statement," remarks as delivered by The Honorable James R. Clapper Director of National Intelligence Senate Armed Services Committee Hearing, 9 February 2016. Letter dated 15 December 2015 from the Chair of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1373 (2001) concerning counter-terrorism addressed to the President of the Security Council, UN Security Council, 29 December 2015.

National Security Division, "Assistant Attorney General John P. Carlin Delivers Remarks at the International Institute for Justice and the Rule of Law's Event on More Effective Responses to the Foreign Terrorist Fighter Threat", *Department of Justice*, 28 September 2015.

Report of the Secretary-General on the threat posed by ISIL (Da'esh) to international peace and security and the range of United Nations efforts in support of Member States in countering the threat, UN Security Council, 29 January 2016.

U.S. Congressional Research Service, *European Fighters in Syria and Iraq: Assessments, Responses, and Issues for the United States*, by Kristin Archick, Paul Belkin, Christopher M. Blanchard, Carla E. Humud, and Derek E. Mix, 7-5700 Washington, D.C., 2015.

United Nations Security Council, Implementation of Security Council Resolution 2178 (2014) by States Affected by Foreign Terrorist Fighters: Second Report. S/2015/683, 2 September 2015.

United Nations, (S/2015/358) *Analysis and Recommendations with Regard to the Global Threat from Foreign Terrorist Fighters (Report prepared by the 1267 Committee)*, 19 May 2015, p. 3, www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/N1508457_EN.pdg.

Weenink, A. W. Behavioral Problems and Disorders among Radicals in Police Files, *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, No 2, 2015.

Studije

Ahmed R. and Daniela Pisoiu, *Foreign fighters: An overview of existing research and a comparative study of British and German foreign fighters*, The Centre for European Peace and Security Studies (ZEUS), Working Paper 8, December 2014.

Arasli, J. A. Archipelago SYRAQ. Jihadist Foreign Fighters from A to Z. 200 Essential Facts You Need to Know about Jihadist Expeditionary Warfare in the Middle East (Baku: Teknur, 2015).

Atwan, A.B. *Islamic State: The Digital Caliphate*, University of California Press, 2015.

"Exporting Jihad: Foreign Fighters from the North Caucasus and Central Asia and the Syrian Civil War," *Chatham House: Russia and Eurasia Programme*, September 23, 2015.

Azinovic, V. *Bosnia and Herzegovina and the Nexus with Islamist Extremism*, AI-DPC BiH Security Risk Analysis, Policy Note # 05, Sarajevo, November 2015.

Balkan Jihadists: The Radicalisation and Recruitment of Fighters in Syria and Iraq, BIRN (Balkan Investigative Reporting Network), March 2016.

Bergen, P., C. Schuster, and D. Sterman, "ISIS in the West: The New Faces of Extremism", *New America*, November 2015.

Berger, J. M. *Making CVE Work: A Focused Approach Based on Process Disruption*, ICCT Research Paper, May 2016.

Bloom, M., John Horgan and Charlie Winter, "Depictions Of Children And Youth In The Islamic State's Martyrdom Propaganda, 2015-2016," *CTC Sentinel*, 18 February 2016.

Coolsaet, R. *What Drives Europeans To Syria, And To Is? Insights From The Belgian Case*, Egmont Paper 75, Royal Institute for International Affairs, March 2015.

Foreign Fighters. An Update: Intel Brief, The Soufan Group, 7 December 2015.

Francis, M. and E. Barrett, *Terrorists' Use Of Messaging Applications*, Center for Research and Evidence on Security Threats, 3 March 2016.

Gates S. and S. Podder, "Social Media, Recruitment, Allegiance and the Islamic State," *Perspectives on Terrorism*, Vol 9, No 4, 2015.

Hafez, M. M. "The Ties That Bind: How Terrorists Exploit Family Bonds", *CTCSentinel*, 19 February 2016.

Hegghammer, T. and P. Nesser, "Assessing the Islamic State's Commitment to Attacking the West", *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, no. 4, August 2015.

Haslam, S. Alexander and Stephen D. Reicher, "Fueling Terror: How Extremists Are Made," *Scientific American*, 25 March 2015.

Holman, T. "The French Jihadists 'Foreign Fighters' Legion in Syria and Iraq," *Jamestown Foundation*, *Terrorism Monitor* Volume: 13 Issue: 15, 2015.

Horgan, J. "A call to arms: "The need for more psychological research on terrorism," *Social Psychological Review*, Vol. 18, No. 1, Spring, 2016.

Jung, D. *The Search for Meaning in War: Foreign Fighters in a Comparative Perspective*, Istituto Affari Internazionali, IAI Working Papers 16/02, February 2016.

Lister, C. "Evolution of an Insurgency: How Syria Was Radicalized," *Foreign Affairs*, 14 March 2016.

Neumann, P. R. "Foreign Fight Total in Syria Now Exceeds 20,000; Surpasses Afghanistan Conflict in the 1980s," *ICSR*, January 26, 2015.

- Neumann, P. R. *Victims, Perpetrators, Assets: The Narratives of Islamic State Defectors*, ICSR, 2015.
- Olidort, J. "The Game Theory of Terrorism: How ISIS Radicalizes Others," *Foreign Affairs*, 10 December 2015.
- Pecastaing, C. "The Absurdity of ISIS," *Foreign Affairs*, 26 March 2016.
- Roy, O. *What Is the Driving Force Behind Jihadist Terrorism? – A Scientific Perspective on the Causes/ Circumstances of Joining the Scene*, BKA Autumn Conference, 18-19 November 2015.
- Saltman E. M. and Melanie Smith 'Till Martyrdom Do Us Part' Gender and the ISIS Phenomenon, *Institute for Strategic Dialogue*, 2015.
- Schmid, A. P. and J. Tinnes. "Foreign (Terrorist) Fighters with IS: A European Perspective", *The International Centre for Counter-Terrorism – The Hague* 6, no. 8, 2015.
- Simcox, R. "ISIS' Next Target," *Foreign Affairs*, 23 March 2016.
- Spahiu, E. "Ethnic Albanian Foreign Fighters and the Islamic State," *Terrorism Monitor*, Volume 13, Issue 10, 15 May 2015.
- Speckhard, A. *Bride of ISIS: One Young Woman's Path into Homegrown Terrorism*, McLean, VA: Advances Press, 2015.
- Speckhard A. and Ahmet S. Yayla, "Eyewitness Accounts from Recent Defectors from Islamic State: Why They Joined, What They Saw, Why They Quit," *Perspectives on Terrorism*, Vol 9, No 6, 2015.
- Shtuni, A. "Ethnic Albanian Foreign Fighters In Iraq And Syria," *CTC Sentinel*, 30 April 2015.
- Van Ginkel, B. and E. Entenmann (editors), *The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union: Profiles, Threats & Policies*, International Center for Counter-Terrorism Research Paper, April 2016.
- Winter, C. *The Virtual 'Caliphate': Understanding Islamic State's Propaganda Strategy*, Quilliam, 2015.
- The Islamic State's Foreign Fighters Exposed," *The Soufan Group IntelBrief*, 11 March 2016.
- Vidino, L and S. Hughes. *ISIL in America: From Retweets to Raqqa*, Program on Extremism, George Washington University, December 2015.
- Zelin, A.Y. *The Islamic State's Territorial Methodology*, Research Institute, The Washington Institute for Near East Policy, No. 29 January 2016.

Medijski izvještaji i internetski blogovi

- "13-jarige Duitser Wilde naar IS", *Telegraaf*, 29 July 2015.
- "A disarming approach," *Economist*, 2 April 2016.
- "Leaked ISIS documents reveal recruits' blood types, obedience levels," CNN, 10 March 2016.
- "The Number of Children Dying for ISIS is Rising," *PBS Frontline*, 1 March 2016.
- "Who are Germany's Islamists?" *Deutsche Welle*, 24 September 2015.
- Adam, K. "Report: Western Women Are Attracted to Islamic State for Complex Reasons", *Washington Post*, 28 May 2015.

"Hundreds of Tunisian women join jihadists in Syria: Minister," *Agence France-Presse*, 5 December 2015.

Apuzzo, M. "Who Will Become a Terrorist? Research Yields Few Clues," *New York Times*, 27 March 2016.

Berger, J. M. "ISIS and the Big Three," *Hate Speech International*, 2. April 2016.

Burke, J. "How the changing media is changing terrorism," *Guardian*, 25 February 2016.

Burnham, M. "The Arbitrary Distinction Between Terrorism And Mass Shootings," *Ramen IR*, 24 December 2015.

Cuthbertson, A. Isis Telegram channel doubles followers to 9,000 in less than 1 week, *Yahoo News*, 12 October 2015.

De Freytas-Tamura, K. "ISIS Defectors Reveal Disillusionment," *New York Times*, 20 September 2015.

Gall, C. "How Kosovo Was Turned Into Fertile Ground for ISIS," *New York Times*, 21 May 2016.

Giambrone, A. "How to Spot a Jihadist," *Atlantic*, 20 January 2015,

Gude H. and W. Wiedmann-Schmidt, "Back from the 'Caliphate': Returnee Says IS Recruiting for Terror Attacks in Germany", *Spiegel*, 16 December 2015.

Harraz, A. "Ko su Kosovari koji se bore u Siriji?" *Al Jazeera Balkans*, 13 februar 2016.

Kan, P. "This Is Your Jihad On Drugs," *War on the Rocks*, 7 March 2016.

Deeyah Khan, "University of Jihad," *The Huffington Post (UK)*, 31 May 2016.

Muir, J. "Islamic State group: The full story," *BBC News*, 11 March 2016

Nemr, C. "Strategies To Counter Terrorist Narratives Are More Confused Than Ever," *War on the Rocks*, 15 March 2016,

Paul, A. "Foreign Fighters from the Caucasus," *NRT News*, July 21, 2015.

"Police study links radicalisation to mental health problems", *Guardian*, 20 May 2016.

Ragan, S. "After Paris, ISIS moves propaganda machine to Darknet," *CSO Online*, 15 Nov 2015,

Stern, J. "What Does ISIS Really Want Now?" *Lawfare*, 28 November 2015,

Watts, C. "Beyond Syria And Iraq, The Islamic State's Hr Files Illuminate Dangerous Trends," *War on the Rocks*, 1 June, 2016.

Winter, C. "Totalitarianism 101: The Islamic State's Offline Propaganda Strategy," *Lawfare*, 27 March 2016.

Woolf, C. "How terrorists exploit family ties to recruit and retain members," *SDPB Radio*, 23 March 2016.

Zelin, A. Y. "The Clear Banner: The Forgotten Azerbaijani Foreign Fighters in Syria and Iraq," *Jihadology*, February 2, 2015.

Xharra, A, "Few but Fanatical – the Kosovo Women Who Go Over to ISIS," *BalkanInsight*, 26 January 2016.

Novi zov rata u Siriji i bosanskohercegovački kontingent stranih boraca

Autori	Vlado Azinović i Muhamed Jusić
Urednica	Prof. dr. Edina Bećirević
Recenzenti	Prof. dr. Sead Turčalo Prof. dr. Mirza Smajić
Lektorica	Zinaida Lakić
DTP	Enes Huseinčehajić
Izdavač	Atlantska inicijativa, Sarajevo, 2016.
Štamparija	Amosgraf
Tiraž	300

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

355.216(497.6):341.317(567+569.1)(047.1)

AZINOVIĆ, Vlado

Novi zov rata u Siriji i
bosanskohercegovački kontingent
stranih boraca : istraživački projekt / Vlado
Azinović, Muhamed Jusić. - Sarajevo :
Atlantska inicijativa, 2016. - 192 str. : graf.
prikazi ; 30 cm

Bibliografija: str. 192-195 ; bibliografske
druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-0320-6-6

1. Jusić, Muhamed

COBISS.BH-ID 23060742
